

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών
Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

**ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ**

ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, Έτος 2024

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών
Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

**ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ**

BENETSANOY KΩNSTANTINA, pep22003

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αλίνα Χυζ (Ph.D)

Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, Έτος 2024

University of West Attica
Department of Accounting and Finance
Master of Science in Public Economics and Policy

**POVERTY AND SOCIAL EXCLUSION IN GREECE AFTER THE
CRISIS**

VENETSANOU KONSTANTINA, pep22003

Supervisor: Alina Hyz, (Ph.D.)

Department of Accounting and Finance

University of West Attica, Athens, Greece

Master Thesis submitted to the Department of Accounting & Finance of the University
of West Attica in partial fulfillment of the requirements for the degree of M.Sc. in
Public Economics and Policy.

Egaleo, Greece, 2024

Ευχαριστίες

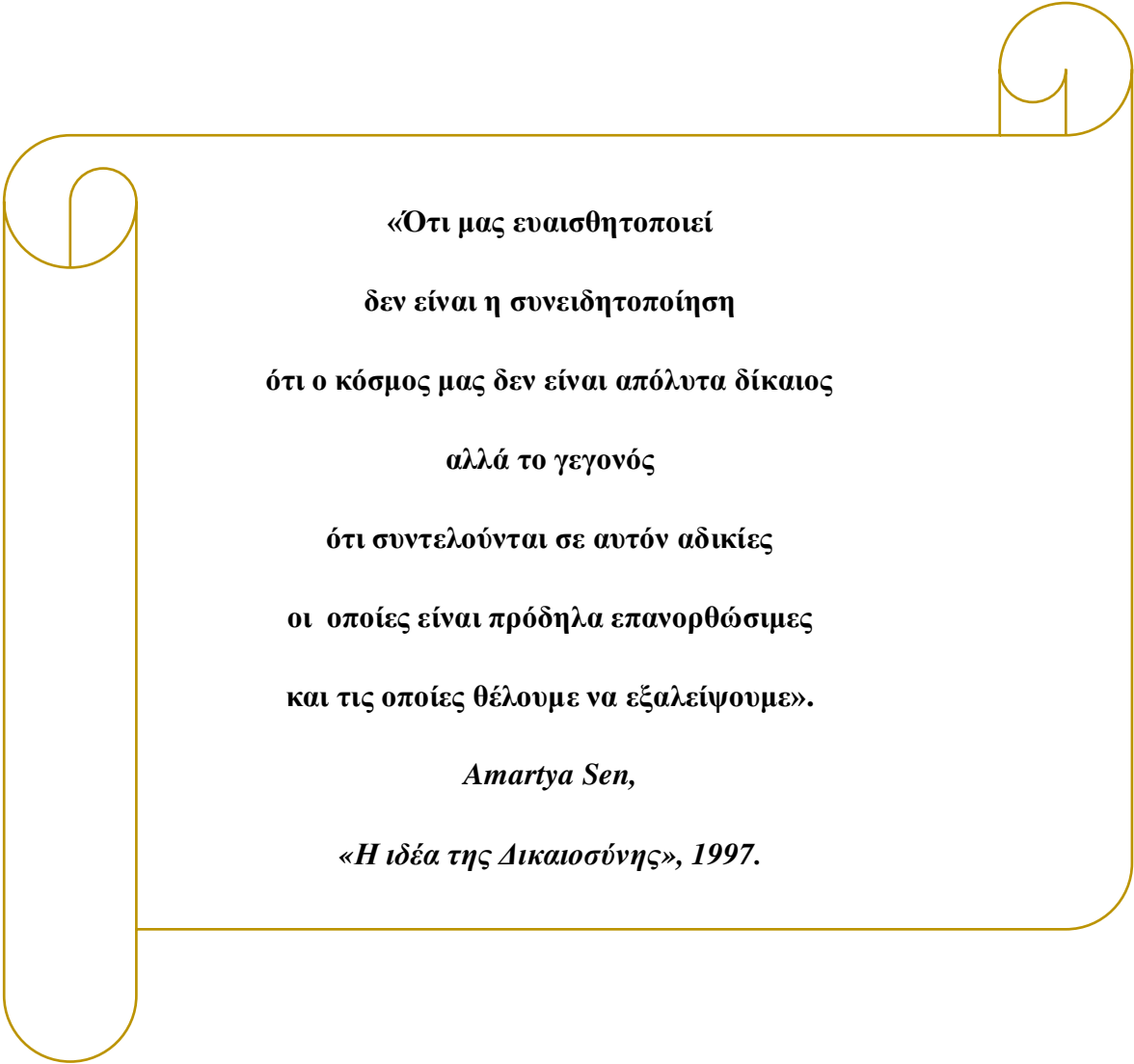
Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, επιθυμώ να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλλαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Αλίνα Χυζ, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε εξ' αρχής, αναθέτοντάς μου το συγκεκριμένο θέμα. Νοιώθω ευγνώμων για την επιστημονική της καθοδήγηση, τις υποδείξεις της, τη συμπαράστασή της, τη συνεχή της υποστήριξη και το αμείωτο ενδιαφέρον που επέδειξε στην προσπάθειά μου.

Ευχαριστώ από καρδιάς τον μέντορά μου, φίλο και συμμαθητή, κύριο Κωνσταντίνο Αλεξίου, καθηγητή Μακροοικονομίας και Πολιτικής, στο Grandfield School of Management.

Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στις «καλές μου νεράιδες» και σε όσους πίστεψαν σε μένα και στα όνειρά μου. Τις ευχαριστώ για τη στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόησή τους, καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος, ευχαριστώ τη μητέρα μου κυρία Βασιλική Μαντέλη που μέχρι σήμερα αποτελεί αρωγό και φάρο σε όλα τα στάδια της ζωής μου.

**«Ότι μας ευαισθητοποιεί
δεν είναι η συνειδητοποίηση
ότι ο κόσμος μας δεν είναι απόλυτα δίκαιος
αλλά το γεγονός
ότι συντελούνται σε αυτόν αδικίες
οι οποίες είναι πρόδηλα επανορθώσιμες
και τις οποίες θέλουμε να εξαλείψουμε».**

Amartya Sen,

«Η ιδέα της Δικαιοσύνης», 1997.

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής

Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Τίτλος εργασίας

«ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ»

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 4/3/2024.

A/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	ΑΛΙΝΑ ΧΥΖ	Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής	
2	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗΣ	Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής	
3	ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΒΑΒΟΥΡΑ	Επίκουρη Καθηγήτρια Πάντειο Πανεπιστήμιο	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

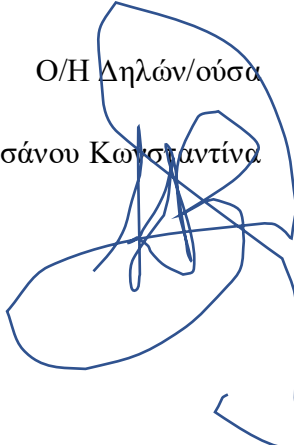
Ο/η κάτωθι υπογεγραμμένος/η Βενετσάνου Κωνσταντίνα του Δημητρίου, με αριθμό μητρώου περ22003 φοιτητής/τρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημόσια Οικονομική και Πολιτική του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Ο/Η Δηλών/ούσα
Βενετσάνου Κωνσταντίνα

* Όνομα Επώνυμο/Ιδιότητα

Ψηφιακή Υπογραφή

* Ψηφιακή υπογραφή του επιβλέποντος αν έχει ζητηθεί απαγόρευση πρόσβασης στην εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα.

ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών της Σχολής Διοικητικών Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της σχέσης της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της εισοδηματικής ανισότητας με τις διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου στην Ελλάδα. Φαινόμενα που η οικονομική κρίση του 2008 επανάφερε στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος τόσο του επιστημονικού κόσμου, όσο και των ασκούντων την εξουσία. Αξιοποιώντας τη σχετική θεωρητική βιβλιογραφία, τα ευρήματα εμπειρικών μελετών άλλων επιστημόνων και τη δική μου εμπειρική έρευνα θα αναδειχθεί η άρρητη σχέση των δύο αυτών κοινωνικών προβλημάτων και των οικονομικών διακυμάνσεων, καθώς και άλλων παραμέτρων μιας οικονομίας, όπως η εισοδηματική ανισότητα, η ανεργία, και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν.

Η προσέγγιση των θεμάτων αυτών θα πραγματοποιηθεί μέσω ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων, συγκεκριμένα μέσω:

A. Ανασκόπησης της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας.

B. Ανάλυσης των πρόσφατων στατιστικών ερευνών και στοιχείων που αντλούνται από τις βάσεις δεδομένων κυρίως της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής και της Eurostat, αλλά και άλλων διεθνών και εγχώριων επίσημων οργανισμών.

Γ. Εμπειρικής έρευνας σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών στην Ελλάδα, μέσα από ένα δείγμα νοικοκυριών με τη μορφή ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου.

Η μελέτη θα πραγματοποιηθεί μέσω της εστίασης στη θεώρηση της εισοδηματικής ανισότητας. Αρχικά θα εξετασθεί η θεωρία του Karl Marx (1867), σύμφωνα με την οποία, οι εργαζόμενοι αποτελούν τη βάση (το Κεφάλαιο) της δημιουργίας αξίας στην παραγωγή και στην οικονομική μεγέθυνση. Πηγαίνοντας ένα βήμα παραπέρα, θα εξεταστεί ο ρόλος της κοινωνικής επιλογής, της «προσέγγισης των δυνατοτήτων» σχετικά με την οικονομική και κοινωνική δικαιοσύνη (Amartya Sen, 1997). Επιπλέον, θα καταβληθεί

προσπάθεια ανατροπής μέρους της προσέγγισης του Kuznets (1953), σχετικά με τα οφέλη από τους υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης. Αυτά τα οφέλη, σύμφωνα με τη μελέτη του Kuznets, διαχέονται σε όλο το φάσμα του πληθυσμού και όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με την έρευνα φαίνεται ως κοινή αποδοχή η άποψη του ίδιου επιστήμονα, ότι οι κοινωνικές πολιτικές θεωρούνται απαραίτητα εργαλεία για την αντιμετώπιση της φτώχειας και τη μείωση των μεγάλων εισοδηματικών ανισοτήτων.

Λόγω της παγκοσμιοποίησης, της ένταξης σε ενώσεις όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και της αυξημένης ανταγωνιστικότητας ο ρόλος των κρατών μειώνεται και οι κοινωνικές - εκπαιδευτικές - επαγγελματικές - οικονομικές ανισότητες δεν είναι τόσο εμφανείς. Σε εθνικό όμως επίπεδο οι διαφοροποιήσεις στις πραγματικές συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών αποδεικνύουν ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός απορρέουν από αυτές τις ανισότητες. Οφείλουμε λοιπόν να ενσωματώσουμε τους κοινωνικούς παράγοντες που αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών στις έρευνες μας. Ειδικότερα, στη χάραξη της κοινωνικής πολιτικής της χώρας μας. Ως εκ τούτου, η μελέτη αυτή περιέχει αναλύσεις που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού πλαισίου δημοσιονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Μέσω της έρευνας διαφαίνεται πως όχι μόνο ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί λογικό επακόλουθο της φτώχειας, αλλά και η ίδια η φτώχεια αποτελεί πολιτική επιλογή των κυβερνώντων. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της υιοθέτησης επιδοματικών πολιτικών με σκοπό τη διατήρηση της κοινωνικής ταξικής διαστρωμάτωσης. Στόχος λοιπόν της συγκεκριμένης εργασίας είναι να προσθέσει ενδεχόμενες συμπληρωματικές προτάσεις για ριζικές μεταρρυθμίσεις προς την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα.

Λέξεις-Κλειδιά: Φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός, εισοδηματική ανισότητα, κρίση 2008.

POVERTY AND SOCIAL EXCLUSION IN GREECE AFTER THE CRISIS

ABSTRACT

This thesis was prepared as part of the Master's Program of the School of Management, Economics and Social Sciences, Department of Accounting and Finance of the University of Western Attica. The purpose of this study is to examine the relationship between poverty, social exclusion, and income inequality with the fluctuations of the economic cycle in Greece. Phenomena that the economic crisis of 2008 brought back to the fore the interest of both the scientific world and those exercising power. Utilizing the relevant theoretical literature and the available research findings of empirical studies of other scientists, as well as my own empirical research will be highlighted the implicit relationship of these two social problems with economic fluctuations and other key parameters of an economy, such as income inequality, unemployment, and the Gross Domestic Product.

The approach to these issues will be conducted through quantitative and qualitative methods, specifically through:

- A. Review of existing literature and articles.
- B. Analysis of recent statistical surveys and data drawn from the databases of the Greek Statistical Authority and Eurostat, but also of other international and domestic official organizations.
- C. My own empirical research on the «Living Conditions of households in Greece», through a sample of households in the form of a questionnaire.

The study will be accomplished by focusing on consideration of income inequality. Initially, the theory of Karl Marx (1867) will be examined, according to which, workers are the basis (Capital) of value creation in production and economic growth. Going a step further, it will be examined the role of social choice, the approach to possibilities, regarding economic and social justice (Amartya Sen, 1997). In addition, an attempt will be made to overturn part of Kuznets' (1953) approach, regarding the benefits of high rates of economic growth. These benefits, according to the study, spread across the spectrum of the population and all income categories, eventually affecting the entire population,

and thereby impacting all income categories. Additionally, the research suggests that Kuznets' view, which considers social policies as necessary tools to combat poverty and reduce significant income inequalities, is widely accepted.

Due to globalization, formation of unions, such as European Union, and increased competitiveness, the role of States is reduced, and social-educational-professional-economic inequalities are not so evident. However, at national level, the differences in the real living conditions of households prove that poverty and social exclusion emerge from these inequalities. Therefore, we must integrate the social factors concerning the living conditions of households in our research. Especially, in the formulation of social policy in our country. Therefore, this study contains analyzes that could be used to create an effective fiscal and social policy framework.

Through the research not only social exclusion is a logical consequence of poverty, but also that poverty itself is a political choice of the rulers. This is achieved through the adoption of benefit policies aimed at maintaining social class stratification. The aim of this study is to add possible supplementary proposals for radical reforms to deal with poverty and social exclusion in Greece.

Keywords: Poverty, social exclusion, income inequality, 2008 crisis.

Πίνακας περιεχομένων

ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	xiv
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	xiv
POVERTY AND SOCIAL EXCLUSION IN GREECE AFTER THE CRISIS	xvii
ABSTRACT	xvii
Κατάλογος Πινάκων.....	xxiii
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	xxiv
Κατάλογος Ραβδογραμμάτων.....	xxviii
Κατάλογος Εικόνων	xxix
Συντομογραφίες:.....	xxxι
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	3
Εισαγωγή.....	3
1. Εννοιολογικός προσδιορισμός της φτώχειας	4
1.1. Τα αίτια της φτώχειας.....	7
1.2. Φτώχεια - Επισκόπηση βιβλιογραφίας.....	9
1.3. Εννοιολογικός προσδιορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού.....	13
1.4. Ο ρόλος της εισοδηματικής ανισότητας.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	23
2.1. Η εμφάνιση και εξέλιξη της οικονομικής κρίσης του 2008.....	23
Εισαγωγή.....	23
2.2. Η απαρχή της εμφάνισης της κρίσης του 2008.....	24
2.3. Οι παγκόσμιες επιπτώσεις της κρίσης	25
2.4. Η μετάδοση της κρίσης στην Ευρώπη.....	26
2.5. Η μετάδοση της κρίσης στην Ελλάδα.....	33
2.6. Η εξέλιξη των δημοσιονομικών μεγεθών στην Ελλάδα	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	41
3.1. Μεθοδολογία της έρευνας.....	41
3.2. Ερευνητικές υποθέσεις.....	42
3.3. Ερευνητικά ερωτήματα	44
3.4. Ανάλυση δεδομένων δευτερογενούς έρευνας.....	47
3.5. Συμπεράσματα δευτερογενούς έρευνας	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	73
4.1. Πρωτογενής έρευνα.....	73
4.2. Παρουσίαση δεδομένων ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου.....	75
Εισαγωγή.....	75
4.2.1. Παρουσίαση δεδομένων έρευνας - Περιγραφική στατική ανάλυση	76
4.2.2. Ανάλυση ποσοτικών μεταβλητών ερωτηματολογίου	103
Περιγραφική στατιστική ανάλυση	103

«Μέτρα Θέσης και Διασποράς»	103
Εισαγωγή	103
4.2.3. Περιγραφική Ανάλυση	114
Πίνακες διπλής εισόδου ποιοτικών μεταβλητών - «Crosstabulation»	114
4.2.4. Ανακεφαλαίωση περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης	144
Παρουσίαση δεδομένων	144
4.2.5.Βασικά συμπεράσματα από την εξέταση των μέτρων θέσης και διασποράς των ποσοτικών μεταβλητών του δείγματος	147
4.2.6.Βασικά συμπεράσματα Crosstabulation	149
Διασταυρωμένης πινακοποίησης των μεταβλητών	149
4.3. Επαγωγική στατιστική ανάλυση ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου	153
«One Sample Kolmogorov - Smirnov»	153
4.3.1. Επαγωγική ανάλυση - Παραμετρικός έλεγχος	154
Σύγκριση μέσων όρων δείγματος, «One-Sample - t-test»	154
4.3.2. Επαγωγική ανάλυση - «Bayesian One - Sample»	155
Πιθανότητα σχέσης των μεταβλητών του δείγματος	155
4.3.3.Μη παραμετρική επαγωγική ανάλυση	158
Μέτρηση ποιοτικών μεταβλητών - Σύγκριση συχνοτήτων κατηγοριών	158
Παρουσίαση αποτελεσμάτων «Chi square test»	158
4.3.4.Μη παραμετρικός έλεγχος - Συσχέτιση μεταβλητών ερωτηματολογίου	166
«Correlation»	166
4.4. Αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας	170
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	175
5.1. Πολιτικές καταπολέμησης της φτώχειας	175
5.2.Ο ρόλος της κοινωνικής πρόνοιας για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού	179
5.3. Σχολιασμός των δεδομένων της έρευνας	181
5.4. Συμπεράσματα - Προτάσεις	185
Παράρτημα Α	188
Ηλεκτρονικό Ερωτηματολόγιο Διπλωματικής Εργασίας	188
Παράρτημα Β	210
Μη παραμετρική μέθοδος επαγωγικής στατιστικής ανάλυσης- chi-square test	210
Ελληνική και ξένη αρθρογραφία	231
Ελληνική Βιβλιογραφία	234
Ξένη Βιβλιογραφία	236
Νομολογία	239
Διαδικτυακές Πηγές	240

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 2.1.Ποσοστό κατανομής, παγκόσμιου πλούτου, <i>Global Wealth DataBook, Credit Suisse, 2023</i>	25
Πίνακας 2.2 , Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό στην Ε.Ε. από το 2015 έως και το 2022, <i>Eurostat, 2022</i>	29
Πίνακας Συχνότητας 4.1.Ποσοτικές Μεταβλητές -Περιγραφικών Μέτρων για :Ποια είναι η ηλικία σας-Μέλη νοικοκυριού και Μηνιαίο εισόδημα.....	104
Πίνακας Συχνότητας 4.2-Ποσοτικές Μεταβλητές-Περιγραφικών Μέτρων για :Ιδανικό Μηνιαίο Εισόδημα-Υψος μηνιαίου ποσού δυσπραγίας και πόσα αυτοκίνητα έχετε.....	108
Πίνακας Συχνότητας 4.3.-Ποσοτικές Μεταβλητές-Περιγραφικών Μέτρων για :Χρονική Περίοδος εισόδου της Ελλάδας στη φτώχεια.....	112
Πίνακας 4.4. Συνάφεια «Βιοτικό σας επίπεδο» με προβλήματα «Υγείας»- <i>chi square έλεγχος</i>	164

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 2.1, Ποσοστό πληθυσμού της ΕΕ(27) που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού το 2010, Eurostat, 2011.....	27
Διάγραμμα 2.2, Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό 6 χωρών (Βουλγαρίας, Ελλάδα, Ρουμανίας, Ισλανδίας, Μ. Βρετανίας και Νορβηγίας από το 2015-2022, Eurostat, 2023.....	28
Διάγραμμα 2.3 Ποσοστό πληθυσμού της ΕΕ(27) σε κίνδυνο φτώχειας, υλικής και κοινωνικής στέρησης και χαμηλής έντασης εργασίας, από το 2015 έως και το 2022, Eurostat, 2023.....	30
Διάγραμμα 2.4 Άνθρωποι (εκατομμύρια) σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμό στην ΕΕ(27) για το 2022, Eurostat, 2022.....	31
Διάγραμμα 2.5 Δείκτης Οικονομικής Ανισότητας Gini, Ευρώπη, 2021, Eurostat, 2023.....	32
Διάγραμμα, 2.6 Απεικόνιση ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη από το 1996 έως και το 2007, ΔΝΤ, 2023.....	33
Διάγραμμα, 2.7, Απεικόνιση ταυτόχρονης αύξησης κατά κεφαλήν ΑΕΠ και χρέους στην Ελλάδα, από το 2000 έως και το 2007 και παρουσίαση εξέλιξης ΑΕΠ από το 1974 έως και το 2014, ΔΝΤ, 2023.....	35
Διάγραμμα, 2.8, Απεικόνιση αύξησης του χρέους της Ελλάδας από το 2007 έως και το 2011, ΔΝΤ, 2023..	36
Διάγραμμα, 2.9, Εναρμονισμένοι ΔΤΚ (Νοέμβριος), ΕΕ(27) και Ελλάδα, από 2008-2023, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	38
Διάγραμμα 2.10, Ποσοστό κύκλου εργασιών στο λιανεμπόριο (Νοέμβριος), Ελλάδα από 2008-2023, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	38
Διάγραμμα 2.11 Απεικόνιση χρέους Ελλάδος ως % του ΑΕΠ, 2023, Eurostat, 2023.....	39
Διάγραμμα, 3.1, Απεικόνιση ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ στην Ελλάδα από το 2002 έως και το 2022, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	47
Διάγραμμα, 3.2, Εξέλιξη Παραοικονομίας στην Ελλάδα, από το 2008-2022, Υπουργείο Οικονομικών.....	49
Διάγραμμα 3.3, Τελική Κατανάλωση σε τρέχουσες τιμές, Ελλάδα, από το 2008-2022. ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	50
Διάγραμμα 3.4, Έσοδα από έμμεσους φόρους σε δισεκατομμύρια ευρώ, Ελλάδα, από το 2008-2022, Υπουργείο Οικονομικών.....	51
Διάγραμμα, 3.5, Συντελεστής Gini, Ελλάδα από το 200-2022, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	52
Διάγραμμα, 3.6 Μεταβολή διαθέσιμου εισοδήματος από το 2008 έως και το 2020, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	53
Διάγραμμα, 3.7, Καθαρό Εθνικό Διαθέσιμο εισόδημα σε ευρώ και συνολικός πληθυσμός στην Ελλάδα, από το 2008-2022., ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	54
Διάγραμμα, 3.8, Δείκτης Εργατικού Δυναμικού, Ελλάδα, από το 2010-2022, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	55
Διάγραμμα 3.9, Ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ(27) και στην Ελλάδα, από το 2009-2022, Eurostat, 2023.....	56
Διάγραμμα 3.10, Ποσοστό Εργαζομένων φτωχών, Ελλάδα, από το 2008-2018, Eurostat, 2023.....	57
Διάγραμμα, 3.11, Δαπάνες Κοινωνικής Προστασίας, ΕΕ(27) και Ελλάδα, από το 2010-2021, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	57
Διάγραμμα 3.12, Συνολικές δαπάνες κοινωνικής προστασίας κατά κεφαλήν/ευρώ, Ελλάδα, 2010-2021, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	58
Διάγραμμα 3.13, Συνολικές δαπάνες κοινωνικής προστασίας με το ESSPROS, κατά κεφαλήν/ευρώ, Ελλάδα, 2010-2021, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	59
Διάγραμμα 3.14, Κίνδυνος φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, Ελλάδα, από 2009-2022, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....	60

Διάγραμμα, 3.15, Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην Ελλάδα για το έτος 2017, πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, μετά την προσθήκη των συντάξεων και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, Eurostat, 2023 ..61	
Διάγραμμα 3.16, Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό, Ελλάδα από 2002-2022, ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....62	
Διάγραμμα, 3.17, Ποσοστιαία κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας με υλικές στερήσεις κατά φύλλο από το 2011 έως και το 2019, Eurostat, 2023.....62	
Διάγραμμα, 3.18, Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ανά περιφέρεια για το έτος 2022, ΕΛΣΤΑΤ 2023,.....63	
Διάγραμμα, 3.19 Ανεκπλήρωτες ιατρικές και ιατροφαρμακευτικές ανάγκες, ΕΕ(27) και Ελλάδα, από το 2008-2020, Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....64	
Διάγραμμα, 3.20, Ποσοστό πληθυσμού άνω των 16 ετών σε κίνδυνο φτώχειας κατά επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει από το 2008 έως και το 2020.....65	
Διάγραμμα 3.21, Ποσοστό αλλοδαπού πληθυσμού και ημεδαπών χρηστών σε κίνδυνο φτώχειας, 2020, Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, 2023.....66	
Διάγραμμα, 3.22, Αριθμός αυτοκτονιών στην Ελλάδα το 2000, 2005, 2006, 2014 και 2015 στην Ελλάδα, Φουντουλάκης Κ. , 9ο Επιστημονικό Συνέδριο Τμήματος Ιατρικής του ΑΠΘ, 202066	
Διάγραμμα, 3.23, Εξέλιξη ποσοστού παιδικής φτώχειας στην Ελλάδα από το 2009 έως και το 2020, Eurostat, 2023.....68	
Διάγραμμα 4.1, Φύλο.....76	
Διάγραμμα 4.2, Επίπεδο Εκπαίδευσης.....77	
Διάγραμμα 4.3, Οικογενειακή Κατάσταση.....77	
Διάγραμμα 4.4, Έχετε παιδιά;.....78	
Διάγραμμα 4.5, Ηλικία υπευθύνου νοικοκυριού.....78	
Διάγραμμα 4.6, Οικονομική δραστηριότητα υπευθύνου νοικοκυριού.....79	
Διάγραμμα 4.7, Μέλη νοικοκυριού.....79	
Διάγραμμα 4.8., Είδος Κοινωνικής βοήθειας που έλαβε το νοικοκυριό το 2022.....80	
Διάγραμμα 4.9, Ιδιόκτητη κατοικία.....81	
Διάγραμμα 4.10, Έχετε κάποιο άτομο με προβλήματα υγείας στο νοικοκυριό σας.....82	
Διάγραμμα 4.11, Πόσο σας επιβαρύνουν οικονομικά τα προβλήματα υγείας του νοικοκυριού σας.....83	
Διάγραμμα 4.12, Είδη δυσπραγίας πληρωμής θεμάτων σχετικών με την υγεία.....84	
Διάγραμμα 4.13, Ύψος μηνιαίου καθαρού εισοδήματος του νοικοκυριού σας.....84	
Διάγραμμα 4.14, Ύψος ιδανικού μηνιαίου καθαρού εισοδήματος του νοικοκυριού σας.....85	
Διάγραμμα 4.15, Δυσκολία πληρωμής λογαριασμών του νοικοκυριού σας.....86	
Διάγραμμα 4.16, Ύψος ποσού δυσκολίας πληρωμής λογαριασμών του νοικοκυριού σας.....86	
Διάγραμμα 4.17, Πως αντιμετωπίζετε τις πάγιες ανάγκες του νοικοκυριού σας.....87	
Διάγραμμα 4.18, Χαρακτηρισμός βιοτικού επιπέδου του νοικοκυριού σας.....88	
Διάγραμμα 4.19, Βαθμός δυσκολίας αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών του νοικοκυριού σας.....89	

Διάγραμμα 4.20, Διακοπές 5 συνεχόμενων διακοπών.....	89
Διάγραμμα 4.21, Κύρια πηγή εισοδημάτων του νοικοκυριού σας.....	90
Διάγραμμα 4.22, Αριθμός αυτοκινήτων του νοικοκυριού σας.....	91
Διάγραμμα 4.23, Βαθμός επιβάρυνσης συντήρησης των αυτοκινήτων του νοικοκυριού σας.....	91
Διάγραμμα 4.24, Δυσκολία αγοράς καταναλωτικών αγαθών.....	92
Διάγραμμα 4.25, Κοινωνική ζωή.....	92
Διάγραμμα 4.26, Προσωπική άποψη για το Εκπαιδευτικό σύστημα Ελλάδας.....	93
Διάγραμμα 4.27, Προσωπική άποψη για επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης Ελλάδας.....	94
Διάγραμμα 4.28, Προσωπική άποψη για ύπαρξη φτώχειας στην Ελλάδα.....	94
Διάγραμμα 4.29, Προσωπική άποψη για κίνδυνο φτώχειας του νοικοκυριού των ερωτώμενων.....	95
Διάγραμμα 4.30, Προσωπική άποψη βαθμού κινδύνου φτώχειας του νοικοκυριού τους.....	96
Διάγραμμα 4.31, Προσωπική άποψη για σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα.....	97
Διάγραμμα 4.32, Προσωπική άποψη για σχέση φτώχειας με προβλήματα υγείας.....	98
Διάγραμμα 4.33, Προσωπική άποψη: Βασικός λόγος ύπαρξης φτώχειας στην Ελλάδα.....	99
Διάγραμμα 4.34, Προσωπική άποψη: Ανάγκη επιπλέον μέτρων κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα.....	99
Διάγραμμα 4.35, Προσωπική άποψη: Κρίσιμη περίοδος αύξησης της φτώχειας στην Ελλάδα.....	100
Διάγραμμα 4.36, Προσωπική άποψη: Σχέσης βιοτικού επιπέδου νοικοκυριού με θέματα υγείας.....	101
Διάγραμμα 4.37, Προσωπική άποψη: Η Ελλάδα είναι αναπτωγμένη χώρα.....	101
Διάγραμμα 4.38, Προσωπική άποψη: Θα εγκαταλείπατε την Ελλάδα.....	102
Διάγραμμα 4.39.– Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Οικονομική δραστηριότητα»..	115
Διάγραμμα 4.40. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Λάβατε κάποιο είδος κοινωνικής βοήθειας το 2022».....	116
Διάγραμμα 4.41. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Οικονομική επιβάρυνση από θέματα υγείας σας».....	117
Διάγραμμα 4.42. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Αναβολή Πληρωμής λογαριασμών σας».....	118
Διάγραμμα 4.43. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Αγορά καταναλωτικών αγαθών».....	119
Διάγραμμα 4.44. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Κοινωνική ζωή».....	120
Διάγραμμα 4.45. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Ποιο το εκπαιδευτικό επίπεδο της χώρας μας».....	121
Διάγραμμα 4.46. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Ποιο το επίπεδο υγείας της χώρας μας».....	122
Διάγραμμα 4.47. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Υπάρχει φτώχεια στην Ελλάδα».....	123

Διάγραμμα 4.48. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Το νοικοκυριό σας αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας».....	124
Διάγραμμα 4.49. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Βαθμός κινδύνου φτώχειας για το νοικοκυριό σας».....	125
Διάγραμμα 4.50. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Υπάρχει σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού».....	126
Διάγραμμα 4.51. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας».....	127
Διάγραμμα 4.52. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Ανάγκη επιπλέον μέτρων κοινωνικής πρόνοιας».....	128
Διάγραμμα 4.53. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Βιοτικό σας επίπεδο επηρεάζει θετικά την υγεία σας».....	129
Διάγραμμα 4.54. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Η Ελλάδα είναι αναπτυγμένη χώρα».....	130
Διάγραμμα 4.55. – Πίνακας διπλής εισόδου «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Ευκαιρία εγκατάλειψης της Ελλάδας».....	131
Διάγραμμα 4.56. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικογενειακή κατάσταση» με «Λάβατε κάποιο είδος Κοινωνικής βοήθειας το 2022».....	132
Διάγραμμα 4.57. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικογενειακή κατάσταση» με «Καθυστέρηση/αναβολή πληρωμής λογαριασμών το 2022».....	133
Διάγραμμα 4.58. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικογενειακή κατάσταση» με «Ποιο το επίπεδο εκπαίδευσης της χώρας μας».....	134
Διάγραμμα 4.59. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικογενειακή κατάσταση» με «Ποιο το επίπεδο Υγείας της χώρας μας».....	136
Διάγραμμα 4.60. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικογενειακή κατάσταση» με «Υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας».....	137
Διάγραμμα 4.61. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικογενειακή κατάσταση» με «Το βιοτικό σας επίπεδο επηρεάζει θετικά την υγεία σας».....	138
Διάγραμμα 4.62. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικογενειακή κατάσταση» με «Ευκαιρία εγκατάλειψης της χώρας».....	139
Διάγραμμα 4.63. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικονομική Δραστηριότητα» με «Ανάγκης επιπλέον μέτρων κοινωνικής προστασίας».....	140
Διάγραμμα 4.64– Πίνακας διπλής εισόδου «Οικονομική δραστηριότητα» με «Σχέσης φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού».....	141
Διάγραμμα 4.65. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικονομική δραστηριότητα» με «Σχέσης φτώχειας και προβλημάτων υγείας».....	142
Διάγραμμα 4.66. – Πίνακας διπλής εισόδου «Οικογενειακή κατάσταση» με «Σχέσης φτώχειας και προβλημάτων υγείας».....	143
Διάγραμμα 4.67. Σχέση μεταβλητών: «Κοινωνικής Βοήθειας που έλαβαν τα ερευνώμενα νοικοκυριά» με την «Οικονομική Δραστηριότητα»	156

Κατάλογος Ραβδόγραμμάτων

<i>Ραβδόγραμμα 4.1. Ηλικιακή σας ομάδα.....</i>	<i>105</i>
<i>Ραβδόγραμμα 4.2. Μέλη νοικοκυριού</i>	<i>106</i>
<i>Ραβδόγραμμα 4.3. Μηνιαίο Διαθέσιμο εισόδημα</i>	<i>107</i>
<i>Ραβδόγραμμα 4.4. Ιδανικό διαθέσιμο εισόδημα</i>	<i>109</i>
<i>Ραβδόγραμμα 4.5. Ύψος μηνιαίου ποσού δυσπραγίας</i>	<i>110</i>
<i>Ραβδόγραμμα 4.6 Πόσα αυτοκίνητα έχετε.....</i>	<i>111</i>
<i>Ραβδόγραμμα 4.7. Κύρια περίοδος έναρξης φτώχειας στην Ελλάδα.....</i>	<i>113</i>

Κατάλογος Εικόνων

<i>Εικόνα 5.1, Η ιεράρχηση των ανθρώπινων αναγκών σύμφωνα με τον Maslow, Social policy.gr, 2023</i>	<i>.....175</i>
<i>Εικόνα 5.2, 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης, ΟΗΕ, 2023</i>	<i>.....177</i>

Συντομογραφίες:

AROP	At Risk of Poverty Rate, Κίνδυνος φτώχειας
AROPE	At Risk of Poverty or Social Exclusion Rate, Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού
DFID	Department for International Development
EARN	European Advanced Recycling Network
ESSPROS	Ευρωπαϊκό Σύστημα Ολοκληρωμένων Στατιστικών
EU-SILC	Έρευνα συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών στην ΕΕ
GFC	Global Financial Crisis
IMF , ΔΝΤ	International Monetary Fund, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
NBER	National Bureau of Economic Research
NGEU	Next Generation European Union
NHS	National Health Service
OSI	Official sector Involvement
OXFAM	Μη κερδοσκοπική παγκόσμια φιλανθρωπική οργάνωση
PSI	Private Sector Involvement
UNDP	United Nations Development Program
UNICEF	United Nations International Children’s Emergency Fund
USD	Δολάριο Η.Π.Α.
W.B.	WORLD BANK, Παγκόσμια Τράπεζα
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
E.E.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Δείκτης S80/S20	Μετρά τη σχετική ανισότητα στην κατανομή μιας δεδομένης τάξης μεγέθους, όπως μισθός, εισόδημα και επίπεδο διαβίωσης
ΔΤΚ	Δείκτης Τιμών Καταναλωτή
ΕΚΑΣ	Επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης συνταξιούχων
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΛ.ΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΥ	Εθνικό Σύστημα Υγείας
Η.Β.	Ηνωμένο Βασίλειο
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΑΑ	Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
ΜΚΟ	Μη κυβερνητικές οργανώσεις
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΝΕ	Οικονομική Νομισματική Ένωση
ΣΛΕΕ	Συνθήκη λειτουργίας για την Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα και η δημοσιονομική πολιτική της τα τελευταία χρόνια βρίσκονται αδιαλείπτως στο επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας (2020), ο πληθυσμός της Ελλάδας αποτελεί περίπου το 0,15% του πληθυσμού του πλανήτη, ενώ το ελληνικό ΑΕΠ αντιστοιχεί στο λιγότερο από το 0,3% του παγκόσμιου ΑΕΠ, αν αυτό μετρηθεί σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης, (δηλαδή, τι ποσότητα προϊόντος μπορεί να αγοραστεί με μια χρηματική μονάδα σήμερα σε σχέση με ένα προγενέστερο έτος βάσης). Ο δείκτης αυτός αποτελεί το αντίστροφο του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (1/ΔΤΚ). Σύμφωνα με έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α., 2013), η Ελλάδα τα πρώτα χρόνια της οικονομικής ύφεσης, βίωσε μια κρίση που παρόμοιά της δεν έχει βιώσει καμία άλλη οικονομία κράτους-μέλους κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Η ύφεση του 2008 έφερε στην επιφάνεια πολλά προβλήματα, ειδικότερα στη χώρα μας. Τα εισοδήματα των νοικοκυριών άρχισαν να μειώνονται άμεσα με το ξέσπασμα της συγκεκριμένης ύφεσης. Η αρνητική αυτή επίδραση είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της ανισότητας στην χώρα, όπως και την αύξηση της φτώχειας. Πολλά άτομα είδαν τις συνθήκες διαβίωσης τους να επηρεάζονται αρνητικά και να αδυνατούν να ανταποκριθούν ακόμα και στις καθημερινές τους υποχρεώσεις. Οι διαπιστώσεις αυτές κατέστησαν ιδιαίτερα σημαντική την εξέταση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με τις διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου στη χώρα μας μετά την κρίση.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, η συγκεκριμένη εργασία στο 1^ο Κεφάλαιο αναφέρεται στις εννοιολογικές προσεγγίσεις της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της εισοδηματικής ανισότητας. Προσδιορίζονται τα αίτια και οι επιπτώσεις της φτώχειας, ενώ ταυτόχρονα παρατίθεται η βιβλιογραφική επισκόπηση αυτών των φαινομένων.

Στο 2^ο Κεφάλαιο η έρευνα επικεντρώνεται στην εμφάνιση και εξέλιξη της κρίσης σε παγκόσμιο, Ευρωπαϊκό και κυρίως σε εγχώριο επίπεδο. Εκθέτονται στατιστικά δεδομένα από επίσημες πηγές, τα οποία αναλύονται με ταυτόχρονη βιβλιογραφική ανασκόπηση διαφόρων οικονομικών και κοινωνικών θεωρήσεων. Σε αυτήν την ενότητα η εργασία εστιάζει στην εξέλιξη και ανάλυση των δημοσιονομικών μεγεθών στη χώρα μας κατά την περίοδο της κρίσης.

Στο 3^ο Κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας, ενώ τίθενται οι υποθέσεις και τα βασικά ερωτήματα της μελέτης. Επίσης, πραγματοποιείται η ανάλυση των αναφερόμενων αποτελεσμάτων της δευτερογενούς εξέτασης, από στοιχεία που

αντλήθηκαν από διεθνείς και εγχώριους επίσημους φορείς, μέσω ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης. Η ανάλυση πραγματοποιείται με το βοήθεια του εργαλείου Excel.

Καθώς η άποψη των πολιτών σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης στη χώρα μας είναι ιδιαίτερα σημαντική, κρίθηκε αναγκαία η εμπειρική εξέταση του θέματος. Υπό αυτό το πρίσμα, μία ποσοτική και ποιοτική έρευνα βασισμένη σε κατάλληλα δομημένο ερωτηματολόγιο, μπορεί να ρίξει φως στους παράγοντες εκείνους που οι ίδιοι οι πολίτες θεωρούν βασικούς για την κατάσταση της φτώχειας σήμερα στη χώρα μας. Επομένως, το επόμενο (4^ο) Κεφάλαιο παρουσιάζει τα δεδομένα της εμπειρικής ανάλυσης, του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου της έρευνας. Καταγράφονται και παρουσιάζονται οι απαντήσεις των 101 νοικοκυριών που συμμετείχαν ως μη τυχαίο δείγμα στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, με τίτλο: «Συνθήκες Διαβίωσης των νοικοκυριών στην Ελλάδα, 2023». Επίσης, εξετάζονται, αναλύονται και επεξηγούνται όλα τα στοιχεία της περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής μεθόδου ανάλυσης, που προέκυψαν από τους ελέγχους στο στατιστικό πρόγραμμα SPSS. Οι στατιστικοί έλεγχοι απεικονίζονται με διαγράμματα, πίνακες και ραβδογράμματα που κατασκευάστηκαν κατόπιν επεξεργασίας των δεδομένων στο Excel και το SPSS.

Τέλος, στο 5^ο και τελευταίο κεφάλαιο της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας παρατίθενται τα διαχρονικά παγκοσμίως μέτρα που έχουν ληφθεί για την εξάλειψη των δύο αυτών κοινωνικών φαινομένων. Αυτή η ενότητα εστιάζει στα συμπεράσματα και τις προτάσεις που παρατίθενται για περαιτέρω εμβάθυνση της έρευνας. Βασικός στόχος είναι η αναγνώριση και ανάδειξη των ουσιαστικών παραγόντων που σχετίζονται με την οικονομική ανισότητα, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Απώτερος σκοπός είναι να διαμορφωθούν προτάσεις για αποτελεσματικότερη χάραξη σχετικών πολιτικών και στρατηγικών για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης όλων των κοινωνικών ομάδων της χώρας μας, σε μακροχρόνια βάση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός εξακολουθούν μέχρι και σήμερα να αποτελούν καίριες προκλήσεις παγκοσμίως για όλες τις κυβερνήσεις. Θεωρήθηκε αναγκαίο για τις ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας να αναπτυχθούν οι βασικές έννοιες, σύμφωνα με τις οποίες θα ερευνηθούν αυτά τα δύο παγκόσμια κοινωνικά φαινόμενα. Φαινόμενα τα οποία δεν αφορούν μόνο φτωχές ή αναπτυσσόμενες χώρες αλλά επηρεάζουν όλα τα κράτη σε διαφορετικό βαθμό.

Και οι δύο έννοιες περιλαμβάνουν την έλλειψη πόρων, δικαιωμάτων και ευκαιριών που οδηγούν στην άνιση συμμετοχή των εμπλεκόμενων στην κοινωνία. Το αποτέλεσμα είναι τα θιγόμενα άτομα να αποκλείονται ακόμα και από τη χρήση αναγκαίων για την επιβίωσή τους αγαθών.

Διαχρονικά, πολλοί επιστήμονες και εγχώριοι ή διεθνείς οργανισμοί έχουν αποδώσει διάφορους ορισμούς σε αυτές τις δύο πολύπλοκες ουσιαστικά έννοιες.

1. Εννοιολογικός προσδιορισμός της φτώχειας

Η έννοια της φτώχειας προσδιορίζεται ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο το οποίο εμπεριέχει και ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία.

Η ποσοτική προσέγγιση της φτώχειας προκύπτει από τους ορισμούς και τα στατιστικά δεδομένα που έχουν υιοθετήσει και συλλέξει οι στατιστικές αρχές της Ελλάδος (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat). Συγκεκριμένα, όταν ένα άτομο αδυνατεί να ικανοποιήσει βασικές ανάγκες θεωρείται ότι ανήκει στο ποσοστό του πληθυσμού που έχει «διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα» ίσο ή κάτω από το κατώτερο «κατώφλι φτώχειας», και τότε αναφερόμαστε στην «απόλυτη φτώχεια». Είναι ένας ορισμός που χρησιμοποιείται στις αναπτυσσόμενες κυρίως χώρες και αποτελεί την χειρίστη μορφή φτώχειας παγκοσμίως. Η πληθυσμιακή ομάδα που ανήκει στο ποσοστό της «απόλυτης φτώχειας» χαρακτηρίζεται από καταστάσεις πείνας, έλλειψης πόσιμου νερού, ένδυσης, στέγης, εκπαίδευσης και πρόσβασης σε φάρμακα. Τα άτομα αυτά οδηγούνται σε ένδεια, ψυχολογική απαξίωση και σωματική εξαθλίωση, ενώ ενδέχεται επίσης να οδηγηθούν σε βίαιες και κακουργηματικές ενέργειες (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2022).

Το «κατώφλι (ή όριο) φτώχειας» που έχει υιοθετηθεί από τον Ο.Ο.Σ.Α. και την Eurostat αναφέρεται στο 60% του «Διάμεσου Ισοδύναμου Συνολικού Διαθέσιμου Εισοδήματος» του νοικοκυριού. «Συνολικό Διαθέσιμο Εισόδημα» είναι το καθαρό εισόδημα του συνόλου του νοικοκυριού μετά την αφαίρεση φόρων και εισφορών για την κοινωνική ασφάλιση. Αφορά δηλαδή, έσοδα από: εργασία, κεφάλαιο, περιουσία, κοινωνικές μεταβιβάσεις, συντάξεις και κοινωνικές παροχές-επιδόματα. Άλλος ένας διαχωρισμός για την έννοια της φτώχειας αποτελεί και η «σχετική φτώχεια». Σε αυτήν την έννοια περιλαμβάνονται εκτός από τις βιολογικές και οι κοινωνικό-πολιτιστικές ανάγκες. Αφορά ποσοστό του πληθυσμού που δυσκολεύεται να συμμετάσχει σε διάφορες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Ωστόσο, αυτό το είδος φτώχειας είναι δύσκολο να αποτυπωθεί μέσω των επίσημων στατιστικών ερευνών. Τα άτομα που βιώνουν τη «σχετική φτώχεια» αποφεύγουν να κοινοποιήσουν την κατάστασή τους, θεωρώντας την ως κοινωνικό στιγματισμό. Επίσης, μετά από οικονομικές κρίσεις, όπως αυτή του 2008, εμφανίστηκαν και άλλες έννοιες, όπως: «νέα φτώχεια» και «κρυφή φτώχεια». Μεταξύ των «νέων φτωχών» βρίσκονται ομάδες που είναι εργαζόμενοι έντασης εργασίας, μονογονεϊκές οικογένειες, υπερχρεωμένα νοικοκυριά, άτομα με

ειδικές ανάγκες και λοιπές ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, όπως γυναίκες και παιδιά (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2022).

Στην «κρυφή φτώχεια» υπάγονται υπερχρεωμένα νοικοκυριά με δάνεια, κυρίως στεγαστικά, και όσοι δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών, όπως οι χαμηλόμισθοι, οι χαμηλοσυνταξιούχοι και οι άνεργοι (Eurostat, 2022).

Ένας ακόμα ορισμός που έχει προκύψει τα τελευταία χρόνια από τους επίσημους οργανισμούς που ασχολούνται με τη φτώχεια είναι η «παιδική φτώχεια». Αυτή ορίζεται ως η αποστέρηση βασικών υλικών αγαθών (όπως: τροφή, νερό, στέγη και συνθήκες υγιεινής) και κοινωνικών υπηρεσιών (όπως: η πρόσβαση στην υγεία και την εκπαίδευση). Αυτά τα αγαθά αποτελούν τους καθοριστικούς παράγοντες, αρχικά για την επιβίωση και κατόπιν, για την σωστή ανάπτυξη και ένταξη των παιδιών στην σύγχρονη κοινωνία (Eurostat, 2023).

Ο όρος «κίνδυνος φτώχειας», (αγγλική ονομασία, AROP) σύμφωνα με την Eurostat (2022), είναι το ποσοστό των ατόμων τα οποία ζουν σε νοικοκυριά που διαβιούν στο όριο (κατώφλι) της φτώχειας. Επιπροσθέτως, ο «κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού», (αγγλική ονομασία, AROPE) είναι ένας δείκτης που προτάθηκε στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», τον Μάρτιο του 2010, και περιλαμβάνει:

1. Τον κίνδυνο φτώχειας.
2. Την υλική στέρηση.
3. Τα νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας.

Ως σοβαρή υλική στέρηση θεωρείται το ποσοστό των ατόμων που στερούνται 4 από τα ακόλουθα 9 αγαθά και υπηρεσίες:

- Πληρωμή πάγιων λογαριασμών.
- Μια εβδομάδα διακοπών.
- Διατροφή με κρέας, κοτόπουλο, ψάρι ή λαχανικά κάθε δεύτερη ημέρα.
- Τηλέφωνο.
- Πλυντήριο ρούχων.
- Αντιμετώπιση έκτακτων δαπανών άνω των 500 ευρώ.
- Έγχρωμη τηλεόραση.

- ΙΧ επιβατικό αυτοκίνητο.
- Ικανοποιητική θέρμανση.

Επιπλέον, ο δείκτης «ένταση εργασίας» αναφέρεται στο ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 0-64 ετών που διαβιούν σε νοικοκυριά των οποίων τα μέλη εργάστηκαν λιγότερο από 20% της συνήθους απασχόλησης κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους. Η ένταση εργασίας του νοικοκυριού ορίζεται ως ο λόγος μεταξύ του αριθμού των μηνών που όλα τα μέλη εργάζονται κατά το προηγούμενο έτος και του συνολικού αριθμού των μηνών που θα μπορούσαν θεωρητικά να έχουν εργαστεί κατά την ίδια περίοδο (Eurostat, 2022).

Σύμφωνα με την ποιοτική προσέγγιση του φαινομένου της φτώχειας, η αδυναμία πρόσβασης των ατόμων και των νοικοκυριών στις βασικές λειτουργίες του κράτους, όπως είναι η εκπαίδευση, η αγορά εργασίας, η κοινωνική και πολιτιστική ζωή αποτελεί την ουσία της έννοιας του φαινομένου της φτώχειας (Παϊζής, Καραθανάση και Μαμούχα, 2006).

Για τη φτώχεια, εφόσον αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα, επιβάλλεται η άσκηση κοινωνικής πολιτικής από το κράτος, με μέτρα ενίσχυσης του διαθέσιμου εισοδήματος των ευάλωτων νοικοκυριών και ομάδων (αστέγων, ανέργων κ.α.). Αυτό συνήθως γίνεται μέσω επιδοματικής πολιτικής, η οποία δημιουργεί εξάρτηση στις συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες. Αυτή η εξάρτηση τους οδηγεί στην περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Μελέτες έχουν αποδείξει πως η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας δεν αποτελεί αναγκαία συνθήκη εξάλειψης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Άλλωστε, η οικονομική ευημερία δε σημαίνει ταυτόχρονα και κοινωνική ευημερία (Handler & Hassenfeld, 2007).

1.1. Τα αίτια της φτώχειας

Οι παράγοντες που οδηγούν στη φτώχεια ποικίλλουν, σύμφωνα με τους Robinson & Acemoglu, (2013). Οι σοβαρότεροι από αυτούς είναι:

1. Ο αρνητικός ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.
2. Οι ελλείψεις στην αγορά εργασίας και η ανεργία.
3. Η χαμηλή παραγωγικότητα και οι χαμηλοί μισθοί/συντάξεις.
4. Οι ακατάλληλες μακροοικονομικές δημοσιονομικές πολιτικές.
5. Οι συνεχείς φυσικές καταστροφές.
6. Η έλλειψη κοινωνικών δομών και υποδομών.
7. Οι ασθένειες και πανδημίες που οδηγούν σε υψηλά επίπεδα νόσησης του πληθυσμού ή θνησιμότητας.
8. Η κλιματική αλλαγή.
9. Οι ένοπλες συγκρούσεις, όπως οι πόλεμοι.
10. Η διαφθορά.
11. Η άνιση κατανομή εισοδήματος.
12. Η άνιση φορολογική πολιτική.
13. Η σύνθεση και το μέγεθος του νοικοκυριού (όπως νοικοκυριά με πάνω από πέντε άτομα).
14. Οι διακρίσεις και η προκατάληψη σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες (πχ. οικονομικών προσφύγων, άτομα με ειδικές ανάγκες κ.α.).
15. Τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά ενός τόπου, όπως ορεινές ή νησιωτικές περιοχές.
16. Η κουλτούρα, η νοοτροπία και η θρησκεία των λαών.
17. Οι εκ των πραγμάτων μη προβλεπόμενες οικονομικές αναταραχές και κρίσεις.

Η Παγκόσμια Τράπεζα (2001) προσδιορίζει τα αίτια της φτώχειας από το ατομικό ή και το οικογενειακό προφίλ του πληθυσμού, όπως:

- Ανεργία και ύψος εισοδήματος του νοικοκυριού.
- Γεωγραφική θέση κύριας κατοικίας.
- Φυλετικές διακρίσεις ή διακρίσεις μειονοτήτων.
- Έλλειψη στοιχειωδών υποδομών της περιοχής (σχολείων, νοσοκομείων).
- Μέγεθος και σύσταση της οικογένειας.

- Επίπεδο υγείας και εκπαίδευσης του νοικοκυριού (Υφαντόπουλος, *et al*, 2009).

Μια ακόμα σημαντική προσέγγιση για τα αίτια της φτώχειας γίνεται από την σκοπιά του Amartya Sen, στο *Poverty and Famines* (1997), μέσω της κοινωνικής επιλογής ή θετικής ελευθερίας. Βιωματικά, ο Sen ανέδειξε έναν αριθμό κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων, όπως η μείωση στα ημερομίσθια, η ανεργία, οι αυξανόμενες τιμές τροφίμων και τα ανεπαρκή συστήματα διανομής τροφής, ως αίτια της φτώχειας. Η «Προσέγγιση των Δυνατοτήτων» του Σεν εστιάζει στην έννοια της «θετικής ελευθερίας», δηλαδή την πραγματική δυνατότητα ενός ανθρώπου να είναι ή να κάνει κάτι, αντί στην προσέγγιση με βάση την «αρνητική ελευθερία», που ήταν και είναι η συνήθης πρακτική, η οποία εστιάζει απλώς στην απουσία δραστηριότητας. Αναλυτικότερα, η θεώρηση του Σεν δεν περιορίζεται μόνο στη δίκαιη διανομή των αγαθών και των πόρων μεταξύ των ατόμων. Συμπεριλαμβάνει επίσης, την αναγνώριση και την αντιμετώπιση των διαφορών μεταξύ των ατόμων. Άρα, η επίτευξη της ατομικής και κοινωνικής ευημερίας, σύμφωνα με τον ίδιο επιστήμονα, δύναται να επιτευχθεί μέσω της εξάλειψης των δομικών παραγόντων που οδηγούν στην άνιση κατανομή των πόρων, δηλαδή μέσω της εξάλειψης της ανισότητας και της αδικίας.

1.2. Φτώχεια - Επισκόπηση βιβλιογραφίας

Από την αρχαία ελληνική κοινωνία, ο διαχωρισμός των ανθρώπων σε ελεύθερους πολίτες και είλωτες αποτελεί μια πρώτη επαλήθευση της έννοιας της φτώχειας. Οι επιφανείς πολίτες της εποχής είχαν αναλάβει το ρόλο της κοινωνικής πρόνοιας, κυρίως μέσω της προσφοράς εργασίας στους ευάλωτους πολίτες. Ο Σταθόπουλος (2005), προσδιορίζει τον Χριστιανισμό ως επόμενο κομβικό επίπεδο για την έννοια της φτώχειας. Οι πιστοί αντιλαμβάνονταν τη φτώχεια μέσω της φιλανθρωπίας και των συσσιτίων στους άπορους. Ο ίδιος συγγραφέας θεωρεί ως επόμενη σημαντική χρονική περίοδο στον προσδιορισμό της φτώχειας την Αναγέννηση. Περίοδος μεγάλων αλλαγών, όπως η γέννηση πολλών πνευματικών ρευμάτων με ταυτόχρονη παρακμή της φεουδαρχίας. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται επίσης από πολέμους, οι οποίοι μαζί με την εκβιομηχάνιση επέφεραν την αύξηση των φτωχών και τη γέννηση της ανάγκης για οργανωμένη αντιμετώπιση της φτώχειας ως κοινωνικό πλέον φαινόμενο.

Ιστορικά, τα πρώτα επίσημα νομοθετήματα εμφανίστηκαν στη Μεγάλη Βρετανία από την Ελισάβετ Α΄ το 1598 και το 1601 (Sedgwick, 1970). Μέχρι εκείνη την περίοδο οι φτωχοί τοποθετούνταν σε ιδρύματα και άσυλα. Στην Αγγλία της Ελισάβετ Α΄ τοποθετήθηκαν τα πρώτα θεμέλια του κράτους πρόνοιας. Καθώς οι τιμές των τροφίμων αυξάνονταν με ταχύτατο ρυθμό, τα ποσοστά υποσιτισμένων ανθρώπων αλλά και θνησιμότητας αυτών αυξάνονταν ραγδαία. Σύμφωνα λοιπόν με το θέσπισμα της Ελισάβετ Α΄, οι τοπικές ενορίες ήταν υποχρεωμένες να προσφέρουν μετρητά ή τρόφιμα σε όσους δεν είχαν αυτήν τη δυνατότητα. Τα νομοθετήματα αυτά καθιστούσαν παράνομο να αφήσει κάποιον άνθρωπο να λιμοκτονήσει. Κατά συνέπεια, οι 10.000 αγγλικές ενορίες της εποχής καθιέρωσαν ένα Ταμείο στήριξης των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού. Η διαφάνεια του συστήματος ήταν πλήρης, καθώς είχαν τεθεί ως επόπτες οι τοπικοί δικαστές (Sedgwick, 1970).

Από το 1600 έως και το 1800, μεγάλος αριθμός του αγροτικού πληθυσμού μετακόμισε στα αστικά κέντρα της Αγγλίας, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα αστικό εργατικό δυναμικό που βοήθησε στην επίσπευση της βιομηχανικής επανάστασης. Καθώς το κόστος της προνομιακής αυτής υποστήριξης αυξανόταν, το 1834 άλλαξε το σύστημα πρόνοιας, επιστρέφοντας στο σύστημα του Μεσαίωνα, όπου οι φτωχοί κατέληγαν στα πτωχοκομεία. Έτσι μέχρι και το 19^ο αιώνα, η αντιμετώπιση της φτώχειας στην Αγγλία αλλά και σε πολλές χώρες της Ευρώπης γινόταν μέσω του εγκλεισμού των φτωχών σε

άσυλα και ιδρύματα. Πλέον, οι ελισαβετιανοί νόμοι έχουν αναγνωριστεί από πολλές ομάδες επιστημόνων ως τα πρώτα βήματα για το ανύπαρκτο μέχρι τότε κράτος πρόνοιας (Υφαντόπουλος *et al.*, 2009).

Ουσιαστικά, αυτές οι πολιτικές εναπόθεσης της ευθύνης της προστασίας των φτωχών σε άλλες κοινωνικές ομάδες, αποδέσμευε το κράτος από την ανάληψη σημαντικής ευθύνης αντιμετώπισης της φτώχειας. Ο ρόλος του κράτους ήταν αρκετά περιορισμένος. Η περίοδος όμως μετάβασης στο βιομηχανοποιημένο καπιταλιστικό τρόπο ζωής, επέβαλλε τον άμεσο καθορισμό μέτρων κοινωνικής πολιτικής. Η αστικοποίηση οδήγησε στην ανάγκη δημιουργίας συστήματος πρόνοιας, αρχικά βέβαια για την προστασία περισσότερο της εργασίας από τη φτώχεια, παρά τους ίδιους τους φτωχούς (Αλεξίου, Θ. 2007).

Το κράτος πρόνοιας της Μεγάλης Βρετανίας επανήλθε μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, με νέους νόμους στήριξης των φτωχών. Τις επενδύσεις στην εκπαίδευση τις χρηματοδοτούσαν οι φόροι. Έτσι το νεοσύστατο Εθνικό Σύστημα Υγείας (NHS) του Η.Β. κατάφερε να εξελιχθεί ταυτόχρονα με την ταχύτερη αύξηση της παραγωγικότητας της χώρας, από το 1951 έως και το 1973 (Robinson and Acemoglu, 2013).

Η σύνδεση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης της χώρας δια μέσου της φορολογίας, όπως διέταζαν οι ελισαβετιανοί νόμοι, έδωσε ένα μάθημα αντιμετώπισης της εισοδηματικής ανισότητας. Στα χρόνια μας, που οι άνθρωποι συνεχίζουν να στέλνουν τα παιδιά τους νηστικά στο σχολείο, παρά την αυξημένη επιδοματική πολιτική της χώρας μας, ίσως θα πρέπει αυτοί οι Νόμοι της Αγγλίας της Ελισάβετ Α΄ να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση. Ειδικά σήμερα, που η παγκοσμιοποίηση διευκολύνει την ανισοκατανομή του πλούτου (Υφαντόπουλος *et al.*, 2009).

Επιπροσθέτως, η Βρετανική Στατιστική Εταιρεία, μέσω του Τσαρλς Τζιμς Μπούθ (βικτωριανός φιλόσοφος), εισήγαγε την έρευνα για τα εισοδήματα των φτωχών στο Λονδίνο το 1877. Το «όριο της φτώχειας», όπως ονομάστηκε, ήταν νομισματικές μονάδες (18 έως 21 σελίνια εβδομαδιαίως). Την ίδια περίπου χρονική περίοδο, η κοινωνική μεταρρυθμίστρια Ενριέτα Μπάρνερ και ο κληρικός σύζυγός της προσπάθησαν να μετρήσουν το εβδομαδιαίο «ελάχιστο κόστος ζωής», πάλι όμως με νομισματικές μονάδες μέτρησης. Με την αλλαγή του 19^{ου} αιώνα (1901), και κατόπιν της συστηματικής μελέτης του Seebohm Rowntree, η φράση «όριο της φτώχειας» χρησιμοποιήθηκε

επίσημα και ξεκίνησε η πρώτη προσπάθεια έρευνας στις συνθήκες διαβίωσης 10.000 οικογενειών της εργατικής τάξης στην πόλη του Γιόρκ (Gillie, 1996).

Ο Ρούντρι διαχώρισε τη φτώχεια σε δύο υποομάδες, της «πρωταρχικής» και της «δευτερεύουσας» φτώχειας. Στη δεύτερη υποομάδα ανήκουν οι περισσότερο «φτωχοί». Αργότερα, ο ίδιος με μεταγενέστερο έργο του (1996), πλησίασε περισσότερο την έννοια της φτώχειας. Θεωρούσε πως η φτώχεια στη Μ. Βρετανία είχε καταπολεμηθεί μεταπολεμικά μέσω του Βρετανικού κράτους πρόνοιας (Kempson, 1997).

Καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, η απεικόνιση της φτώχειας και η εξάλειψή της έχουν αποτελέσει αντικείμενα πολλών ερευνητών. Όμως, ακριβώς για το σκοπό της εξαφάνισής της έπρεπε να βρεθούν μέτρα σύγκρισης των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών σε διαφορετικές χώρες. Στην Αμερική του 1960, ο Βίκτορ Φουξ πρότεινε ως μέτρο σύγκρισης για τον καθορισμό του ορίου της φτώχειας, το μισό του μέσου εισοδήματος. Από την άλλη πλευρά, στη Μ. Βρετανία του 1950, ο Πίτερ Τάουνσεντ παρουσίασε την έννοια της «σχετικής φτώχειας». Εγκαταλείποντας τα καθορισμένα από προγενέστερους από τον ίδιο ερευνητές πρότυπα φτώχειας, όρισε ως «πρότυπα φτώχειας»: άτομα και ομάδες του πληθυσμού που δεν κατέχουν τους απαραίτητους πόρους για να αποκτήσουν είδη διατροφής αλλά ούτε και τις συνήθειες συνθήκες διαβίωσης. Ο Τάουνσεντ επηρέασε ακόμη και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Ε.Ο.Κ., όταν το 1984 έδωσε την έγκριση του ορισμού των φτωχών ως: τα άτομα ή τις πληθυσμιακές ομάδες που ζουν με περιορισμένους πόρους που τους αποκλείει από τον ελάχιστο αποδεκτό τρόπο ζωής. Ο Τάουνσεντ επίσης πρωτοστάτησε στη χρήση μη νομισματικών δεικτών για τη μέτρηση της φτώχειας. Βέβαια, από τότε μέχρι σήμερα, η επονομαζόμενη «κλίμακα Τάουνσεντ» έχει βελτιωθεί (Gillie, 1996).

Επίσης, από το 1946 διεθνείς οργανισμοί, όπως ο Ο.Η.Ε. και η UNICEF, εκπονούν διαρκείς μελέτες εστιάζοντας κυρίως στην «παιδική φτώχεια». Ο όρος «ακραία φτώχεια» εισήχθη από τον Ο.Η.Ε. το 1995. Αυτός ο τύπος φτώχειας μαζί με την παιδική φτώχεια είναι τα «είδη» φτώχειας που καταπολεμούνται περισσότερο από διεθνείς οργανισμούς. Η καταπολέμησή τους αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο της «Ατζέντας 2030» του Ο.Η.Ε. για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Ο.Η.Ε., 2015).

Στη χώρα μας, με την ίδρυση του νέου Κράτους το 1883, η Εκκλησία είχε αναλάβει το ρόλο της προστασίας και περίθαλψης των φτωχών, όπως ακριβώς και στην Αγγλία

κάποιους αιώνες πριν. Το 1917 ιδρύεται το Υπουργείο Περιθάλψεως, το 1922 μετονομάζεται σε Υπουργείο Περιθάλψεως και Κοινωνικής Πρόνοιας και το 1926 μετονομάζεται εκ νέου, σε Υπουργείο Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως. Αυτό, εκτός της φτώχειας, έπρεπε να αντιμετωπίσει τη συνολική ανέχεια και αποδιοργάνωση του ελλαδικού χώρου. Τότε ιδρύθηκαν τα δημοτικά βρεφοκομεία, νοσοκομεία και φιλανθρωπικά ιδρύματα, τα οποία μέχρι και σήμερα αποτελούν επίσημους φορείς υγείας της χώρας μας (Σταθόπουλος, Π. 2005). Σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα, μέχρι το 1970 είχαμε άνθιση του κοινωνικού κράτους πρόνοιας στη χώρα μας. Όμως, με την έλευση της πετρελαϊκής κρίσης του 1970, φαινόμενα όπως η ανεργία, η άνιση κατανομή του πλούτου και του εισοδήματος έκαναν πάλι την εμφάνισή τους και έτσι για πρώτη φορά αντιμετωπίστηκε και η φτώχεια ως κοινωνικό φαινόμενο. Τη δεκαετία του '80 ελήφθησαν σημαντικά μέτρα κοινωνικής πολιτικής στη χώρα μας καθώς δημιουργήθηκε το Ε.Σ.Υ. (Εθνικό Σύστημα Υγείας), το οποίο επέτρεπε σε ολόκληρο την πληθυσμό να έχει υγειονομική κάλυψη και περίθαλψη. Δεδομένης της εισόδου μας στην Ε.Ε. και την υποχρεωτική υιοθέτηση κοινών μέτρων και πολιτικών, όπως η αποκρατικοποίηση, η ευκολία πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη όλων των πληθυσμιακών ομάδων της χώρας μας καθίσταται αμφίβολη (Σταθόπουλος, Π. 2005).

Ο Gaventa (1982) επέστρεψε στη συζήτηση σχετικά με τις διαδικασίες που διέπουν τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Τον απασχολούσε η «συμμετοχή», τόσο ως αυτοσκοπός όσο και ως συστατικό του κοινωνικού αποκλεισμού. Θεώρησε πως για την ένταξη, ως μέσο για την εξάλειψη του αποκλεισμού, άρα και της φτώχειας, επιβάλλεται ο δημόσιος διάλογος.

Συμπληρωματικά, ο Wilkinson, (1973), μέσω της δικής του έρευνας επισήμανε πως η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν ως συνέπεια την κακή υγεία των ατόμων που επηρεάζονται από αυτά τα φαινόμενα, ενώ επηρεάζουν ιδιαίτερα την ψυχική υγεία των ανθρώπων.

1.3. Εννοιολογικός προσδιορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού

Ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν αποτελεί έναν καθαρά επιστημονικό όρο, είναι όμως κλάδος της Κοινωνιολογίας που ασχολείται και μελετά την «κοινωνική περιθωριοποίηση» ατόμων ή ομάδων του πληθυσμού, λόγω κυρίως φυλετικών, θρησκευτικών, πολιτικών ή και άλλων απειλητικών παραγόντων για τη δημόσια τάξη (Μάτσα, 2000).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός εμφανίστηκε ως έννοια τη δεκαετία του 1990 σε μελέτες για τη φτώχεια (Munck, 2004). Ο Αμάρτια Σεν (2000) από την πλευρά του, θεωρεί τον Γάλλο Rene Lenoir (1974) ως τον πραγματικό εφευρέτη της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού, όταν αναφέρθηκε στους «les exclus». Αυτοί ήταν άτομα και ομάδες που κατά τη δεκαετία του 1970 έχασαν το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλειας, όπως: άνεργοι, γυναίκες και παιδιά. Επιπλέον, ο Γάλλος κοινωνιολόγος Emile Durkheim (1893), συνέδεσε τον κοινωνικό αποκλεισμό με την ύπαρξη ή μη της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης (Larsen, 2004). Ενώ, ο Γερμανός κοινωνιολόγος Max Weber (1908) χρησιμοποίησε τον όρο «κοινωνικό κλείσιμο» αναφερόμενος σε ομάδες του πληθυσμού που προσπαθούν να πετύχουν ή να διατηρήσουν μια προνομιακή θέση εις βάρος κάποιας άλλης κοινωνικής ομάδας.

Η επιστήμη της κοινωνιολογίας με τη σειρά της, ασχολήθηκε με την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού από το 1995 σε συζητήσεις για τη φτώχεια στις μεταβιομηχανικές κοινωνίες, ταυτίζοντας την έννοια με τον όρο «κατώτερη οικονομικά τάξη» (Μάτσα, 2000).

Σύμφωνα με τους Kipling, *et al*, (2005), υπάρχουν τέσσερις μορφές κοινωνικού αποκλεισμού, που εννοιολογικά αλληλεπικαλύπτονται. Αυτές είναι:

- Οστρακισμός, μορφή εξορίας από μια δεδομένη ανθρώπινη κοινότητα.
- Κοινωνικός αποκλεισμός μέσα στα όρια μια δεδομένης κοινότητας.
- Απόρριψη του ατόμου από την ομάδα.
- Παρενόχληση, ως μορφή επίδειξης του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ο Πλειό (1998) θεώρησε ως κοινωνικό αποκλεισμό την απουσία ή αφαίρεση κοινωνικών, πολιτικών και ατομικών δικαιωμάτων. Αναφέρθηκε στην απουσία συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων, στην εργασία και στη δημιουργία οικογένειας. Παράγοντες που συμβάλλουν στην απόκτηση (ή μη) της ελευθερίας του ατόμου.

Σύμφωνα με τον Castel, R., (1995), ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί χαρακτηριστικό των μοντέρνων δυτικών κοινωνιών.

Όμως, όπως αναφέρει ο κοινωνιολόγος Paugam, S., (1996), η αναζήτηση ορισμών για τόσο ευαίσθητα κοινωνικά θέματα, όπως η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός, είναι μάταιη, καθώς η πραγματικότητα μεταβάλλεται από στιγμή σε στιγμή. Ο Paugam αναφέρει τρεις άξονες στους οποίους κινείται το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού:

1. Ο πρώτος άξονας σχετίζεται με τις κοινωνικές ανισότητες (ανεργία, φτώχεια).
2. Ο δεύτερος, με την απώλεια των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
3. Ο τρίτος, με τη διάρρηξη των κοινωνικών και οικογενειακών δεσμών.

Με τους τρεις άξονες που αναφέρει, καταφέρνει να καλύψει όλο το φάσμα των ζητημάτων που πραγματεύεται ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Ο Graham Room (1990), συνδυάζοντας στενά τα δύο φαινόμενα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, ορίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό ως μία κατάσταση στην οποία:

(α) Τα άτομα υποφέρουν από ελλείψεις στην εκπαίδευση, στις δεξιότητες τους, στις οικονομικές πηγές και σε άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής.

(β) Τα άτομα δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε σημαντικούς κοινωνικούς θεσμούς, όπως εκπαίδευση και υγεία, και

(γ) αυτά τα άτομα παραμένουν σε αυτήν την κατάσταση για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Μιλάμε δηλαδή για πολλαπλή αποστέρηση σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Από μια άλλη σκοπιά, το Εργατικό Κόμμα της Μεγάλης Βρετανίας, με σκοπό την εξάλειψη αυτού του φαινομένου, το περιέγραψε ως μια κατάσταση που οδηγούνται τα άτομα μέσα από μια σειρά αλληλοσυνδεόμενων προβλημάτων, όπως: ανεργία, χαμηλό εισόδημα, διαλυμένη οικογένεια κλπ. (Social Exclusion Unit, 1997).

Οι Burchardt *et al.* (2002) σε άρθρο τους, όρισαν πως ένα άτομο είναι κοινωνικά αποκλεισμένο, εάν:

- α) Κατοικεί σε κάποιες συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές.

β) Το άτομο δε συμμετέχει στις φυσιολογικές δραστηριότητες των πολιτών της κοινότητας. Ως φυσιολογικές δραστηριότητες όρισαν: την εργασία, την κατανάλωση, την αποταμίευση, τη συμμετοχή στα κοινά και την κοινωνική αλληλεπίδραση.

Από μια άλλη οπτική γωνία, για τη Silver, H., (1994), το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού έχει χρώματα της πολιτικής φιλοσοφίας στην Ευρώπη. Τον Γαλλικό Ρεπουμπλικανισμό (με επιρροές από το φιλόσοφο Jean Jacques Rousseau), τον Κοινωνικό Καθολικισμό (με επιρροές από τους Αγγλοσάξονες και τον John Locke) και την Κοινωνική Δημοκρατία της Βόρειας Ευρώπης (με επιρροές από τον φιλόσοφο Max Weber). Έτσι, βασιζόμενη σε αυτά τα τρία φιλοσοφικά ρεύματα, η ερμηνεία της Silver για τον κοινωνικό αποκλεισμό είναι τριπλή:

1. Σύμφωνα με τον Γαλλικό Φιλελευθερισμό, κοινωνικός αποκλεισμός είναι η διάρρηξη της αμοιβαίας κοινωνικής σχέσης του ατόμου και της κοινωνίας.

2. Σύμφωνα με το Αγγλοσαξονικό μοντέλο της εξειδίκευσης, ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει ρίζες στην ατομικότητα. Άρα τα άτομα που δεν έχουν πρόσβαση στις κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες της κοινωνίας είναι αυτά που θεωρούνται κοινωνικά αποκλεισμένα.

3. Τέλος, σύμφωνα με το μοντέλο του μονοπωλίου της Βόρειας Ευρώπης, η Silver θεώρησε κοινωνικά αποκλεισμένες τις ομάδες τις οποίες το ίδιο το σύνολο της κοινωνίας αποκλείει.

Από την πλευρά της, η θεώρηση της Levitas (1994) σχετικά με την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού πραγματοποιείται μέσω αναγνώρισης του φαινομένου ως μία διαδικασία, και όχι ως μια κατάσταση. Η Levitas ανέπτυξε ένα μοντέλο στο οποίο αναλύονται οι τρεις επικρατέστερες προσεγγίσεις του κοινωνικού αποκλεισμού. Ανάλογα με τα δομικά αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού, αυτές οι τρεις προσεγγίσεις είναι:

1. Αναδιανεμητικός Λόγος (Redistribution Discourse-RED). Αυτή η προσέγγιση πηγάζει από την κοινωνική πολιτική και αντιλαμβάνεται τον κοινωνικό αποκλεισμό ως απόρροια της φτώχειας. Σύμφωνα με τον Townsend (1979), η αντιμετώπιση της φτώχειας πρέπει να επικεντρώνεται στη δυνατότητα των ατόμων να συμμετέχουν στην κοινωνία. Επομένως, η επιδοματική πολιτική θεωρείται θεμιτή και ουσιώδους σημασίας για την εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

2. Κοινωνική Ενσωμάτωση, Social Integration Discourse (SID). Η εξέταση αυτή εστιάζει στην έλλειψη αμειβόμενης εργασίας και την ανεργία ως αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού.

3. Ηθική Κατηγορία της Κοινωνίας, Moral Underclass Discourse (MUD). Η θεώρηση αυτή βασίζεται στους ηθικούς λόγους ύπαρξης της «underclass».

Από μια άλλη σκοπιά, η Odette Mazel (2009) αναγνωρίζει 4 στάδια του κοινωνικού αποκλεισμού. Συγκεκριμένα αυτά είναι:

1) Το στάδιο του Κινδύνου. Σε αυτό κατατάσσονται πληθυσμιακές ομάδες με κοινωνικές μειονεξίες, όπως άτομα με κακές συνθήκες διαβίωσης.

2) Στο επόμενο στάδιο, της Απειλής, περιλαμβάνονται καταστάσεις όπως η ανεργία ή αλλαγές στους ρόλους μέσα στην οικογένεια (όπως μετά από ένα διαζύγιο).

3) Το στάδιο της Αποσταθεροποίησης, το οποίο είναι αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται και αντιμετωπίζουν σοβαρά και αιφνίδια γεγονότα.

4) Στο στάδιο της Έκπτωσης παρατηρείται η έκπτωση του ατόμου λόγω της ρήξης των οικογενειακών και κοινωνικών δεσμών και η αδυναμία επαναδημιουργίας τους. Στο τελευταίο αυτό στάδιο, παρατηρείται η πλήρης ρήξη των δεσμών με την οικογένεια, την εργασία και την κοινωνία.

Με παρόμοια διάθεση με τη Mazel, ο Castel, R., (1991) θεωρεί πως ο κοινωνικός αποκλεισμός χαρακτηρίζεται από ασταθή ή καθόλου εργασία και εύθραυστες κοινωνικές σχέσεις.

Όλες αυτές οι επιστημονικές προσεγγίσεις αποτελούν τις διαφορετικές όψεις του κοινωνικού αποκλεισμού. Κοινωνικός αποκλεισμός είναι οι φτωχοί, οι άνεργοι, οι τοξικομανείς, οι ομοφυλόφιλοι, οι άστεγοι, οι μετανάστες και λοιπές κοινωνικές ομάδες, οι οποίες έχουν το κοινό χαρακτηριστικό ομάδων που αποτελούν «απειλή» στο status quo. Η αποδεκτή κοινωνική «νόρμα» πρέπει να είναι η εικόνα μιας κοινωνίας χωρίς εσωτερικές αντιθέσεις και ανισότητες (Παπαϊωάννου, 2006).

1.4. Ο ρόλος της εισοδηματικής ανισότητας

Η ανισοκατανομή του εισοδήματος είναι μια πολυδιάστατη έννοια η οποία αφορά την άνιση διανομή οικονομικών πόρων ανάμεσα στα άτομα της κοινωνίας. Το πως είναι κατανομημένο το εισόδημα και ο πλούτος μέσα σε μια κοινωνία αποτελεί μια από τις βασικές λειτουργίες του οικονομικού συστήματος με αποτέλεσμα να είναι ένα από τα κεντρικότερα ζητήματα της οικονομικής ανάλυσης (Jenkins, 2000). Άλλωστε, το επίπεδο του εισοδήματος προσδιορίζει το δυνητικό επίπεδο κατανάλωσης των αγαθών και των υπηρεσιών του κάθε ατόμου. Τα τελευταία 30 χρόνια έχει παρατηρηθεί μια μετάβαση του πλούτου στα ανώτερα μέρη της εισοδηματικής κατανομής και υπάρχει μια διαρκώς αυξανόμενη βιβλιογραφία γύρω από το θέμα της ανισότητας (Korczuk, 2015). Επίσης, αποτελεί ένα φαινόμενο που μπορεί να παρατηρηθεί σε οποιαδήποτε χώρα στον κόσμο, σε διαφορετικό κάθε φορά βαθμό, επηρεάζοντας άμεσα την κοινωνική συνοχή και ευημερία (Atkinson & Piketty, 2010). Σε ότι αφορά τα αίτια της ανάπτυξης της ανισότητας, σύμφωνα με τις βασικές σχολές οικονομολόγων διαχρονικά δόθηκαν διάφορες ερμηνείες (Alfani, 2021).

Αναλυτικότερα, το 1798 ο Thomas Malthus στο *Δοκίμιό του «Περί της αρχής του Πληθυσμού»*, παρουσίασε την αύξηση του πληθυσμού ως τη μεγαλύτερη απειλή για την οικονομική ανάπτυξη. Η διαρκής αύξηση του πληθυσμού αδιαμφισβήτητα οδηγεί στην ανισότητα και τη φτώχεια. Βασισμένος στο ότι η καλλιεργήσιμη γη είναι δεδομένη και περιορισμένη, σύμφωνα με το νόμο της μη ανάλογης απόδοσης, το οριακό προϊόν της εργασίας θα μειώνεται. Άρα ο ρυθμός αύξησης της αγροτικής παραγωγής αυξάνεται με μικρότερο ρυθμό από το ρυθμό αύξησης του πληθυσμού. Συνέπεια αυτού θα είναι η μείωση της κατά κεφαλήν προσφοράς τροφίμων με αναμενόμενο επόμενο της στάδιο τη φτώχεια και το λιμό. Αυτή του η θεωρία τον οδήγησε στην κατάργηση κάθε συστήματος πρόνοιας για τους φτωχούς και στον αυστηρό έλεγχο της γεννητικότητας (Begg, *et al.*, 2006).

Περίπου στα ίδια πλαίσια συνεχίζει και ο Ricardo (1817), θεωρώντας πως η αύξηση του πληθυσμού αναπόφευκτα οδηγεί στη μείωση της καλλιεργήσιμης γης. Συνεπώς αυξάνονται οι τιμές της γης και των μισθωμάτων που καταβάλλονται στους γαιοκτήμονες. Έτσι αυτοί με τη σειρά τους αυξάνουν τα κέρδη τους και συνεπώς μεγαλώνει η ψαλίδα της ανισοκατανομής των εισοδημάτων μεταξύ γαιοκτημόνων και εργατών. Η λύση που πρότεινε ήταν η επιβολή μεγαλύτερου φόρου στη γαιοπρόσοδο.

Για τον Marx, το 1867, κεντρικό ρόλο παίζουν οι κεφαλαιοκράτες καπιταλιστές βιομήχανοι, ενώ στην απέναντι πλευρά βρίσκονται οι εργαζόμενοι. Οι εργαζόμενοι μέσω της εργασίας τους προσθέτουν αξία στο παραγόμενο προϊόν. Το κεφάλαιο K για τον Marx αναλύεται ως :

$$K = \sigma + \mu$$

Όπου:

σ : είναι το χρηματικό ποσό που ξοδεύεται για μέσα παραγωγής και αυτό μετατρέπεται σε σταθερό κεφάλαιο και

μ : είναι το χρηματικό ποσό που ξοδεύεται για εργατικό δυναμικό και αποτελεί το μεταβλητό κεφάλαιο, μέσω του οποίου παράγεται η υπεραξία. Μέσω της παραγωγικής διαδικασίας ο κεφαλαιοκράτης επιθυμεί τη μεγιστοποίηση των κερδών του. Όσο αυξάνονται τα κέρδη του τόσο περισσότερο επενδύει σε νέα μέσα παραγωγής.

Ο Marx πίστευε πως η ίδια η φύση του καπιταλιστικού συστήματος δημιουργεί τις κρίσεις. Κατά τη διάρκεια συσσώρευσης του κεφαλαίου, το χάσμα του πλούτου μεταξύ των κεφαλαιοκρατών και της εργατικής τάξης αυξάνεται μέχρι τη στιγμή που επέρχεται η κρίση και το οικονομικό σύστημα καταλήγει σε αδιέξοδο (Ρέππας, 1991).

Στον αντίποδα, ο Kuznets (1953), διατυπώνει μια πιο αισιόδοξη θεωρία για την ανισοκατανομή του εισοδήματος. Ο Kuznets θεώρησε πως η οικονομική ανάπτυξη από ένα σημείο και μετά θα διαχυθεί σε όλη την κοινωνία. Μέσα από μελέτες του στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κατά την περίοδο 1913 -1948, διαπίστωσε μείωση της εισοδηματικής ανισότητας και ταυτόχρονη οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Το θεωρητικό επιχείρημα που διατυπώνει ο Kuznets είναι ότι: η εισοδηματική ανισότητα αυξάνεται κατά τα πρώτα στάδια της μεγέθυνσης, κατόπιν σταθεροποιείται στη διάρκεια της μετάβασης από την αγροτική/προβιομηχανική στη βιομηχανική οικονομία, και μειώνεται στα μεταγενέστερα στάδια της μεγέθυνσης. Έτσι, η εισοδηματική ανισότητα ακολουθεί την πορεία ενός ανεστραμμένου U, (δηλαδή η καμπύλη της εισοδηματικής ανισότητας έχει τη μορφή: \cap).

Από μια άλλη οπτική γωνία, αυτή της θεωρίας των κύκλων (ή των μεγάλων κυμάτων) της ανάπτυξης και των οικονομικών ανισοτήτων, η ανισότητα ερμηνεύτηκε με τρεις διαφορετικούς τρόπους από τους υποστηρικτές της. Συνοπτικά, οι ερμηνείες αυτές είναι:

α) Η «Σουμπετεριανή» ερμηνεία, (Joseph Schumpeter, 1910), όπου βασικό ρόλο παίζουν οι καινοτομίες μεγάλης κλίμακας που υιοθετούνται μαζικά στη φάση μιας ύφεσης (Heilbroner, R., 2001).

β) Η «Θεωρία των Κοινωνικών Δομών Συσσώρευσης», όπου νέοι θεσμοί εισάγονται μαζικά τόσο σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο με αποτέλεσμα την ανάπτυξη της οικονομίας. Ο «Δομικός Λειτουργισμός» αποτέλεσε την κυρίαρχη κοινωνιολογική προσέγγιση κατά την περίοδο των δεκαετιών του 1930 και 1960 (ιδρυτής της θεωρίας θεωρείται ο Bronislaw Malinowski). Το κοινωνικό σύστημα προσεγγίζεται ως ένα σύνολο αλληλεξαρτώμενων μερών (κοινωνικοί θεσμοί, κοινωνικές δομές), τα οποία επιδρούν μεταξύ τους με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζουν την ισορροπία του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος (Δασκαλάκης, 2009).

γ) Η «Μαρξιστική», όπου οι οικονομικοί κύκλοι έχουν άμεση σχέση με την μεταβολή του ποσοστού του κέρδους (το πηλίκο καθαρά κέρδη/ υπενδεδυμένο κεφάλαιο). Στις δύο πρώτες θεωρίες το ποσοστό του κέρδους είναι η εξαρτημένη μεταβλητή, σε αντίθεση με την μαρξιστική, όπου το ποσοστό του κέρδους είναι η ανεξάρτητη μεταβλητή, η οποία επιδρά στην φάση της οικονομικής ανάπτυξης (Τσουλφίδης, 2009).

Διαχρονικά, πολλοί στοχαστές προσπαθώντας να εξηγήσουν την ύπαρξη της εισοδηματικής ανισότητας κατέληξαν σε έξι θεωρίες, οι οποίες είναι:

1. Η «Θεωρία των Ικανοτήτων» (Immanuel Kant, 1788). Διατυπώθηκε από τους κλασικούς οικονομολόγους και αναφέρεται στην «κατανομή» των φυσικών διανοητικών ικανοτήτων των ανθρώπων. Στην πορεία, τα στατιστικά δεδομένα δε δικαίωσαν τη θεωρία (Sen, 2005).

2. Η «Θεωρία της ελεύθερης εκλογής – επιλογής» του ατόμου (Milton Friedman, 1953). Όμως, όπως παρατήρησε ο Pen, J., (1971), αυτό δε δύναται να ισχύει καθώς στην πραγματικότητα οι πλουσιότεροι άνθρωποι δεν αντιμετωπίζουν τους ίδιους κινδύνους φτώχειας με τους μικροεπιχειρηματίες.

3. Η «Θεωρία του Ανθρώπινου Κεφαλαίου», (Howard Schultz, 1978). Αυτή η θεωρία υποστηρίζει πως μια επένδυση πρέπει να περιλαμβάνει και το ανθρώπινο δυναμικό εκτός των υλικών πόρων. Αυτό το δυναμικό οφείλουμε να το εκπαιδεύουμε συνεχώς στις νέες μεθόδους ή τεχνολογίες.

4. Η «Θεωρία του Κύκλου ζωής», (Joseph Alois Schumpeter, 1910). Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η ανισοκατανομή των εισοδημάτων οφείλεται σε ένα «στατιστικό σφάλμα». Έτσι, οι υποστηρικτές της πρότειναν οι μετρήσεις για την ανισότητα να γίνονται στα άτομα κατά τη διάρκεια της ζωής τους, και όχι σε διαφορετικά άτομα κάποια δεδομένη στιγμή. Και αυτή όμως η θεωρία πέρασε στη χρονοκάψουλα της Οικονομικής Ιστορίας.

5. Η «Στοχαστική θεωρία», η οποία υποστήριζε πως το εισόδημα παραμένει σταθερό στη διάρκεια του χρόνου (Pareto, V., 19ος αι).

6. Οι «Θεσμικές θεωρίες», οι οποίες αποδέχονται ως προσδιοριστικούς παράγοντες στην κατανομή του εισοδήματος την ύπαρξη: κληρονομιάς, προίκας, δωρεάς, συγχωνεύσεις και τυχαία γεγονότα, όπως η ανακάλυψη ενός χρυσορυχείου. Η διανομή του εισοδήματος συνδέεται με την ύπαρξη κοινωνικών τάξεων (Παπαηλίας, 2006).

Όμως καμία από αυτές τις θεωρίες δεν πρότεινε λύσεις. Μόνο μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο άρχισαν να εφαρμόζονται διάφορα κρατικά μέτρα για πιο δίκαιη κατανομή και αναδιανομή του εισοδήματος.

Με την εξέλιξη της οικονομικής θεωρίας και από την ανάγκη ύπαρξης απαντήσεων σε διάφορα ερωτήματα, όπως (Atkinson, 1970):

- Αν η διανομή του εισοδήματος είναι περισσότερο ίση σήμερα ή στο παρελθόν.
- Αν οι μη αναπτυγμένες χώρες ζουν σε μεγαλύτερη ανισότητα σε σχέση με τις αναπτυγμένες και
- αν οι φόροι οδηγούν σε μεγαλύτερη ισότητα και πιο δίκαιη διανομή του εισοδήματος ή του πλούτου,

οι οικονομολόγοι δημιούργησαν διάφορα μέτρα καταγραφής της ανισότητας. Αυτά τα μέτρα αρχικά ακολούθησαν δυο προσεγγίσεις.

Σύμφωνα με:

1. Την πρώτη προσέγγιση που στηρίζεται στη συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας (το επίπεδο ευημερίας της κοινωνίας υπολογίζεται με βάση το ατομικό επίπεδο ευημερίας) και μετράται με:

a) το Δείκτη του Dalton, ο οποίος εξειδίκευε τα μέτρα ανισοκατανομής σε υποκειμενικές αξιολογικές κρίσεις των ατόμων για μια επιθυμητή αναδιανομή του εισοδήματος από τις υψηλά εισοδηματικά τάξεις προς τις χαμηλότερες. Ο δείκτης

αυτός στηριζόταν στις ατομικές χρησιμότητες που δημιουργούσαν τη συνολική συνάρτηση χρησιμότητας, άρα και τη συνάρτηση της κοινωνικής ευημερίας.

b) το Δείκτη του Atkinson, ο οποίος αποτελεί παραλλαγή του προηγούμενου δείκτη. Το πρόβλημα που προκύπτει από τους δείκτες αυτούς είναι ότι η κοινωνική ευημερία δε δύναται να μετρηθεί εμπειρικά.

Σύμφωνα με τον Sen (2005), πολλοί είναι οι οικονομολόγοι που δε δέχονται τη μέτρηση της ανισότητας με βάση την κοινωνική ευημερία για δύο λόγους:

- γιατί χάνει τον περιγραφικό της χαρακτήρα και
- γιατί αποτελεί το άθροισμα ατομικών χρησιμότητων.

2. Η δεύτερη προσέγγιση χρησιμοποιεί μέτρα και δείκτες που δείχνουν την έκταση και ένταση της οικονομικής ανισότητας. Έτσι μπορεί να γίνει η μέτρηση και σύγκριση των κατανομών των εισοδημάτων μεταξύ δύο χρονικών στιγμών.

Τέτοιοι δείκτες είναι: οι δείκτες Gini και Theil, η διακύμανση, η λογαριθμική διακύμανση και η σχετική απόκλιση από το μέσο (Κετσετζοπούλου, 1990).

Πιο συγκεκριμένα, ο συντελεστής Gini είναι ένας δείκτης διανομής του εισοδήματος (ή του πλούτου) που δείχνει πόσο η διανομή του εισοδήματος αποκλίνει από την πλήρη ισότητα και παίρνει τιμές από 0 (πλήρης ισότητα εισοδημάτων) μέχρι 1 (τέλεια ανισότητα). Η καμπύλη Lorenz που είναι η γραφική αναπαράσταση της ανισότητας, βρίσκεται πάντα μεταξύ της γραμμής της τέλει ισότητας και της γραμμής της ακραίας αδικίας. Όσο πιο κοντά βρίσκεται στη γραμμή της τέλει δικαιοσύνης ή πλήρους ισότητας τόσο το εισόδημα είναι πιο ισότιμα διανεμημένο.

Πολλές φορές καταλήγουμε σε διαφορετικά αποτελέσματα ανάλογα με το δείκτη που χρησιμοποιούμε, γιατί η αδυναμία εύρεσης μιας κοινά αποδεκτής «άριστης» συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας οδηγεί αυτόματα και στην αδυναμία ύπαρξης ενός «άριστου» δείκτη ανισότητας (Aggelopoulou *et al*, 2010). Στην οικονομική και κοινωνική επιστήμη υπάρχουν διάφοροι δείκτες μέτρησης της ανισότητας και της κοινωνικής ευημερίας. Κάθε ένας από αυτούς έχουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους, ανάλογα τους στόχους της έρευνας ή της πολιτικής που καλούνται να εξυπηρετήσουν. Η επιλογή της «άριστης» συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας αποτελεί υπόθεση που εξαρτάται από αξίες και πεποιθήσεις, οι οποίες μπορεί να διαφέρουν ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες. Επομένως, η συζήτηση γύρω από τους δείκτες ανισότητας και τα μέτρα ευημερίας παραμένει ένα πεδίο συνεχούς ερευνητικού και πολιτικού ενδιαφέροντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1.Η εμφάνιση και εξέλιξη της οικονομικής κρίσης του 2008

Εισαγωγή

Η παγκόσμια οικονομία, μέχρι το ξέσπασμα του 2007, διένυε μια μακρά περίοδο οικονομικής άνθησης και οικονομικής σταθερότητας, η οποία χαρακτηρίστηκε από χαμηλό πληθωρισμό και χαμηλά βραχυπρόθεσμα επιτόκια. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι ανεπτυγμένες οικονομίες αποδέχτηκαν σημαντικά κεφάλαια, είτε με τη μορφή καταθέσεων, είτε με τη μορφή επενδύσεων, από αναδυόμενες και πετρελαιοπαραγωγούς χώρες, οι οποίες έψαχναν κερδοφόρες και ασφαλείς επενδυτικές ευκαιρίες στο εξωτερικό. Ωστόσο, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας έδειξε να μειώνεται σε σημαντικό βαθμό μετά την κρίση και ιδιαίτερα κατά την διάρκεια του 2009, ενώ εξακολούθησε την ίδια καθοδική πορεία και τα επόμενα χρόνια. Η οικονομική κρίση είχε αντίκτυπο σε όλες τις χώρες, ανεξάρτητα από το αν ήταν πλούσιες ή φτωχές, αν είχαν ανοικτές ή σχετικά πιο κλειστές οικονομίες και τέλος, ανεξάρτητα από το είδος της πολιτικής που ακολουθούσαν ή της γεωγραφικής τους θέσης. Η πληθώρα των νέων κεφαλαίων δημιούργησε την ανάγκη επένδυσής τους και οδήγησε τις Τράπεζες των ανεπτυγμένων οικονομιών σε έναν βαθύ ανταγωνισμό προσέλκυσης δανειοληπτών. Η διαδικασία λήψης δανείου από επιχειρήσεις και ιδιώτες κατέστη πολύ εύκολη και τα επιτόκια των δανείων έφτασαν σε χαμηλά επίπεδα. Επακόλουθο αυτής της πιστωτικής επέκτασης στις Η.Π.Α. ήταν και η σημαντική άνοδος των τιμών των κατοικιών, κυρίως λόγω της μεγάλης αύξησης των στεγαστικών δανείων. Οι διαρκώς αυξανόμενες τιμές των κατοικιών και η ευκολία δανεισμού σε συνδυασμό με τα χαμηλά επιτόκια οδήγησαν στην πεποίθηση πολλών, ότι οι τιμές των κατοικιών θα συνέχιζαν την ανοδική τους πορεία και ότι η επάρκεια δανειακών κεφαλαίων ήταν ανεξάντλητη (Χαρδούβελης, 2011).

2.2. Η απαρχή της εμφάνισης της κρίσης του 2008

Η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει τις ρίζες της στην κατάρρευση της Lehman Brothers (Αμερικανικής Τράπεζας), στις 15 Σεπτεμβρίου 2008. Μέχρι την 9η Μαρτίου του 2009, όπου το Αμερικανικό χρηματιστήριο προσήλθε στο χαμηλότερο σημείο του, τίποτα δεν έδειχνε τι επρόκειτο να ακολουθήσει. Τα κεφάλαια που εισέρρευσαν στις Η.Π.Α. και δεν χαρακτηρίστηκαν ως τραπεζικές καταθέσεις επενδύθηκαν κυρίως σε ομόλογα του Αμερικανικού Δημοσίου, αυξάνοντας τις τιμές τους και μειώνοντας ταυτοχρόνως τις αποδόσεις τους, καθιστώντας τα έτσι λιγότερο ελκυστικά ως επενδυτικές επιλογές (O'Neill, 2011).

Η συνεχής αυξανόμενη ζήτηση στεγαστικών δανείων στις Η.Π.Α. χωρίς κανέναν έλεγχο, ταυτόχρονα με τις επενδύσεις χαμηλού κινδύνου και υψηλών αποδόσεων, έδωσε το κίνητρο στις Αμερικανικές Τράπεζες να δημιουργήσουν σύνθετα προϊόντα, τα οποία ήταν συνήθως τιτλοποιήσεις δανειακών απαιτήσεων. Όπως φάνηκε όμως εκ των υστέρων, τα προϊόντα αυτά ήταν ιδιαίτερα περίπλοκα και εμπεριείχαν κινδύνους (I.M.F. World Economic Outlook, 2015).

Σύμφωνα με τον Ο.Ο.Σ.Α. (2022), τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται οικονομική ανάπτυξη στις χώρες μέλη του. Όμως αυτή δεν κατανεμήθηκε δίκαια και ομοιόμορφα μεταξύ των χωρών, και η οικονομική κρίση διέυρνε τελικά το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών κρατών-μελών του οργανισμού.

2.3. Οι παγκόσμιες επιπτώσεις της κρίσης

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008 ήταν η σοβαρότερη οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση μετά την οικονομική κρίση του 1929 (Δ.Ν.Τ., 2022). Οι επιπτώσεις της ήταν πολυδιάστατες και τραγικές σε διεθνές επίπεδο. Δραματική κατάληξη της κρίσης αποτέλεσε η αύξηση του ποσοστού φτώχειας του πληθυσμού. Το παγκόσμιο ποσοστό φτώχειας το 2021 ανήλθε στο 28,3% του πληθυσμού, προσδιορίζοντας ότι 3 δισεκατομμύρια άνθρωποι ζούσαν σε συνθήκες φτώχειας. Το ποσοστό αυτό αυξήθηκε κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες από το 2020 (27,4%). Κατά την περίοδο 2007 έως και το 2017, η εισοδηματική ανισότητα εξελισσόταν με τον ίδιο ρυθμό, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και στη χώρα μας (Ο.Ο.Σ.Α., 2023).

Από την πλευρά της, η Credit Suisse (Ελβετική Τράπεζα) στην ετήσια έρευνα της για την παγκόσμια κατανομή του πλούτου (ως προσωπικός πλούτος θεωρείται η κατοχή περιουσιακών στοιχείων κινητών και χρηματοοικονομικών), το 2022 ανέφερε πως:

❖ Ο παγκόσμιος προσωπικός πλούτος ήταν 463,6 τρισεκατομμύρια δολάρια, αυξημένος κατά 9,8% από το 2021, μεγαλύτερη αύξηση από τη μεσοσταθμική του αιώνα. Όμως η πραγματικότητα είναι ακόμα πιο άνιση.

Πίνακας 2.1

Απεικόνιση ποσοστού κατανομής παγκόσμιου πλούτου

% πληθυσμού	% παγκόσμιου πλούτου
1,20%	45,60%
53,20%	1,10%

Πηγή: Global Wealth Databook, Credit Suisse, 2023

Όπως απεικονίζεται στον Πίνακα 2.1, το ποσοστό 1,2%, που αντιστοιχεί στον πλουσιότερο πληθυσμό παγκοσμίως απολαμβάνει την αύξηση στον παγκόσμιο πλούτο. Μάλιστα αυτό το μερίδιο ανήλθε στο 45,6% το 2023, από 43,9% το 2019. Από την άλλη πλευρά, το 53,2% του παγκόσμιου πληθυσμού έχει μόλις το 1,1% του παγκόσμιου πλούτου. Άρα το 53,2% του πληθυσμού ζει με 10.000 δολάρια ετησίως. Σχέση ένα προς εκατό. Η ίδια έρευνα τονίζει πως η αύξηση του παγκόσμιου πλούτου οφείλεται στην επέκταση της μεσαίας τάξης του αναπτυσσόμενου κόσμου, χωρών δηλαδή όπως η Κίνα και η Ινδία.

2.4.Η μετάδοση της κρίσης στην Ευρώπη

Όπως είναι λογικό, όταν το κραχ του 2008 έφτασε τη Wall Street, ο Ευρωπαϊκός καπιταλισμός χτυπήθηκε από ισχυρό πλήγμα. Με την κατάρρευση των καταναλωτικών αγορών των Ηνωμένων Πολιτειών και του μηχανισμού ανακύκλωσης πλεονασμάτων, η Ευρώπη όχι μόνο έχασε μια βασική πηγή ζήτησης για τα προϊόντα της, αλλά συνειδητοποίησε ότι οι ίδιες οι τράπεζές της ήρθαν αντιμέτωπες με την καταστροφή. Παρά τους αρχικούς ισχυρισμούς των ευρωπαίων ότι η κρίση δεν θα έφτανε στην Ευρώπη και ότι οι Ευρωπαϊκές Τράπεζες δεν ήταν εκτεθειμένες σε κίνδυνο, έγινε σύντομα φανερό ότι ίσχυε ακριβώς το αντίθετο. Έτσι, τον Οκτώβριο του 2008 οι χώρες της ζώνης του ευρώ συμφώνησαν να αναλάβουν συντονισμένη δράση για τη σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος. Μια πρώτη προσπάθεια έγινε με τη «Διακήρυξη των Παρισίων», που υπογράφηκε από τους ηγέτες των χωρών της ζώνης του ευρώ τον Οκτώβριο του 2008 και υιοθετήθηκε στη συνέχεια από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (European Commission, 2010).

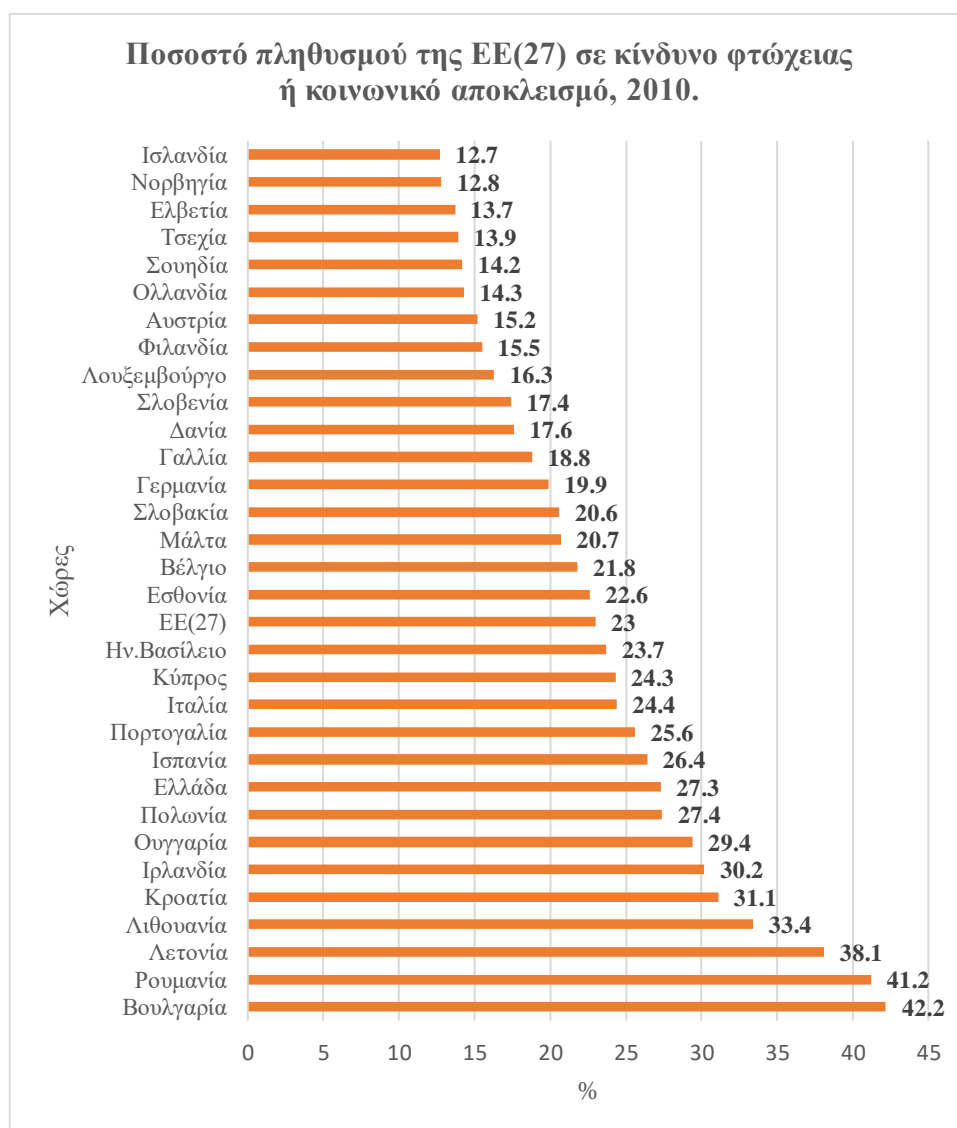
Οι μεγάλες ανισορροπίες στην Ευρωζώνη παρουσιάστηκαν:

- Στην Ιρλανδία, όπου το πρόβλημα ξεκίνησε από την υπερθέρμανση της αγοράς κατοικίας και την ανεξέλεγκτη παροχή δανείων προς τους ιδιώτες. Η διάσωση των τραπεζών από το κράτος μετέτρεψε την τραπεζική κρίση σε κρίση δημόσιου χρέους, ενώ οι ιδιώτες ήταν υπερδανεισμένοι.
- Στην Ισπανία, όπου το πρόβλημα δεν ήταν δημοσιονομικό αλλά πήγαζε από το έλλειμμα της ανταγωνιστικότητας, την υπερθέρμανση της αγοράς κατοικίας, τις μικρές αποταμιευτικές τράπεζες και τον μεγάλο δανεισμό του ιδιωτικού τομέα.
- Στην Πορτογαλία, όπου το πρόβλημα προερχόταν από το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, τον υπερβολικό δανεισμό των ιδιωτών αλλά και τα μεγάλα ελλείμματα του κράτους και
- στην Ελλάδα, όπου η κρίση ήταν δημοσιονομική με ταυτόχρονη έλλειψη ανταγωνιστικότητας. Η Ελλάδα και η Πορτογαλία είχαν τα μεγαλύτερα δημοσιονομικά ελλείμματα αλλά και τα μεγαλύτερα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών.

Ουσιαστικά, οι χώρες της Νότιας Ευρώπης αντιμετώπισαν ισχυρές δονήσεις με την έλευση της κρίσης. Οι βασικοί λόγοι για αυτό ήταν (Aslund, 2009):

- Τα υπερβολικά ελλείματα στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών τους.
- Η μεγάλη και ανεξέλεγκτη πιστωτική επέκταση.
- Οι μειωμένες εισροές κεφαλαίων, με μεγαλύτερο ποσοστό εισαγωγών από ότι εξαγωγών, και
- η συνεχόμενη ανοδική τάση του πληθωρισμού τους.

Επομένως, η οικονομική κρίση στην Ευρώπη αντιμετωπίστηκε σχετικά πιο αργά από ότι στις Η.Π.Α. (European Commission, 2009).

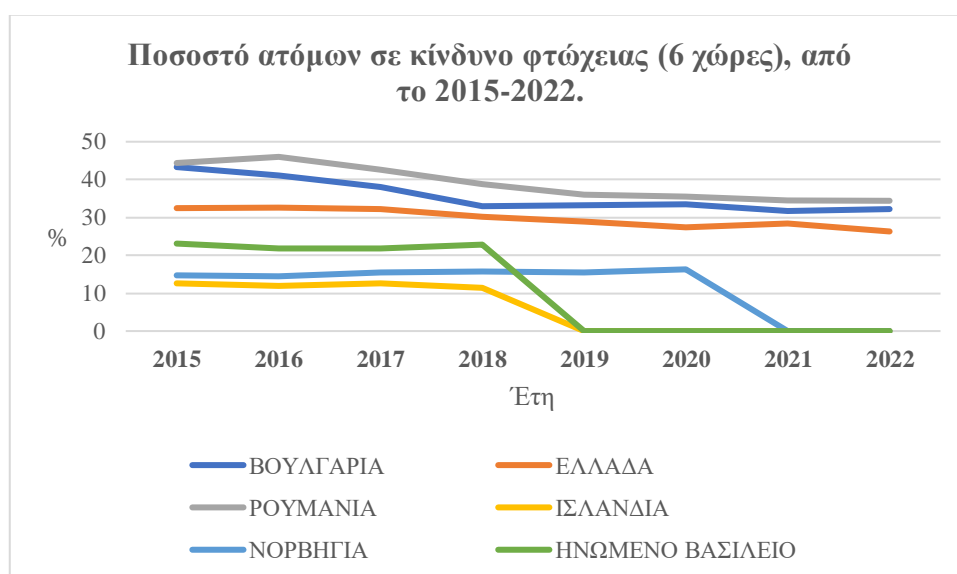

Πηγή Eurostat, 2011

Διάγραμμα 2.1

Ποσοστό πληθυσμού 15 κρατών-μελών της ΕΕ και μέσος όρος χωρών της ΕΕ(27) που βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού το 2010.

Το ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού σε 15 χώρες της Ευρώπης το 2010 απεικονίζεται στο Διάγραμμα 4.1 (Eurostat, 2023). Από τα στοιχεία του διαγράμματος παρατηρούμε ότι η Βουλγαρία κατέχει την πρώτη θέση, ενώ η χώρα μας βρίσκεται στην ένατη θέση της κατάταξης των χωρών της Ε.Ε. που βρίσκονταν σε κίνδυνο φτώχειας το 2010. Δηλαδή, σχεδόν ένα στα τέσσερα άτομα στην Ευρωπαϊκή Ένωση απειλούνταν από τη φτώχεια ή την κοινωνική στέρηση. Ειδικότερα, 115 εκατομμύρια άνθρωποι ή το 23% του πληθυσμού της ΕΕ(27) ορίστηκαν ως φτωχοί ή κοινωνικά μειονεκτούντες (Eurostat, 2011) για το συγκεκριμένο έτος. Ενώ, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat (2022) που απεικονίζονται στον Πίνακα 2.2 και στο Διάγραμμα 2.2 σχετικά με το ποσοστό των ατόμων που κινδύνευαν από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό από το 2015 έως και το 2022, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Πηγή: Eurostat database, 2023

Διάγραμμα 2.2

Απεικόνιση ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό 6 χωρών (Βουλγαρίας, Ελλάδας, Ρουμανίας, Ισλανδίας, Ην. Βασιλείου και Νορβηγίας) από το 2015-2022.

✓ Χώρες με χαμηλό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης από το 2015 έως το 2022 παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό ανθρώπων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας. Χώρες, όπως: η Βουλγαρία, η Ελλάδα και η Ρουμανία. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό αυτό εντάθηκε με την πάροδο του χρόνου έως το 2022.

✓ Στον αντίποδα βρίσκονται οι χώρες με υψηλά ποσοστά ανάπτυξης διαχρονικά και χαμηλά ποσοστά ανθρώπων που κινδυνεύουν από φτώχεια, όπως: η Ισλανδία, Μεγάλη Βρετανία και Νορβηγία.

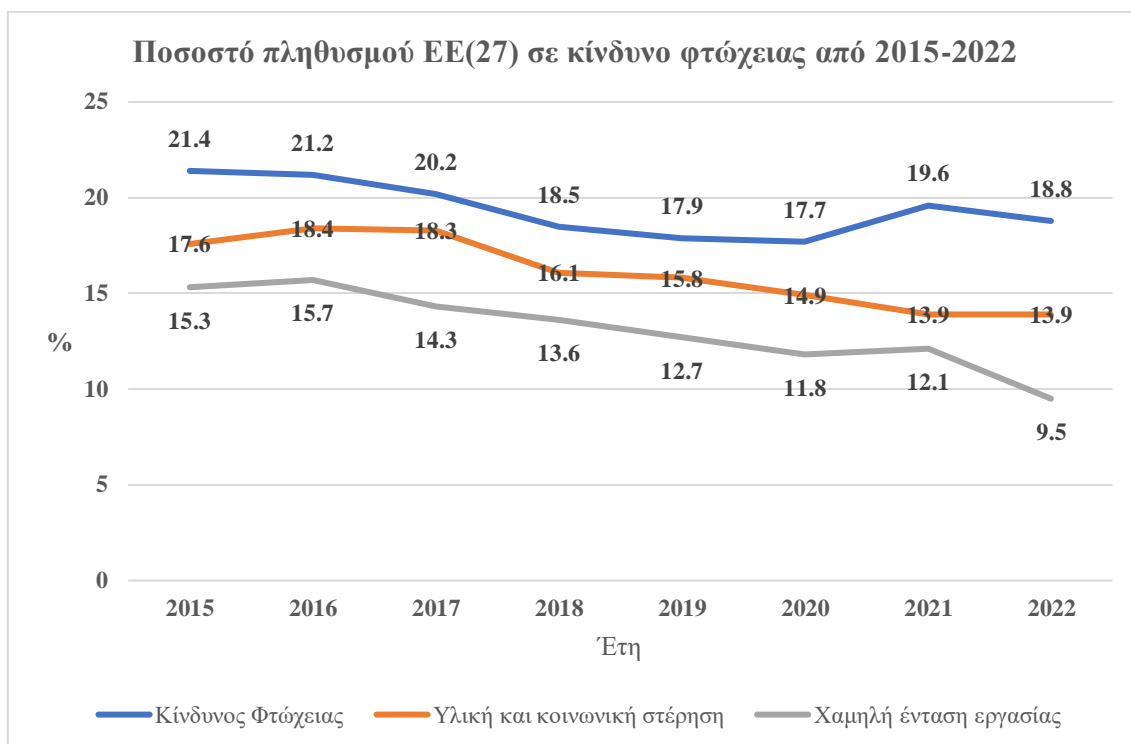
Πίνακας 2.2

Απεικόνιση των ατόμων που κινδυνεύουν από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό στην Ε.Ε. από το 2015 έως και το 2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Euro area - 18 Countries (2014)	22,9	22,7	21,7	21,3	20,7	21,6	:	:
ΒΕΛΓΙΟ	21,6	22,2	22,0	20,5	20,0	20,3	18,8	18,7
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	43,3	41,0	38,0	33,0	33,2	33,5	31,7	32,2
ΤΣΕΧΙΑ	13,0	12,4	12,1	11,8	12,1	11,5	10,7	11,8
ΔΑΝΙΑ	18,6	17,5	17,8	17,5	17,3	16,8	17,3	17,1
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	20,0	19,8	18,8	18,5	17,3	20,4	21,0	20,9
ΕΣΘΟΝΙΑ	23,6	23,1	23,3	23,6	23,7	22,8	22,2	25,2
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	25,4	23,8	22,4	20,8	20,4	20,1	20,0	20,7
ΕΛΛΑΔΑ	32,4	32,6	32,2	30,3	29,0	27,4	28,3	26,3
ΙΣΠΑΝΙΑ	28,7	28,8	27,5	27,3	26,2	27,0	27,8	26,0
ΓΑΛΛΙΑ	18,4	18,7	17,8	17,9	18,8	19,3	19,2	21,0
ΚΡΟΑΤΙΑ	24,4	23,5	23,7	22,1	20,8	20,5	20,9	19,9
ΙΤΑΛΙΑ	28,4	27,8	25,9	25,7	24,6	24,9	25,2	24,4
ΚΥΠΡΟΣ	22,8	22,6	21,4	19,1	18,6	17,6	17,3	16,7
ΛΕΤΟΝΙΑ	30,0	28,2	28,5	28,4	26,7	25,1	26,1	26,0
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	29,4	30,0	29,8	28,5	25,5	24,5	23,5	24,6
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	18,4	19,1	19,3	20,1	20,1	19,9	21,1	19,4
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	30,6	28,6	25,9	20,6	20,0	19,4	19,4	18,4
ΜΑΛΤΑ	22,2	20,2	19,4	19,2	20,7	19,9	20,3	20,1
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	16,4	16,3	16,6	16,5	16,5	16,0	16,6	16,5
ΑΥΣΤΡΙΑ	16,9	17,2	17,1	16,8	16,5	16,7	17,3	17,5
ΠΟΛΩΝΙΑ	22,5	20,6	18,7	18,2	17,9	17,0	16,8	15,9
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	26,4	24,9	23,4	21,6	21,1	20,0	22,4	20,1
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	44,5	46,0	42,5	38,7	36,1	35,6	34,5	34,4
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	17,7	16,9	16,6	15,4	13,7	14,3	13,2	13,3
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	17,3	17,1	15,8	15,2	14,8	13,8	15,6	16,5
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	16,9	16,5	16,0	16,6	14,5	14,9	14,2	16,3
ΣΟΥΗΔΙΑ	18,2	17,7	17,2	17,7	18,4	17,7	17,2	18,6
ΙΣΛΑΝΔΙΑ	12,6	11,8	12,6	11,3	:	:	:	:
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	14,7	14,4	15,4	15,8	15,6	16,3	:	:
ΕΛΒΕΤΙΑ	18,2	17,9	18,3	17,8	19,3	18,5	17,6	:
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	23,1	21,9	21,8	22,8	:	:	:	:
ΜΟΝΤΕΝΕΓΚΡΟ	43,8	43,1	42,2	41,2	36,5	37,8	38,9	:
ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	41,2	39,2	36,9	35,3	34,1	32,6	:	:
ΑΛΒΑΝΙΑ	:	:	58,5	53,9	50,7	46,2	:	:
ΣΕΡΒΙΑ	41,0	30,0	39,3	33,9	31,1	29,8	28,4	:
ΤΟΥΡΚΙΑ	26,7	26,6	32,3	32,4	33,1	34,1	34,0	:

Πηγή: Eurostat, 2022

Οι επιπτώσεις της κρίσης του 2008 εξακολούθησαν να κλιμακώνονται τα υπόλοιπα χρόνια. Το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας, υλικής και κοινωνικής στέρησης εξακολουθούσε να είναι υψηλό στην Ε.Ε, από το 2015 έως και το 2021. Μια μικρή μείωση αρχίζει να εμφανίζεται από το 2022 και μετά (Διάγραμμα, 2.3, μπλε γραμμή), (Eurostat, 2023).

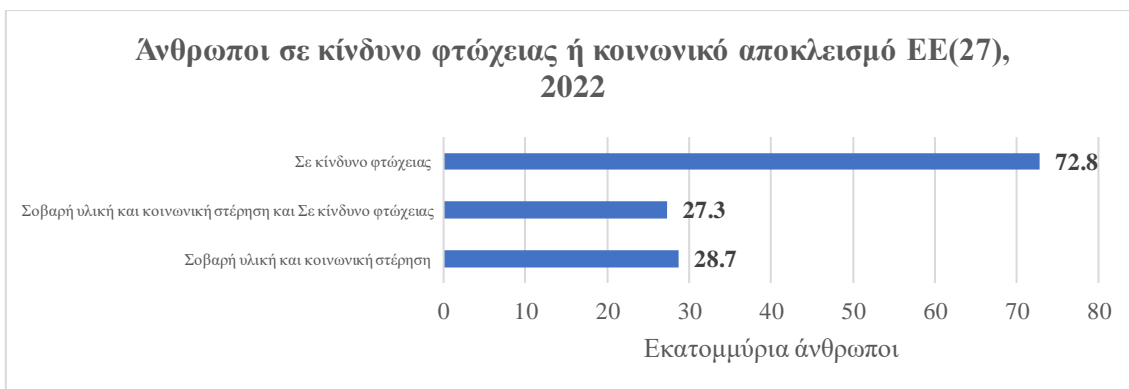

Πηγή Eurostat, 2023

Διάγραμμα 2.3

Απεικόνιση ποσοστού πληθυσμού της ΕΕ(27) σε κίνδυνο φτώχειας, υλικής και κοινωνικής στέρησης και χαμηλής έντασης εργασίας, από το 2015 έως και το 2022

Σήμερα, τα στοιχεία της Eurostat παραμένουν ανησυχητικά. Παρόλη την ανάπτυξη της οικονομίας (μέσος όρος) της Ε.Ε., η Κομισιόν - με την ευκαιρία του εορτασμού της διεθνούς ημέρας καταπολέμησης της φτώχειας (17 Οκτωβρίου, 2023) - ανέφερε πως πάνω από ένα στα πέντε άτομα στην ΕΕ(27), (95,4 εκατομμύρια άνθρωποι ή το 21,7% του πληθυσμού), εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Πηγή: Eurostat, 2022

Διάγραμμα 2.4

Απεικόνιση αριθμού ανθρώπων (εκατομμύρια) σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμό στην ΕΕ(27) για το 2022

Το Διάγραμμα 2.4 περιλαμβάνει στοιχεία που έχει δημοσιεύσει η Eurostat, (2023) στην επίσημη ιστοσελίδα της. Απεικονίζει τον αριθμό των ανθρώπων (σε εκατομμύρια) που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας το 2022. Αναλυτικότερα, διαφαίνεται πως:

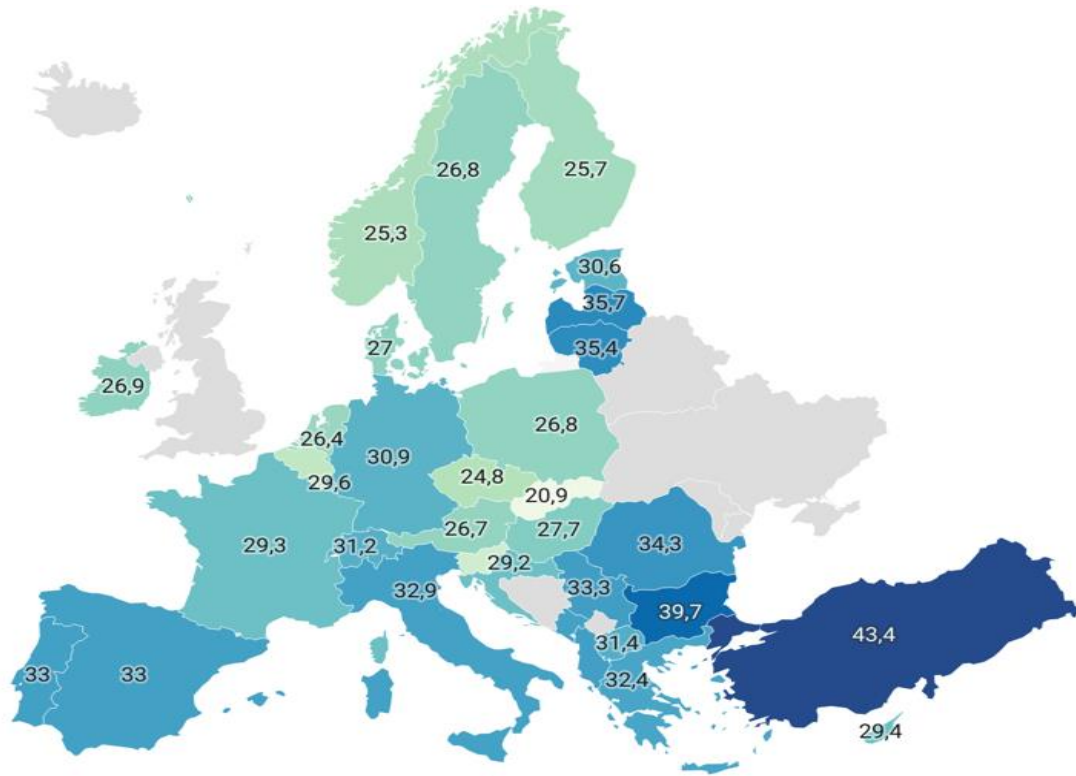
- 72,8 εκατομμύρια άνθρωποι της ΕΕ(27) βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας.
- Από αυτούς, τα 28,7 εκατομμύρια αντιμετωπίζουν σοβαρές υλικές και κοινωνικές στέρησεις, ενώ
- 27,3 εκατομμύρια ανθρώπων ζουν σε νοικοκυριά χαμηλής έντασης εργασίας.

Από στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α. (2021), για την ΕΕ(27) σχετικά με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό προκύπτουν τα δεδομένα:

- Σύμφωνα με το φύλο: Οι γυναίκες αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο.
- Σύμφωνα με την ηλικία: Τα άτομα που ανήκουν στην ηλικιακή τάξη των 18 έως 24 ετών αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας.
- Σύμφωνα με το επίπεδο μόρφωσης: Τα άτομα με χαμηλή βαθμίδα εκπαίδευσης αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο, και τέλος,
- σύμφωνα με την οικονομική κατάσταση των ατόμων, οι άνεργοι αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Λογική συνέπεια όλων αυτών ήταν η διεύρυνση του χάσματος ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς. Η χώρα μας ήταν δεύτερη μετά τη Ρουμανία στην παγκόσμια κατάταξη του χάσματος της φτώχειας για το 2021 (Δ.Ν.Τ., 2022).

Σύμφωνα με το δείκτη οικονομικής ανισότητας Gini, το 2021 είμασταν στην 9^η θέση της ευρωπαϊκής κατάταξης (Διάγραμμα 2.5), (Eurostat, 2023).

Πηγή: Eurostat, 2023

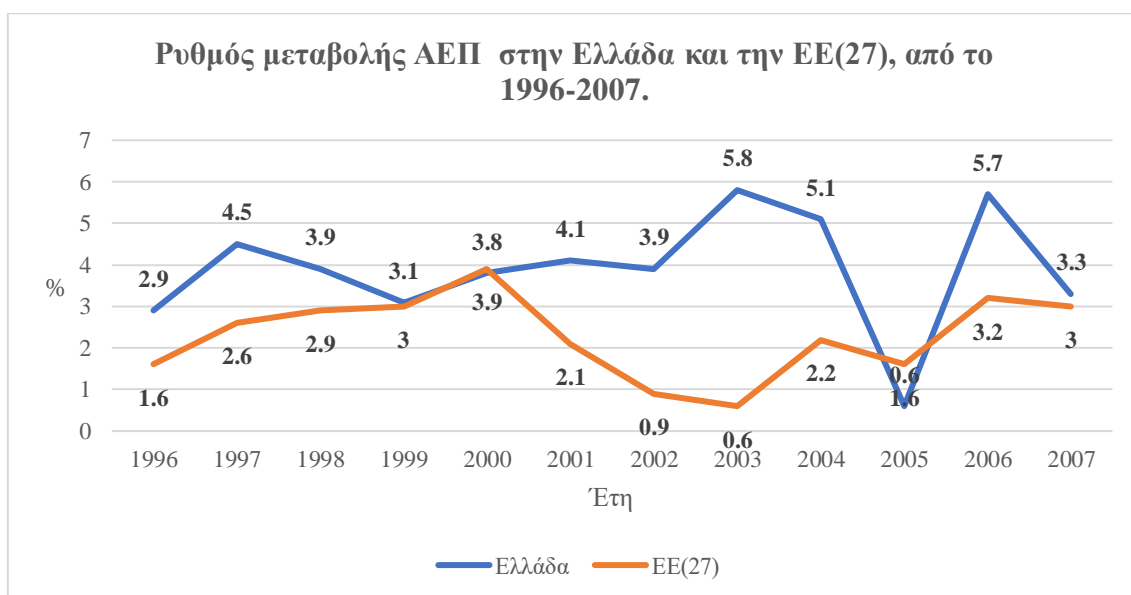
Διάγραμμα 2.5

Απεικόνιση δείκτη οικονομικής ανισότητας, συντελεστής Gini, Ευρώπη, 2021

Δεν υπάρχει αμφιβολία λοιπόν πως η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελούν πολυδιάστατα κοινωνικά φαινόμενα, που επηρεάζουν και επηρεάζονται άμεσα από τις παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις, χωρίς να κάνουν διακρίσεις σε γεωγραφικές περιοχές. Με αυτόν τον άμεσα αναπόφευκτο τρόπο η κρίση του 2008 διοχετεύτηκε στη χώρα μας.

2.5. Η μετάδοση της κρίσης στην Ελλάδα

Η πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα ξεκίνησε με αίσιους οιωνούς για τη χώρα μας. Η υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος είχε σημαντικές θετικές επιπτώσεις στη λειτουργία της οικονομίας. Αναβάθμισε συμβολικά τη θέση της χώρας στην παγκόσμια κοινότητα και δημιούργησε προσδοκίες ότι η Ελλάδα θα ξεκινούσε να προσανατολίζεται προς έναν ουσιαστικό εκσυγχρονισμό των δομών της σε όλα τα επίπεδα. Με την έλευση της κρίσης οι προσδοκίες αυτές καταρρίφθηκαν. Η πιστωτική επέκταση μέσω της εισαγωγής χαμηλών επιτοκίων και η υιοθέτηση από την Κεντρική Τράπεζα της πολιτικής της «σκληρής δραχμής» την περίοδο από το 1990 έως και το 2000, με σκοπό τη μείωση του πληθωρισμού μέσω σύνδεσης της δραχμής με το μάρκο για τις ισοτιμίες, οδήγησαν σε αύξηση της εγχώριας ζήτησης, άρα και άνοδο των εισαγωγών της χώρας μας. Ο δανεισμός μας αυξανόταν επίσης, δεδομένου και τις νέες ανάγκες που προέκυψαν από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 στη χώρα μας. Έτσι δημιουργήθηκε μια «φούσκα» οικονομικής ανάπτυξης της χώρας μέχρι και το 2007, που στην ουσία ήταν δανεισμός από το εξωτερικό και όχι πραγματική οικονομική άνθιση, γεγονός που απεικονίζεται στο Διάγραμμα 2.6 που ακολουθεί (Δ.Ν.Τ., 2023).

Πηγή: ΔΝΤ, 2023

Διάγραμμα 2.6

Απεικόνιση ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη από το 1996 έως και το 2007

2.6. Η εξέλιξη των δημοσιονομικών μεγεθών στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η ανακοίνωση για το ύψος του δημοσιονομικού ελλείμματος στα τέλη του 2009, ήταν δυσοίωνη. Αυτό είχε εκτοξευθεί σε πολύ υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με τις μέχρι τότε προβλέψεις. Συνέπεια αυτού του γεγονότος ήταν οι μαζικές πωλήσεις ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου, προκαλώντας αυξήσεις στα επιτόκια δανεισμού και διακόπτοντας την πρόσκαιρη αύξηση των δημόσιων δαπανών στην οποία είχαν επιδοθεί όσες κυβερνήσεις θέλησαν να αναλάβουν εξισορροπητική δράση έναντι της χρηματοπιστωτικής αβεβαιότητας. Οι συνεχώς διογκούμενες ανάγκες χρηματοδότησης της Ελληνικής οικονομίας και η αδυναμία άντλησης εσόδων από τις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων αποτέλεσαν το όχημα πολιτικής επιβολής των τριών Προγραμμάτων Οικονομικής Προσαρμογής (2010, 2012 και 2015), με πολύπλευρες επιπτώσεις στην Ελληνική οικονομία και κοινωνία.

Η άνοδος του μισθολογικού και συνταξιοδοτικού κόστους, η αδυναμία του κράτους να εισπράξει τα φορολογικά έσοδα, τα αυξημένα ποσοστά παραοικονομίας, και η υποχώρηση της εγχώριας ανταγωνιστικότητας είναι κάποιοι από τους παράγοντες που οδήγησαν σε περαιτέρω αύξηση του εμπορικού ελλείματος της χώρας. Έτσι, εφόσον η απόφαση για ένταξη της χώρας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση δε συνοδεύθηκε από μια μακροπρόθεσμη δημοσιονομική και κοινωνική πολιτική που θα διευκόλυνε την οικονομία και την κοινωνία να προσαρμοστεί στο νέο περιβάλλον, τα συνεχή δημοσιονομικά ελλείματα που απαιτούσαν το δανεισμό, διόγκωσαν το δημόσιο χρέος και μάλιστα εν όψει της υποτιθέμενης οικονομικής ανάπτυξης της χώρας μας (European Commission, 2011).

Η Ελληνική Στατιστική Αρχή βρέθηκε στο μάτι του κυκλώνα το 2010 για τα Δημοσιονομικά στοιχεία ελλείματος και χρέους της χώρας κατά την περίοδο 2005-2010, τα επονομαζόμενα «Greek Statistics». Τα πραγματικά στοιχεία περιγράφονται ως εξής:

(α) Η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ υπερέβαινε το 4% ετησίως κατά μέσον όρο και του ονομαστικού το 8%.

(β) Τα επιτόκια δανεισμού του δημοσίου ήταν ιδιαίτερος χαμηλά και μειώνονταν έως και το 2005 (όταν το μέσο επιτόκιο νέου δανεισμού του δημοσίου ήταν μόλις 3,2%).

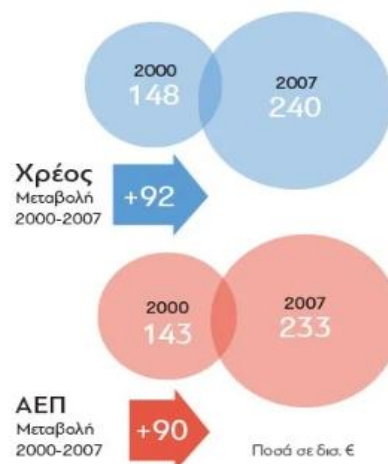
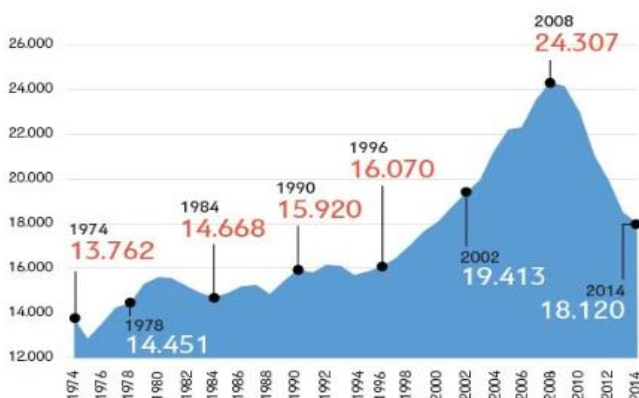
(γ) Καταγράφονταν πρωτογενή πλεονάσματα έως και το 2002 και

(δ) για αρκετά χρόνια υπήρχαν έσοδα από αποκρατικοποιήσεις.

Το γεγονός ότι όλοι οι προσδιοριστικοί παράγοντες του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ εξελίσσονταν ευνοϊκά, αλλά, παρά ταύτα, ο λόγος παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητος, υποδηλώνει την παρουσία θεμελιωδών δημοσιονομικών ανισορροπιών. Τα προβλήματα αυτά καλύφθηκαν προσωρινά από την ταχεία άνοδο του ΑΕΠ. Οι κίνδυνοι όμως για την οικονομία από το υψηλό δημόσιο χρέος παρέμεναν και αυξάνονταν (Τράπεζα της Ελλάδος, 2008-2013).

Έτσι, το 2008 το (τότε καταγραφέν) έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης υπερέβη το 4% του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα την υπαγωγή της Ελλάδος στη «Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος» τον Απρίλιο του 2009. Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε, προσεγγίζοντας το 97%. Με την έλευση της παγκόσμιας κρίσης τα προβλήματα δεν ήταν δυνατόν πλέον να ελεγχθούν και η αντιμετώπισή τους απαιτούσε άμεσα έκτακτα μέτρα και συντονισμένες μακρόπνοες προσπάθειες, οι οποίες φαίνεται ότι ήταν δύσκολο, πολιτικά και κοινωνικά, να καταβληθούν (Τράπεζα της Ελλάδος, 2008-2013). Η παράλληλη αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε δολάρια) με το χρέος στη χώρα μας απεικονίζεται στο Διάγραμμα 2.7. Σε αυτό παρατηρούμε ότι η μεταβολή του ΑΕΠ από το 2000-2007 ήταν +90 δισεκατομμύρια ευρώ και ταυτόχρονα η μεταβολή του χρέους για τα ίδια έτη ήταν ένα παρόμοιο ποσό, δηλαδή +92 δις ευρώ.

Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε δολ.)

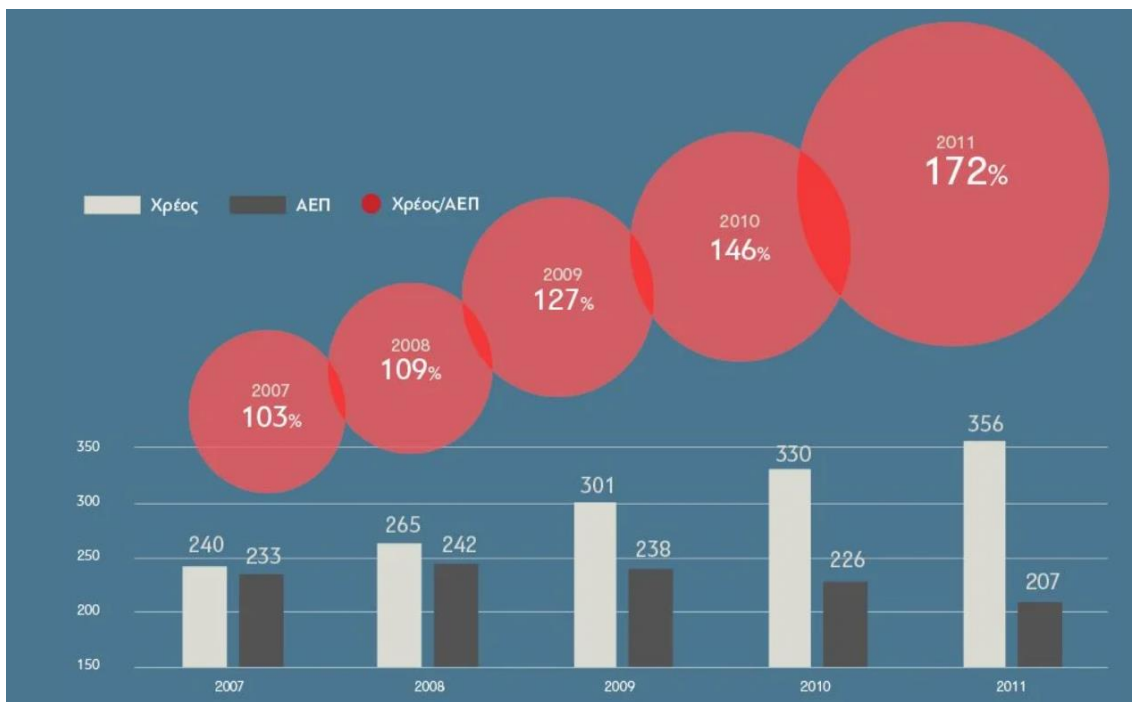

Πηγή: ΔΝΤ, 2023

Διάγραμμα 2.7

Απεικόνιση ταυτόχρονης αύξησης κατά κεφαλήν ΑΕΠ και χρέους στην Ελλάδα, από το 2000 έως και το 2007 και παρουσίαση εξέλιξης ΑΕΠ από το 1974 έως και το 2014.

Η εύθραυστη οικονομική κατάσταση της Ελλάδας άλλαξε ριζικά με την έλευση του 2008 και της κρίσης στη χώρα μας, λόγω του φαινομένου της χιονοστιβάδας (snowball effect). Το φαινόμενο αυτό περιγράφει πως ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ μπορεί να αυξάνεται, ενώ το πρωτογενές έλλειμμα (δημοσιονομικό έλλειμμα μείον τους τόκους) είναι μηδενικό, δηλαδή χωρίς επιπλέον δανεισμό της χώρας. Στην πραγματικότητα, η Ελληνική οικονομία βρισκόταν σε μια κατάσταση χαμηλής ανάπτυξης για αρκετό διάστημα, ανεξάρτητα εάν τα δημοσιονομικά μας στοιχεία υποδείκνυαν το αντίθετο. Έτσι το φαινόμενο της χιονοστιβάδας οδήγησε σε μια σημαντική αύξηση του δημοσίου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ. Ενώ στο τέλος του 2007, το νέο χρέος που είχε προκύψει ήταν +92 δισεκατομμύρια ευρώ, από το επόμενο έτος αυτό διογκώθηκε στα +117 δισεκατομμύρια ευρώ. Παρόλο που τα έσοδα παρέμεναν σταθερά, τα ελλείματα (δημοσιονομικό και τρεχουσών συναλλαγών, τα επονομαζόμενα δίδυμα ελλείματα) άρχισαν να αυξάνονται. Ταυτόχρονα, αυξάνονταν οι κρατικές δαπάνες για συντάξεις, μισθούς και κοινωνικές παροχές. Μετά την έλευση της κρίσης, στο τέλος του 2011, ο λόγος: χρέος προς ΑΕΠ ανερχόταν στο +172% (Διάγραμμα, 2.8).

Πηγή: ΔΝΤ, 2023

Διάγραμμα 2.8

Απεικόνιση αύξησης του χρέους της Ελλάδας από το 2007 έως και το 2011

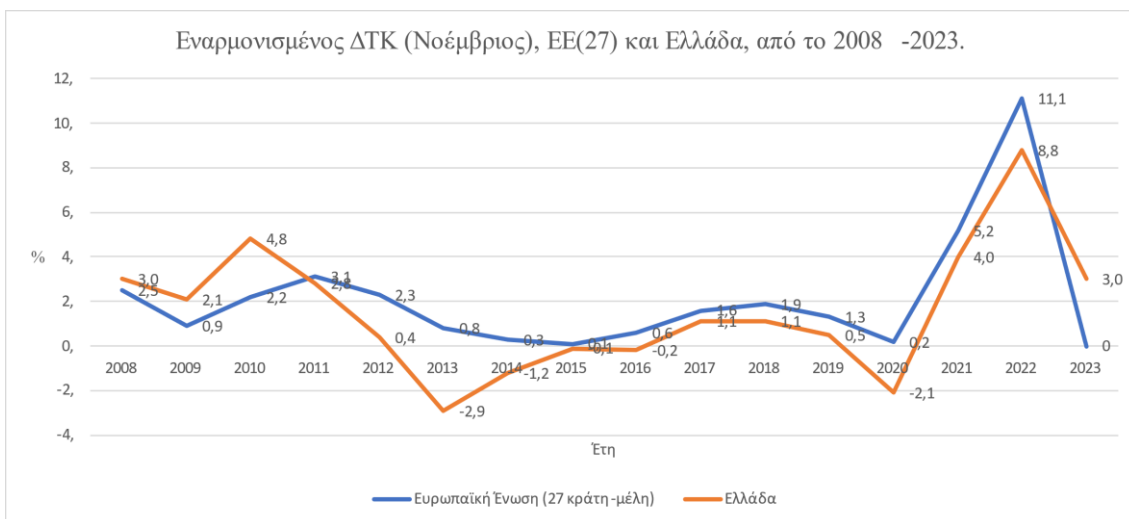
Συνέπεια αυτών ήταν ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε πλέον να βρει χρηματοδότες στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου (γιατί είχε χαθεί η εμπιστοσύνη των αγορών και τα επιτόκια δανεισμού ήταν πολύ ακριβά) για να εξυπηρετήσει το χρέος της. Για την αποφυγή της χρεοκοπίας, η χώρα προσέφυγε στο μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (2023).

Υπογράφηκαν αρχικά τρία μνημόνια:

- ✓ Το πρώτο (2010) εστίαζε στη ρευστότητα της χώρας.
- ✓ Το δεύτερο και τρίτο (2012 και 2015 αντίστοιχα) εστίαζαν στο πρόβλημα φερεγγυότητας της χώρας. Έτσι προέκυψε η ανάγκη αναδιάρθρωσης του χρέους της Ελλάδας, με τη συμμετοχή του Ιδιωτικού Τομέα, το PSI (Private Sector Involvement) και PSI+ και του Επίσημου Τομέα μέσω του OSI (Official Sector Involvement).

Η μείωση του χρέους τα επόμενα χρόνια έπρεπε να επιτευχθεί μέσω της οικονομικής ανάπτυξης και της μείωσης του πληθωρισμού. Ο βασικός στόχος ουσιαστικά της χώρας ήταν και παραμένει η οικονομική ανάπτυξη, χωρίς δανεικά.

Ένα ακόμα σημαντικό μέγεθος που συντελεί στην επιδείνωση των κοινωνικών φαινομένων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, είναι η ακρίβεια (υψηλός πληθωρισμός). Στο Διάγραμμα 2.9 απεικονίζεται ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, με μήνα αναφοράς το Νοέμβριο κάθε έτους, στη χώρα μας συγκριτικά με το μέσο όρο της ΕΕ(27), από το 2008 έως και το 2023 (υπολογίστηκε με έτος βάσης το 2005). Ο δείκτης αυτός μας παρέχει συγκρίσιμα στοιχεία για τον πληθωρισμό. Παρατηρούμε λοιπόν πως είμαστε πιο ακριβοί όλα αυτά τα έτη από το μέσο όρο της ΕΕ(27). Ενώ, το Νοέμβριο του τρέχοντος έτους (2023) κατείχαμε το επιθυμητό από την ΕΕ(27), 3% ως ποσοστό πληθωρισμού (Διάγραμμα 2.9, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

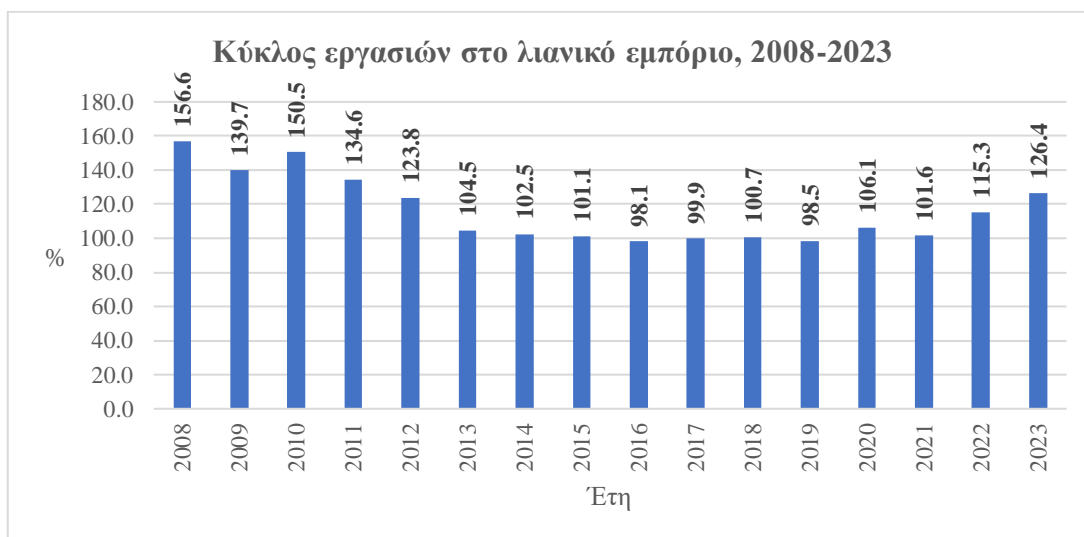

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 2.9

Απεικόνιση εναρμονισμένου ΔTK (Νοέμβριος), ΕΕ(27) και Ελλάδα, από το 2008-2023

Η ακρίβεια στη χώρα μας αντικατοπτρίζεται και στον τζίρο, τις πωλήσεις ή τον κύκλο εργασιών στο λιανικό εμπόριο. Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.ΛΣΤΑΤ. (2023), από το 2009 και μετά ο κύκλος εργασιών στο λιανικό εμπόριο μειώνεται, εκτός ίσως από μια μικρή αύξηση το 2010 (Διάγραμμα 2.10). Ο δείκτης αυτός επιδέχεται διττής ερμηνείας, καθώς εκτός της ακρίβειας, απεικονίζει ταυτόχρονα το μέγεθος των κλειστών επιχειρήσεων την περίοδο της κρίσης στη χώρα μας.

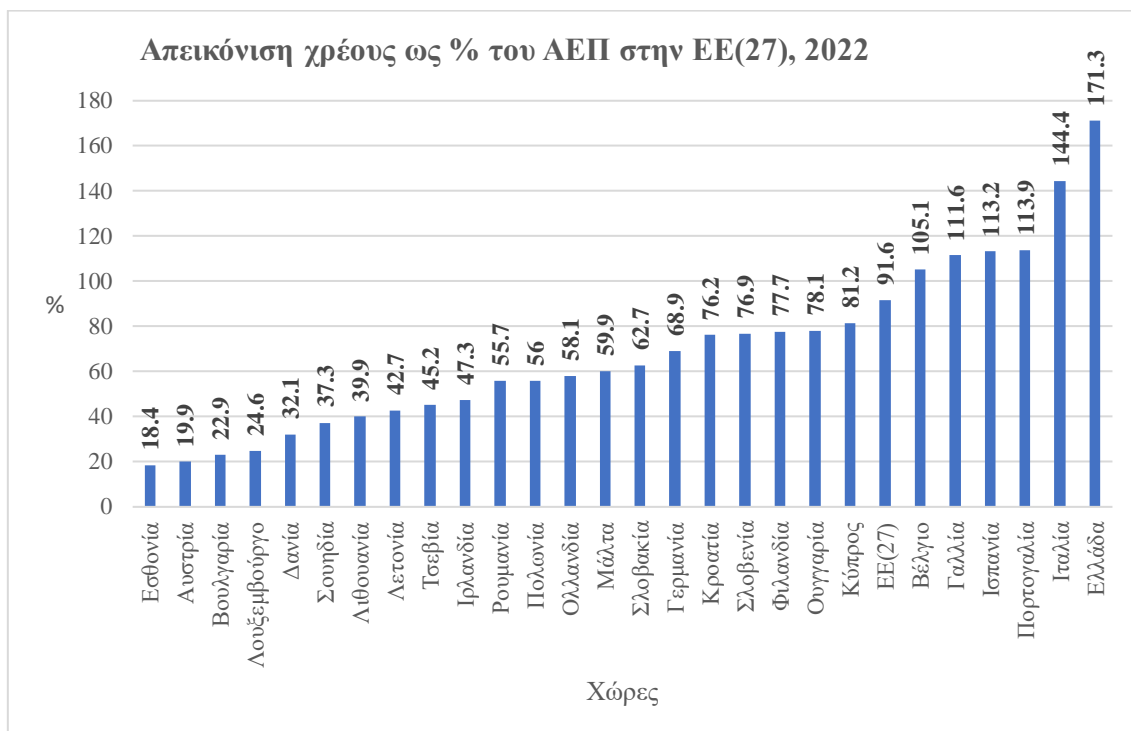
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 2.10

Απεικόνιση ποσοστού κύκλου εργασιών στο λιανικό εμπόριο, (Νοέμβριος), ΕΕ(27) και Ελλάδα, από το 2008-2023

Επιπλέον, παρότι η κρίση στην Ελλάδα δεν οφείλεται αποκλειστικά και μόνο σε εγχώριες αιτίες, το εύρος της και η διάρκειά της στη χώρα μας ήταν πρωτόγνωρα. Η Ελλάδα από το 2008 μέχρι σήμερα έχει χάσει το ένα περίπου τέταρτο (1/4) του ΑΕΠ της (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

Πλέον, το χρέος της χώρας έχει μειωθεί και η Eurostat (2023) αναφέρει πως η Ελλάδα είναι η πρωταθλήτρια στο ρυθμό μείωσης του δημόσιου χρέους της κάτω από το επίπεδο του 170% (Διάγραμμα 2.11).

Πηγή: Eurostat, 2023

Διάγραμμα 2.11

Απεικόνιση χρέους Ελλάδος ως % του ΑΕΠ, 2023

Και ενώ σύμφωνα με στοιχεία που προσκόμισε ο Υποδιοικητής της Τράπεζας Ελλάδος κος Πελαγίδης, στη διάλεξη που έλαβε μέρος στο Συνεδριακό κέντρο του Πανεπιστημίου μας στις 19/11/2022, με θέμα: «Δυναμική και Προοπτικές της Ελληνικής Οικονομίας σε ένα Διεθνές Αβέβαιο Οικονομικό Περιβάλλον», όλοι σχεδόν οι οικονομικοί δείκτες της χώρας μας πλέον ευημερούν, όπως εύλογα αντιπαρέβαλλε ο καθηγητής κος Θαλασσινός (2022) στην ίδια διάλεξη, «όταν οι οικονομικοί δείκτες ευημερούν, η κοινωνία υποφέρει».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. Μεθοδολογία της έρευνας

Στην εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενείς και δευτερογενείς μέθοδοι έρευνας. Πρωτογενή δεδομένα προέκυψαν μέσω πραγματικών τεχνικών έρευνας, ενώ δευτερογενή δεδομένα εξήχθησαν από εργασίες που έχουν ήδη εκπονηθεί στο πεδίο, ταυτόχρονα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Για τους σκοπούς της πρωτογενούς προσέγγισης των φαινομένων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα μετά την κρίση, δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο, στη Microsoft Forms εφαρμογή, με σκοπό τη διατήρηση της ανωνυμίας των ερευνώμενων.

Αναφορικά με τα δευτερογενή στοιχεία της μελέτης, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία που παρέχονται από τις βάσεις δεδομένων της Eurostat, ΕΛ.ΣΤΑΤ., Ο.Ο.Σ.Α., Δ.Ν.Τ., της Παγκόσμιας Τράπεζας και άλλων επίσημων φορέων. Τα ευρήματα της έρευνας απεικονίζουν την εξέλιξη οικονομικών και κοινωνικών δεικτών κατά την περίοδο της κρίσης, εστιάζοντας στη χρονική περίοδο, από το 2008 έως και το 2022. Δείκτες, όπως: ποσοστά εξέλιξης του ΑΕΠ, της ανεργίας, του διαθέσιμου εισοδήματος, του πληθωρισμού, του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας, της εισοδηματικής ανισότητας αλλά και της παραοικονομίας στη χώρα μας. Τα αναφερόμενα δεδομένα αναλύονται σε συνδυασμό με την σχετική βιβλιογραφία, επεξεργασμένα με το Excel.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έχουν στόχο να συστήσουν ερείσματα για τη διερεύνηση της εισοδηματικής ανισότητας και του επιπέδου διαβίωσης των Ελλήνων μετά την κρίση. Παράλληλα, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το ρόλο του συστήματος κοινωνικής προστασίας, ο οποίος χρειάζεται περαιτέρω εμβάθυνση ως προς τη διάγνωση και την αντιμετώπιση των δύο αυτών κοινωνικών φαινομένων στη χώρα μας.

3.2. Ερευνητικές υποθέσεις

Το κοινωνικό φαινόμενο της φτώχειας αποτελεί πρόβλημα τόσο στις αναπτυσσόμενες όσο και στις αναπτυγμένες οικονομικά και κοινωνικά χώρες. Ακόμα και σε αναπτυγμένες χώρες του δυτικού κόσμου υπάρχουν κοινωνικά ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως: άνεργοι, αναλφάβητοι και άστεγοι. Ένα πρόβλημα που επιδεινώθηκε μετά την οικονομική κρίση και αργότερα, μετά την πανδημία του Covid-19.

Αξίζει να αναφερθούν οι υποθέσεις των Robinson and Acemoglu (2013), σύμφωνα με τις οποίες, τα υψηλά επίπεδα ακραίας φτώχειας σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση επιφέρουν τις ακόλουθες συνέπειες:

1. Μείωση της καταναλωτικής – αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών. Γεγονός που έχει αντίκτυπο στην παραγωγή της χώρας, δηλαδή στο ΑΕΠ της.
2. Κακή σίτιση, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε προβλήματα υγείας, ιδίως σε ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες, όπως: οι ηλικιωμένοι, οι γυναίκες, οι άνεργοι και τα παιδιά.
3. Αύξηση του ποσοστού ανεργίας, λόγω των πτωχευμένων και κλειστών επιχειρήσεων.
4. Υψηλά επίπεδα κοινωνικού αποκλεισμού, που προκύπτουν λόγω αδυναμίας συμμετοχής των ατόμων αυτών σε κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις.
5. Υψηλά επίπεδα αναλφαβητισμού, λόγω αδυναμίας πρόσβασης στο εκπαιδευτικό σύστημα.
6. Υψηλά επίπεδα θνησιμότητας, λόγω ελλιπούς κοινωνικής υγειονομικής περίθαλψης.
7. Αστία, πείνα, υποσιτισμός.
8. Δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης και έλλειψη βασικών αγαθών, όπως: νερό και τουαλέτα.
9. Στρες και ψυχολογικά προβλήματα.
10. Αυξημένη εγκληματικότητα και βία.
11. Άνιση κατανομή του πλούτου και του εισοδήματος.

Άλλες σημαντικές θεωρήσεις που καθοδήγησαν τη συγκεκριμένη μελέτη, αφορούν τη θεώρηση του Graham Room (1990), η οποία αναφέρει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός

αποτελεί την πολλαπλή αποστέρηση των ατόμων σε όλα τα επίπεδα, καθιστώντας τον ως απόρροια της φτώχειας.

Επίσης, όλες οι συνέπειες που απορρέουν από τη φτώχεια οδηγούν στο συμπέρασμα πως η φτώχεια αναπαράγει φτώχεια, εννοώντας πως τα παιδιά των φτωχών οικογενειών ουσιαστικά δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και τα ίδια δικαιώματα στην επιλογή της ίδιας τους της ζωής (O' Connor, 2020).

Πιο συγκεκριμένα, είναι το φαινόμενο του «φαύλου κύκλου της φτώχειας». Θεωρία την οποία υποστηρίζει αυτή η εργασία, ενώ παράλληλα αποτελεί αντικείμενο απόδειξης από τη συγκεκριμένη έρευνα. Η θεώρηση αυτή υποστηρίζει πως τα άτομα που μεγαλώνουν σε φτωχό περιβάλλον δυσκολεύονται να ανέλθουν κοινωνικά, λόγω έλλειψης πόρων, εκπαίδευσης και διασυνδέσεων, άρα παραμένουν φτωχά (Marger, 2008).

3.3.Ερευνητικά ερωτήματα

Η φτώχεια παραμένει ένα κοινωνικό πρόβλημα που απαιτεί σαφείς στρατηγικές αντιμετώπισης. Οι προσπάθειες στο παρελθόν απέδωσαν καρπούς, αλλά δεδομένου των πρόσφατων μετά τη κρίση τάσεων αύξησης των περιπτώσεων φτώχειας στην κοινωνία, υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αντιμετωπιστεί αυτό το κοινωνικό φαινόμενο σε ευρύτερο επίπεδο. Από αυτό το γεγονός συνιστάται ότι η αντιμετώπιση της φτώχειας στη χώρα μας απαιτεί ένα πολυδιάστατο σχέδιο δράσης. Ένα σχέδιο που θα προέρχεται από μια περιεκτική και ολοκληρωμένη στρατηγική πολιτικής-κοινωνικής ισότητας και όχι μονόπλευρης αντιμετώπισης, αποκλειστικά διαμέσου της επιδοματικής πολιτικής.

Η εργασία αναζητά απαντήσεις στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

Είναι δυνατόν να είσαι φτωχός αλλά όχι και κοινωνικά αποκλεισμένος ή και το αντίστροφο; να είσαι κοινωνικά αποκλεισμένος αλλά όχι και φτωχός;

Όντως η εισοδηματική ανισότητα οδηγεί στην φτώχεια και αυτή με τη σειρά της στον κοινωνικό αποκλεισμό, όπως υποστηρίζουν αρκετοί επιστήμονες (Marx (1867), Sen (1997), και Korczuk (2015));

Υπάρχει επικάλυψη μεταξύ της εισοδηματικής ή καταναλωτικής φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού; Η εισοδηματική φτώχεια περιγράφει την κατάσταση όπου οι άνθρωποι δε διαθέτουν επαρκές εισόδημα ώστε να καλύψουν βασικές τους ανάγκες, όπως: τροφή, στέγη και εκπαίδευση. Η καταναλωτική φτώχεια, από την πλευρά της, εστιάζει στη δυσκολία ενός ανθρώπου ή νοικοκυριού να αποκτήσει προϊόντα και υπηρεσίες που θεωρούνται απαραίτητα για ένα βασικό βιοτικό επίπεδο. Αυτό συνήθως συμβαίνει όταν υπάρχει ακρίβεια, άρα, αυτά τα άτομα δεν μπορούν να προβούν σε διάφορες αγορές με το συγκεκριμένο εισόδημά τους. Εν ολίγοις, υπάρχει επικάλυψη αυτών των δύο εννοιών όταν η έλλειψη επαρκούς εισοδήματος, ταυτόχρονα με το αυξημένο κόστος ζωής οδηγεί στην αδυναμία πρόσβασης των ατόμων σε απαραίτητα για τη διαβίωσή τους αγαθά και υπηρεσίες.

Το επίπεδο εκπαίδευσης, η ένταση εργασίας, το χαμηλό διαθέσιμο εισόδημα, η ανεργία και η δομή της οικογένειας είναι όντως προσδιοριστικοί παράγοντες της φτώχειας;

Η εξάλειψη της φτώχειας σε μακροπρόθεσμη βάση είναι δυνατόν να επιτευχθεί μόνο μέσω της επιδοματικής πολιτικής της κυβέρνησης;

Η φτώχεια αναπαράγει φτώχεια, όπως υποστηρίζουν οι Marger (2008) και O'Connor, (2020);

Είναι η διανομή του εισοδήματος περισσότερο ίση σήμερα ή στο παρελθόν;

Οι μη αναπτυγμένες χώρες ζουν σε μεγαλύτερη ανισότητα σε σχέση με τις αναπτυγμένες;

Οι φόροι οδηγούν σε μεγαλύτερη ισότητα και πιο δίκαιη διανομή του εισοδήματος ή του πλούτου; Επομένως, ποια η σχέση της φορολόγησης με τη φτώχεια και την εισοδηματική ανισότητα;

Ποια η σχέση της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας;

Υπάρχει τελικά εξάρτηση της φτώχειας με τις διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου; Συνεπώς, επηρέασε η κρίση τα ποσοστά φτώχειας στη χώρα μας;

Το Αόρατο Χέρι της αγοράς (Smith, A., 1776) όντως μπορεί να λειτουργήσει και να οδηγήσει στην εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού;

Η φτώχεια επηρεάζει τα επίπεδα υγείας του πληθυσμού, όπως αναφέρει ο Wilkinson, C., (1973);

Μήπως η μεγαλύτερη ανισοκατανομή του εισοδήματος τείνει να μειώνει το βιοτικό επίπεδο της Ελλάδας (Αλεξίου, K., 2022);

Μήπως η ουσιαστική ενίσχυση του συντελεστή «εργασία» είναι η σημαντικότερη παράμετρος ως προς την επίλυση των κοινωνικών φαινομένων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (Marx, K., 1867);

Ποια γκάμα πολιτικών ενδεχομένως να είναι πιο αποτελεσματικές για μακροχρόνια εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στη χώρα μας;

Ποιος ο ρόλος της παραοικονομίας, των εσόδων από δαπάνες για κοινωνικές μεταβιβάσεις, των εσόδων από έμμεσους φόρους με τα δύο αυτά κοινωνικά φαινόμενα;

Υπάρχει κυβερνητική θέληση για ουσιαστική αντιμετώπιση της φτώχειας στη χώρα μας;

Επομένως, θα αναλυθούν δείκτες που απεικονίζουν:

- ✓ Τη μεταβολή του ΑΕΠ από το 2002-2022.
- ✓ Την εξέλιξη της παραοικονομίας από το 2008-2022.
- ✓ Την τελική κατανάλωση από το 2008-2022.
- ✓ Τα έσοδα της χώρας μας από τους φόρους από το 2008-2022.
- ✓ Την εξέλιξη του συντελεστή Cini από το 2000-2022.
- ✓ Τη μεταβολή του διαθέσιμου εισοδήματος από το 2008-2020.
- ✓ Την εξέλιξη του ποσοστού του εργατικού δυναμικού της χώρας από το 2010-2022.
- ✓ Το ποσοστό της ανεργίας από το 2009-2022.
- ✓ Το ποσοστό των εργαζόμενων φτωχών από το 2008-2018.
- ✓ Τις δαπάνες για κοινωνική προστασία από το 2010-2021.
- ✓ Το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας του πληθυσμού από το 2009-2022.
- ✓ Το ποσοστό του πληθυσμού με υλικές στερήσεις από το 2011-2022.
- ✓ Τις ανεκπλήρωτες ιατρικές ανάγκες από το 2008-2020.
- ✓ Το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ανά επίπεδο εκπαίδευσης από το 2008-2020.
- ✓ Το ποσοστό των αλλοδαπών σε κίνδυνο φτώχειας για το 2020.
- ✓ Τον αριθμό των αυτοκτονιών από το 2000-2015.

Ενώ η έρευνα επικεντρώνεται κυρίως:

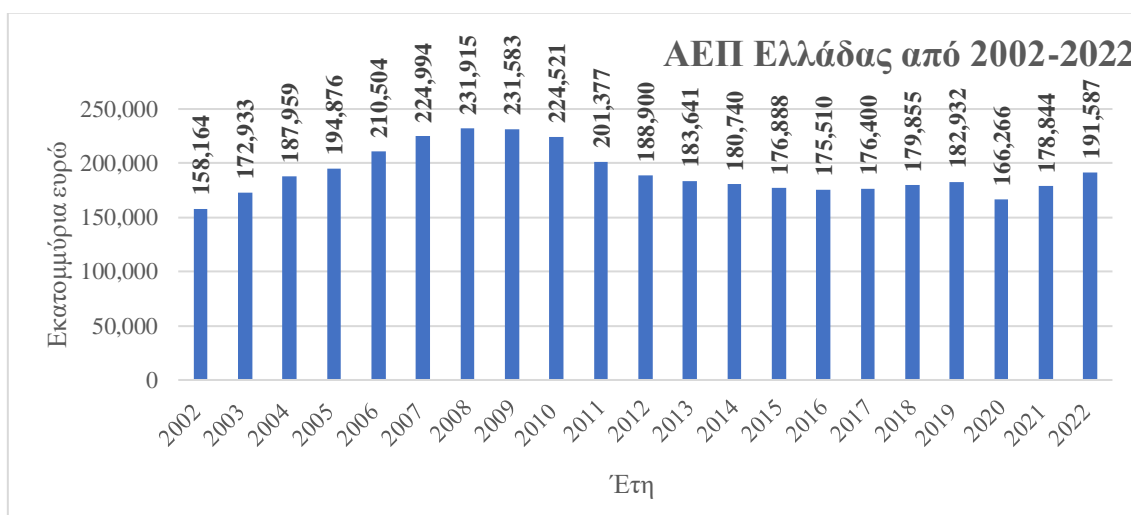
- ✓ Στις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών και τις προσωπικές τους απόψεις για την οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα της χώρας μας.

Μέσω της ανάλυσης των οικονομικών και κοινωνικών δεικτών της δευτερογενούς και πρωτογενούς εξέτασης προκύπτουν οι σημαντικές απαντήσεις και τα συμπεράσματα της συγκεκριμένης μελέτης.

3.4. Ανάλυση δεδομένων δευτερογενούς έρευνας

Τα δευτερογενή στοιχεία της μελέτης προέκυψαν από τις βάσεις δεδομένων της ΕΛ.ΣΤΑΤ., Eurostat και την επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Οικονομικών. Τα στοιχεία αφορούν οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες, που είτε με έμμεσο είτε με άμεσο τρόπο επιδρούν στα ποσοστά της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτά τα δεδομένα αντλήθηκαν και επεξεργάστηκαν με το Excel, ώστε μέσω της διαγραμματικής απεικόνισής τους να καταστούν ευρέως κατανοητά.

Το κυριότερο μακροοικονομικό μέγεθος μιας οικονομίας είναι το ΑΕΠ. Όταν γίνεται αναφορά στο Α.Ε.Π., εννοούμε το επίσημο Α.Ε.Π. της οικονομίας. Με αυτόν τον τρόπο αγνοείται ένα μέρος της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο δεν καταγράφεται και δε συνυπολογίζεται στο επίσημο Α.Ε.Π. της χώρας. Η οικονομική δραστηριότητα η οποία διαφεύγει αποτελεί την παραοικονομία. Το θέμα αυτό άρχισε να απασχολεί τους διάφορους αναλυτές - ερευνητές και να εμφανίζεται στη διεθνή βιβλιογραφία από τα τέλη του 1970 και κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Με την παραοικονομία θα ασχοληθούμε στην πορεία της δευτερογενούς έρευνας. Αναφορικά με το επίσημο ΑΕΠ της χώρας μας, η εξέλιξή του από το 2002 έως το 2022, απεικονίζεται στο Διάγραμμα 3.1 που ακολουθεί (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023):

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.1

Απεικόνιση μεταβολής του ΑΕΠ στην Ελλάδα από το 2002-2022, σε εκατομμύρια ευρώ

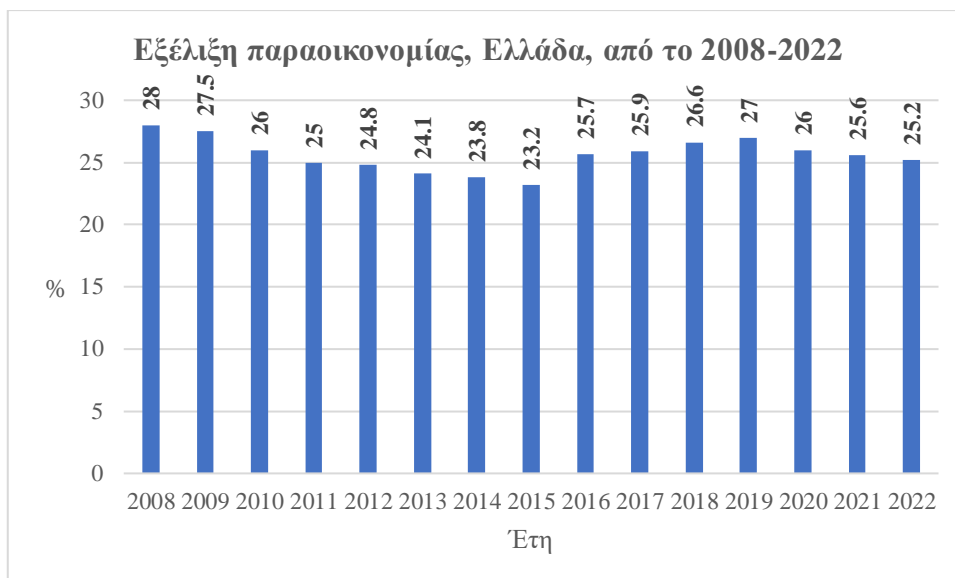
Το διάγραμμα αφορά την μεταβολή στο ΑΕΠ σε εκατομμύρια ευρώ, στο οποίο παρατηρούμε σταδιακή μείωση της παραγωγής της χώρας μας με την έλευση της κρίσης,

ειδικότερα μετά το 2010. Αξίζει να επισημανθεί πως χρόνια μετά την κρίση, το 2022, το ΑΕΠ της χώρας μας δεν έχει ακόμα προσεγγίσει το επίπεδο του έτους 2009.

Για την ανεπίσημη μορφή της οικονομίας, την παραοικονομία, υπάρχουν διάφοροι ορισμοί. Σύμφωνα με τον Edgar L. Feige (1979), στον όρο αυτόν περιλαμβάνονται «εκείνες οι οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες δε δηλώνονται ή δε μετρώνται από τις υφιστάμενες τεχνικές μέτρησης της οικονομικής δραστηριότητας μιας κοινωνίας». Κατά τον Schneider, F., (1986), την έννοια αυτήν συνθέτουν «όλες οι οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες συμβάλλουν στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας και οι οποίες θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στο Εθνικό εισόδημα, βάσει των υφιστάμενων εθνικολογιστικών συμβατικοτήτων, αλλά επί του παρόντος δεν καταγράφονται από τις αρμόδιες Εθνικές Υπηρεσίες μέτρησης». Ενώ, κατά τους Βαβούρα και Κούτρη (1991), παραοικονομία (Y_h) είναι το άθροισμα των αποκρυπτομένων εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής που περιλαμβάνονται στους εθνικούς λογαριασμούς (Y_e), δηλαδή στη στατιστική περιγραφή των μεγεθών της οικονομίας, και των αποκρυπτομένων εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής που δεν περιλαμβάνονται στους εθνικούς λογαριασμούς (Y_c), δηλαδή είναι :

$$Y_h = Y_e + Y_c$$

Σύμφωνα με το Ελληνικό Υπουργείο Οικονομικών, ως παραοικονομία λογίζονται όλες οι οικονομικές δραστηριότητες που δεν καταγράφονται από τις επίσημες κρατικές υπηρεσίες, και κατά συνέπεια, δεν υφίστανται ούτε έλεγχο, ούτε φορολόγηση. Η εξέλιξη της ανεπίσημης οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα μας απεικονίζεται στο Διάγραμμα 3.2 από στοιχεία που προέκυψαν από το Υπουργείο Οικονομικών. Είναι ένα μέγεθος που δεν μπορεί να αποτυπωθεί με βεβαιότητα. Διαπιστώνουμε πως η Ελλάδα παρουσιάζει μεγάλα ποσοστά παραοικονομίας και προφανώς φοροδιαφυγής από τα έτη 2008 έως και το 2022. Ενώ το 2014 και 2015, τις πιο δύσκολες δημοσιοοικονομικές χρονιές για τη χώρα μας, αυτό το ποσοστό παρουσιάζει κάποια μείωση.

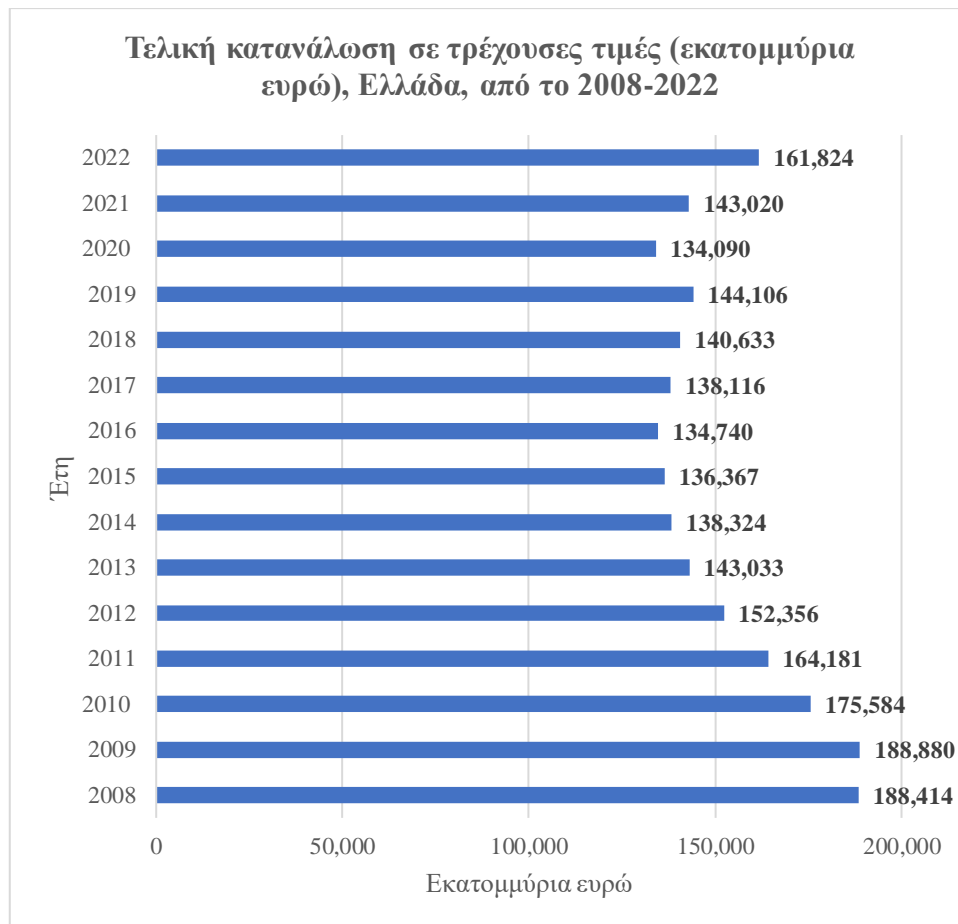
Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, 2023

Διάγραμμα 3.2

Απεικόνιση εξέλιξης παραοικονομίας, Ελλάδα, από το 2008-2022

Η επίδραση της αυτοαπασχόλησης, των κοινωνικών εισφορών, της τελικής κατανάλωσης και της επιδοματικής πολιτικής καταδεικνύουν πως η παραοικονομία στη χώρα μας παρακινείται κυρίως από το πλαίσιο της αγοράς εργασίας (αδήλωτης ή διπλό-εργασίας) και όχι την ανεργία (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, 2023).

Από στοιχεία που εξήχθησαν για την τελική καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών στη χώρα μας, από το 2008 έως και το 2022, παρατηρούμε τη μείωση αυτού του ποσού (σε εκατομμύρια ευρώ) μετά την έλευση της κρίσης στην Ελλάδα. Η αρχική υπόθεση των Robinson and Acemoglu (2013), πως τα υψηλά επίπεδα ακραίας φτώχειας σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση επιφέρουν τη μείωση της καταναλωτικής - αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών, αποδεικνύεται έγκυρη. Γεγονός που έχει αντίκτυπο στην παραγωγή της χώρας, δηλαδή στο ΑΕΠ της, σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας (Διάγραμμα 3.3, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

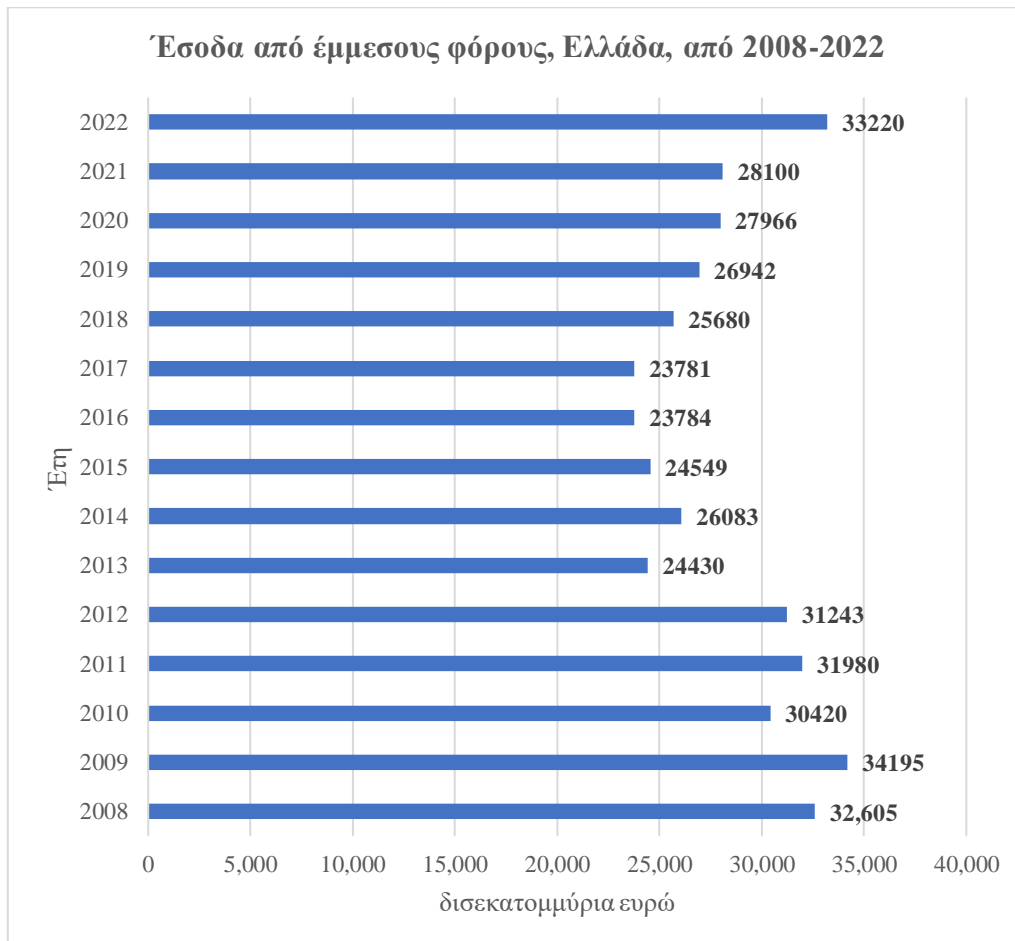
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.3

Απεικόνιση τελικής κατανάλωσης σε τρέχουσες τιμές (εκατομμύρια ευρώ), Ελλάδα, από το 2008-2022

Η επίδραση της παραοικονομίας λόγω φοροδιαφυγής στα έσοδα του δημοσίου, οδηγεί πολλές φορές σε αύξηση των φορολογικών συντελεστών. Το φορολογικό βάρος συνήθως επιβαρύνει τους μισθωτούς και τους συνταξιούχους, ενώ περιορίζεται η αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής. Αξίζει να τονιστεί ότι ενώ η τελική κατανάλωση μειώνεται (Διάγραμμα 3.3), τα έσοδα από τους έμμεσους φόρους μειώνονται και αυτά. Όμως, η μείωση των εσόδων αυτών είναι αρκετά μικρότερη από την αναμενόμενη, άρα, ενώ καταναλώνουμε δε δηλώνουμε εισοδήματα. Αυτό ίσως υποδηλώνει την ύπαρξη παραοικονομίας στη χώρα μας (Διάγραμμα 3.4, Υπουργείο Οικονομικών, 2023). Επομένως, τα έσοδα από τους έμμεσους φόρους παρουσίασαν μείωση τα πρώτα χρόνια της κρίσης, ενώ, σχετική αύξηση άρχισαν να παρουσιάζουν μετά το 2018. Αν εξετάσουμε τη σχέση ανάμεσα στη φορολογία και την ανάπτυξη, με τη χρήση μακροοικονομικών μοντέλων θα δούμε ότι τα δύο αυτά στοιχεία είναι άρρητα

συνδεδεμένα, αλλά όχι άμεσα. Η μείωση των φορολογικών συντελεστών, με την προϋπόθεση ότι οι κρατικές δαπάνες δεν επηρεάζονται αρνητικά, δηλαδή ότι το κράτος διατηρεί τη δυνατότητά του να καλύπτει τις ανάγκες του, οδηγεί στην αύξηση της κατανάλωσης, η οποία με τη σειρά της τονώνει την οικονομία και ενισχύει σχεδόν όλους τους αναπτυξιακούς δείκτες. Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο ότι οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές οδηγούν στη μείωση της οικονομικής ανάπτυξης και ανισότητα. Σε κράτη με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, όπως τα Σκανδιναβικά, η υψηλή φορολογία χαρακτηρίζεται από ανταποδοτικότητα των φόρων στους πολίτες, με αποτέλεσμα τη μείωση της εισοδηματικής ανισότητας. Η υψηλή έμμεση φορολογία θεωρείται προοδευτική και πιο δίκαιη, καθώς βασίζεται στον τρόπο που επιβαρύνει τους φορολογούμενους σε σχέση με το εισόδημά τους. Ενώ αντίθετα, οι άμεσοι φόροι εισοδήματος συνδέονται άμεσα με το εισόδημα που κερδίζει κάποιος.

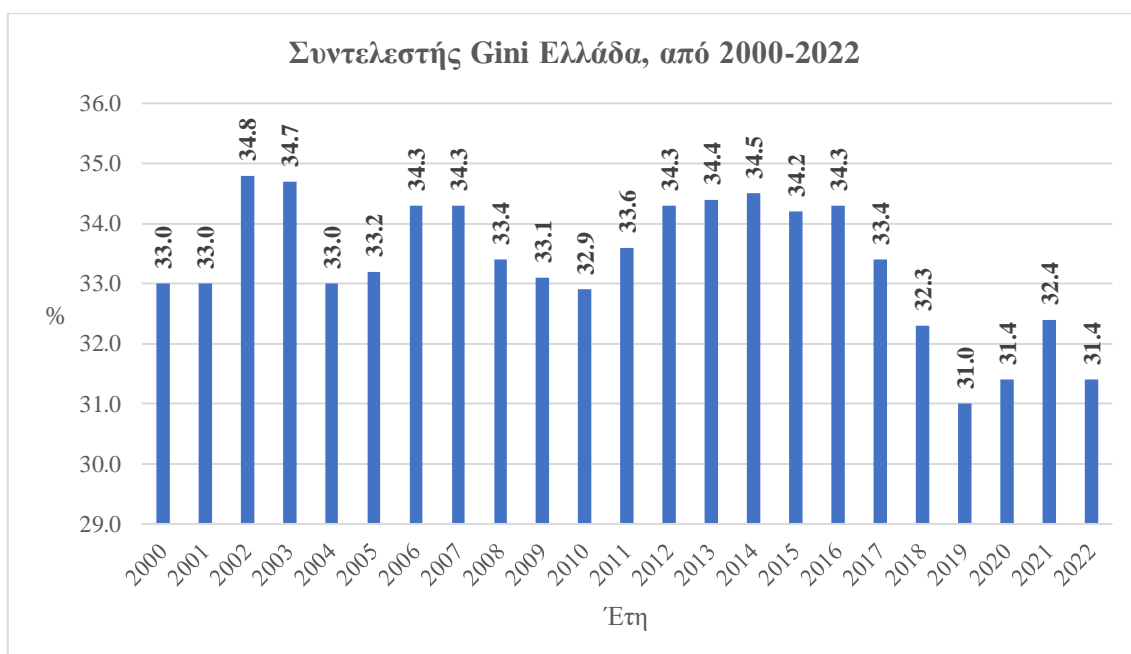
Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, 2023

Διάγραμμα 3.4

Απεικόνιση εσόδων από έμμεσους φόρους, (σε δισεκατομμύρια ευρώ), Ελλάδα, από το 2008-2022

Η Ελλάδα εισήλθε στην κρίση με υψηλό επίπεδο εισοδηματικής ανισότητας σε σχέση με τις άλλες χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. και της ΕΕ(27), το οποίο αυξήθηκε ακόμη περισσότερο τα πρώτα χρόνια της κρίσης. Το 2022, η θέση της χώρας μας στην ευρωπαϊκή κατάταξη της εισοδηματικής ανισότητας ήταν η 8^η υψηλότερη της ΕΕ(27) και μεγαλύτερη κατά 1,9 μονάδες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (Eurostat, 2023).

Μέσα από τις ετήσιες ευρωπαϊκές στατιστικές έρευνες, σχετικές με τις «συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών», προκύπτουν σημαντικά στοιχεία για την άνιση κατανομή του πλούτου και της φτώχειας. Έτσι, το μερίδιο του εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού είναι 6,6 φορές μεγαλύτερο από εκείνο του φτωχότερου 20% του πληθυσμού στη χώρα μας (Διάγραμμα 3.5), (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

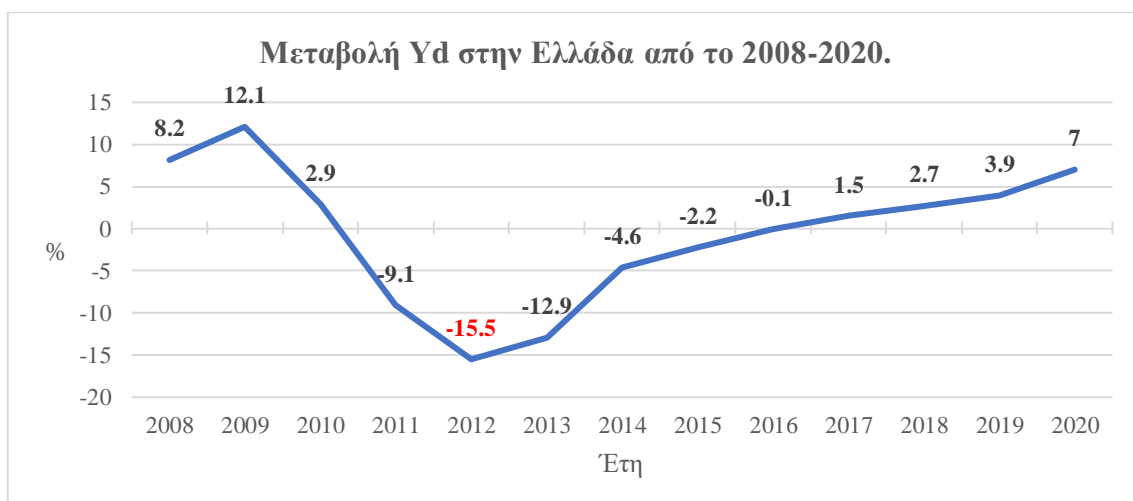
Διάγραμμα 3.5

Απεικόνιση συντελεστή Gini, Ελλάδα από το 2000-2022

Παράλληλα, το 25% του πληθυσμού με το χαμηλότερο εισόδημα κατέχει μόλις το 8,9% του συνολικού εισοδήματος. Ενώ, το 25% του πληθυσμού με το υψηλότερο εισόδημα κατέχει το 47,2% του συνολικού εισοδήματος. Από το συντελεστή Gini, (όσο και από το δείκτη κατανομής εισοδήματος S80/S20) προκύπτει ότι από το 2008 μέχρι και το 2010 καταγράφεται ελαφρά μείωση της εισοδηματικής ανισότητας στην Ελλάδα, καθώς η κρίση δεν είχε ακόμη ουσιαστικά εκδηλωθεί. Στα πρώτα έτη της ύφεσης η ανισότητα με βάση το συντελεστή Gini αυξάνεται από 32,9% το 2010, σε 33,6% το 2011

και 34,3% το 2012. Αυτή η εξέλιξη ίσως φανερώνει ότι οι εισοδηματικές απώλειες που προκλήθηκαν από τα πρώτα μέτρα λιτότητας ήταν πιο άνισα κατανομημένες στον ελληνικό πληθυσμό. Την περίοδο που ακολούθησε (2012-2016), η εισοδηματική ανισότητα διατηρήθηκε σχεδόν σταθερή στο ίδιο υψηλό επίπεδο (Gini μεταξύ 34,2% και 34,5%), (Διάγραμμα 3.5). Ενώ, από το 2017 η εισοδηματική ανισότητα στη χώρα μας άρχισε σταδιακά να μειώνεται. Σύμφωνα με τις μετρήσεις του συντελεστή Gini, το 2019, η Ελλάδα ήταν μαζί με τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Λιθουανία, την Ισπανία και τη Λετονία οι χώρες με τα υψηλότερα επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας στην ΕΕ(27), (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023). Αξίζει να σημειωθεί ότι, το ίδιο έτος η χώρα μας παρουσιάζει το χαμηλότερο ποσοστό ανισότητας, ήτοι ποσοστό 31%.

Η αρνητική μεταβολή στο διαθέσιμο εισόδημα (που προκύπτει μετά την αφαίρεση των φόρων και των κοινωνικών εισφορών) του ελληνικού λαού είχε πάρει ανησυχητικά αρνητικές διαστάσεις από το τέλος του 2010 έως και το 2016, την περίοδο της δημοσιονομικής λιτότητας στη χώρα μας. Ήδη, από το 2010 ξεκίνησε η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, η οποία κορυφώθηκε το 2012 με ποσοστό μείον 15,5% του ΑΕΠ (Διάγραμμα 3.6). Ανοδική πορεία άρχισε να παρουσιάζει σταδιακά μετά το τέλος του 2016. Για τα έτη 2008-2022, τα στοιχεία έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2005 (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

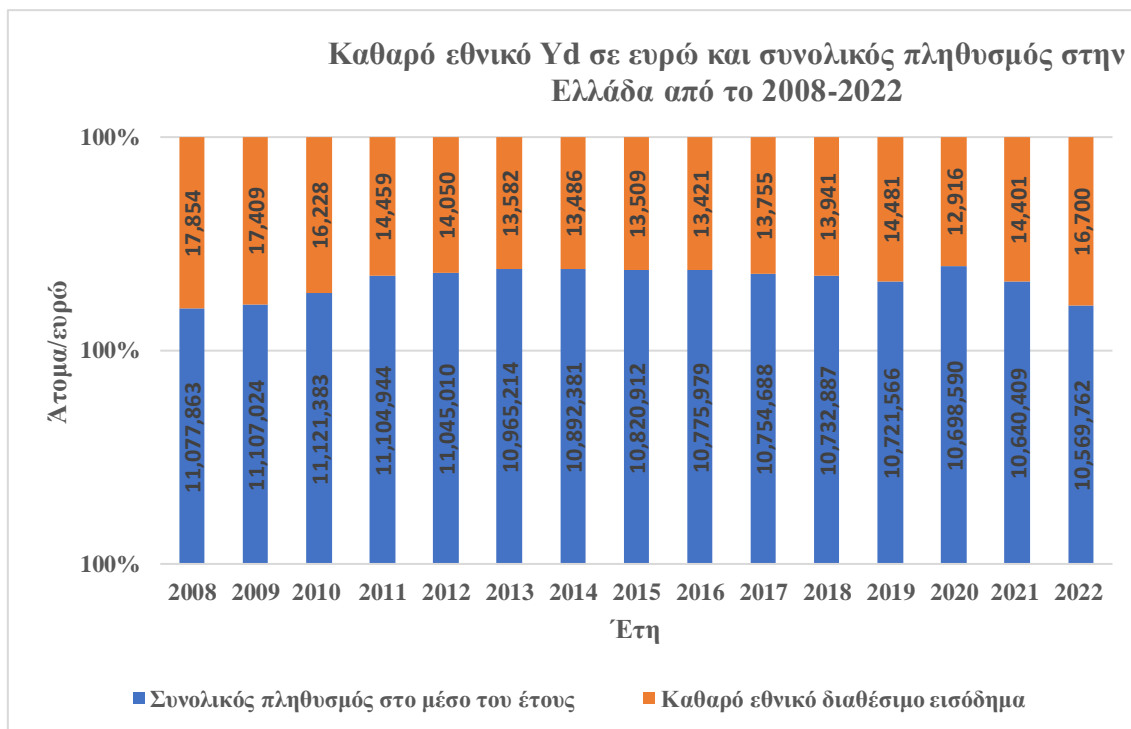
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.6

Απεικόνιση μεταβολής του διαθέσιμου εισοδήματος, από το 2008 έως και το 2020

Χρησιμοποιώντας τα δεδομένα για το καθαρό εισόδημα παρατηρούμε ότι, ενώ υπήρχε μια ελαφρά αύξηση το 2008 (17.854 ευρώ/ετήσιο κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα),

από το 2009 αυτό άρχισε να μειώνεται. Το διάμεσο κατά κεφαλήν ετήσιο εισόδημα στην Ελλάδα επιδεινώθηκε μεταξύ 2010 και 2013. Αυτό μειώθηκε από 16.228 ευρώ το 2010 σε 13.582 ευρώ το 2013, ενώ συνέχισε να μειώνεται έως και το 2018. Μικρή αύξηση παρουσίασε το 2019, με πτώση το επόμενο έτος. Ενώ, από το 2021 αρχίζει πάλι σταδιακά να αυξάνεται (Διάγραμμα 3.7, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.7

Απεικόνιση καθαρού εθνικού διαθέσιμου εισοδήματος σε ευρώ και συνολικός πληθυσμός στην Ελλάδα, από το 2008-2022.

Από το ίδιο Διάγραμμα (3.7), παρατηρούμε επίσης τη σταδιακή μείωση του πληθυσμού της χώρας μας. Από το 2010, ξεκίνησε αυτό που ονομάστηκε «brain drain», η διαρροή εγκεφάλων, αλλά και γενικότερα αυξήθηκε η μετανάστευση.

Από την κοινωνική διάσταση της κρίσης, ο Έλληνας πολίτης βίωσε μεγάλη ανεργία, μείωση των εισοδημάτων του και αυξημένη φορολόγηση, λόγω των μέτρων λιτότητας που επιβλήθηκαν στη χώρα από την Τρόικα (Δ.Ν.Τ., 2023).

Τα στοιχεία που αντλούνται από την τριμηνιαία «Έρευνα Εργατικού δυναμικού» που διεξάγει η ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2023), είναι δυσοίωνα. Στο Διάγραμμα 3.8 παρατηρούμε τη δραματική μείωση του δείκτη/ποσοστού του εργατικού δυναμικού της χώρας. Από το 2010 έως το 2011, μέσα σε ένα έτος η μείωση αυτή ήταν της τάξης του 43,7%.

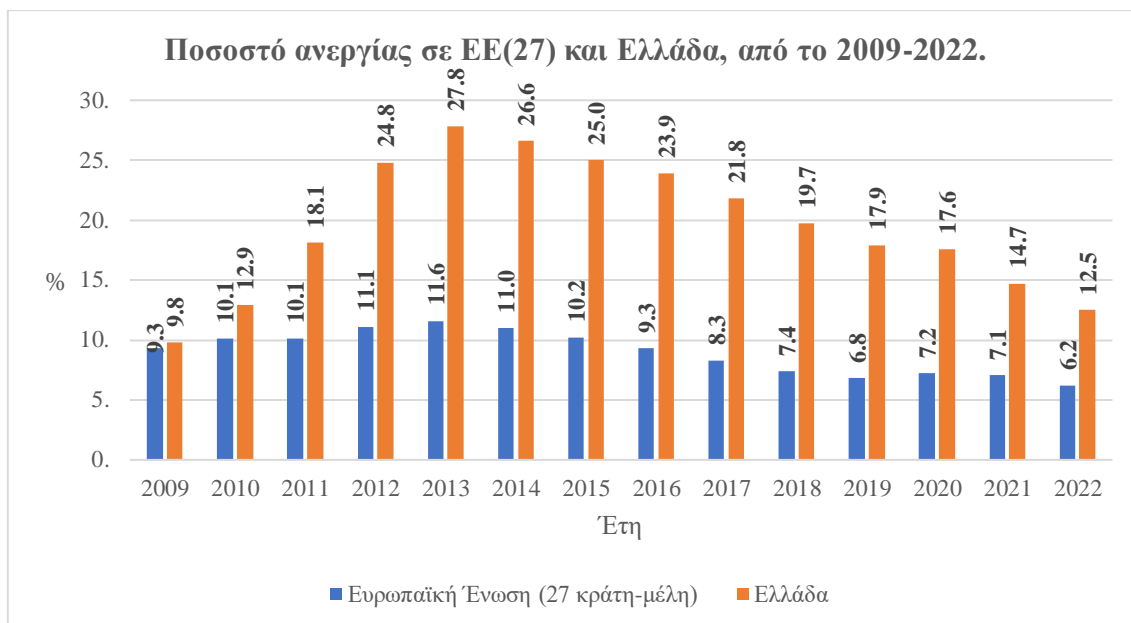

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 202.

Διάγραμμα 3.8

Απεικόνιση εξέλιξης του δείκτη εργατικού δυναμικού, Ελλάδα, από το 2010-2022

Σε μία χώρα που το επίπεδο ανεργίας ήταν κάτω ή γύρω από το 10% του εργατικού δυναμικού, το 2008 αυτό το ποσοστό είχε αγγίξει το 27,8% το 2013 (Διάγραμμα 3.9). Το αντίστοιχο ποσοστό για το μέσο όρο της ΕΕ(27) ήταν 11,6%. Αυτά τα στοιχεία αντικατοπτρίζονται στην εικόνα της αγοράς, των κλειστών μαγαζιών και επιχειρήσεων. Η ελληνική κρίση, είναι πρωτοφανής για ανεπτυγμένη χώρα. Ποτέ στην μεταπολεμική περίοδο μια χώρα δεν υπέστη τόσο γρήγορα τόσο μεγάλη οικονομική καθίζηση. Η συγκεκριμένη κρίση στη χώρα μας συγκρίνεται μόνο με οικονομικές κρίσεις όπως αυτή της δεκαετίας του 1930 και τις επιπτώσεις που είχε σε χώρες όπως οι Η.Π.Α. και η Γερμανία (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

Πηγή: Eurostat 2023

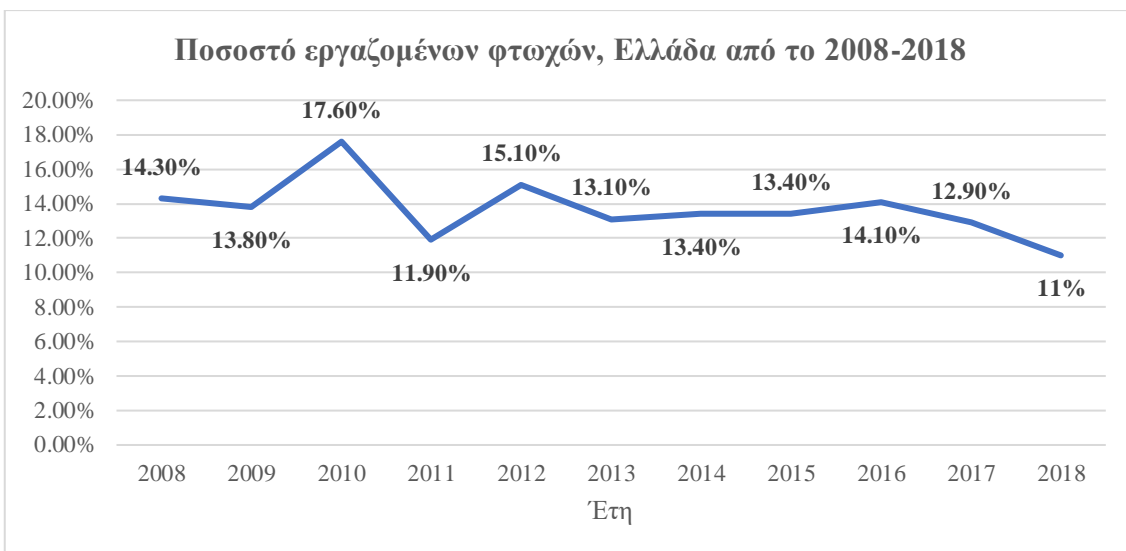
Διάγραμμα 3.9

Απεικόνιση εξέλιξης ποσοστού ανεργίας του πληθυσμού σε: ΕΕ(27) και Ελλάδα, από το 2009-2022

Τα Μνημόνια, οι φορολογικές επιβαρύνσεις που επιβλήθηκαν, όπως και όλα τα μέτρα λιτότητας που υπέστη ο ελληνικός λαός έως το 2018, γέννησαν μια σειρά κοινωνικών προβλημάτων. Η Ελλάδα αποτέλεσε μια από τις χώρες της Ε.Ε που αντιμετώπισαν τα μεγαλύτερα προβλήματα εξαιτίας της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Σύμφωνα με τους O'Donoghue *et al.*, (2013), η απασχόληση και οι μισθοί ήταν οι κύριοι μοχλοί της αύξησης της εισοδηματικής ανισότητας, της ανεργίας και της φτώχειας στη χώρα μας. Αυτό υποστηρίζεται από τα μέχρι τώρα αποτελέσματα της δευτερογενούς έρευνας.

Το ποσοστό των εργαζομένων φτωχών στη χώρα μας αυξήθηκε σημαντικά κατά την περίοδο της κρίσης, ειδικότερα από το 2009 έως και το 2017. Το μεγαλύτερο ποσοστό εμφανίζεται το 2010 (17,6%), (Διάγραμμα 3.10), (Eurostat, 2023).

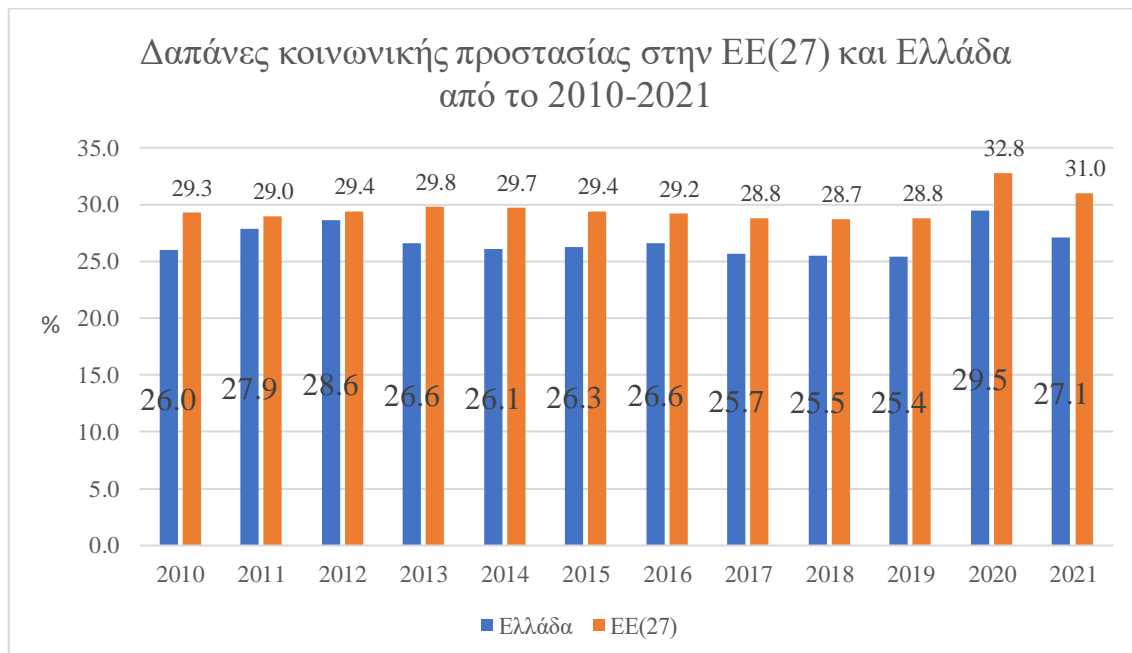

Πηγή: Eurostat 2023

Διάγραμμα 3.10

Απεικόνιση ποσοστού εργαζομένων φτωχών στην Ελλάδα, από το 2008 έως και το 2018

Όσον αφορά τις δράσεις καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στη χώρα μας, σε σχέση με τις περισσότερες χώρες της ΕΕ(27), η ελληνική κρατική πρόνοια παρέμεινε σε νηπιακά στάδια μέχρι το 2020 (Διάγραμμα 3.11, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

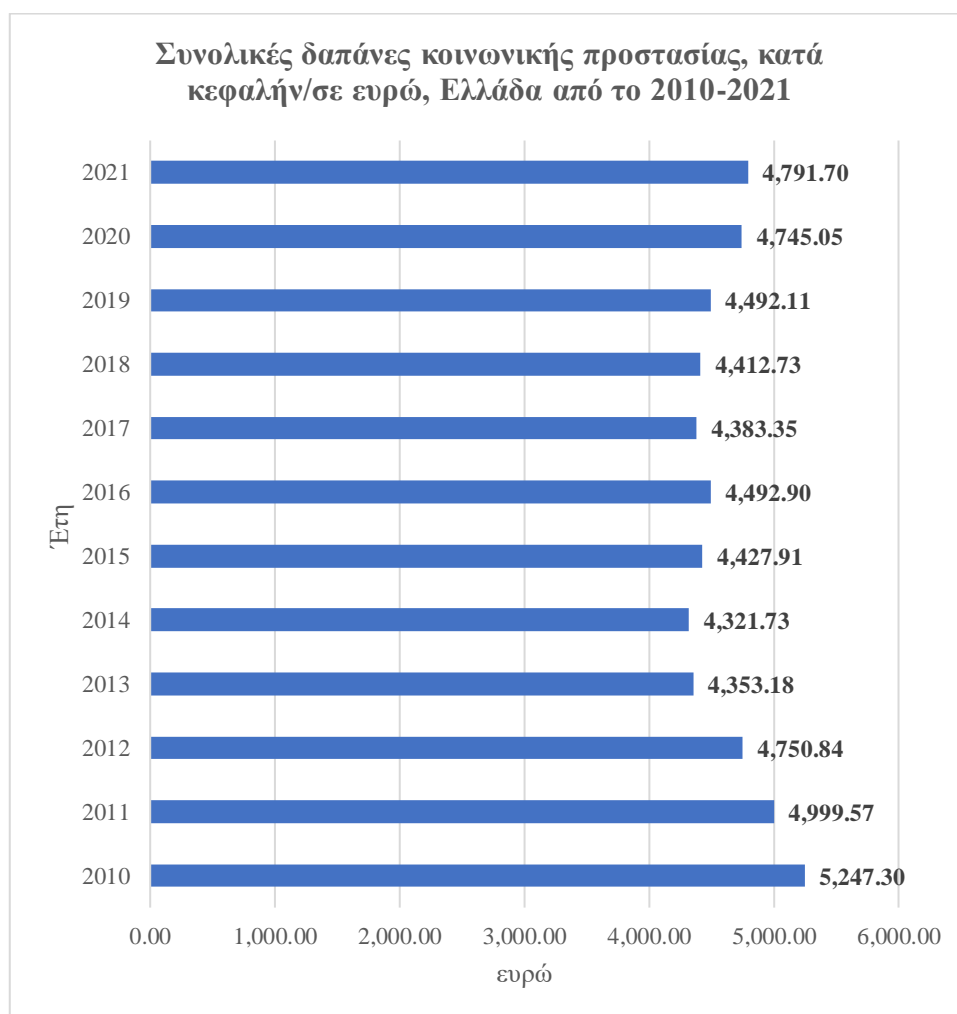

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.11

Απεικόνιση δαπανών κοινωνικής προστασίας στην ΕΕ(27) και στην Ελλάδα, από το 2010-2021

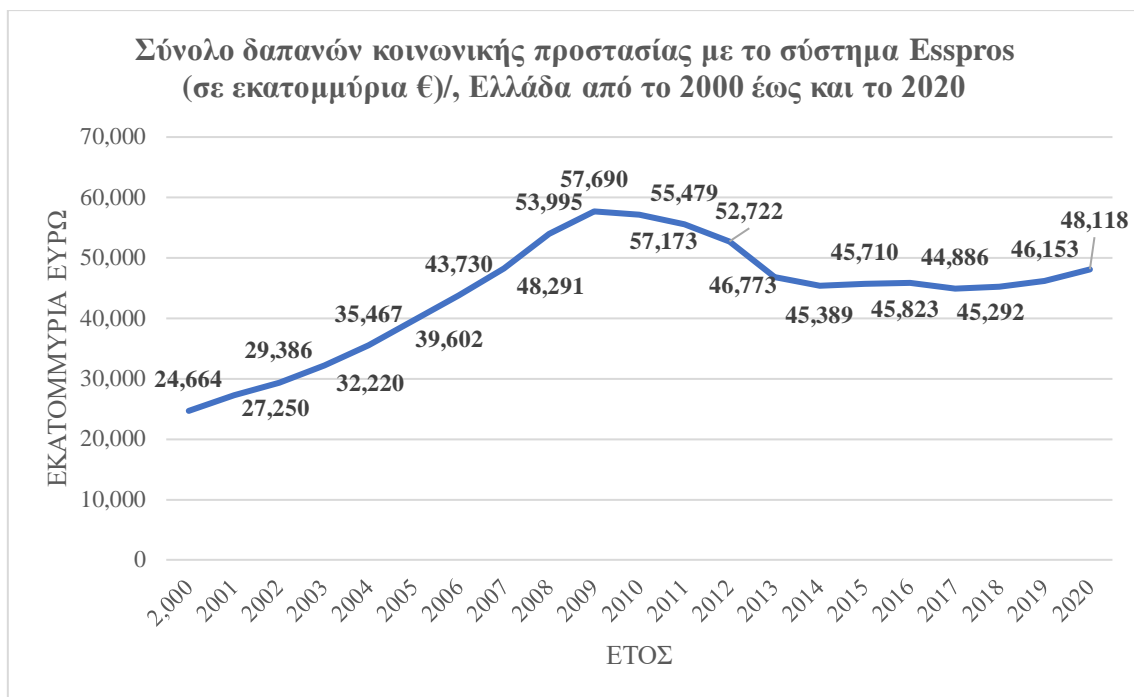
Ως αποτέλεσμα της κρίσης και των πολιτικών λιτότητας, στο πλαίσιο των μνημονιακών δεσμεύσεων, το σύστημα κοινωνικής προστασίας της Ελλάδας ανέπτυξε σημαντικές αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές αφορούσαν τόσο το επίπεδο των δαπανών (συνολικές και ανά λειτουργία), όσο και το μείγμα και τη στόχευση των πολιτικών, αλλά και τις καλύψεις των κοινωνικών αναγκών και κινδύνων. Όμως, μέσα στην περίοδο της κρίσης, όπου παρατηρήθηκε δραματική αύξηση της ανεργίας και ραγδαία επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, οι δαπάνες για κοινωνική προστασία, μειώθηκαν σημαντικά (Διάγραμμα 3.12 και Διάγραμμα 3.13, ανά κάτοικο και με το σύστημα ESSPROS, Ευρωπαϊκό Σύστημα Ολοκληρωμένων Στατιστικών, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.12

Απεικόνιση συνολικών δαπανών κοινωνικής προστασίας κατά κεφαλήν σε ευρώ στην Ελλάδα, από το 2010-2021

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

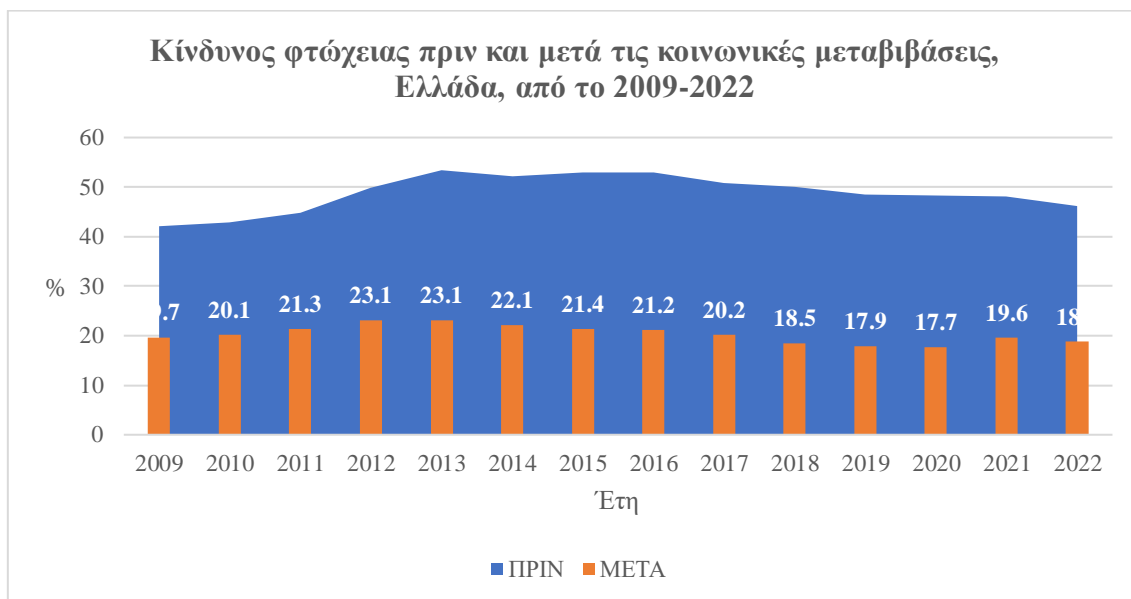
Διάγραμμα 3.13

Απεικόνιση συνολικών δαπανών κοινωνικής προστασίας με το ESSPROS κατά κεφαλήν σε ευρώ, στην Ελλάδα, από το 2010-2021

Οι επιπτώσεις της κρίσης και των πολιτικών λιτότητας αποτυπώνονται επίσης και στη μεταβολή τόσο του κινδύνου φτώχειας που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, όσο και της συνεισφοράς των ομάδων αυτών στη συνολική φτώχεια. Είναι αξιοσημείωτο πως η μεγάλη μείωση των κοινωνικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ λαμβάνει χώρα την ίδια περίοδο που το ΑΕΠ της χώρας συρρικνώνεται κατά ένα τέταρτο (1/4). Δηλαδή, οι δαπάνες για κοινωνική προστασία μειώνονται ταχύτερα απ' ό,τι η συνολική οικονομική δραστηριότητα. Η Ελλάδα είναι μία από τις ελάχιστες χώρες της ΕΕ(27) όπου παρατηρείται μείωση των κοινωνικών δαπανών και σε όλες τις επιμέρους βασικές κατηγορίες/λειτουργίες. Παράλληλα, μεταβάλλεται ο χαρακτήρας των παροχών που πλέον δίνονται με έλεγχο πόρων των δικαιούχων (δηλαδή με εισοδηματικά και περιουσιακά κριτήρια), αλλοιώνοντας περαιτέρω την όποια καθολικότητα του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

Αναφορικά με τα κοινωνικά επιδόματα, επισημαίνεται ότι αυτά περιλαμβάνουν παροχές κοινωνικής βοήθειας (όπως: το Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης Συνταξιούχων, το επίδομα μακροχρόνια ανέργων κ.λπ.), οικογενειακά επιδόματα (όπως:

επιδόματα τέκνων), καθώς και επιδόματα ή βοηθήματα ανεργίας, ασθένειας, αναπηρίας ή ανικανότητας ή και εκπαιδευτικές παροχές. Παρατηρώντας τα δεδομένα στο Διάγραμμα 3.14 συνειδητοποιούμε ότι το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας μειώνεται από 20 έως 45 ποσοστιαίες μονάδες μετά τις κοινωνικές παροχές (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023). Αποδεικνύοντας τη θεμιτότητα και την αναγκαιότητα ύπαρξης ισχυρής κοινωνικής προστασίας των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, ειδικά σε περιόδους ύφεσης.

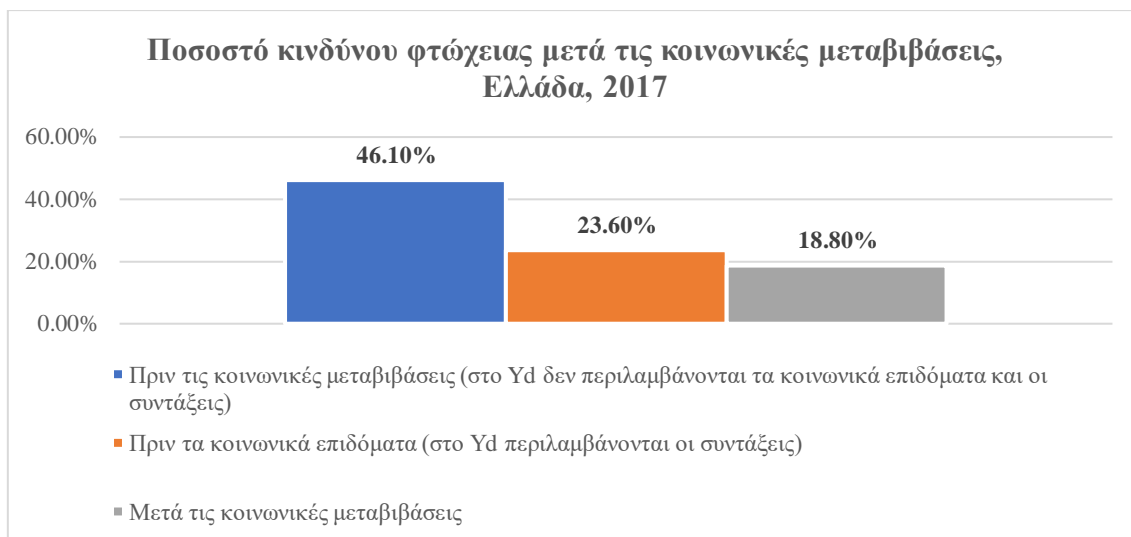

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.14

Απεικόνιση ποσοστού κινδύνου φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, Ελλάδα, από το 2009-2022

Ενδεικτικά, στο Διάγραμμα 3.15, απεικονίζεται η σκληρή δημοσιονομική πολιτική λιτότητας που είχε καθιερωθεί στη χώρα μας, η οποία επηρέασε και τις κοινωνικές παροχές. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις διαμορφώθηκε στο 46,1%, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας με τις συντάξεις ανερχόταν στο 23,6% και τέλος το ποσοστό κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις μειώθηκε στο 18,8%.

Πηγή: Eurostat, 2023

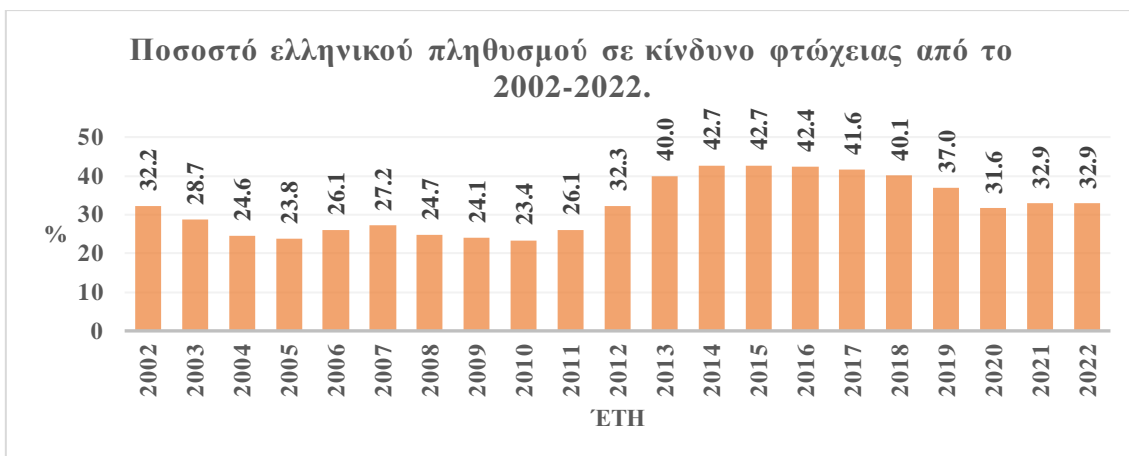
Διάγραμμα 3.15

Απεικόνιση ποσοστού κινδύνου φτώχειας στην Ελλάδα για το έτος 2017, πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, μετά την προσθήκη των συντάξεων και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις

Το ποσοστό κινδύνου σχετικής φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, από το 2016 έως το 2017, μειώθηκε κατά 2,4%. Αυτά τα δεδομένα, αποτελούν επικύρωση της αντίληψης, ότι η κοινωνική πρόνοια συμβάλλει στη μείωση του ποσοστού του κινδύνου φτώχειας (Αλεξίου,Κ.,2022).

Μέσα από τις παροχές των κυβερνήσεων, όπως τα επιδόματα, επιβεβαιώνεται το γεγονός, ότι έστω και για περιορισμένο χρονικό διάστημα, η ανισότητα στη χώρα μας μπόρεσε να μειωθεί (Wilkinson, 1973).

Επιπροσθέτως, η διαχρονικά ανοδική πορεία της φτώχειας στη χώρα μας αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 3.16. Μάλιστα, από το 2011 παρατηρείται περαιτέρω αύξηση, φτάνοντας στο ποσοστό του 42,7% το 2014 και 2015. Ενώ από κει και πέρα αρχίζει να αποκλιμακώνεται και να βαίνει σταδιακά μειούμενο. Μετά την αυστηρή δημοσιονομική πολιτική που ακολούθησε η χώρα μας και με την ταυτόχρονη αύξηση στην επιδοματική πολιτική, το ποσοστό έφτασε το 32,9% το 2022. Μιλάμε για ποσοστά, πίσω από αυτά όμως βρίσκονται άνθρωποι, Έλληνες πολίτες και αν θέλουμε να μιλήσουμε με απλούς αριθμούς, το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε 3.288.000 συμπολίτες μας ή αλλιώς, περίπου ένας στους 3 Έλληνες ζούσε σε κίνδυνο φτώχειας, δηλαδή, σε άσχημες συνθήκες διαβίωσης (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

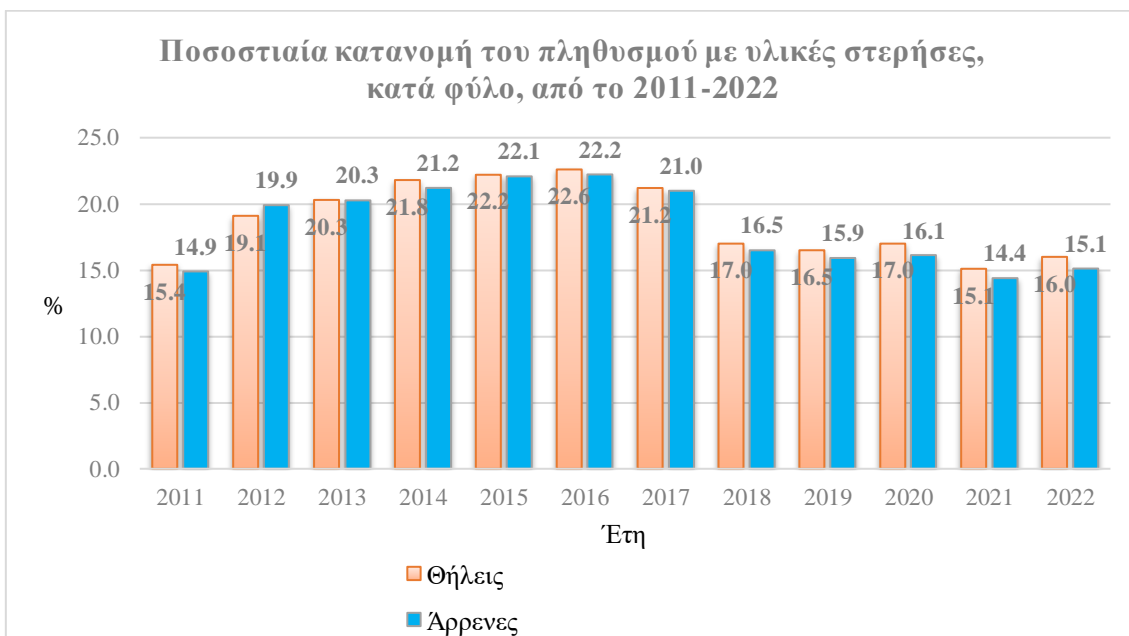

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.16

Απεικόνιση ποσοστού ελληνικού πληθυσμού που ζει σε κίνδυνο φτώχειας, από το 2002-2022

Το συνολικό ποσοστό του πληθυσμού της χώρας με «υλικές στερήσεις ανά φύλο» από το 2011 έως και το 2019 απεικονίζεται στο Διάγραμμα 3.17 (Eurostat, 2023). Το μέγεθος αυτό εμφάνισε σταδιακή αύξηση τα πρώτα χρόνια μετά την κρίση, ενώ από το 2017 άρχισε να μετριαάζεται. Όπως προαναφέρθηκε, αυτό επετεύχθη με την αύξηση των κοινωνικών παροχών από την κυβέρνηση.

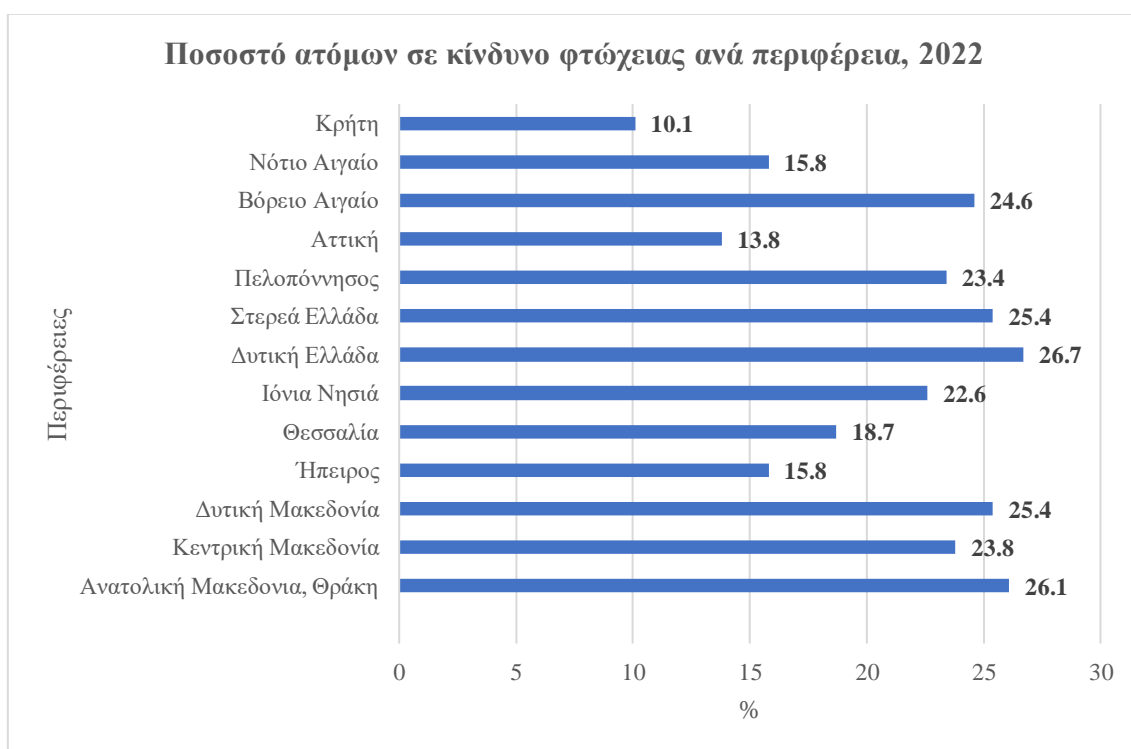
Πηγή: Eurostat 2023

Διάγραμμα 3.17

Απεικόνιση ποσοστιαίας κατανομής του πληθυσμού της Ελλάδας με υλικές στερήσεις κατά φύλο από το 2011 έως και το 2019

Όπως είναι αναμενόμενο, μετά τα αναφερόμενα αποτελέσματα της δευτερογενούς εξέτασης των στοιχείων της έρευνας, το ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετώπισε υλικές στερήσεις αυξήθηκε από το 2011 έως και το 2017. Κάτι που όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 3.17 επηρέασε εξίσου τον αντρικό και γυναικείο πληθυσμό της χώρας. Ειδικότερα, την τριετία από 2014 έως και 2016 αυτό το ποσοστό αντιπροσώπευε ποσοστό άνω του 22% του συνολικού πληθυσμού (Eurostat, 2023).

Επιπλέον, το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας ανά Περιφέρεια (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023, Διάγραμμα 3.18) για το 2022, δείχνει πως η Δυτική Ελλάδα και η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη εξακολουθούν να εμφανίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2023

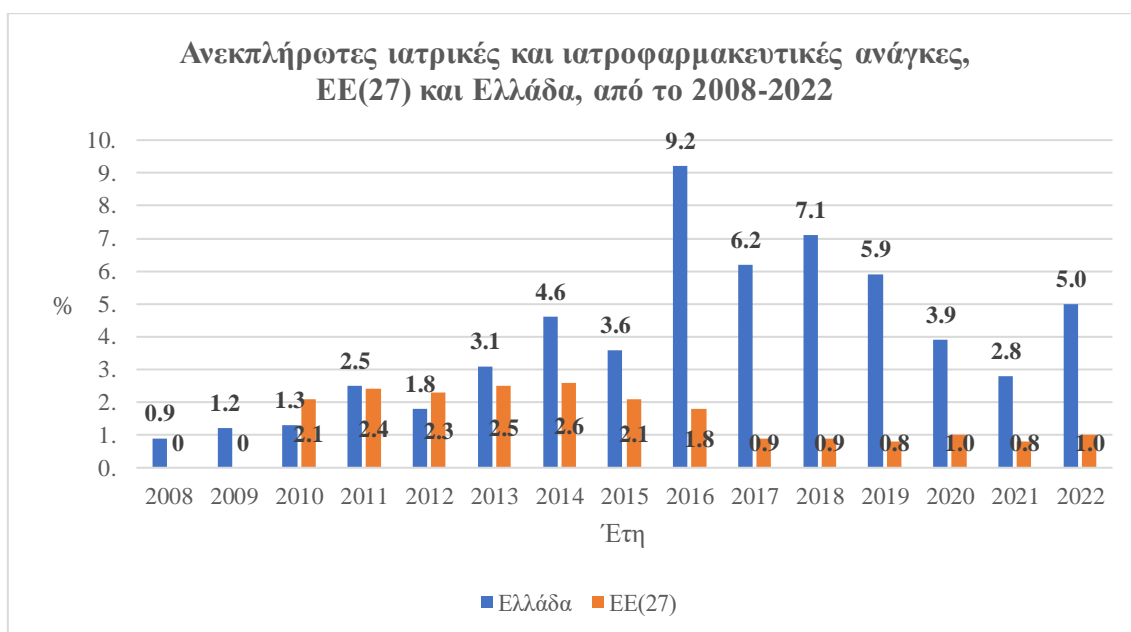
Διάγραμμα 3.18

Απεικόνιση ποσοστού πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ανά περιφέρεια για το έτος 2022.

Άλλη σημαντική παράμετρος της φτώχειας είναι η «ηλικία του υπευθύνου του νοικοκυριού». Σε χώρες με σοσιαλδημοκρατικό πρότυπο, το πλήθος υπευθύνων μικρών ηλικιών είναι σαφώς υψηλότερο από τις χώρες των υπόλοιπων προτύπων. Δείγμα ότι η κουλτούρα αποτελεί όντως σημαντικό στοιχείο αναφορικά με την ανάληψη οικογενειακών ευθυνών. Αντιθέτως, στις χώρες της Νοτίου Ευρώπης που έχουν πληγεί

ιδιαίτερα από την κρίση, τα παιδιά συνεχίζουν να ζουν με τους γονείς τους για μεγάλο διάστημα μετά την ενηλικίωσή τους. Εφόσον απουσιάζουν οι πόροι για να πράξουν αλλιώς και απουσιάζει η αποτελεσματική στήριξη του κοινωνικού κράτους, η πρακτική αυτή θεωρείται αναγκαία στρατηγική επιβίωσης (Παπαθεοδώρου *et al.* 2010).

Ένας κοινωνικός δείκτης που είναι δύσκολο να αποτυπωθεί είναι οι «ανεκπλήρωτες ανάγκες του πληθυσμού για ιατρικές εξετάσεις και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη». Αυτό συμβαίνει γιατί οι άνθρωποι αποφεύγουν να κοινοποιήσουν ευαίσθητα θέματα που τους αφορούν, σκεπτόμενοι την κριτική ή την απαξίωση που ίσως προκαλέσουν. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με αυτόν το δείκτη τα στοιχεία παραμένουν ανησυχητικά για τη χώρα μας. Μάλιστα, το ποσοστό αυτό στην Ελλάδα, από το 2008 μέχρι και το 2022, ξεπερνούσε κατά 1% έως και 9% ποσοστιαίες μονάδες το αντίστοιχο ποσοστό της ΕΕ(27). Είναι ένας δείκτης που ακόμα και σήμερα διατηρεί υψηλά ποσοστά (Διάγραμμα 3.19, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.19

Απεικόνιση ανεκπλήρωτων ιατρικών και ιατροφαρμακευτικών αναγκών, ΕΕ(27) και Ελλάδα, από το 2008-2020

Επιπλέον, αποτελεί υπόθεση και δεδομένο της έρευνας ότι η εκπαίδευση και η φτώχεια είναι αλληλεξαρτώμενες έννοιες. Η εκπαίδευση είναι το ισχυρότερο εργαλείο για την καταπολέμηση της φτώχειας, των κοινωνικών ανισοτήτων και του κοινωνικού

αποκλεισμού. Τα άτομα που πλήττονται έντονα από τη φτώχεια, συνήθως, διαθέτουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Βάση στοιχείων που έχει δημοσιοποιήσει η ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2023) προκύπτει ότι το 63,3% του συνόλου των οικονομικά ασθενών έχει ολοκληρώσει μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση. Στον αντίποδα, για τους μη φτωχούς, το ποσοστό είναι εμφανώς χαμηλότερο και εκτιμάται στο 38,9%, σε συνάρτηση με το προηγούμενο. Η έρευνα αποκαλύπτει ότι το 47,3% των ατόμων που είναι αναλφάβητοι και στερούνται της βασικής εκπαίδευσης, απειλείται άμεσα από τη φτώχεια. Το αντίστοιχο ποσοστό μεταξύ των ατόμων που έχουν τελειώσει ανώτατη εκπαιδευτική βαθμίδα μειώνεται δραστικά στο 5,6% (Διάγραμμα 3.20).

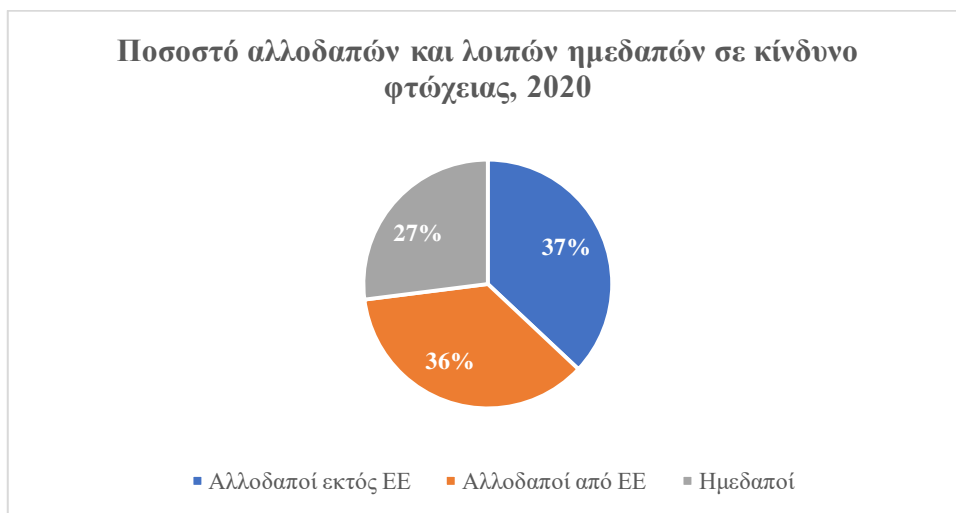
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.20

Απεικόνιση ποσοστού πληθυσμού άνω των 16 ετών σε κίνδυνο φτώχειας κατά επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει από το 2008 έως και το 2020

Συμπληρωματικά, η Ελλάδα έχει δεχτεί στο τέλος του 20ου και στις αρχές του 21ου αιώνα μεγάλο αριθμό οικονομικών μεταναστών (από την Αλβανία, τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, τις Αραβικές χώρες και την Ινδική ήπειρο), αλλά και πολιτικών προσφύγων, που βρίσκονται στις παρυφές της ελληνικής μόνιμης «δεξαμενής» κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων (Διάγραμμα 3.21). Σ' αυτήν τη

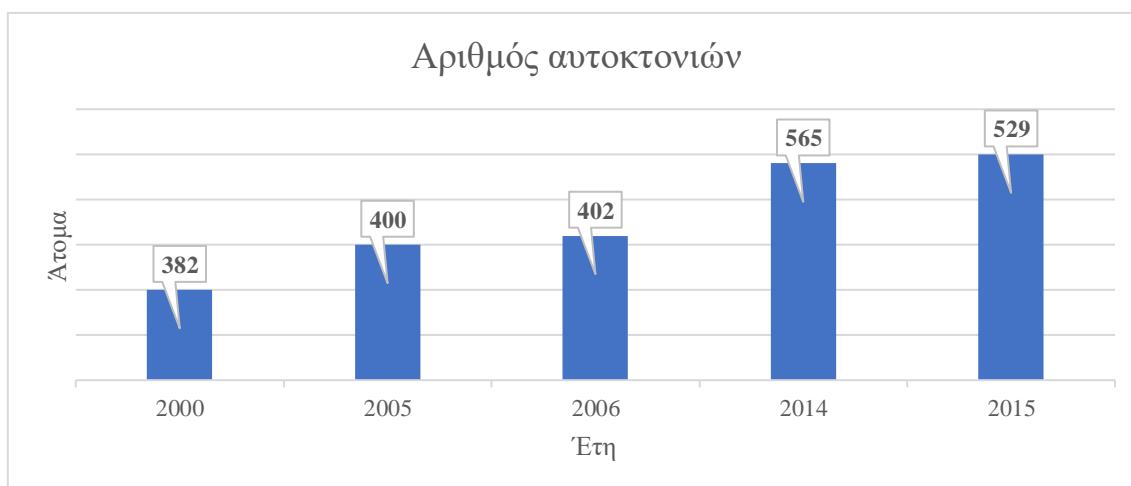
δεξαμενή βρίσκονται και οι τοξικομανείς, που ο αριθμός τους έχει αυξηθεί τρομακτικά τα τελευταία χρόνια. Η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών νόμιμων και παράνομων (πολυτοξικομανία) από άτομα όλο και πιο νέας ηλικίας σε μεγάλες συνήθως ποσότητες στην εποχή μας θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια «στρατηγική προσαρμογής», μια «στρατηγική επιβίωσης» μέσα σε συνθήκες γενικότερης οικονομικής και κοινωνικής περιθωριοποίησης (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2023).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023

Διάγραμμα 3.21

Απεικόνιση ποσοστού αλλοδαπού πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας, 2020

Πηγή: Φουντουλάκης Κ., 9ο Επιστημονικό Συνέδριο Τμήματος Ιατρικής του ΑΠΘ 2020

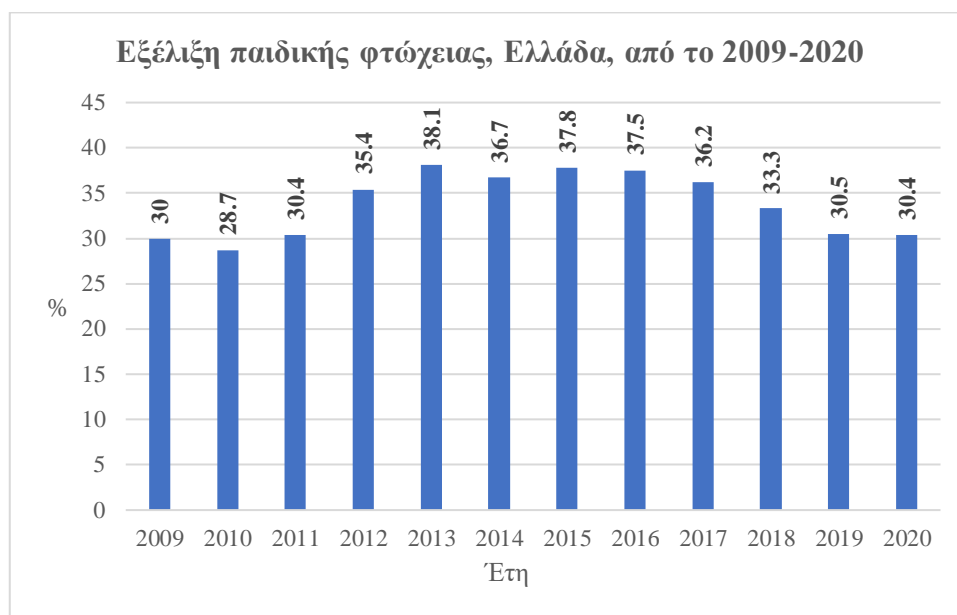
Διάγραμμα 3.22

Απεικόνιση αριθμού αυτοκτονιών στην Ελλάδα το 2000, 2005, 2006, 2014 και 2015

Κάποιες από τις δραματικότερες πτυχές της κρίσης του 2010-16 παρέμειναν αθέατες. Κατά 33% αυξήθηκαν στην Ελλάδα οι θάνατοι από αυτοκτονίες κατά την περίοδο 2009-2015 σε σύγκριση με τον μέσο όρο της δεκαετίας που προηγήθηκε. Από αυτό το ποσοστό των αυτοκτονιών, το 1/3 θα μπορούσε να αποδοθεί άμεσα στην ανεργία, το 1/3 στις άλλες συνέπειες της οικονομικής ύφεσης και το υπόλοιπο 1/3 σε άγνωστους λόγους. Η επίδραση της ανεργίας περιορίζεται στους άντρες ηλικίας 20-24 ετών καθώς και στους άντρες ηλικίας 45-49 και 55-59 ετών. Ωστόσο, παρά την αύξηση των αυτοκτονιών κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, η Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ των πέντε χωρών με τον χαμηλότερο δείκτη αυτοκτονιών σε όλο τον κόσμο. Τα στοιχεία αυτά παρουσίασε ο καθηγητής Ψυχιατρικής, Κωνσταντίνος Φουντουλάκης, στο 9ο Επιστημονικό Συνέδριο Τμήματος Ιατρικής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2020). Το θέμα του Συνεδρίου ήταν: «Οι αυτοκτονίες και οι απόπειρες αυτοκτονίας στην Ελλάδα πριν και κατά τη διάρκεια της περιόδου λιτότητας, ανά φύλο και ηλικιακή ομάδα και τη σχέση τους με την ανεργία και τις οικονομικές μεταβλητές». Συγκρίνοντας τα οικονομικά δεδομένα με τα δεδομένα αυτοκτονιών στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2000-2015, ο κ Φουντουλάκης ανέφερε ότι ενώ το 2000 ο αριθμός των αυτοκτονιών ήταν 382 άτομα, το 2015 ο αριθμός αυτός έφτασε στα 529 άτομα, ενώ στην διάρκεια αυτής της δεκαπενταετίας ο αριθμός των αυτοκτονιών κορυφώθηκε, φτάνοντας το 2014 τις 565 αυτοκτονίες. Το 2006 υπήρξε επίσης κορύφωση των αυτοκτονιών (400 το 2005 και 402 το 2006), (Διάγραμμα 3.22).

Τελευταίος, αλλά εξίσου σημαντικός, είναι ο δείκτης «παιδικής φτώχειας» και αποστέρησης. Είναι ένας από τους πιο ισχυρούς δείκτες για το επίπεδο διαβίωσης και την ευημερία μιας κοινωνίας. Ο δείκτης αυτός αποτελεί μέτρο ευζωίας ορισμένων από τα πιο ευάλωτα μέλη της κοινωνίας. Ο ορισμός της είναι ενσωματωμένος στη «Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού», (1989). Κατά την περίοδο της κρίσης το ποσοστό αυτό έφθασε μέχρι και το 38,1% (Eurostat, 2023, Διάγραμμα 3.23). Σύμφωνα με την ίδια μέτρηση, περίπου το 31,5% του συνόλου των παιδιών στη χώρα μας απειλούνταν από την ανέχεια το 2020, ποσοστό το οποίο αυξήθηκε κατόπιν της πανδημίας. Αυτά τα ποσοστά ήταν πολύ πιο υψηλά από το μέσο όρο των κρατών μελών της ΕΕ(27) το ίδιο έτος.

Η «παιδική φτώχεια» συσχετίζεται με την εισοδηματική ανισότητα που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες κοινωνίες και συνδέεται με αρνητικές εκβάσεις για το άτομο στο παρόν και στο μέλλον.

Πηγή: Eurostat, 2023

Διάγραμμα 3.23

Απεικόνιση εξέλιξης ποσοστού παιδικής φτώχειας στην Ελλάδα από το 2009 έως και το 2020

Παρότι έχει σημειωθεί αξιοσημείωτη μείωση του κινδύνου «παιδικής φτώχειας» στη χώρα μας αλλά και παγκοσμίως, συγκριτικά με την περίοδο της κρίσης, το φαινόμενο αυτό δεν παύει να ανησυχεί. Η «παιδική φτώχεια», αλλά και η «φτώχεια των ηλικιωμένων» παραμένουν σε υψηλά επίπεδα. Τα παιδιά είναι ίσως η πιο ευάλωτη κοινωνική ομάδα, καθώς όσα γεννήθηκαν φτωχά, περνούν χρόνια σε αυτή την κατάσταση και οι πιθανότητες να παγιδευτούν σε αυτήν και να μην μπορούν να ξεφύγουν είναι μεγάλες, σε σχέση με τα παιδιά που γεννήθηκαν σε οικονομικά ευκατάστατες οικογένειες. Οι δομικές ανεπάρκειες του ελληνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας αναδεικνύουν ως κρίσιμο το ρόλο της οικογένειας για το επίπεδο ευημερίας και την παροχή προστασίας στα παιδιά (Marger, 2008 και O'Connor, 2020).

Για αυτόν το λόγο, τα χαρακτηριστικά της οικογένειας στην Ελλάδα επηρεάζουν σημαντικά τα μελλοντικά επιτεύγματα των παιδιών και τον κίνδυνο φτώχειας που αντιμετωπίζουν (Παπαθεοδώρου *et al*, 2020).

3.5. Συμπεράσματα δευτερογενούς έρευνας

Από την ανάλυση των δεδομένων της δευτερογενούς έρευνας προκύπτουν σημαντικά ευρήματα. Κατά τα χρόνια της κρίσης στη χώρα μας το ΑΕΠ σημείωσε σημαντική συρρίκνωση ενώ στον αντίποδα η παραοικονομία αυξήθηκε. Τα δύο αυτά στοιχεία επέφεραν μείωση των κρατικών εσόδων από φόρους. Με τη χρήση του δείκτη ανισότητας Gini παρουσιάστηκε η υψηλή εισοδηματική ανισότητα της χώρας μας τα έτη της ύφεσης. Η καταναλωτική δύναμη των πολιτών μειώθηκε σημαντικά. Η ανεργία από τη δική της πλευρά αυξήθηκε τραγικά.

Στην Ελλάδα καταγράφηκαν τα υψηλότερα ποσοστά νοικοκυριών ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες που αδυνατούσαν να καλύψουν βασικές κατηγορίες αναγκών που εξασφαλίζουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης. Η κατάσταση στην αγορά εργασίας επίσης είχε επηρεαστεί από την κρίση. Από το 2010 και μετά το ποσοστό των εργαζόμενων φτωχών αυξήθηκε. Σημειώνεται, ότι στη χώρα μας η φτώχεια των εργαζόμενων φτωχών πλήρους απασχόλησης (11,2%) το 2017 κατείχε το τρίτο υψηλότερο ποσοστό της ΕΕ(27), (μετά τη Ρουμανία με 13,3% και το Λουξεμβούργο με 12,2%). Αντίθετα, τα ποσοστά των εργαζόμενων φτωχών με μερική απασχόληση μετά το 2010 αυξήθηκαν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες με ποσοστά που έφτασαν έως και τις 6 ποσοστιαίες μονάδες (Eurostat, 2023). Η αύξηση αυτή των εργαζόμενων φτωχών με μερική απασχόληση σε όλες τις χώρες, ενδεχομένως να συνδέεται άμεσα με την αύξηση των διαφόρων ευέλικτων μορφών απασχόλησης.

Όσον αφορά τα ελληνικά δεδομένα, παρατηρούμε ότι η απασχόληση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ύπαρξη ή μη σοβαρού κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό επιβεβαιώνει τη θεώρηση του Marx (1867), για το ρόλο του συντελεστή «εργασία» στη δημιουργία αξίας στην παραγωγή και στην οικονομική ανάπτυξη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι μέχρι και το 2016 οι γυναίκες συνέχισαν να βρίσκονται σε δυσχερέστερη θέση από τους άντρες.

Όλα τα στοιχεία της έρευνας υποδεικνύουν την άρρητη σχέση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της εισοδηματικής ανισότητας με τις διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου. Δεδομένο που επαληθεύει τη θεωρία του «φαύλου κύκλου της φτώχειας», η οποία υποστηρίζει πως άτομα γεννημένα σε φτωχό περιβάλλον δε διαθέτουν τις ίδιες ευκαιρίες ώστε να ανέλθουν οικονομικά και κοινωνικά, σε αντίθεση

με τα άτομα που έχουν γεννηθεί σε εύπορο περιβάλλον (Marger, 2008). Επιβεβαιώνεται επίσης η θεώρηση ότι η «φτώχεια αναπαραγάγει φτώχεια» του O’Conor, (2020). Διαπιστώνεται επίσης ότι η μείωση του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος στη χώρα μας αφορά όλα τα εισοδηματικά κλιμάκια. Βέβαια, σε σχετικούς όρους επηρέασε περισσότερο τα φτωχότερα στρώματα του πληθυσμού. Η οικονομική ύφεση, τα εφαρμοζόμενα προγράμματα λιτότητας και τα εξαιρετικά υψηλά επίπεδα της ανεργίας φαίνεται να έχουν οδηγήσει νέα, διαφορετικά σε σχέση με το παρελθόν, κοινωνικά στρώματα σε νέες μορφές φτώχειας. Οι μεγαλύτερες εισοδηματικές απώλειες δεν αφορούν πλέον μόνο τους ηλικιωμένους και τους συνταξιούχους, τα παραδοσιακά φτωχά κοινωνικά στρώματα, αλλά και τις μεσαίες και νεότερες ηλικίες. Υπογραμμίζεται επίσης ότι οι γυναίκες και τα παιδιά βρίσκονται σε πιο δυσμενή θέση σε σχέση με τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες όσον αφορά τις επιπτώσεις της φτώχειας και του αποκλεισμού.

Αναφορικά με την «παιδική φτώχεια», το πρόβλημα φαίνεται να είναι εντονότερο απ’ ότι τυχόν πιστεύουμε. Η δομή της οικογένειας, οι άσχημες συνθήκες του νοικοκυριού και το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης είναι καθοριστικοί παράμετροι του φαινομένου της φτώχειας. Δεν υπάρχει επίσης αμφιβολία πως οι κοινωνικοί παράγοντες διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην εμφάνιση της φτώχειας.

Καθώς το φαινόμενο, όχι μόνο της σχετικής, αλλά και της ακραίας φτώχειας λαμβάνει δραματικές διαστάσεις όσο περνάνε τα χρόνια, η εστίαση σε αυτές τις παραμέτρους θεωρείται αναγκαία για την πρόβλεψη της έναρξης μιας οικονομικής ύφεσης. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις στον κίνδυνο απόλυτης φτώχειας εμφανίστηκαν στη χώρα μας την περίοδο της ύφεσης.

Επισημαίνεται ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός αντιπροσωπεύουν κίνητρα για υγειονομικές ανισότητες. Και οι δύο παράγοντες έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία. Το Σύστημα Υγείας της χώρας μας αντιμετωπίζει συνήθως τις συνέπειες αυτών των φαινομένων και όχι τις αιτίες αυτών. Είναι γεγονός, ότι η έρευνα στηρίχθηκε στις υποθέσεις των Robinson & Acemoglu (2013), εξετάζοντας τους δημοσιονομικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες που αφορούν την ταυτόχρονη ύπαρξη της φτώχειας και της οικονομικής κρίσης. Από αυτά τα δεδομένα καταλήγουμε πως το επίπεδο του κινδύνου της φτώχειας στο οποίο είναι εκτεθειμένος ο πληθυσμός, αλλάζει σε ευρωπαϊκό επίπεδο ανάλογα με τη χώρα και τις συνεπακόλουθες παροχές που αυτή προσφέρει. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό

ρόλο στην ερμηνεία τόσο για τις διαφορές στα επίπεδα ανισότητας ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες όπως αναφέρθηκε, όσο και στα επίπεδα της φτώχειας κατά την περίοδο της κρίσης. Η ζήτηση για κοινωνική μέριμνα από την πλευρά των πολιτών είναι έντονη. Από την άλλη πλευρά, η προσφορά από το κράτος χαρακτηρίζεται από αποσπασματικότητα με διοικητικές δυσλειτουργίες, αν και έχουν γίνει ορισμένες βελτιώσεις τα τελευταία έτη. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα αποδεικνύεται ιδιαίτερα αναποτελεσματικό στην εξάλειψη της φτώχειας και των ανισοτήτων. Φαίνεται επίσης αμφίβολο το ενδιαφέρον του κράτους για περαιτέρω διάλογο και την εξερεύνηση εναλλακτικών πρακτικών στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1. Πρωτογενής έρευνα

Για τις ανάγκες της πρωτογενούς έρευνας κατασκευάστηκε ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Βασικός σκοπός δημιουργίας του ήταν να διερευνηθεί η σχέση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με τις διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου στην Ελλάδα μετά την κρίση. Το έτος αναφοράς του ερωτηματολογίου ήταν το 2023. Η μέθοδος δειγματοληψίας που χρησιμοποιήθηκε ήταν η μη τυχαία δειγματοληψία. Για λόγους χρηστικών εφαρμόστηκε δείγμα ευκολίας, που προέκυψε από τον προσωπικό κύκλο της ερευνήτριας (συνεργάτες, συμφοιτητές, οικογένεια, φίλους και την ηλεκτρονική εφαρμογή Facebook). Βασική προϋπόθεση ήταν, όσοι απαντάνε στο ερωτηματολόγιο να δραστηριοποιούνται στην Αττική, ώστε να δρουν σχετικά στον ίδιο χώρο και να υφίστανται παρόμοια ερεθίσματα και συνέπειες. Οι απαντήσεις των ερωτώμενων βασίζονται σε κοινά βιώματα αναφορικά με καταστάσεις όπως: η φτώχεια και οι συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών. Οι συγκεκριμένοι συμμετέχοντες είναι πλήρως ενημερωμένοι για το σκοπό της εργασίας και τη χρήση των απαντήσεών τους στην ηλεκτρονική φόρμα. Επομένως, ενσυνείδητα και ελεύθερα συμμετέχουν ως υποκείμενα έρευνας στην εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης.

Περιορισμοί όσον αφορά το κοινωνικό και μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων δεν τέθηκαν. Τους ζητήθηκε όμως να δώσουν κάποιες πληροφορίες σχετικά με αυτά, καθώς φαίνεται να επηρεάζουν σημαντικά τις τελικές μετρήσεις της εργασίας. Θα συμπληρωθούν επίσης δημογραφικά στοιχεία και στοιχεία οικονομικής δραστηριότητας των υπευθύνων των συμμετεχόντων νοικοκυριών, για το έτος 2023. Είναι απαραίτητο να επισημανθεί η εστίαση της έρευνας στις προσωπικές εκτιμήσεις των ερωτώμενων για την κοινωνική πολιτική, την εκπαίδευση, την ακρίβεια, την υγεία, το ρόλο της κρίσης στην οικονομική κατάσταση της Ελλάδας και τη θέση της χώρας μας στην ευρωπαϊκή και διεθνή σκηνή. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα βασίστηκε σε αντίστοιχο εργαλείο της ετήσιας έρευνας EU-SILC, Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών, της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, (2023).

Η ανάλυση του ερωτηματολογίου θα πραγματοποιηθεί με τα προγράμματα SPSS και Excel, προκειμένου να εξαχθούν τα απαραίτητα αποτελέσματα, ώστε να ενισχυθεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των πληροφοριών.

Στη συγκεκριμένη έρευνα υπάρχει ένας βασικός περιορισμός, που κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί. Το δείγμα απαρτίζεται από εκατό ένα άτομα - νοικοκυριά. Επομένως, δε θεωρείται πλήρως αντιπροσωπευτικό δείγμα, και τα αποτελέσματα της μελέτης δεν μπορούν να γενικευτούν στο σύνολο του πληθυσμού της χώρας. Επίσης, δε διασφαλίζεται ότι οι αντιλήψεις που επικρατούν τη χρονική στιγμή που διεξάγεται η μελέτη θα συνεχίσουν να είναι σε ισχύ σε κάποια άλλη χρονική περίοδο. Οι καταστάσεις και οι συνθήκες που επικρατούν τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε εγχώριο κοινωνικο - οικονομικό επίπεδο διαφοροποιούνται συνεχώς.

4.2. Παρουσίαση δεδομένων ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου

Εισαγωγή

Τα ερωτηματολόγια της μελέτης συμπληρώθηκαν από τους ερωτηθέντες ηλεκτρονικά, κατόπιν αποστολής τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, (Facebook) και σε διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, (email). Αρχικά παρατίθεται η διαδικτυακή διεύθυνση, (link) του ερωτηματολογίου:

«<https://forms.office.com/e/MfvY4e3WRQ>»,

ενώ παρατίθεται σε μορφή εικόνων στο Παράρτημα Α της εργασίας.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει συνολικά 51 ερωτήσεις. Η εστίαση όμως της έρευνας γίνεται σε 38 ερωτήσεις. Συγκεκριμένα, σε αυτές που αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία και τις προσωπικές αντιλήψεις των ερωτώμενων. Επομένως, «Πηγή» όλων των δεδομένων αποτελεί το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο της έρευνας: «Συνθήκες Διαβίωσης των νοικοκυριών, 2023». Οι έλεγχοι γίνονται με βάση τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των μεταβλητών.

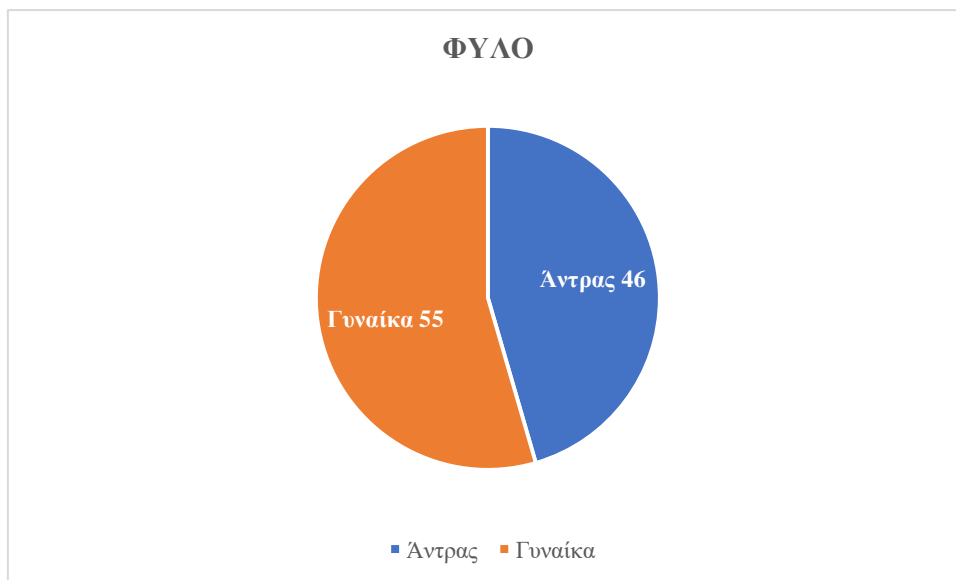
Τα αποτελέσματα της περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής ανάλυσης στο SPSS παρουσιάζονται μέσω πινάκων, ραβδογραμμάτων και διαγραμμάτων, επεξεργασμένα στο Excel και το SPSS. Συνοδευτικά, θα παρατεθεί η αντίστοιχη ανάλυση των αναφερόμενων συμπερασμάτων της ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας. Από αυτά τα δεδομένα θα εξαχθούν και τα αναμενόμενα πορίσματα και οι προτάσεις για περαιτέρω έρευνα των κοινωνικών προβλημάτων, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στη χώρα μας.

4.2.1. Παρουσίαση δεδομένων έρευνας - Περιγραφική στατική ανάλυση

Α. Δημογραφικά στοιχεία ερευνηθέντων νοικοκυριών

Από την περιγραφική στατιστική ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων των 101 υπευθύνων και νοικοκυριών που συμμετέχουν στο δείγμα της έρευνας προκύπτουν οι μεταβλητές (εξαρτημένες και ανεξάρτητες) που θα βασιστεί η επαγωγική στατιστική ανάλυση του ερωτηματολογίου. Τα δεδομένα αφορούν συχνότητες (descriptive statistics frequencies στο πρόγραμμα SPSS) εμφάνισης των διαφόρων απαντήσεων. Σύμφωνα με την ποιοτική περιγραφική ανάλυση προκύπτει πως το δείγμα αποτελείται από 46 άντρες και 55 γυναίκες (Ερώτηση 1 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.1).

Ερώτηση 1, (του ερωτηματολογίου). Παρακαλώ επιλέξτε το φύλο σας:

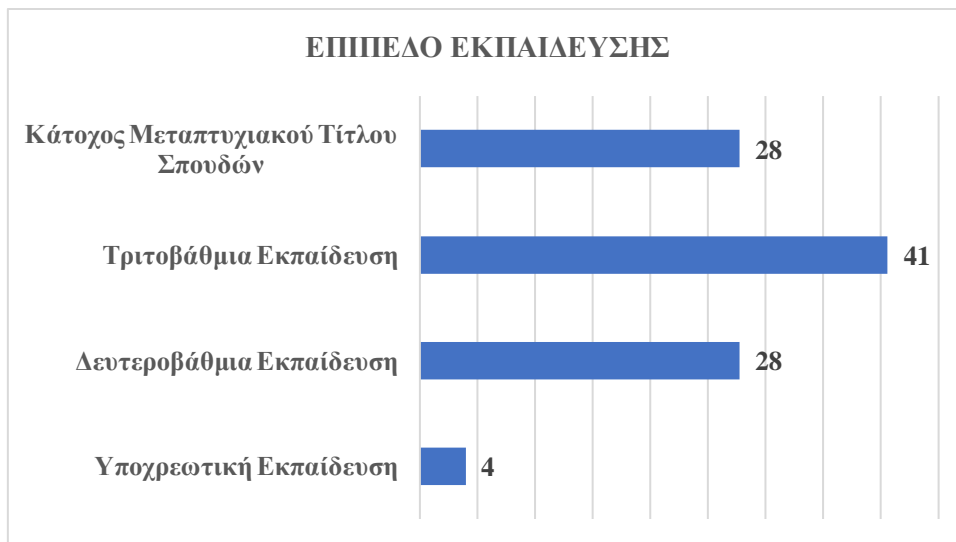

Διάγραμμα 4.1

Διαγραμματική απεικόνιση: «Φύλο»

Αναφορικά με το «Εκπαιδευτικό επίπεδο» των ερωτώμενων και υπευθύνων των νοικοκυριών, 41 άτομα είναι απόφοιτοι «Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης», 28 άτομα είναι απόφοιτοι «Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» και 28 «Κάτοχοι Μεταπτυχιακών Τίτλων Σπουδών». Ενώ, τα υπόλοιπα 4 άτομα του δείγματος έχουν ολοκληρώσει την «Υποχρεωτική Εκπαίδευση» (Ερώτηση 2 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.2).

Ερώτηση 2, (του ερωτηματολογίου). Παρακαλώ, επιλέξτε το εκπαιδευτικό σας επίπεδο:

Διάγραμμα 4.2

Διαγραμματική απεικόνιση: «Επίπεδο Εκπαίδευσης»

Σχετικά με την «Οικογενειακή κατάσταση» των ερευνώμενων, 41 από αυτούς είναι «έγγαμοι», 35 «άγαμοι», 21 «διαζευγμένοι» και 3 άτομα είναι «χήρου/ες» (Ερώτηση 3 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.3).

Ερώτηση 3, (του ερωτηματολογίου). Είσαστε (Οικογενειακή σας κατάσταση):

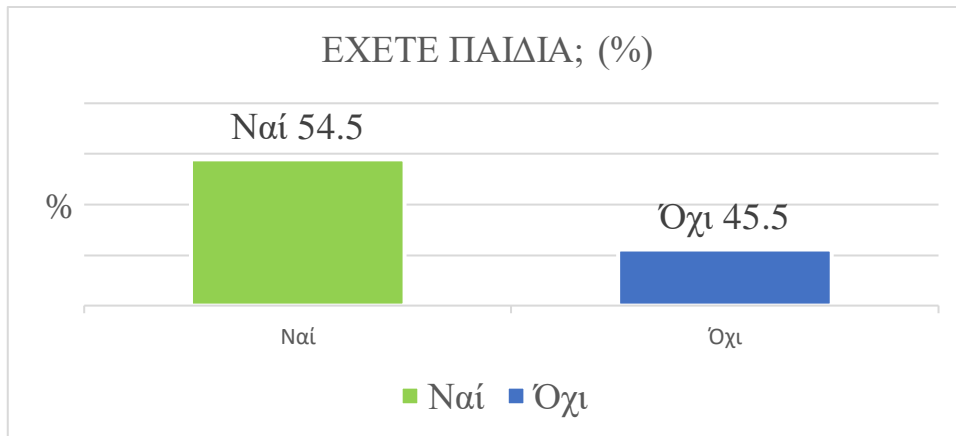

Διάγραμμα 4.3

Διαγραμματική απεικόνιση: «Οικογενειακή Κατάσταση»

Από τα 101 νοικοκυριά του δείγματος, τα 56 αποτελούνται από παιδιά, ενώ τα υπόλοιπα 45 όχι (Ερώτηση 4 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.4).

Ερώτηση 4, (του ερωτηματολογίου). Έχετε παιδιά:

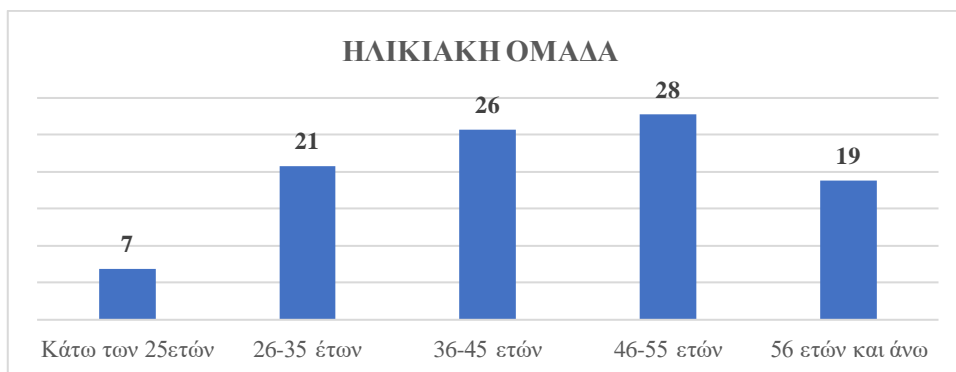

Διάγραμμα 4.4

Διαγραμματική απεικόνιση: «Έχετε παιδιά;»

Αναφορικά με το εύρος της «ηλικιακής ομάδας» που ανήκουν οι υπεύθυνοι των νοικοκυριών που απαντούν στο ερωτηματολόγιο, τα 28 άτομα ανήκουν στην «ηλικιακή ομάδα» των 46-55 ετών. Ακολουθεί η ομάδα των 36-45 ετών, στην οποία ανήκουν 26 άτομα, έπεται η ηλικιακή ομάδα των 26-35 ετών με 21 άτομα, με 19 άτομα η ομάδα των 56 ετών και άνω, ενώ τελευταία ακολουθεί η ομάδα των ατόμων που βρίσκεται στην ηλικιακή τάξη των κάτω των 25 ετών και αφορά 7 άτομα (Ερώτηση 5 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.5).

Ερώτηση 5, (του ερωτηματολογίου). Ποια είναι η ηλικία σας:

Διάγραμμα 4.5

Διαγραμματική απεικόνιση: «Ηλικία υπεύθυνου νοικοκυριού»

Το μεγαλύτερο ποσοστό ερωτώμενων είναι μισθωτοί, που αντιστοιχεί σε 75 άτομα. Το δείγμα επίσης αποτελείται από 13 ελεύθερους επαγγελματίες, 8 συνταξιούχους, 3

σπουδαστές, έναν εισοδηματία και μία νοικοκυρά (Ερώτηση 7 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.6).

Ερώτηση 7, (του ερωτηματολογίου). Ποια είναι η κύρια οικονομική σας δραστηριότητα:

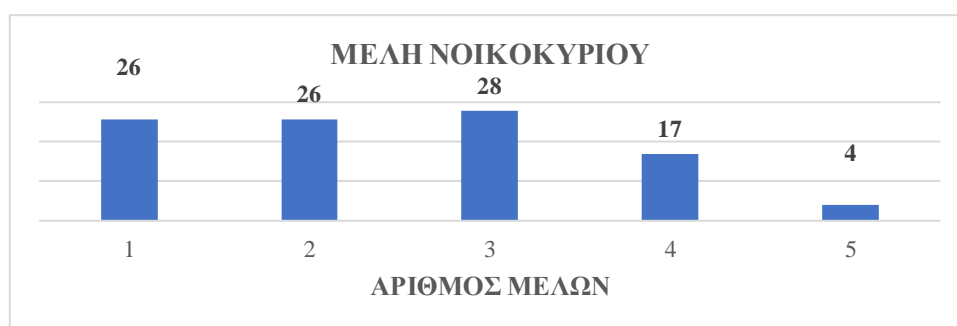

Διάγραμμα 4.6

Διαγραμματική απεικόνιση: «Οικονομική δραστηριότητα υπευθύνου νοικοκυριού»

Τα 28 νοικοκυριά της έρευνας αποτελούν τριμελείς οικογένειες, 26 αποτελούνται είτε από 1, είτε από 2 άτομα, ενώ 17 νοικοκυριά από 4 έως και 5 μέλη (Ερώτηση 9 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.7).

Ερώτηση 9, (του ερωτηματολογίου). Από πόσα μέλη αποτελείται το νοικοκυριό σας:

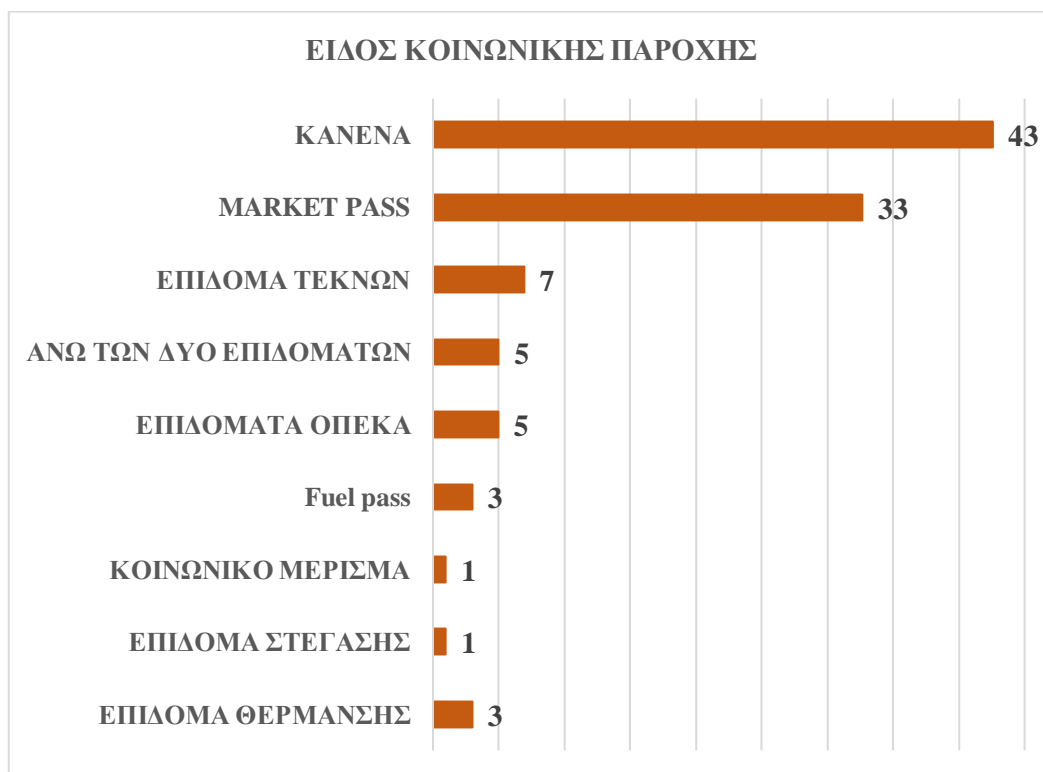
Διάγραμμα 4.7

Διαγραμματική απεικόνιση: «Μέλη νοικοκυριού»

Μια από τις σημαντικές μεταβλητές (ερωτήσεις) της έρευνας, αφορά το «Είδος της κοινωνικής βοήθειας» που έλαβαν τα νοικοκυριά κατά το 2022. Τα περισσότερα νοικοκυριά (43) δεν έλαβαν κανένα είδος βοήθειας. 33 νοικοκυριά έλαβαν το «Market

Pass» (μέτρο ενίσχυσης των νοικοκυριών λόγω αυξημένου κόστους αγοράς ειδών διατροφής), 7 άτομα το «επίδομα τέκνων» και 5 το «επίδομα ΟΠΕΚΑ» (Αναπηρικά Επίδομα, του Οργανισμού Προνομιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης). Επίσης, 3 νοικοκυριά έλαβαν το «επίδομα θέρμανσης» και 3 το «Fuel Pass» (μέτρο ενίσχυσης για την αντιμετώπιση του αυξημένου κόστους των καυσίμων). Το «κοινωνικό μέρισμα» και το «επίδομα στέγασης» έλαβαν ένα και ένα νοικοκυριό αντίστοιχα. Ενώ, 5 νοικοκυριά έλαβαν άνω των δύο κοινωνικών επιδομάτων (Ερώτημα 15 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.8).

Ερώτηση 15, (του ερωτηματολογίου). Κατά τη διάρκεια του 2022, έλαβε το νοικοκυριό σας κάποια κοινωνική βοήθεια από το κράτος, όπως:

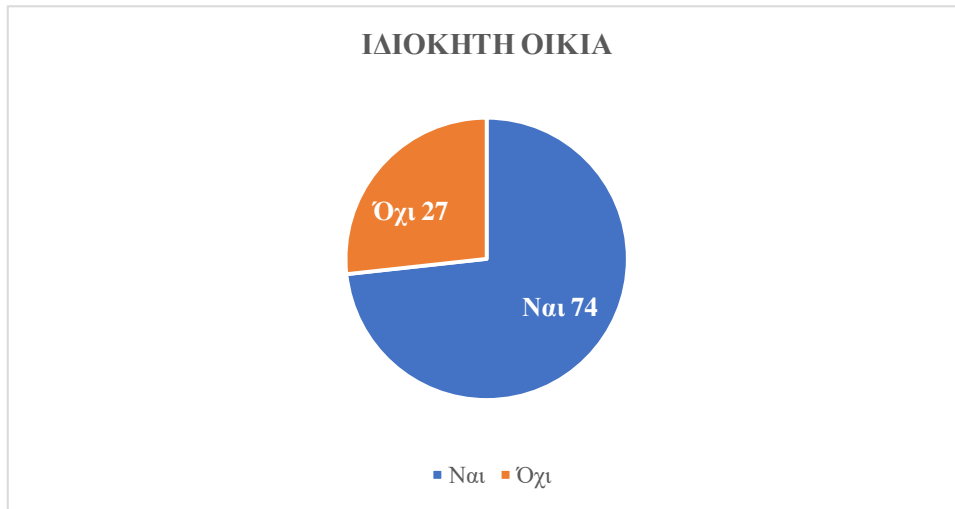

Διάγραμμα 4.8

Διαγραμματική απεικόνιση: «Είδος κοινωνικής βοήθειας που έλαβε το νοικοκυριό το 2022»

Ολοκληρώνοντας με τα δημογραφικά στοιχεία της έρευνας, από την Ερώτηση 16 του ερωτηματολογίου προκύπτει ότι: 74 νοικοκυριά του δείγματος διαμένουν σε «ιδιόκτητη κατοικία», ενώ τα υπόλοιπα 27 νοικοκυριά, σε μη ιδιόκτητη οικία (Διάγραμμα 4.9).

Ερώτηση 16, (του ερωτηματολογίου). Η οικία που διαμένεται είναι ιδιόκτητη:

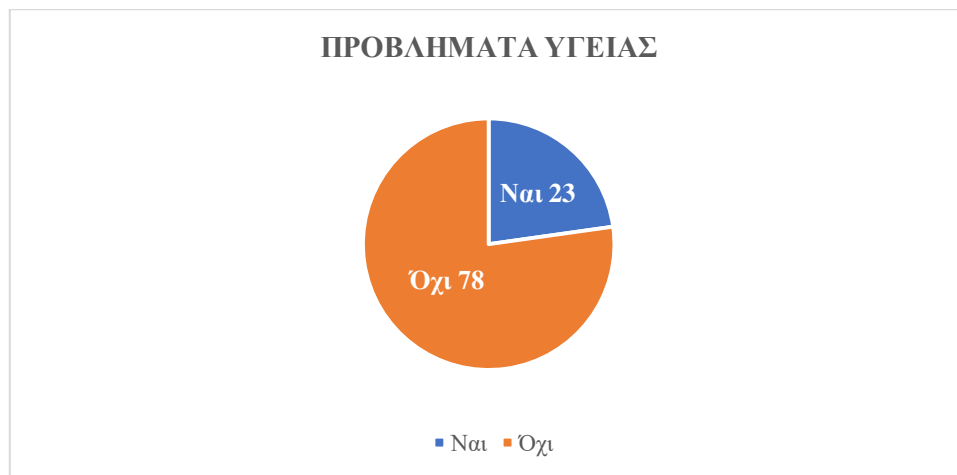
Διάγραμμα 4.9

Διαγραμματική απεικόνιση: «Ιδιόκτητη κατοικία»

Β. Στοιχεία για τις συνθήκες διαβίωσης των ερευνηθέντων νοικοκυριών

Η περιγραφική ανάλυση των δεδομένων που προκύπτουν από το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο συνεχίζεται με την εξέταση άλλων βασικών παραμέτρων της έρευνας. Σημαντική ερώτηση θεωρείται αυτή που αφορά την «ύπαρξη ή μη σοβαρών προβλημάτων υγείας» των μελών των νοικοκυριών που συμμετέχουν στη μελέτη. Προκύπτει ότι: 78 νοικοκυριά δεν αντιμετωπίζουν τέτοια ζητήματα, ενώ 23 αντιμετωπίζουν σοβαρά θέματα υγείας (Ερώτηση 17 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.10).

Ερώτηση 17, (του ερωτηματολογίου). Έχετε εσείς ή κάποιο μέλος της οικογένειάς σας κάποιο σοβαρό πρόβλημα υγείας:

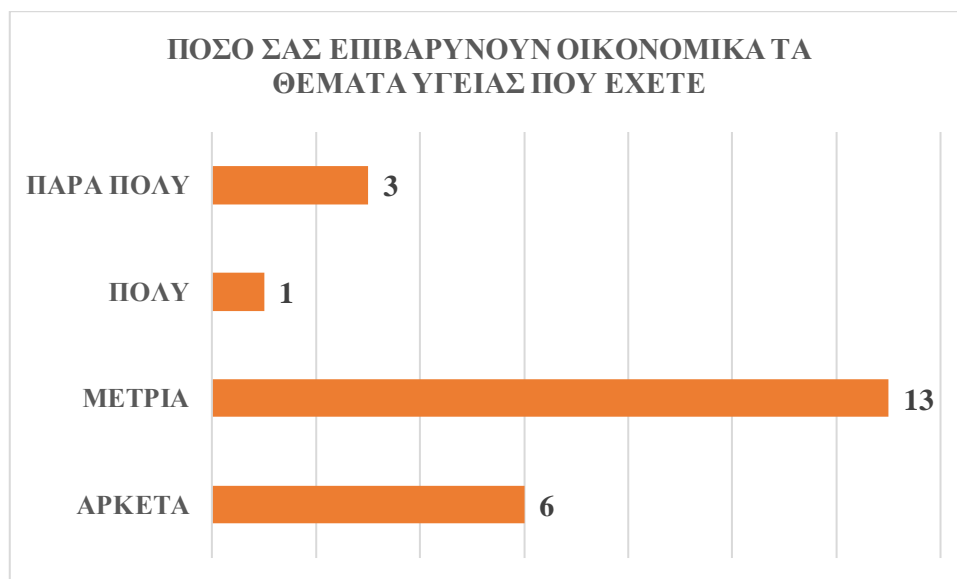

Διάγραμμα 4.10

Διαγραμματική απεικόνιση: «Έχετε κάποιο άτομο με προβλήματα υγείας στο νοικοκυριό σας»

Το επόμενο ερώτημα αφορά τα 23 νοικοκυριά που απάντησαν πως «μέλη του νοικοκυριού τους αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας». Από την ερώτηση αυτή προκύπτει η σχέση των προβλημάτων υγείας με την οικονομική επιβάρυνση που επιφέρουν αυτά τα προβλήματα στα νοικοκυριά του δείγματος. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι απαντούν πως ανταπεξέρχονται «μέτρια» οικονομικά σε αυτά τα προβλήματα, κάτι που ταυτίζεται με την απάντηση «αρκετά», δηλαδή συνολικά αναφερόμαστε σε 19 από τα 23 νοικοκυριά (και όχι 13). Οι υπόλοιποι 10 ερωτηθέντες απαντούν πως επιβαρύνονται «πολύ» και «πάρα πολύ» (Ερώτηση 18 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.11).

Ερώτηση 18, (του ερωτηματολογίου). Αν υπάρχουν προβλήματα υγείας στο νοικοκυριό σας, πόσο σας επιβαρύνουν αυτά οικονομικά (μηνιαίως):

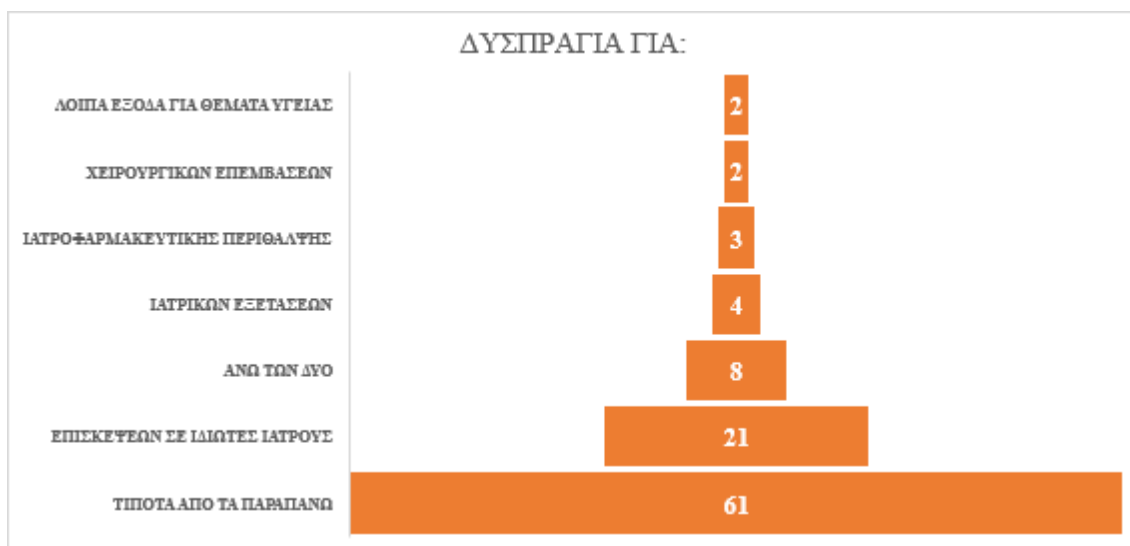

Διάγραμμα 4.11

Διαγραμματική απεικόνιση: «Πόσο σας επιβαρύνουν οικονομικά τα προβλήματα υγείας του νοικοκυριού σας»

Αναφορικά με τη «δυσπραγία του συνόλου των ερωτώμενων για έξοδα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης» οι περισσότεροι (61 νοικοκυριά) απάντησαν πως δεν αντιμετώπισαν κάποια δυσπραγία τέτοιου είδους. Όμως, 21 νοικοκυριά δυσκολεύτηκαν να επισκεφτούν κάποιον «ιδιώτη ιατρό», 4 νοικοκυριά να κάνουν κάποιες απαραίτητες «ιατρικές εξετάσεις» και 3 νοικοκυριά δυσκολεύτηκαν να «αγοράσουν φάρμακα». Ενώ τέλος, 2 νοικοκυριά ανέβαλλαν «χειρουργικές ή λοιπές ιατρικές επεμβάσεις και θεραπείες». Σημαντικό είναι επίσης ότι, 8 νοικοκυριά αντιμετώπισαν δυσπραγία για άνω των δύο περιπτώσεων που περιλάμβανε το ερώτημα 19 (Διάγραμμα 4.12). Ένα εξίσου σοβαρό συμπέρασμα που προκύπτει από τις απαντήσεις των τριών τελευταίων ερωτημάτων (17, 18 και 19 του ερωτηματολογίου) είναι πως άνω των 23 νοικοκυριών που αντιμετωπίζουν «προβλήματα υγείας», (σύμφωνα με την ερώτηση 18 του ερωτηματολογίου), αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα «δυσπραγία για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη».

Ερώτηση 19, (του ερωτηματολογίου). Το τελευταίο έτος αντιμετωπίσατε δυσκολίες για την πληρωμή:

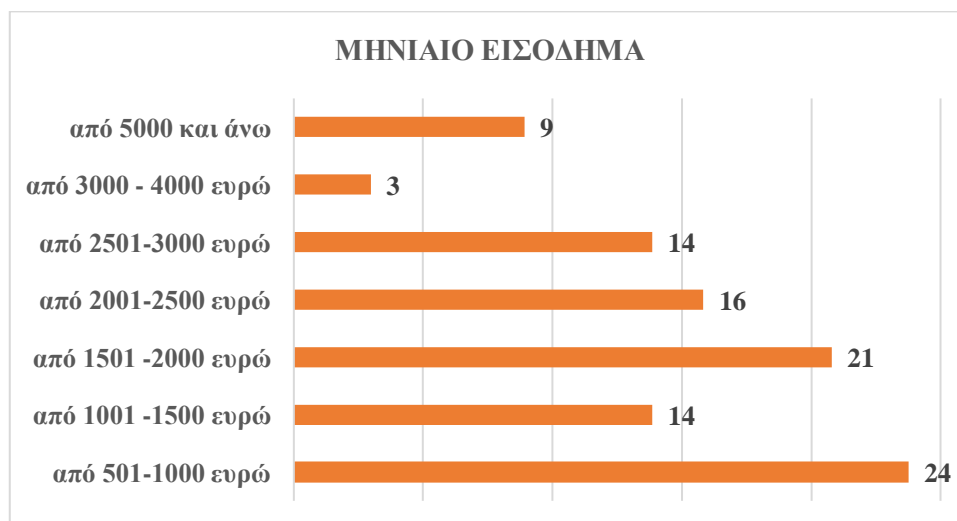

Διάγραμμα 4.12

Διαγραμματική απεικόνιση: «Είδη δυσπραγίας πληρωμής θεμάτων σχετικών με την υγεία»

Αναφορικά με τα «καθαρά μηνιαία εισοδήματα» των νοικοκυριών επισημαίνεται πως οριακά, το 51% του δείγματος κυμαίνεται σε μεσαίες εισοδηματικές τάξεις. Μόλις 12 νοικοκυριά διαθέτουν εισόδημα άνω των 3.000 ευρώ. Ενώ, 38 νοικοκυριά διαβιούν με εισόδημα κάτω των 1.500 ευρώ (Ερώτηση 20 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.13)

Ερώτηση 20, (του ερωτηματολογίου): Συνολικό καθαρό μηνιαίο εισόδημα του νοικοκυριού σας:

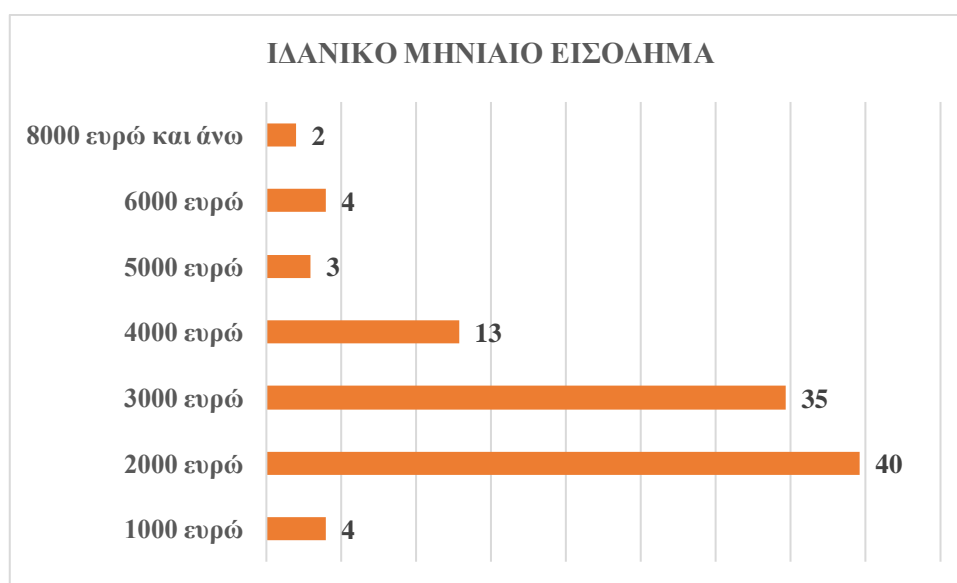

Διάγραμμα 4.13

Διαγραμματική απεικόνιση: «Ύψος μηνιαίου καθαρού εισοδήματος του νοικοκυριού σας»

Εν συνεχεία, τα περισσότερα νοικοκυριά (75 νοικοκυριά) θεωρούν ως: «ιδανικό μηνιαίο εισόδημα» το εύρος των 2.000 - 3.000 ευρώ. Επίσης, 13 νοικοκυριά επιθυμούν μηνιαίως 4000 ευρώ και 9 νοικοκυριά άνω των 5.000 ευρώ. Ενώ υπάρχουν και 4 νοικοκυριά που μπορούν να διαβιώσουν με μόλις 1.000 ευρώ μηνιαίως (Ερώτηση 21 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.14).

Ερώτηση 21, (του ερωτηματολογίου): Ποιο ελάχιστο εισόδημα θεωρείτε ιδανικό για το νοικοκυριό σας;

Διάγραμμα 4.14

Διαγραμματική απεικόνιση: «Ύψος ιδανικού μηνιαίου καθαρού εισοδήματος του νοικοκυριού σας»

Ένα καθοριστικό ερώτημα για τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών θεωρείται αυτό που μας δίνει στοιχεία για την «αδυναμία των νοικοκυριών να ανταπεξέλθουν σε πληρωμές διαφόρων μηνιαίων λογαριασμών τους». Από αυτό συμπεραίνουμε πως τα περισσότερα νοικοκυριά του δείγματος (63 νοικοκυριά) δυσκολεύτηκαν να πληρώσουν κάποιους μηνιαίους λογαριασμούς τους. Ενώ, τα υπόλοιπα 38 νοικοκυριά δεν αντιμετώπισαν τέτοιο πρόβλημα (Ερώτηση 22 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.15).

Η επόμενη ερώτηση αφορά τα 63 νοικοκυριά που «δυσκολεύτηκαν να ανταπεξέλθουν σε διάφορες μηνιαίες εξοφλήσεις λογαριασμών τους». Η δυσπραγία του μεγαλύτερου πλήθους νοικοκυριών αφορά το εύρος των 100 - 300 ευρώ το μήνα (Ερώτηση 24 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.16). Το εύρος αυτό είναι πολύ χαμηλότερο από τα 500 ευρώ που ορίζει η Στρατηγική: «Ευρώπη 2020» ως το κατώτερο όριο προσδιορισμού της

«υλικής στέρησης», άρα και της ύπαρξης της «σχετικής φτώχειας» των νοικοκυριών. Το συγκεκριμένο στοιχείο αποτελεί σημαντική ένδειξη ύπαρξης της φτώχειας στη χώρα μας.

Ερώτηση 22, (του ερωτηματολογίου). Το τελευταίο έτος καθυστερήσατε ή αναβάλλατε να πληρώσετε κάποιο λογαριασμό του νοικοκυριού σας:

Διάγραμμα 4.15

Διαγραμματική απεικόνιση: «Δυσκολία πληρωμής λογαριασμών του νοικοκυριού σας»

Ερώτηση 24, (του ερωτηματολογίου). Ποιο ύψος ποσού δυσκολευτήκατε να πληρώσετε πέρυσι;

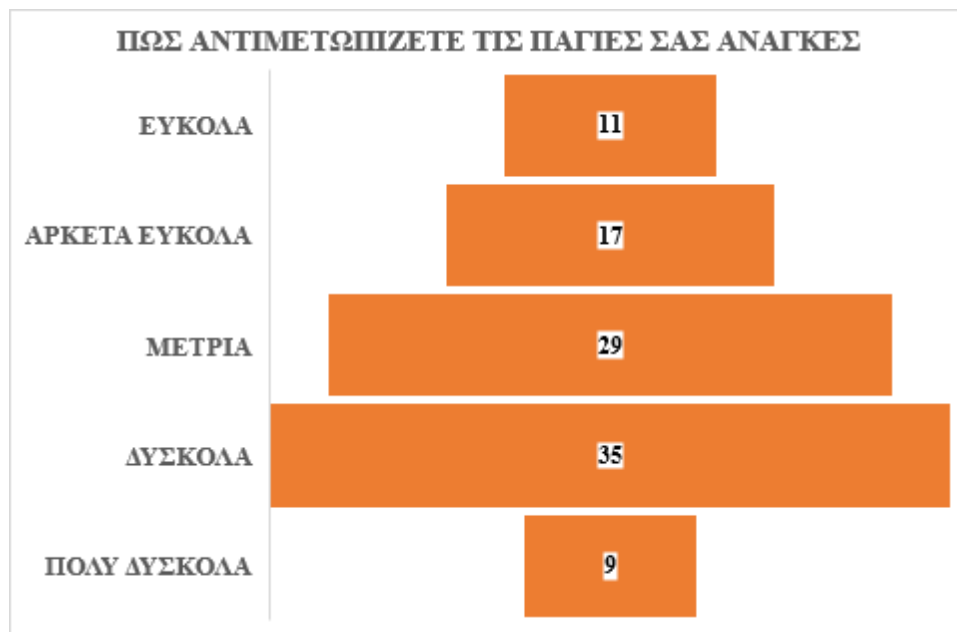

Διάγραμμα 4.16

Διαγραμματική απεικόνιση: «Ύψος ποσού δυσκολίας πληρωμής λογαριασμών του νοικοκυριού σας»

Από τις απαντήσεις που αφορούν το «βαθμό δυσκολίας αντιμετώπισης πάγιων αναγκών των νοικοκυριών τους» καταλαβαίνουμε πως 44 νοικοκυριά έχουν απαντήσει πως ανταπεξέρχονται «δύσκολα» και «πολύ δύσκολα» σε αυτές. Επίσης, 29 νοικοκυριά αποφάνθηκαν πως ανταπεξέρχονται «μέτρια» και 17 νοικοκυριά απάντησαν «αρκετά εύκολα». Ενώ, «εύκολα» απάντησαν μόλις 11 νοικοκυριά (Ερώτηση 25 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.17).

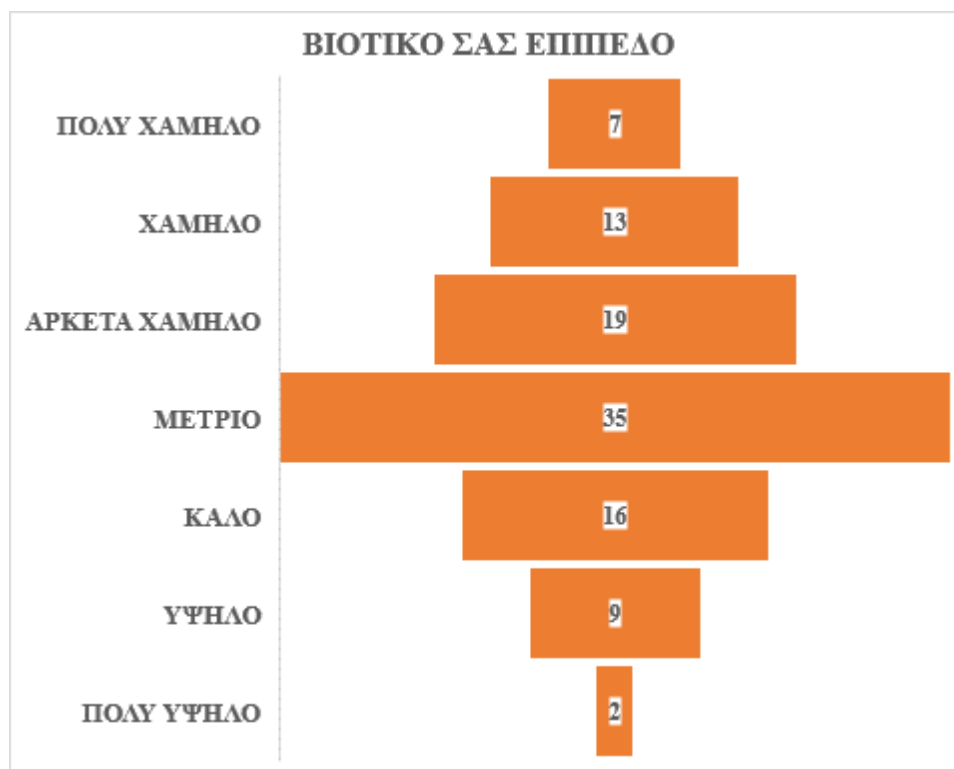
Ερώτηση 25, (του ερωτηματολογίου). Με το συνολικό μηνιαίο εισόδημα του νοικοκυριού σας πως αντιμετωπίζετε τις πάγιες και συνήθεις ανάγκες σας:

Διάγραμμα 4.17

Διαγραμματική απεικόνιση: «Πως αντιμετωπίζετε τις πάγιες ανάγκες του νοικοκυριού σας»

Ερώτηση 26, (του ερωτηματολογίου). Πως χαρακτηρίζετε το βιοτικό επίπεδο του νοικοκυριού σας:

Διάγραμμα 4.18

Διαγραμματική απεικόνιση: «Χαρακτηρισμός βιοτικού επιπέδου του νοικοκυριού σας»

Σχετικά με την άποψη των ερωτώμενων για το «βιοτικό τους επίπεδο», 39 νοικοκυριά θεωρούν πως βρίσκονται «κάτω του μέτριου βιοτικού επιπέδου» της χώρας. Μάλιστα, 13 από αυτά θεωρούν το βιοτικό τους επίπεδο «αρκετά χαμηλό» και 9 «πολύ χαμηλό». Επίσης, «μέτριο» βιοτικό επίπεδο απαντούν τα 35 νοικοκυριά, 16 «καλό» και 9 «υψηλό». Ενώ, 2 νοικοκυριά θεωρούν το επίπεδο διαβίωσής τους «πολύ υψηλό» (Ερώτηση 26 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.18).

Άλλη μία σημαντική μεταβλητή του ερωτηματολογίου είναι το ερώτημα που αναφέρεται στις «δυσκολίες αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών των νοικοκυριών». Στο σχετικό ερώτημα, «άνω του μέτριου» βαθμού απάντησαν οι περισσότεροι, δηλαδή 61 ερωτώμενοι, και «μέτρια» τα 11 νοικοκυριά. Επίσης, 29 νοικοκυριά απάντησαν ότι αντιμετωπίζουν τις έκτακτες ανάγκες που τους προκύπτουν με βαθμό «κάτω του μετρίου», δηλαδή «δύσκολα» (Ερώτηση 30 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.19).

Ερώτηση 30, (του ερωτηματολογίου). Πόσο δύσκολα μπορείτε να ανταπεξέλθετε σε έκτακτες ανάγκες:

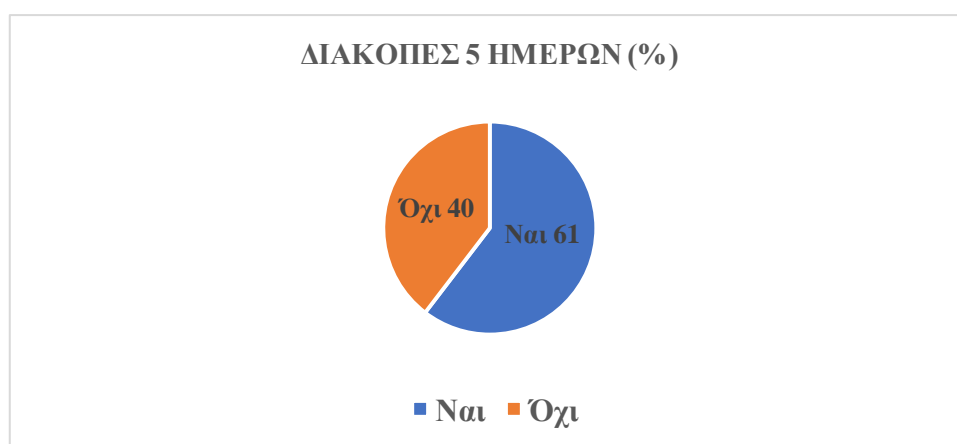

Διάγραμμα 4.19

Διαγραμματική απεικόνιση: «Βαθμός δυσκολίας αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών του νοικοκυριού σας»

Επιπροσθέτως, τα περισσότερα νοικοκυριά (61 νοικοκυριά) κατάφεραν να πάνε «5 ημέρες συνεχόμενες διακοπές το 2022», ενώ τα υπόλοιπα 40 δεν μπόρεσαν να το πράξουν (Ερώτηση 31 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.20).

Ερώτηση 31, (του ερωτηματολογίου). Μπορέσατε να πάτε 5 συνεχόμενες ημέρες διακοπές το 2022:

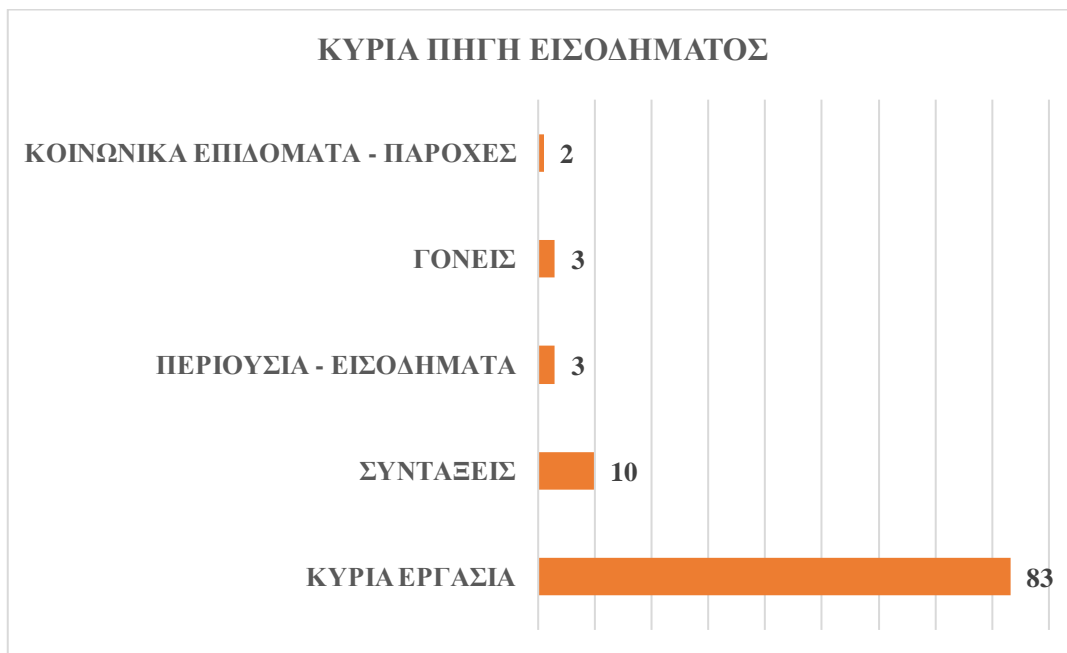

Διάγραμμα 4.20

Διαγραμματική απεικόνιση: «Διακοπές 5 συνεχόμενων ημερών»

Ο μεγαλύτερος αριθμός των νοικοκυριών βιοπορίζεται από την κύρια εργασία του (83 νοικοκυριά). Ενώ, υπάρχουν και 2 νοικοκυριά που ζουν αποκλειστικά από τα κοινωνικά επιδόματα (Ερώτηση 32 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.21).

Ερώτηση 32, (του ερωτηματολογίου). Ποια η κύρια πηγή εισοδήματος του νοικοκυριού σας:

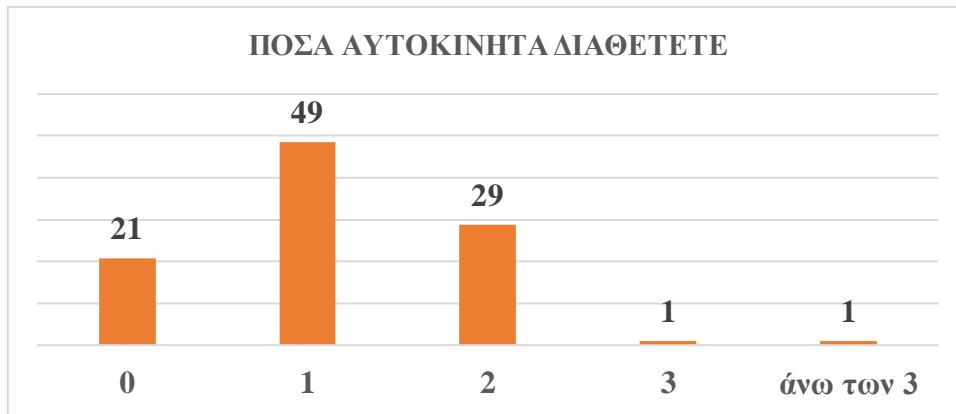

Διάγραμμα 4.21

Διαγραμματική απεικόνιση: «Κύρια πηγή εισοδημάτων του νοικοκυριού σας»

Εν συνεχεία, 49 νοικοκυριά του δείγματος διαθέτουν ένα «μεταφορικό μέσο». Υπάρχουν 29 νοικοκυριά που έχουν δύο αυτοκίνητα στην κατοχή τους. Ενώ, υπάρχουν και 21 που δε διαθέτουν κανένα μέσο μετακίνησης (Ερώτηση 33 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.22).

Ερώτηση 33, (του ερωτηματολογίου). Πόσα αυτοκίνητα διαθέτει το νοικοκυριό σας:

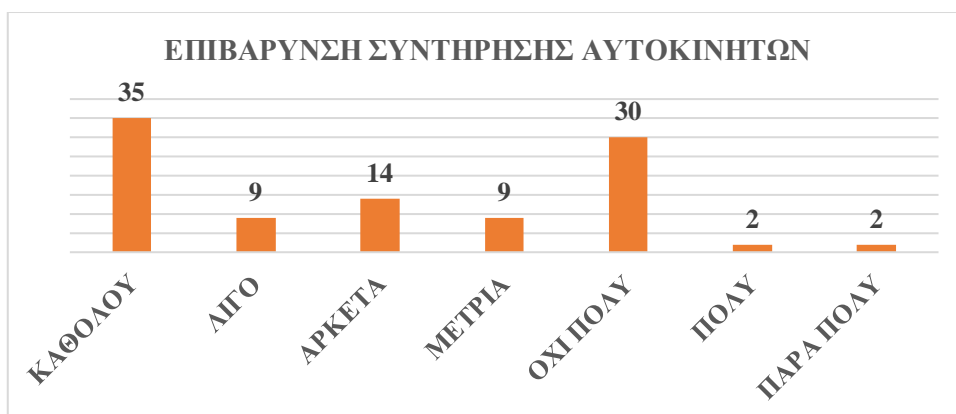

Διάγραμμα 4.22

Διαγραμματική απεικόνιση: «Αριθμός αυτοκινήτων του νοικοκυριού σας»

Για τη «συντήρηση και επισκευή των αυτοκινήτων» αυτών των 80 νοικοκυριών που διαθέτουν μεταφορικό μέσο, τα περισσότερα νοικοκυριά αντιμετωπίζουν «μερική» ή «μεγάλη δυσκολία» (66 νοικοκυριά). Ενώ, οι υπόλοιποι (35 μείον 21 νοικοκυριά, άρα 14, που δεν κατέχουν μεταφορικό μέσο) 14 ερωτηθέντες δεν αντιμετωπίζουν δυσπραγία για τις διάφορες εργασίες αυτών των οχημάτων (Ερώτηση 35 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.23).

Ερώτηση 35, (του ερωτηματολογίου). Πόσο σας επιβαρύνουν οι δαπάνες για την συντήρηση και επισκευή των αυτοκινήτων σας (απαντούν τα 80 άτομα - κάτοχοι αυτοκινήτων):

Διάγραμμα 4.23

Διαγραμματική απεικόνιση: «Βαθμός επιβάρυνσης συντήρησης των αυτοκινήτων του νοικοκυριού σας»

Αναφορικά με τα «έξοδα που αφορούν είδη ένδυσης και υπόδησης (δυσπραγία αγοράς καταναλωτικών αγαθών)», η πλειοψηφία των νοικοκυριών (54 νοικοκυριά) δεν μπόρεσαν να προβούν σε αγορές τέτοιου είδους. Ενώ, το υπόλοιπο δείγμα, τα 47 νοικοκυριά δεν αντιμετώπισαν αυτού του είδους τη δυσκολία (Ερώτηση 36 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.24).

Ερώτηση 36, (του ερωτηματολογίου). Το τελευταίο έτος δυσκολευτήκατε να αγοράσετε είδη ένδυσης ή υπόδησης:

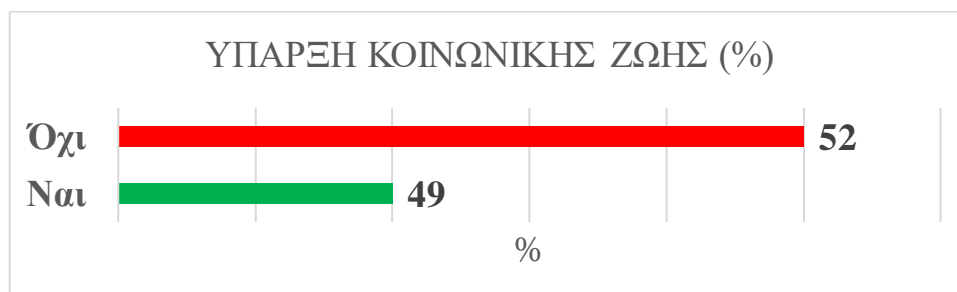

Διάγραμμα 4.24

Διαγραμματική απεικόνιση: «Δυσκολία αγοράς καταναλωτικών αγαθών»

Μια ακόμα σημαντική απάντηση του ερωτηματολογίου αφορά την «ύπαρξη ή όχι κοινωνικής ζωής» (Ερώτηση 37 του ερωτηματολογίου). Αυτή αναφέρεται στην «δυνατότητα παρακολούθησης μίας θεατρικής ή κινηματογραφικής παράστασης» των μελών του νοικοκυριού. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε πως δεν κατάφερε να το πράξει, δηλαδή τα 52 από τα 101 νοικοκυριά του δείγματος (Διάγραμμα 4.25).

Ερώτηση 37, (του ερωτηματολογίου). Μπορέσατε να παρακολουθήσετε κάποια θεατρική παράσταση (κινηματογράφο) το τελευταίο έτος:

Διάγραμμα 4.25

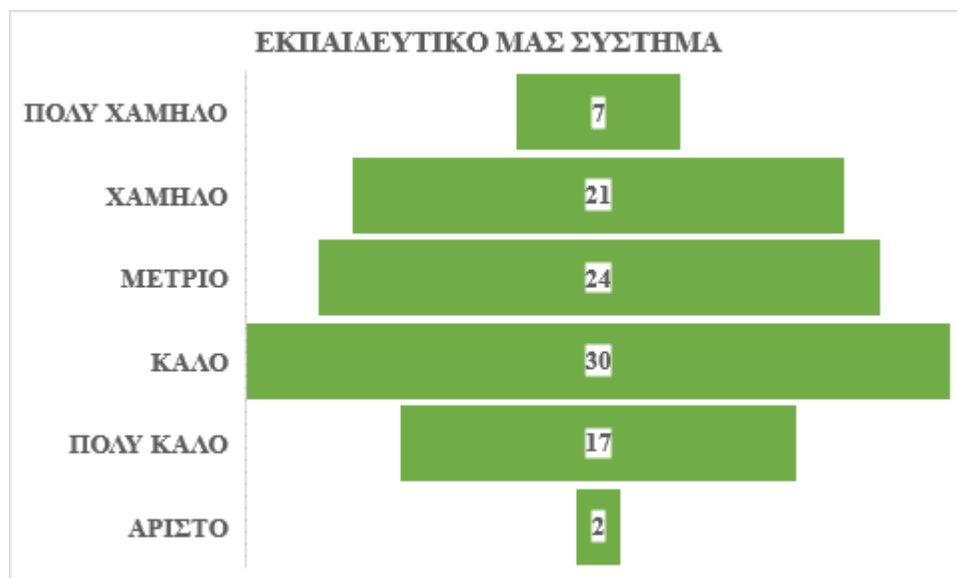
Διαγραμματική απεικόνιση: «Δυνατότητα για συμμετοχή στην κοινωνική ζωή»

Γ. Προσωπικές απόψεις ερωτώμενων για τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών τους, στην Ελλάδα, 2023

Βάσει των υποθέσεων της συγκεκριμένης μελέτης κρίθηκε απαραίτητη η προσωπική τοποθέτηση των ερωτώμενων, όχι μόνο για τις συνθήκες διαβίωσης τους στη χώρα μας, αλλά και για το κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον στο οποίο διαβιούν. Για αυτόν τον σκοπό κατασκευάστηκαν τα τελευταία 13 ερωτήματα της εμπειρικής έρευνας.

Στο γενικό ερώτημα κατάταξης του «εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας μας σε κάποιο επίπεδο», αισιόδοξο διαφαίνεται το ότι: 49 νοικοκυριά το θεωρούν «άνω του μετρίου». Εν συνεχεία, «μέτριο» το θεωρούν τα 24 νοικοκυριά, ενώ «κάτω του μετρίου» απαντούν 28 νοικοκυριά του δείγματος (Ερώτηση 39 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.26).

Ερώτηση 39, (του ερωτηματολογίου). Σε ποια κατηγορία κατατάσσετε το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας:

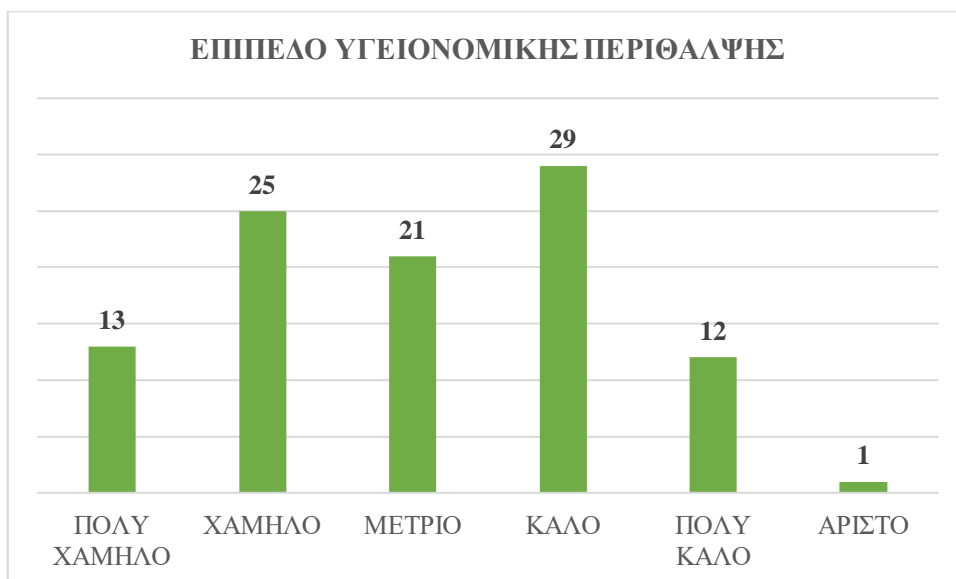

Διάγραμμα 4.26

Διαγραμματική απεικόνιση: «προσωπική άποψη για το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας»

Σχετικά με το «επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης της χώρας μας», τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται αρκετά. Μόλις τα 42 νοικοκυριά απαντούν πως είναι «άνω του μετρίου», και «μέτριο» απαντούν τα 21. Ενώ, τα υπόλοιπα 38 θεωρούν το επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης της χώρας «κάτω του μετρίου» (Ερώτηση 40 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.27).

Ερώτηση 40, (του ερωτηματολογίου). Σε ποια κατηγορία κατατάσσετε την υγειονομική περίθαλψη στη χώρα μας:

Διάγραμμα 4.27

Διαγραμματική απεικόνιση: «προσωπική άποψη για το επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης της Ελλάδας»

Σε μία από τις βασικότερες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, Ερώτηση 41, αναφορικά με το αν οι ερωτώμενοι θεωρούν πως «υπάρχει φτώχεια σήμερα στην Ελλάδα», η συντριπτική πλειοψηφία, τα 100 νοικοκυριά από τα 101, απαντούν πως όντως υπάρχει φτώχεια στη χώρα μας σήμερα (Διάγραμμα 4.28).

Ερώτηση 41, (του ερωτηματολογίου). Θεωρείτε πως υπάρχει φτώχεια στη χώρα μας:

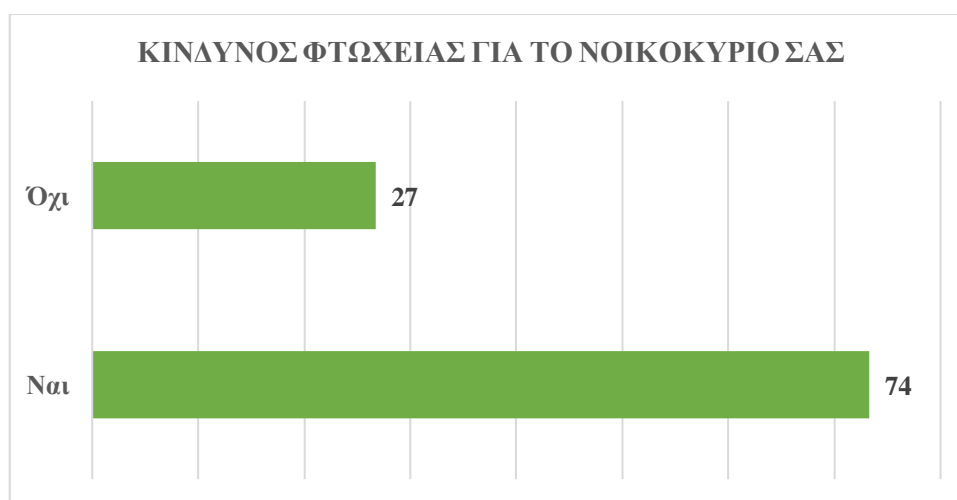

Διάγραμμα 4.28

Διαγραμματική απεικόνιση: «προσωπική άποψη για την ύπαρξη φτώχειας στην Ελλάδα»

Ως ένδειξη μεγάλης ανασφάλειας διαβίωσης στη χώρα μας εκλαμβάνονται οι απαντήσεις που αφορούν την Ερώτηση 42 (του ερωτηματολογίου). Ο μεγαλύτερος αριθμός των ερωτηθέντων (74 νοικοκυριά) θεωρούν πως «υπάρχει κίνδυνος φτώχειας για τους ίδιους και το νοικοκυριό τους», σύμφωνα με την παρούσα οικονομική κατάσταση στη χώρα μας (Διάγραμμα 4.29). Μάλιστα, τα 29 νοικοκυριά θεωρούν πως διατρέχουν αυτόν τον κίνδυνο σε «μεγάλο βαθμό». Εντύπωση προκαλεί το γεγονός, πως ενώ στη μία ερώτηση (Ερώτηση 42 του ερωτηματολογίου) υπάρχουν 27 νοικοκυριά που απαντούν πως: «δεν διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας», στην αμέσως επόμενη ερώτηση (Ερώτηση 43 του ερωτηματολογίου) απαντούν πως διατρέχουν «κάποιο ποσοστό κινδύνου». Αναλυτικότερα, 25 νοικοκυριά απάντησαν πως διατρέχουν «λίγο» ή «αρκετό» κίνδυνο, και 31 «μέτριο» κίνδυνο, σύνολο 56 νοικοκυριά. Άρα, συνδυάζοντας τις απαντήσεις των δύο αυτών ερωτημάτων (42 και 43) προκύπτει ότι: 56 συν 29 νοικοκυριά, συνολικά 85 νοικοκυριά θεωρούν τελικά πως «αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας». Ενώ, μόλις 6 νοικοκυριά απαντούν πως δεν αντιμετωπίζουν τέτοιο κίνδυνο (Διάγραμμα 4.29 και Διάγραμμα 4.30).

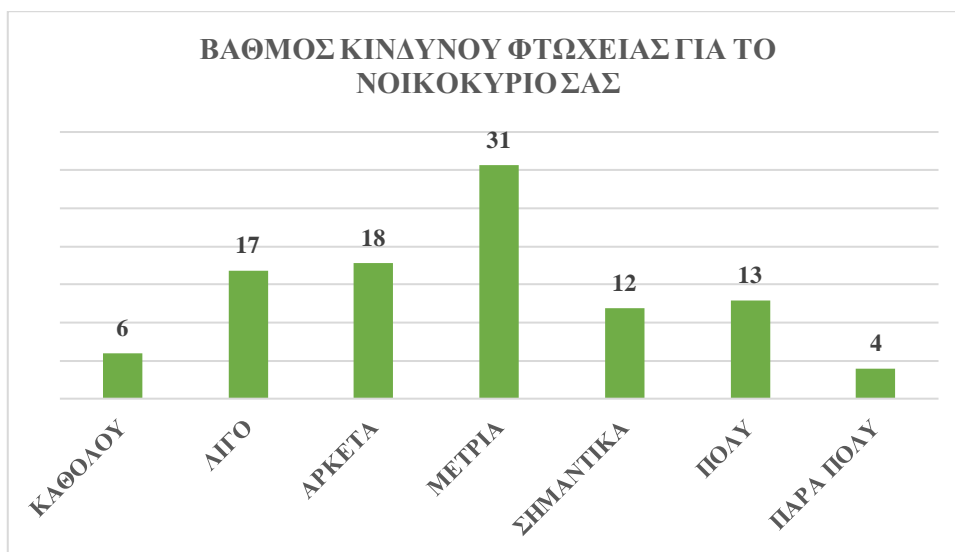
Ερώτηση 42, (του ερωτηματολογίου). Με την παρούσα οικονομική κατάσταση της χώρας μας, θεωρείτε πως υπάρχει κίνδυνος φτώχειας για το νοικοκυριό σας:

Διάγραμμα 4.29

Διαγραμματική απεικόνιση: «προσωπική άποψη για τον κίνδυνο φτώχειας του νοικοκυριού των ερωτώμενων»

Ερώτηση 43, (του ερωτηματολογίου). Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι διατρέχει κίνδυνο φτώχειας το νοικοκυριό σας:

Διάγραμμα 4.30

Διαγραμματική απεικόνιση: «προσωπική άποψη βαθμού κινδύνου φτώχειας του νοικοκυριού τους»

Σημαντικές θεωρούνται και οι απαντήσεις που δόθηκαν στην Ερώτηση 44 (του ερωτηματολογίου), που αφορά τη «σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού». Η πλειοψηφία, τα 96 νοικοκυριά, αναφέρουν τη φτώχεια ως βασική αιτία ύπαρξης του κοινωνικού αποκλεισμού (Διάγραμμα 4.31). Δεδομένο που επιβεβαιώνει μία από τις θεωρήσεις που βασίζεται η συγκεκριμένη εργασία, του Graham Room (1990). Η θεώρηση αυτή αναφέρει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί την πολλαπλή αποστέρηση σε όλα τα επίπεδα, καθιστώντας τον ως απόρροια της φτώχειας.

Ερώτηση 44, (του ερωτηματολογίου). Θεωρείτε τη φτώχεια ως βασική αιτία ύπαρξης του κοινωνικού αποκλεισμού:

Διάγραμμα 4.31

Διαγραμματική απεικόνιση: «προσωπική άποψη για τη σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα»

Μια ακόμα υπόθεση της εργασίας επιβεβαιώνεται από τις απαντήσεις που δόθηκαν στο Ερώτημα 45 (του ερωτηματολογίου), (Wilkinson, 1973). Αυτό αφορά τη «σχέση της φτώχειας με τα προβλήματα υγείας». Τα 91 νοικοκυριά αποφάνθηκαν πως όντως «υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας», (Διάγραμμα 4.32).

Ερώτηση 45, (του ερωτηματολογίου). Η έννοια της φτώχειας συνδέεται με προβλήματα υγείας:

Διάγραμμα 4.32

Διαγραμματική απεικόνιση: «προσωπική άποψη για τη σχέση φτώχειας με τα προβλήματα υγείας»

Από την πρωτογενή έρευνα, επαληθεύεται ως «βασικός λόγος ύπαρξης της φτώχειας στη χώρα μας η εισοδηματική ανισότητα». Αυτό το δεδομένο επαληθεύει τη σχετική θεώρηση των: Marx (1867), Sen (1997) και Korczuk (2015). Με σειρά σημαντικότητας η επόμενη απάντηση/μεταβλητή που υποδεικνύει τους βασικούς λόγους ύπαρξης της φτώχειας, αφορά: τις «κυβερνητικές πολιτικές». Στη συνέχεια, έπονται: «η ύπαρξη της ακρίβειας», «η έλλειψη κρατικής μέριμνας», αλλά και «η ανισότητα στην αγορά εργασίας», (επιβεβαίωση εκ νέου της θεώρησης Marx (1867), αναφορικά με τη σημασία του συντελεστή εργασία, ο οποίος δημιουργεί αξία στην παραγωγή και την οικονομική μεγέθυνση), (Ερώτηση 46 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.33).

Ενώ παράλληλα, οι περισσότεροι ερωτώμενοι (88 άτομα) απαντούν πως «επιβάλλεται η χώρα μας να λάβει περισσότερα μέτρα κοινωνικής προστασίας έναντι των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού». Δεδομένο που αναγνωρίζει εκ νέου τις υποθέσεις των Robinson and Acemoglu (2013). Απαντάται επίσης το ερώτημα της εργασίας, που προέκυψε από θεώρηση του οικονομολόγου Αλεξίου, Κ., (2022). Από την έρευνα διαφαίνεται ότι είναι θεμιτή η οικονομική κοινωνική στήριξη των ασθενέστερων πληθυσμιακών ομάδων (Ερώτηση 47 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.34).

Ερώτηση 46, (του ερωτηματολογίου). Ποιος ο βασικός λόγος ύπαρξης της φτώχειας στη χώρα μας:

Διάγραμμα 4.33

Διαγραμματική απεικόνιση προσωπικής άποψης: «Βασικός λόγος ύπαρξης φτώχειας στην Ελλάδα»

Ερώτηση 47, (του ερωτηματολογίου). Το κράτος μας οφείλει να προσθέσει επιπλέον μέτρα κοινωνικής πολιτικής;

Διάγραμμα 4.34

Διαγραμματική απεικόνιση προσωπικής άποψης: «Ανάγκη επιπλέον μέτρων κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα»

Η προσωπική άποψη των ερωτηθέντων για την «χρονική περίοδο που θεωρούν πως αντιστοιχεί στην κρίσιμη περίοδο αύξησης της φτώχειας στην Ελλάδα» αποτελεί τη βασική μεταβλητή του ερωτηματολογίου. Η ερώτηση τέθηκε με εύρος χρονικών περιόδων από το 1995 έως και σήμερα. Σε αυτήν, 70 νοικοκυριά απάντησαν πως η περίοδος «2010 - 2015, είσοδος στην κρίση και περίοδος λιτότητας της χώρας», είναι η πιο σημαντική για την αύξηση της φτώχειας στη χώρα μας (Ερώτηση 45 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.35).

Ερώτηση 48, (του ερωτηματολογίου). Ποια χρονική περίοδος ήταν πιο σημαντική για την αύξηση της φτώχειας στη χώρα μας:

Διάγραμμα 4.35

Διαγραμματική απεικόνιση προσωπικής άποψης: «Κρίσιμη περίοδος αύξησης της φτώχειας στην Ελλάδα»

Προσπαθώντας να εξακριβώσουμε τη σχέση της «υγείας» με το «βιοτικό επίπεδο του νοικοκυριού», δηλαδή, με τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών του δείγματος, κατασκευάστηκε το επόμενο ερώτημα. Άλλωστε, αποτελεί μία από τις βασικές υποθέσεις της συγκεκριμένης εργασίας και των Robinson and Acemoglu (2013). Αποδεικνύεται λοιπόν, πως υπάρχει εξάρτηση μεταξύ των δύο αυτών παραγόντων, κάτι που θα διερευνηθεί περαιτέρω στην επαγωγική ανάλυση των παρατηρήσεων. Μάλιστα, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων, τα 64 νοικοκυριά θεωρούν ότι οι συνθήκες

διαβίωσης των νοικοκυριών επηρεάζει το επίπεδο υγείας τους. Ενώ, 37 νοικοκυριά δε συμφωνούν με αυτήν την αντίληψη (Ερώτηση 49 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.36).

Ερώτηση 49, (του ερωτηματολογίου). Το Βιοτικό επίπεδο του νοικοκυριού σας επηρεάζει θετικά την υγεία των μελών του νοικοκυριού σας:

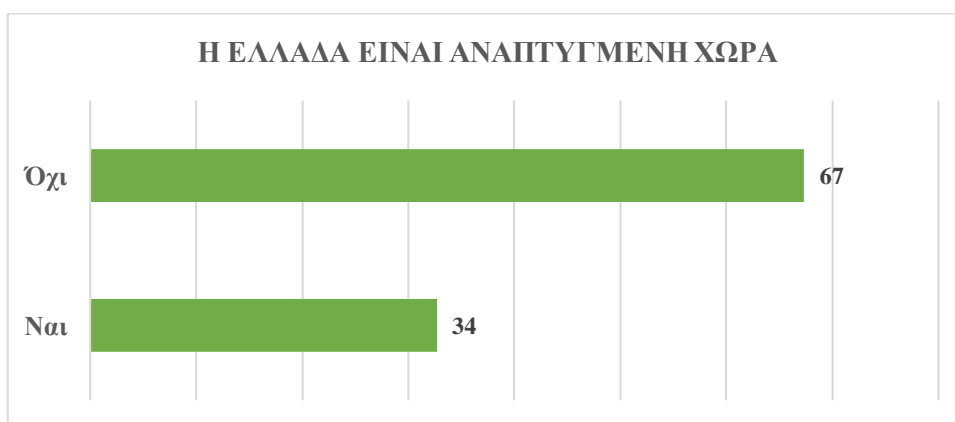

Διάγραμμα 4.36

Διαγραμματική απεικόνιση Προσωπικής άποψης: «Σχέσης βιοτικού επιπέδου νοικοκυριού με θέματα υγείας»

Αξίζει να αναφερθεί πως οι περισσότεροι ερωτώμενοι θεωρούν πως η «Ελλάδα δεν είναι μια αναπτυγμένη χώρα», όπως επίσης δεν είναι ισότιμο μέλος της Ε.Ε. (Ερώτηση 50 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.37).

Ερώτηση 50, (του ερωτηματολογίου). Η Ελλάδα είναι αναπτυγμένη χώρα, ως ισότιμο μέλος της Ε.Ε.:

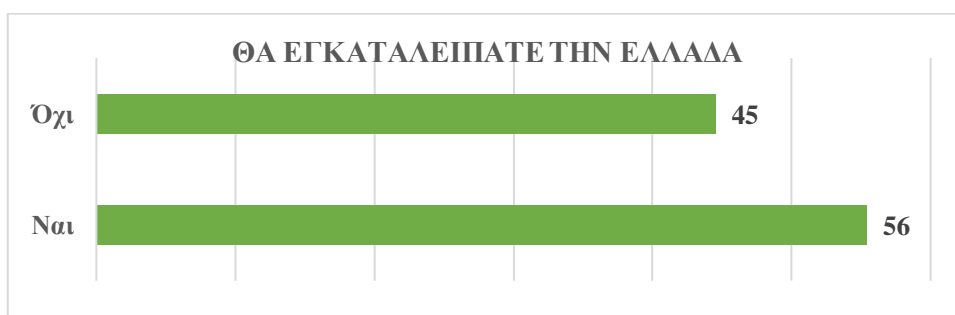
Διάγραμμα 4.37

Διαγραμματική απεικόνιση προσωπικής άποψης: «Η Ελλάδα είναι αναπτυγμένη χώρα»

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τις απαντήσεις αυτού του ερωτήματος σε συνδυασμό με τις απαντήσεις στο Ερώτημα 46, «ποιος ο βασικός λόγος ύπαρξης της φτώχειας στη χώρα μας», Διάγραμμα 4.33, καταρρίπτουν μέρος της θεώρησης του Kuznets (1953), ότι τα οφέλη από την οικονομική ανάπτυξη διαχέονται σε όλον τον πληθυσμό και όλες τις εισοδηματικές τάξεις.

Μετά την προτελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου και τις απαντήσεις που προέκυψαν από αυτή, φαίνεται αναμενόμενη η πλειοψηφία των απαντήσεων στην επόμενη και τελευταία ερώτηση. Αναφορικά με το αν τους παρεχόταν η «δυνατότητα να εγκαταλείψουν τη χώρα μας», 56 νοικοκυριά απάντησαν θετικά, και 45 αρνητικά (Ερώτηση 51 του ερωτηματολογίου - Διάγραμμα 4.38).

Ερώτηση 51, (του ερωτηματολογίου). Αν σας δινόταν η ευκαιρία θα εγκαταλείπατε τη χώρα μας;

Διάγραμμα 4.38

Διαγραμματική απεικόνιση προσωπικής άποψης: «Θα εγκαταλείπατε την Ελλάδα»

4.2.2. Ανάλυση ποσοτικών μεταβλητών ερωτηματολογίου

Περιγραφική στατιστική ανάλυση

«Μέτρα Θέσης και Διασποράς»

Εισαγωγή

Στην ανάλυση των επτά (7) ποσοτικών μεταβλητών του ερωτηματολογίου της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν αριθμητικά μέτρα που προσθέτουν πληροφορίες για τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών το 2023. Αυτά είναι τα μέτρα θέσης (Μέσος, Διάμεσος, Εκατοστημόρια, Επικρατούσα Τιμή) και τα μέτρα διασποράς (Εύρος, Διακύμανση, Τυπική Απόκλιση, Συντελεστής Μεταβλητότητας), που δίνουν τη διασπορά από το κέντρο των παρατηρήσεων. Οι παρατηρήσεις που προέκυψαν από την εξέταση στο SPSS (Descriptive Statistics Frequencies) παρουσιάζονται με τη μορφή πινάκων συχνοτήτων και ραβδογραμμάτων, με σκοπό να μελετηθούν και κατανοηθούν ευρέως τα χαρακτηριστικά του δείγματος των 101 νοικοκυριών του δείγματος.

Έγιναν επίσης μετρήσεις ασυμμετρίας (Skewness) και κύρτωσης. Όμως, δεν κρίθηκε σημαντικό να παρουσιαστούν τα δεδομένα με ιστογράμματα, εφόσον το δείγμα είναι μικρό και μη τυχαίο. Οι μετρήσεις αυτές βασίζονται στην υπόθεση ότι τα δεδομένα προέρχονται από μια κανονική κατανομή και οι έλεγχοι ασυμμετρίας και κυρτότητας θα ήταν σημαντικοί για να εξεταστεί εάν τα δεδομένα της έρευνας ακολουθούν τη συγκεκριμένη κατανομή. Συγκεκριμένα, όταν οι τιμές είναι κοντά στο μηδέν υποδηλώνουν μικρή ασυμμετρία ή κυρτότητα. Ενώ, όταν οι τιμές απέχουν πολύ από το μηδέν υποδηλώνουν μεγάλη ασυμμετρία.

Το επίπεδο σημαντικότητας της έρευνας είναι στο 5%.

Αναλυτικότερα, οι μετρήσεις με τα μέτρα θέσης και διασποράς έδωσαν τα εξής αποτελέσματα:

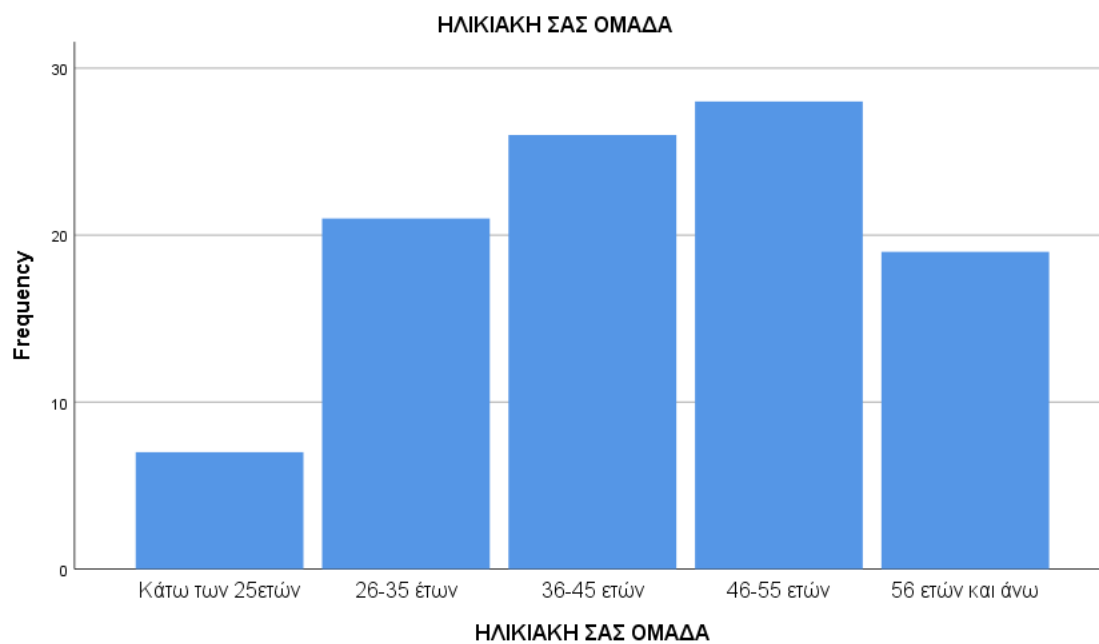
1.Σύμφωνα με τα μέτρα θέσης και διασποράς για την ποσοτική μεταβλητή «Ηλικιακή ομάδα», (Ερώτηση 5 του ερωτηματολογίου) προέκυψαν τα εξής αποτελέσματα:

ο Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV):1,44%.

Πίνακας Συχνοτήτων 4.1

Στοιχεία ποσοτικών μεταβλητών– περιγραφικών μέτρων για: «Ποια είναι η ηλικία σας -Μέλη νοικοκυριού και Μηνιαίο Εισόδημα»

		Statistics		
		ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΣΑΣ ΟΜΑΔΑ	ΜΕΛΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ Υ	ΜΗΝΙΑΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ
N	Valid	101	101	101
	Missing	0	0	0
Mean		3,3069	2,48	3,2673
Median		3,0000	2,00	3,0000
Mode		4,00	3	1,00
Std. Deviation		1,19785	1,163	1,85952
Variance		1,435	1,352	3,458
Skewness		-,190	,275	,476
Std. Error of Skewness		,240	,240	,240
Kurtosis		-,914	-,878	-,680
Std. Error of Kurtosis		,476	,476	,476
Range		4,00	4	6,00
Minimum		1,00	1	1,00
Maximum		5,00	5	7,00

Ραβδόγραμμα 4.1

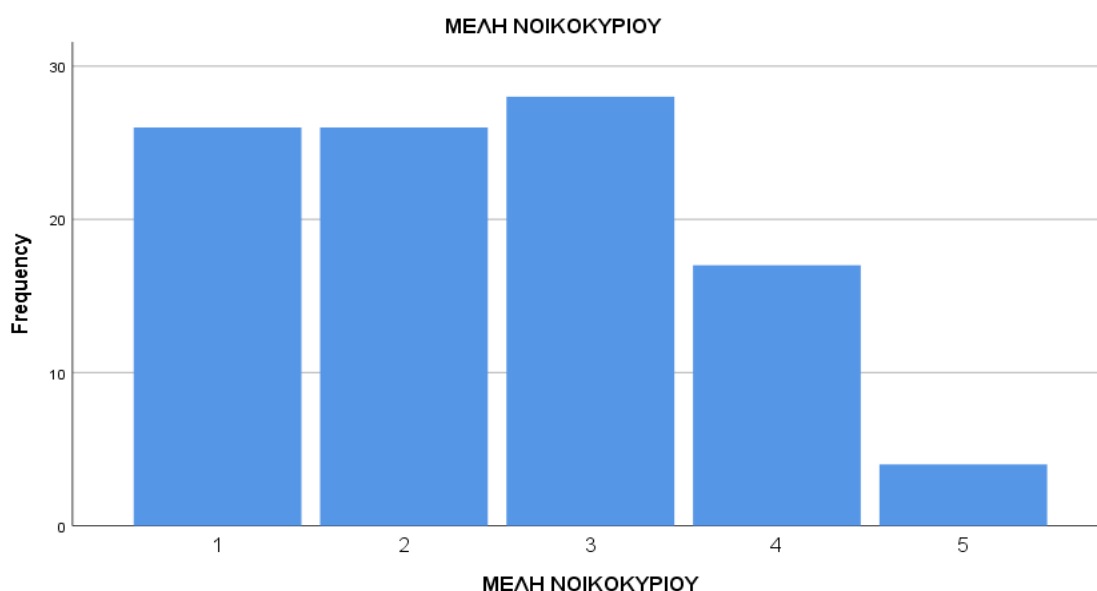
Απεικόνιση ποσοτικών μεταβλητών για: «Ποια είναι η ηλικιακή σας ομάδα»

Εξετάζοντας τον Μ.Ο. (μέσο όρο ή μέση τιμή) με την τυπική απόκλιση και τον CV (συντελεστή μεταβλητότητας) καταλαβαίνουμε ότι υπάρχει κάποια διακύμανση στις ηλικιακές ομάδες του δείγματος. Άρα, τα δεδομένα διαφέρουν αρκετά από τη μέση τιμή της μεταβλητής (Πίνακας 4.1 και Ραβδόγραμμα 4.1).

2.Συνεχίζοντας την ανάλυση με τα μέτρα θέσης και διασποράς για τη μεταβλητή «Μέλη του νοικοκυριού», (Ερώτηση 9 του ερωτηματολογίου) εξάγονται τα εξής αποτελέσματα:

ο Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV): 46,77%.

Εξετάζοντας τον Μ.Ο. με την τυπική απόκλιση καταλαβαίνουμε ότι υπάρχει μέτρια διακύμανση στον αριθμό των μελών του δείγματος. Όμως, ο CV υποδηλώνει υψηλό βαθμό διακύμανσης από τον Μ.Ο.. Επίσης, η ασυμμετρία (Skewness) είναι κοντά στο μηδέν. Η αρνητική κύρτωση δείχνει ελαφρώς επίπεδες ουρές της κατανομής (Πίνακας 4.1 και Ραβδόγραμμα 4.2).

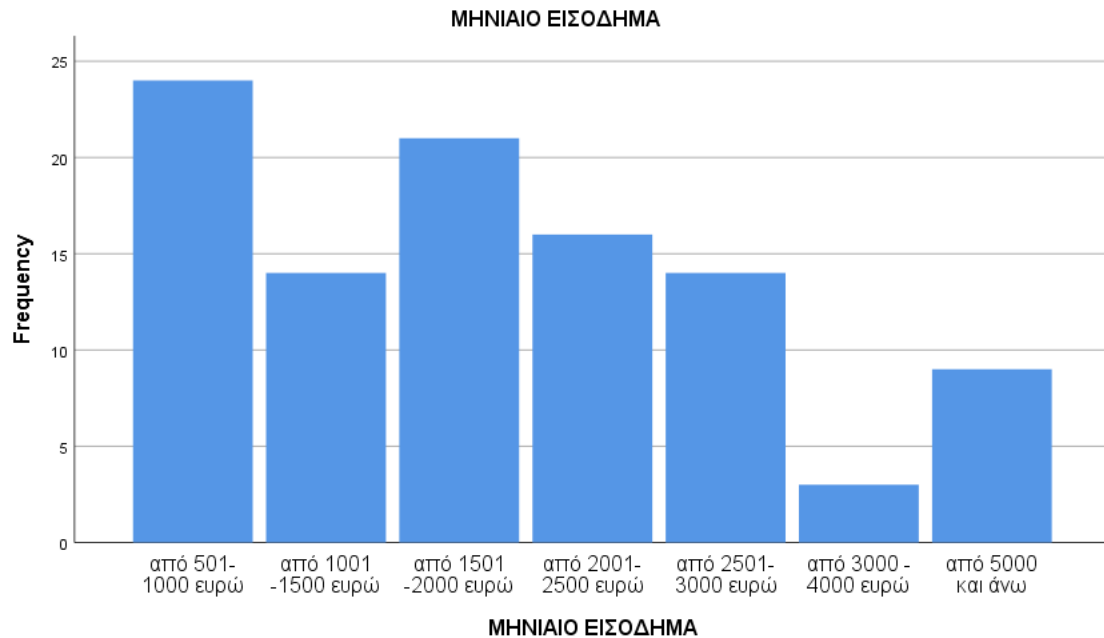

Ραβδόγραμμα 4.2

Απεικόνιση: ποσοτικές μεταβλητές για: «Μέλη νοικοκυριού»

3.Η επόμενη μεταβλητή αφορά το: «Μηνιαίο Διαθέσιμο Εισόδημα», (Ερώτηση 20 του ερωτηματολογίου). Τα μέτρα θέσης και διασποράς της δείχνουν:

ο Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV): 3,458%.

Ραβδόγραμμα 4.3

Απεικόνιση: ποσοτικές μεταβλητές για: «Μηνιαίο διαθέσιμο εισόδημα»

Εξετάζοντας τον Μ.Ο. με την τυπική απόκλιση και τον CV καταλαβαίνουμε ότι υπάρχει μικρή διακύμανση της μεταβλητής «Μηνιαίο διαθέσιμο εισόδημα», (Ερώτηση 20 του ερωτηματολογίου) από τον μέσο τους δείγματος. Άρα τα δεδομένα είναι πολύ κοντά στον Μ.Ο. του δείγματος (Πίνακας 4.1 και Ραβδόγραμμα 4.3).

4. Άλλη ποσοτική μεταβλητή του ερωτηματολογίου, (Ερώτηση 21 του ερωτηματολογίου) είναι το «Ιδανικό Μηνιαίο Εισόδημα». Τα αποτελέσματα της εξέτασής της με τα μέτρα θέσης και διασποράς είναι:

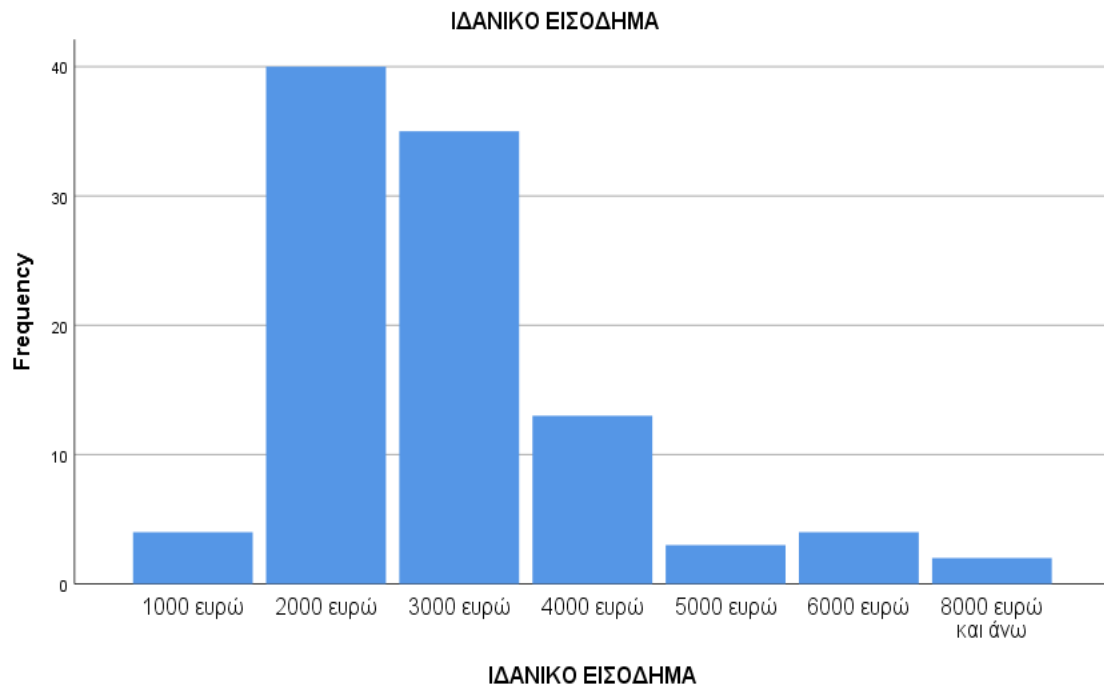
- ο Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV): 1,482%.

Πίνακας Συχνοτήτων 4.2

Στοιχεία ποσοτικών μεταβλητών για: «Ιδανικό Μηνιαίο Διαθέσιμο Εισόδημα- Ύψος μηνιαίου ποσού δυσπραγίας και πόσα αυτοκίνητα διαθέτετε»

		Statistics		
		ΙΔΑΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	ΥΨΟΣ ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΠΟΣΟΥ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ	ΠΟΣΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΕΧΕΤΕ ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ
N	Valid	101	101	101
	Missing	0	0	0
Mean		2,9109	1,4455	2,13
Median		3,0000	1,0000	2,00
Mode		2,00	,00	2
Std. Deviation		1,21737	1,51971	,783
Variance		1,482	2,310	,613
Skewness		1,361	1,021	,406
Std. Error of Skewness		,240	,240	,240
Kurtosis		2,128	,765	,608
Std. Error of Kurtosis		,476	,476	,476
Range		6,00	6,00	4
Minimum		1,00	,00	1
Maximum		7,00	6,00	5

Εξετάζοντας τον Μ.Ο. με την τυπική απόκλιση και τον CV καταλαβαίνουμε ότι οι τιμές είναι συγκεντρωμένες κοντά στον μέσο όρο της μεταβλητής. Επίσης, φαίνεται να υπάρχει θετική ασυμμετρία, ενώ ταυτόχρονα, η κύρτωση είναι θετική για τη μεταβλητή «Ιδανικό μηνιαίο διαθέσιμο εισόδημα», (Ερώτηση 21 του ερωτηματολογίου - Πίνακας 4.2 και Ραβδόγραμμα 4.4).

Ραβδόγραμμα 4.4

Απεικόνιση: ποσοτικές μεταβλητές για: «Ιδανικό Μηνιαίο διαθέσιμο εισόδημα»

5. Το «Ύψος μηνιαίου ποσού δυσπραγίας», (Ερώτηση 24 του ερωτηματολογίου) είναι το επόμενο ποσοτικό χαρακτηριστικό του δείγματος που εξετάζεται με τα μέτρα θέσης και διασποράς. Τα στοιχεία που εξάγονται είναι:

- ο Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV): 2,310%.

Ραβδόγραμμα 4.5

Απεικόνιση: ποσοτικές μεταβλητές για: «Ύψος μηνιαίου ποσού δυσπραγίας»

Εξετάζοντας τον Μ.Ο. με την τυπική απόκλιση και τον CV καταλαβαίνουμε ότι οι τιμές είναι συγκεντρωμένες κοντά στο μέσο όρο. Φαίνεται να υπάρχει θετική ασυμμετρία και η κύρτωση είναι θετική για τη μεταβλητή «Ύψος μηνιαίου ποσού δυσκολίας πληρωμών». Η ασυμμετρία είναι αριστερή θετική και η κύρτωση το ίδιο (Πίνακας 4.2 και Ραβδόγραμμα 4.5).

6. Το προτελευταίο ποσοτικό χαρακτηριστικό που εξετάζεται σε αυτήν την ενότητα αφορά τη μεταβλητή «Πόσο αυτοκίνητα διαθέτετε», (Ερώτηση 33 του ερωτηματολογίου).

Τα στοιχεία που προκύπτουν είναι:

- ο Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV): 0,613%.

Από τις τιμές της Διακύμανσης, της τυπικής απόκλισης και του Συντελεστή Μεταβλητότητας παρατηρείται σχέση στην κατανομή των απαντήσεων. Οι τιμές αυτών των μέτρων βρίσκονται πολύ κοντά στο μέσο όρο της μεταβλητής «Πόσα αυτοκίνητα έχετε», (Ερώτηση 33 του ερωτηματολογίου - Πίνακας 4.2 και Ραβδόγραμμα 4.6).

Ραβδόγραμμα 4.6

Απεικόνιση: ποσοτικές μεταβλητές για: «Πόσα αυτοκίνητα έχετε»

7. Η τελευταία παρατήρηση που αναλύεται με τα μέτρα θέσης και διασποράς αφορά την Ερώτηση 48 του ερωτηματολογίου: «Ποια η κύρια περίοδος εισόδου της χώρας μας στη φτώχεια». Τα δεδομένα που προκύπτουν είναι:

- ο Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV): 25,68%.

Πίνακας Συχνοτήτων 4.3

Στοιχεία ποσοτικών μεταβλητών για: «Ποια η κύρια περίοδος εισόδου της χώρας μας στη φτώχεια»

Statistics		
ΠΟΙΑ Η ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ		
N	Valid	101
	Missing	0
Mean		4,05
Median		4,00
Mode		4
Std. Deviation		1,043
Variance		1,088
Skewness		-,424
Std. Error of Skewness		,240
Kurtosis		1,834
Std. Error of Kurtosis		,476
Range		5
Minimum		1
Maximum		6

Η ανάλυση των στοιχείων (Πίνακας 4.3) υποδηλώνει μικρή μεταβλητότητα. Δηλαδή, οι τιμές της διακύμανσης, της τυπικής απόκλισης και του CV βρίσκονται πολύ κοντά στο μέσο όρο των παρατηρήσεων. Η μεταβλητή «Ποια η κύρια περίοδος προς τη φτώχεια», (Ερώτηση 48 του ερωτηματολογίου) εμφανίζει επίσης μικρή αρνητική κλίση και υψηλή κύρτωση. Αυτά φαίνονται στο Ραβδόγραμμα 4.7 που ακολουθεί.

Η συγκέντρωση πολλών παρατηρήσεων στη χρονική περίοδο της εισόδου της χώρας μας στην κρίση (από 2010 - 2015) επιβεβαιώνει την αντίληψη των ερωτώμενων για τη

σοβαρότητα αυτής της περιόδου τόσο για την οικονομική κατάσταση της χώρας μας, όσο και για την κοινωνική κατάσταση της. Επισημαίνεται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων ότι αυτά τα χρόνια καθόρισαν την άνοδο της φτώχειας στην Ελλάδα, αποδεικνύοντας την άρρητη σχέση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με τις οικονομικές διακυμάνσεις, και ειδικότερα τη φάση της ύφεσης. Με αυτόν τον τρόπο απαντώνται βασικά ερωτήματα της συγκεκριμένης εργασίας, καθιστώντας επίσης την εξάλειψη του φαινομένου της φτώχειας αναγκαία.

Ραβδόγραμμα 4.7

Απεικόνιση: ποσοτικές μεταβλητές για: «Ποια η κύρια περίοδος εισόδου της χώρας μας στη φτώχεια»

4.2.3. Περιγραφική Ανάλυση

Πίνακες διπλής εισόδου ποιοτικών μεταβλητών - «Crosstabulation»

Οι πίνακες διπλής εισόδου παρέχουν εικόνα για συσχετίσεις ποιοτικών μεταβλητών μεταξύ τους. Η ανάλυση γίνεται με πραγματικούς αριθμούς (count) και οι αναμενόμενες τιμές (expected counts) δείχνουν πόσες απαντήσεις αναμένονται για κάθε κατηγορία, εάν η κατανομή ήταν συμμετρική (κανονική). Στη συγκεκριμένη έρευνα που στηρίχθηκε στη μη τυχαία δειγματοληψία 101 νοικοκυριών, δε μας ενδιαφέρει η εξέταση της κανονικότητας του δείγματος. Τα δεδομένα του ελέγχου διπλής εισόδου προκύπτουν σε μορφή πίνακα συχνοτήτων, ενώ διαγραμματικά, η ανεξάρτητη μεταβλητή αντιστοιχεί στον οριζόντιο άξονα των x και η εξαρτημένη στον κάθετο άξονα των y .

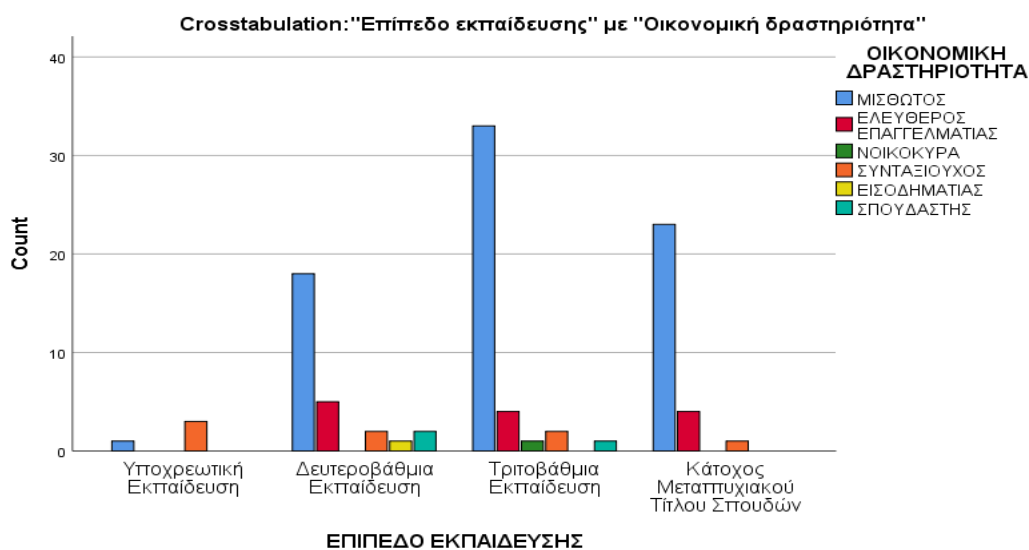
Με Υποθέσεις:

- H_0 = οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους.
- H_1 = οι μεταβλητές έχουν συσχέτιση μεταξύ τους.

Ο έλεγχος crosstabulation κατέληξε στη σημαντική συσχέτιση των παρακάτω μεταβλητών:

A. Έχοντας ως ανεξάρτητη μεταβλητή το «Επίπεδο Εκπαίδευσης» και εξαρτημένες τις υπόλοιπες που εμφανίζονται στα Διαγράμματα που ακολουθούν, εξάγονται τα εξής αποτελέσματα:

1. Η εξέταση της σχέσης «εκπαιδευτικό επίπεδο» και «οικονομικής δραστηριότητας» ανέδειξε ότι: η πλειοψηφία των ερωτώμενων, ανεξάρτητα του εκπαιδευτικού τους επιπέδου, είναι μισθωτοί (Διάγραμμα 4.39).

Διάγραμμα 4.39

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Οικονομική δραστηριότητα»

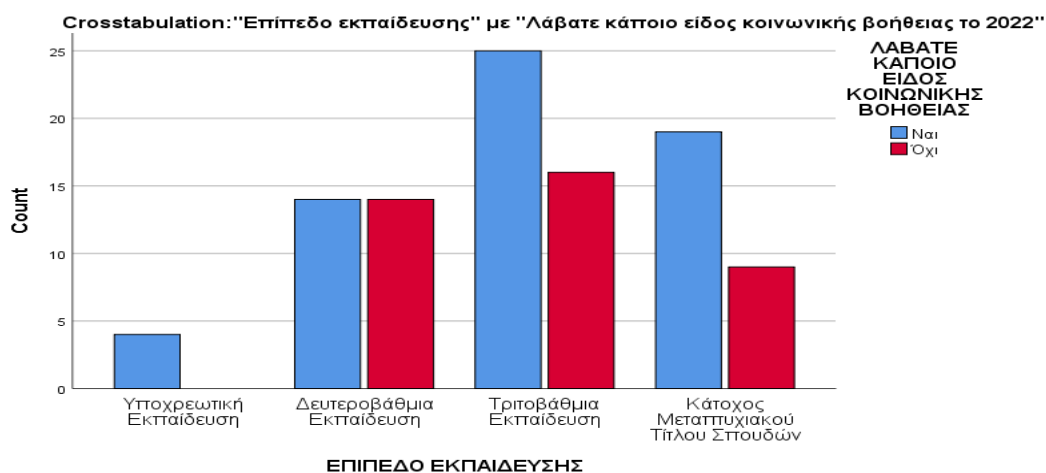
2. Για τη σχέση: «επίπεδο εκπαίδευσης» και «λάβετε κάποιο είδος κοινωνικής βοήθειας», οι παρατηρήσεις που προκύπτουν (Διάγραμμα 4.40) υποδηλώνουν πως: η πλειοψηφία των ατόμων σε όλες τις κατηγορίες, έχει λάβει κάποιο «είδος κοινωνικής βοήθειας». Συγκεκριμένα:

- «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», το 50% των ατόμων, έχουν λάβει κάποιο είδος κοινωνικής βοήθειας.
- «Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης», το 61% της κατηγορίας.
- «Μεταπτυχιακών σπουδών», το 68% της κατηγορίας.

Εντυπωσιακό φαίνεται να είναι, ότι τα άτομα που ανήκουν στη βαθμίδα της «Υποχρεωτικής εκπαίδευσης» δηλώνουν πως δεν έχουν λάβει «Κανένα είδος κοινωνικής βοήθειας». Αυτό μπορεί να ερμηνευτεί με διάφορους τρόπους. Είτε οι άνθρωποι αυτής της κατηγορίας δε χρειάστηκαν, είτε δεν αιτήθηκαν κοινωνική βοήθεια, είτε δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να λάβουν τέτοια βοήθεια.

Επίσης, προκύπτει πως υπάρχει μια γενική τάση αύξησης της πιθανότητας λήψης κοινωνικής βοήθειας με την αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί ως εξής: ότι τα άτομα υψηλότερης εκπαίδευσης ενδεχομένως να έχουν λιγότερες ευκαιρίες για απασχόληση. Επομένως, αυτά τα άτομα χρειάζονται περισσότερη κοινωνική στήριξη.

Η συνολική εικόνα της σχέσης μεταξύ «επιπέδου εκπαίδευσης» και «λήψης κοινωνικής βοήθειας» καθιστά σαφές ότι η τάση αυτή διαφέρει ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης του ατόμου.

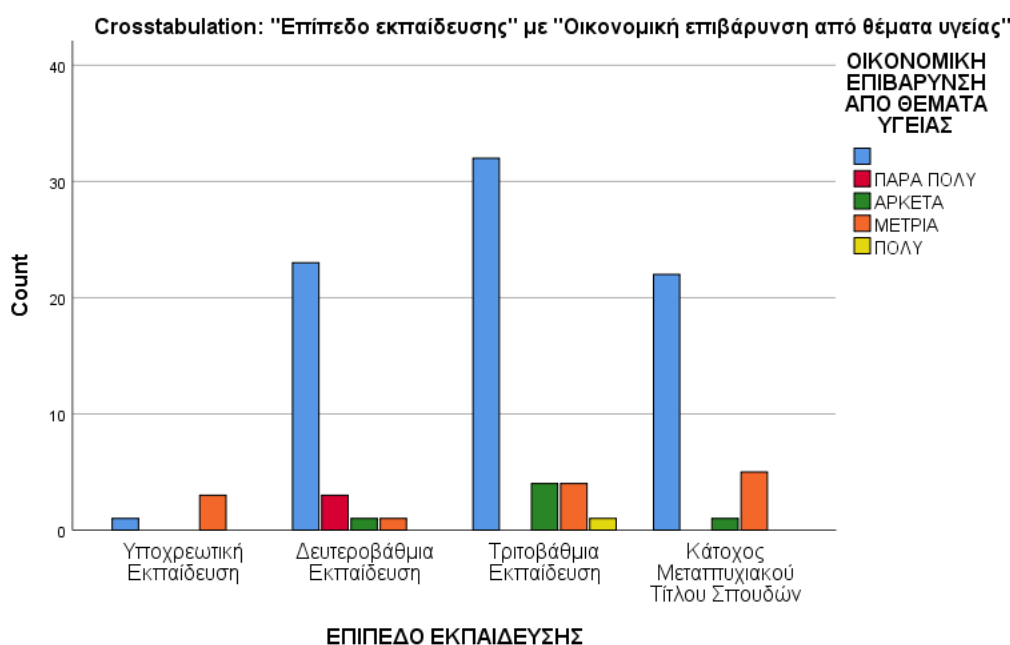
Διάγραμμα 4.40

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Λάβετε κάποιο είδος κοινωνικής βοήθειας»

3. Η ανάλυση του «επίπεδου εκπαίδευσης» με την «οικονομική επιβάρυνση από θέματα υγείας» δείχνει πως: υπάρχουν 78 παρατηρήσεις με οικονομική επιβάρυνση «Πάρα Πολύ» από θέματα υγείας (και αναμενόμενο πλήθος παρατηρήσεων 78), η οποία είναι η εξαρτημένη μεταβλητή της μέτρησης.

Τα αποτελέσματα ανά «επίπεδο εκπαίδευσης» βρίσκονται πολύ κοντά στις αναμενόμενες τιμές εμφάνισής τους (expected), (Διάγραμμα 4.41).

Η υψηλή οικονομική επιβάρυνση από θέματα υγείας μεταξύ ατόμων με διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης υποδηλώνει πιθανή συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών. Η προσέγγιση των αποτελεσμάτων προς τις αναμενόμενες τιμές εμφανίζει στατιστική συνάφεια. Άρα, η σχέση των δύο αυτών μεταβλητών δεν είναι τυχαία.

Διάγραμμα 4.41

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Οικονομική επιβάρυνση από θέματα υγείας σας»

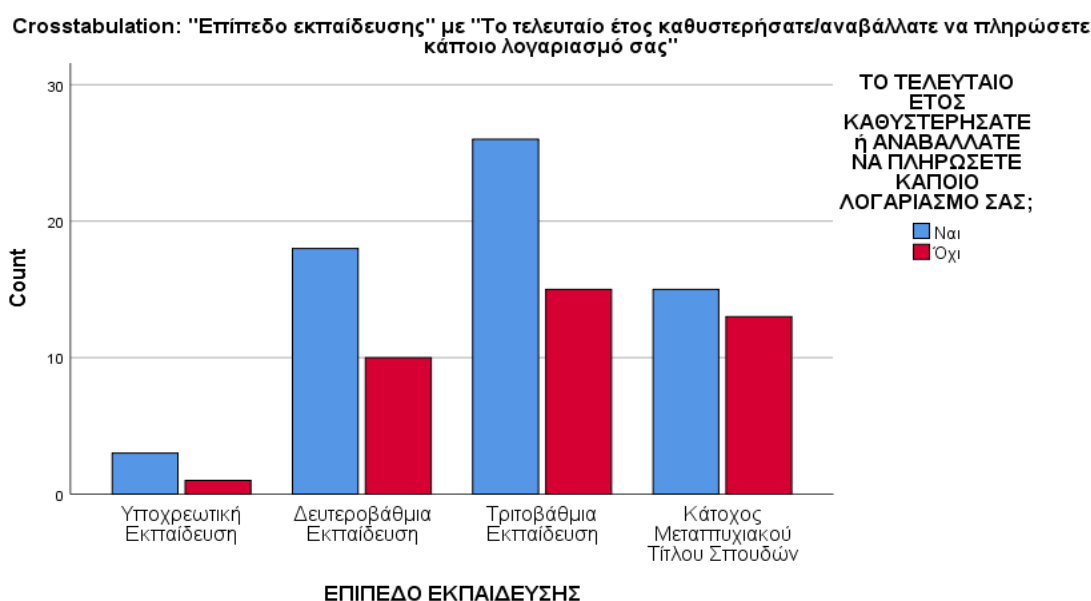
Αυτό μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Για παράδειγμα, άνθρωποι με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης ίσως έχουν καλύτερη επίγνωση της σημασίας της υγείας, άρα ενδέχεται να επενδύουν περισσότερο σε υπηρεσίες υγείας. Αντίθετα, άτομα με χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης μπορεί να αντιμετωπίζουν περισσότερα οικονομικά προβλήματα σχετικά με θέματα υγείας.

4. Από τη σχέση του «επιπέδου εκπαίδευσης» με την «καθυστέρηση/αναβολή πληρωμής λογαριασμών σας», προκύπτουν ενδιαφέροντα δεδομένα:

Συνολικά, υπάρχουν 62 παρατηρήσεις (ίσες με τις αναμενόμενες) που εμφάνισαν «καθυστέρηση ή αναβολή πληρωμής λογαριασμών τους», αναλυτικότερα, ανά επίπεδο εκπαίδευσης:

- 3 νοικοκυριά με «Υποχρεωτική εκπαίδευση» καθυστέρησαν την πληρωμή λογαριασμών τους, το 75% της κατηγορίας.
- 18 νοικοκυριά με «Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση», το 64% της κατηγορίας.
- 26 με «Τριτοβάθμια», το 63% της κατηγορίας.
- 15 με «Μεταπτυχιακό επίπεδο εκπαίδευσης», το 54% της κατηγορίας.

Παρατηρείται ότι η καθυστέρηση/αναβολή πληρωμής λογαριασμών αυξάνεται με το επίπεδο εκπαίδευσης. Η τάση αυτή υποδηλώνει ότι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης, τόσο πιο πιθανό να υπάρξει καθυστέρηση/αναβολή πληρωμής λογαριασμών. Αυτή η καθυστέρηση μπορεί να αντικατοπτρίζει μια δυνητική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και οικονομικής ευημερίας (Διάγραμμα 4.42).

Διάγραμμα 4.42

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Αναβολή Πληρωμής λογαριασμών σας»

5. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα (Διάγραμμα 4.43) εξέτασης της σχέσης του «επίπεδου εκπαίδευσης» με τη «δυσπραγία αγοράς καταναλωτικών αγαθών» φαίνεται ότι:

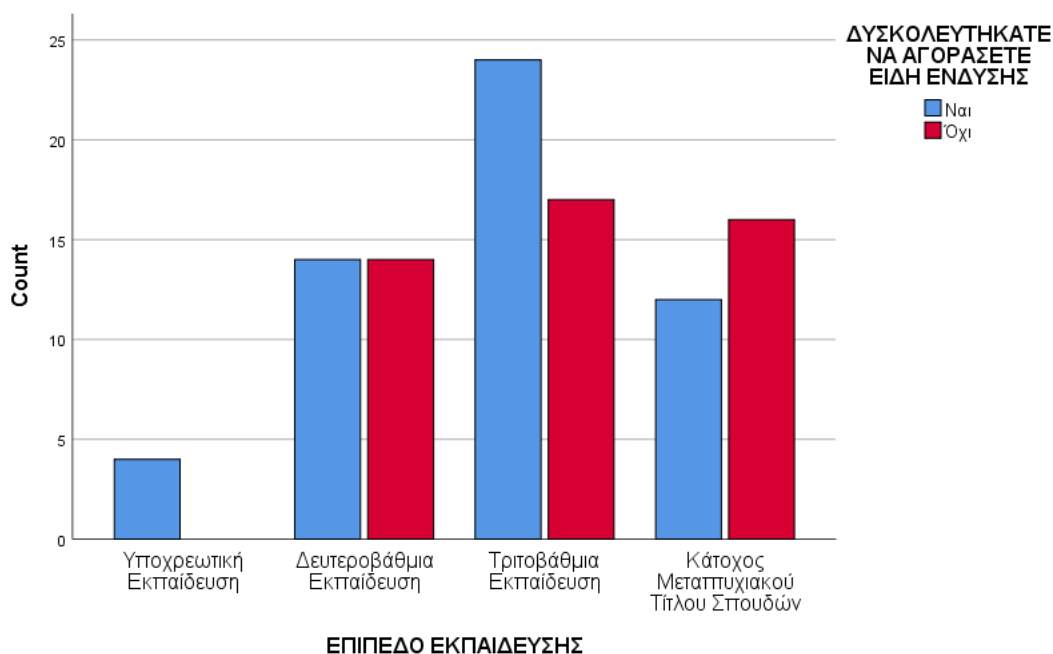
- Τα άτομα που ανήκουν στη βαθμίδα της «Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης» παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη τάση δυσπραγίας αγοράς καταναλωτικών αγαθών.

- Έπεται η ομάδα της «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης».

- Κατόπιν «Οι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών».

- Ενώ, η κατηγορία των ατόμων «Υποχρεωτικής εκπαίδευσης» φαίνεται να εμφανίζουν τη μικρότερη τάση δυσπραγίας τέτοιων αγαθών.

Τα αποτελέσματα αυτά φαίνεται να επιβεβαιώνουν την αναμενόμενη σχέση, ότι άτομα με υψηλότερα επίπεδο εκπαίδευσης είναι πιθανόν να δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την αγορά καταναλωτικών αγαθών.

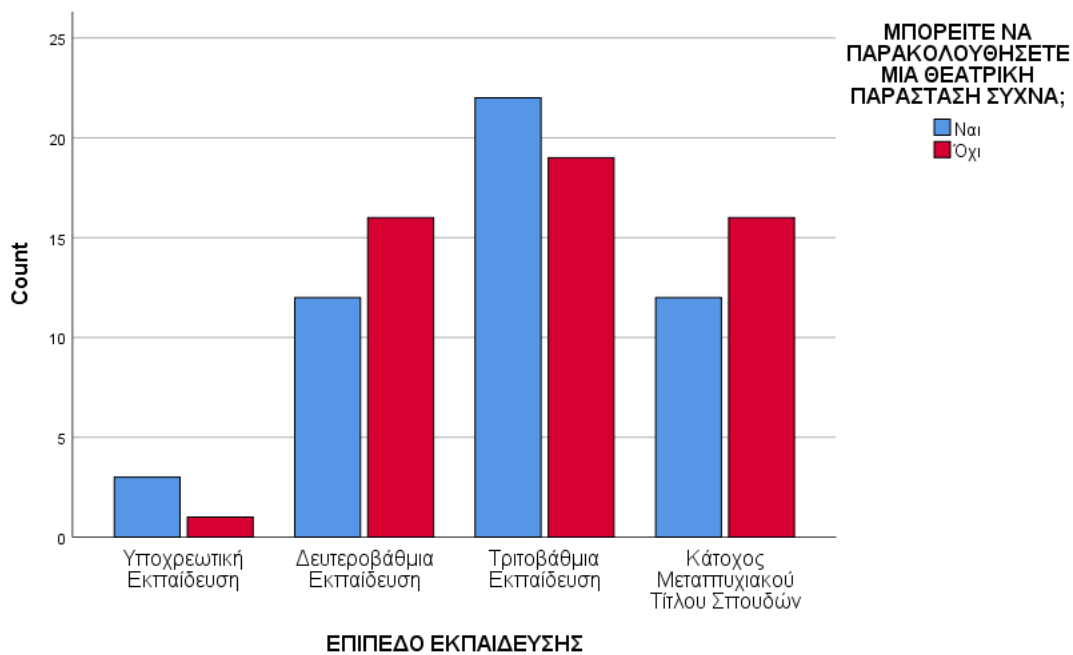
Διάγραμμα 4.43

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Αγορά καταναλωτικών αγαθών»

6. Αναλύοντας τα στοιχεία του Διαγράμματος 4.44, που αναφέρεται στη σχέση του «επίπεδου εκπαίδευσης» με την «ύπαρξη κοινωνικής ζωής» παρατηρούμε ότι:

- Τα άτομα που ανήκουν στην κατηγορία της «Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης» φαίνεται να έχουν τη μεγαλύτερη τάση και δυνατότητα παρακολούθησης θεατρικής παράστασης, άρα και συμμετοχής στην κοινωνική-πολιτιστική ζωή.
- Στον αντίποδα βρίσκονται τα άτομα που ανήκουν στην κατηγορία της «Υποχρεωτικής εκπαίδευσης».

Η σχέση αυτή υποδεικνύει ότι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης, τόσο πιο πιθανό είναι να υπάρχει ενδιαφέρον και συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες.

Διάγραμμα 4.44

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Κοινωνική ζωή»

7. Η ανάλυση της σχέσης του «επιπέδου εκπαίδευσης», με τη μεταβλητή «ποιο το εκπαιδευτικό επίπεδο της χώρας μας» δείχνει ότι: οι περισσότερες απαντήσεις έχουν δοθεί για το «χαμηλό» και «πολύ χαμηλό» «εκπαιδευτικό επίπεδο της χώρας μας» (Διάγραμμα 4.45).

Αναλυτικότερα, ανά εκπαιδευτική βαθμίδα:

- Άτομα με «Υποχρεωτική εκπαίδευση» απάντησαν:

«Πολύ χαμηλό» 1 άτομο, και «Χαμηλό» 2.

- Άτομα «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» απάντησαν:

«Πολύ χαμηλό» 2 άτομα, και «Χαμηλό» 4 άτομα.

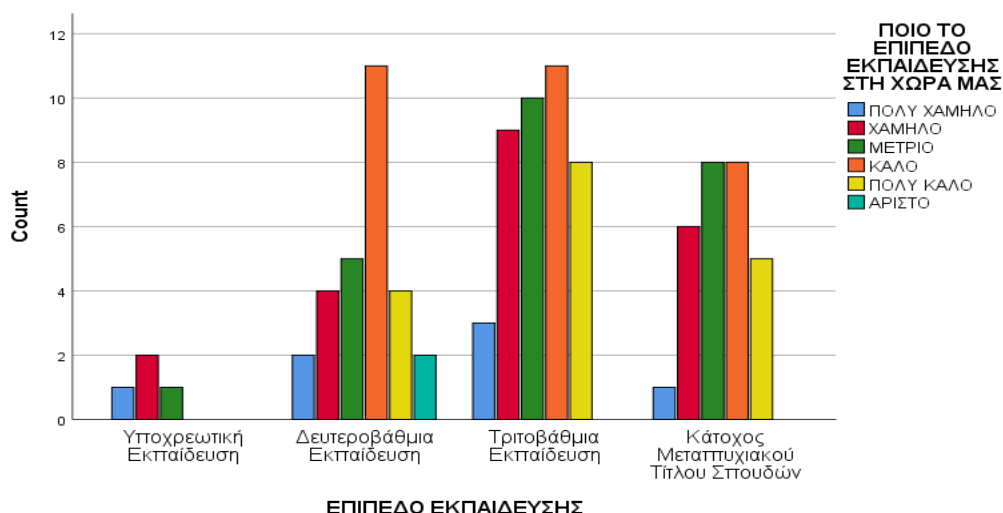
- Άτομα με «Τριτοβάθμια εκπαίδευση» απάντησαν:

«Πολύ χαμηλό» 3 άτομα, και «Χαμηλό» 9.

- Τα άτομα με «Μεταπτυχιακές σπουδές»:

«Πολύ χαμηλό» 1 άτομο, και «Χαμηλό» 6.

Αυτό που παρατηρείται από τις συγκεκριμένες μετρήσεις είναι η τάση ότι όσο αυξάνεται η βαθμίδα εκπαίδευσης, τόσο αυξάνεται η τάση θεώρησης ως «χαμηλό» ή «πολύ χαμηλό» του εκπαιδευτικού επιπέδου της χώρας μας.

Διάγραμμα 4.45

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Ποιο το εκπαιδευτικό επίπεδο της χώρας μας»

8. Το Διάγραμμα 4.46 απεικονίζει τη σχέση του «επιπέδου εκπαίδευσης», με τη μεταβλητή «ποιο το επίπεδο υγείας της χώρας». Αναλυτικότερα, προκύπτουν τα εξής δεδομένα:

- «Υποχρεωτική εκπαίδευση» απάντησαν:

«Πολύ χαμηλό» 2 άτομα. και «Χαμηλό» 2, το «Επίπεδο Υγείας της χώρας μας».

- «Δευτεροβάθμια εκπαίδευση» απάντησαν:

«Πολύ χαμηλό» 2 άτομα. και «Χαμηλό» απάντησαν 7.

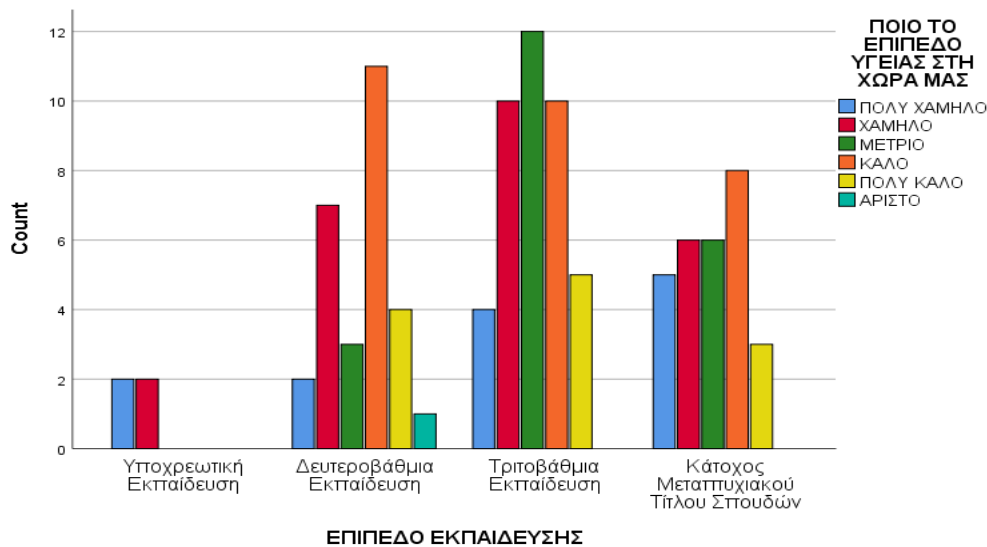
- «Τριτοβάθμια εκπαίδευση» απάντησαν:

«Πολύ χαμηλό» 4 άτομα. και «Χαμηλό» 10.

- «Μεταπτυχιακών σπουδών»:

«Πολύ χαμηλό» 5 άτομα. και «Χαμηλό» 6.

Συμπερασματικά, οι περισσότεροι ερωτώμενοι θεωρούν «κάτω του μετρίου» το «Επίπεδο Υγείας» στη χώρας μας. Επίσης, παρατηρείται ότι όσο ανεβαίνει η βαθμίδα εκπαίδευσης, τόσο πιο κριτική είναι η αντίληψη των ατόμων για το «επίπεδο υγείας της χώρας μας».

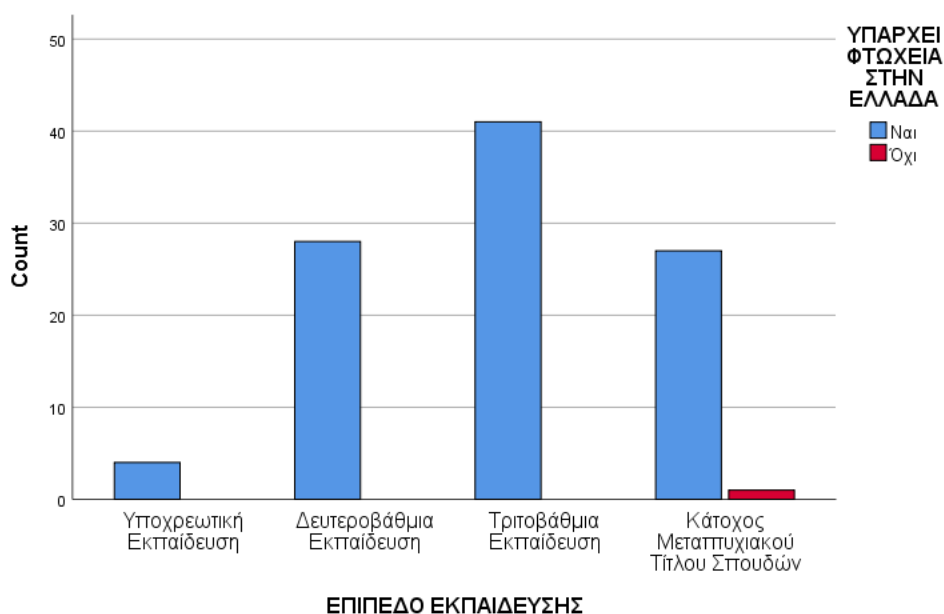
Διάγραμμα 4.46

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Ποιο το επίπεδο υγείας της χώρας μας»

9. *Εν συνεχεία, η σύγκριση της σχέσης του «επιπέδου εκπαίδευσης», με τη μεταβλητή «υπάρχει φτώχεια στην Ελλάδα», 100 από τους 101 ερωτώμενους απαντούν πως «υπάρχει φτώχεια στη χώρα μας». Ανά «εκπαιδευτικό επίπεδο» οι απαντήσεις αυτές αφορούν:*

- 4 άτομα «Υποχρεωτικής εκπαίδευσης».
- 25 άτομα «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης».
- 41 άτομα «Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης».
- 27 άτομα «Μεταπτυχιακών σπουδών» (Διάγραμμα 4.47).

Συνεπώς, όλοι οι ερωτηθέντες, ανεξαρτήτως επιπέδου εκπαίδευσης, υποδεικνύουν ευρεία συναίνεση στην αντίληψη της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης της Ελλάδας σήμερα.

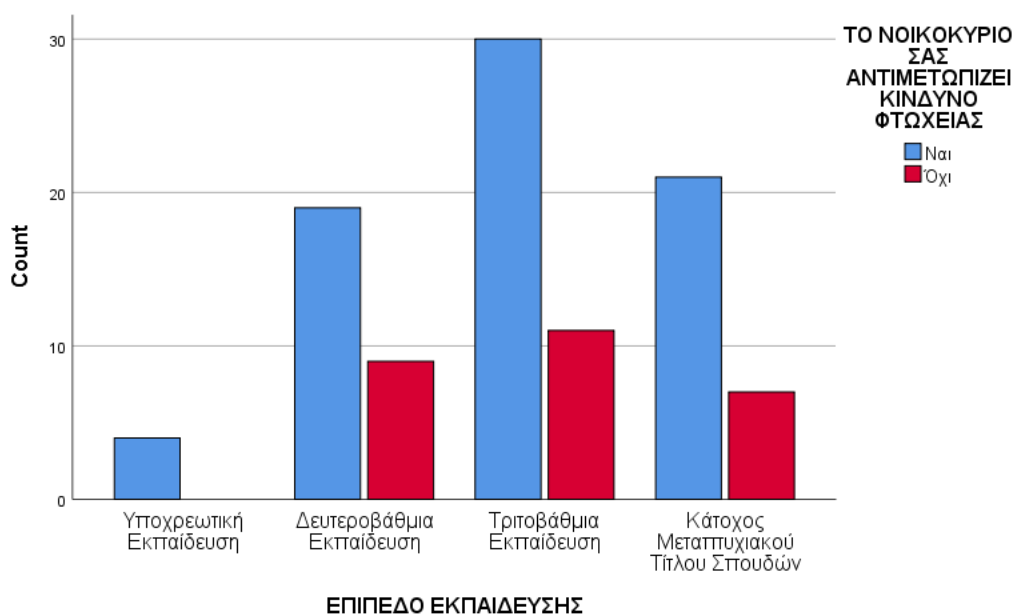
Διάγραμμα 4.47

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Υπάρχει φτώχεια στην Ελλάδα»

10. Από τη σχέση του «επιπέδου εκπαίδευσης», με «το νοικοκυριό σας αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας», διαφαίνεται ότι: 74 νοικοκυριά θεωρούν πως «αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας» (Διάγραμμα 4.48). Ανά «επίπεδο εκπαίδευσης» οι θετικές απαντήσεις αφορούν:

- 4 παρατηρήσεις «Υποχρεωτικής εκπαίδευσης».
- 19 «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης».
- 30 «Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης».
- 21 παρατηρήσεις «Μεταπτυχιακών σπουδών».

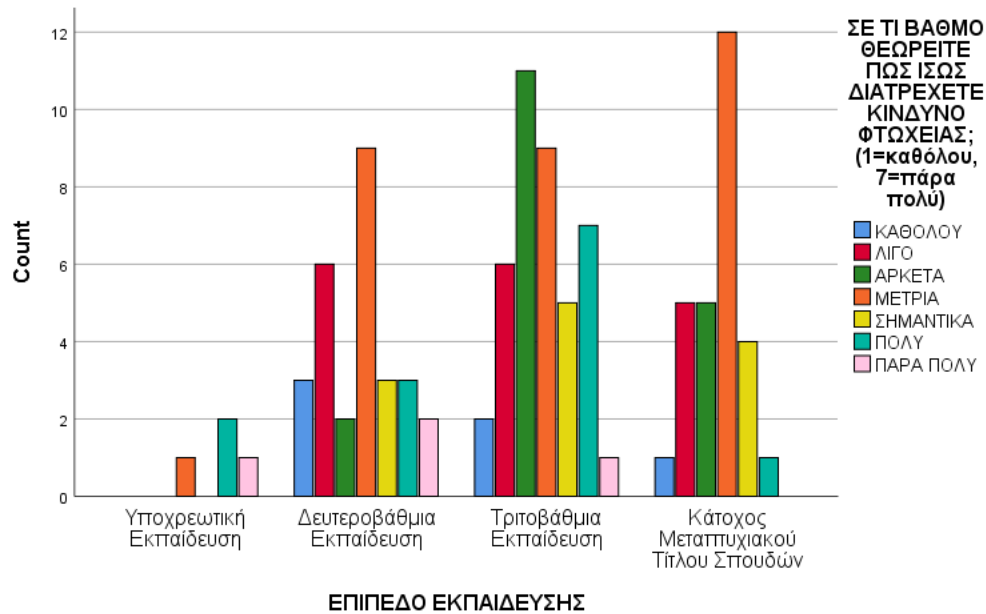
Κατά συνέπεια, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, οι περισσότερες οικογένειες θεωρούν ότι αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας, με τα σημερινά οικονομικά δεδομένα στη χώρα μας. Αυτή η τάση ενδεχομένως να υποδεικνύει ευαλωτότητα και ανασφάλεια για το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον της Ελλάδας, ανεξαρτήτως εκπαιδευτικού επιπέδου.

Διάγραμμα 4.48

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Το νοικοκυριό σας αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας»

11. Η σχέση του «επιπέδου εκπαίδευσης», με τον «βαθμό κινδύνου φτώχειας για το νοικοκυριό τους», δείχνει ότι: το μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας θεωρούν πως διατρέχουν, τα άτομα που ανήκουν στην κατηγορία της «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», (σε σύγκριση με τις υπόλοιπες βαθμίδες εκπαίδευσης), υποδεικνύοντάς την ως την πιο ευάλωτη οικονομική ομάδα του πληθυσμού του δείγματος (Διάγραμμα 4.49).

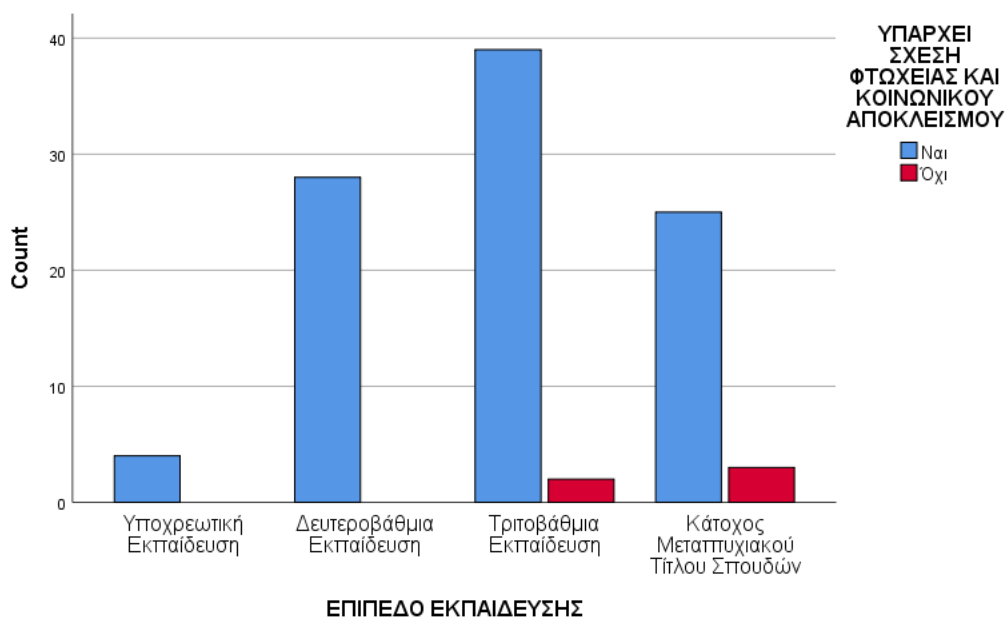
Διάγραμμα 4.49

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Βαθμός κινδύνου φτώχειας για το νοικοκυριό σας»

12. Από τον πίνακα διπλής εισόδου για τις μεταβλητές: «επίπεδο εκπαίδευσης» και «σχέσης φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού» προκύπτει ότι: συνολικά 96 ερωτώμενοι απάντησαν πως «υπάρχει σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού» (Διάγραμμα 4.50). Αναλυτικότερα, ανά «επίπεδο εκπαίδευσης» προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα:

- 4 άτομα «Υποχρεωτικής εκπαίδευσης» απάντησαν θετικά.
- 28 άτομα «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης».
- 39 άτομα «Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης».
- 25 άτομα «Μεταπτυχιακών σπουδών», απαντούν θετικά στην ύπαρξη σχέσης φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Συνεπώς, σε κάθε επίπεδο εκπαίδευσης, οι περισσότεροι ερωτηθέντες αναγνωρίζουν τη σχέση μεταξύ φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Διάγραμμα 4.50

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Υπάρχει σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού»

13. Από την εξέταση της σχέσης του «επίπεδου εκπαίδευσης», με την ερώτηση «υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας», εμφανίζονται 91 (ίσες με τις αναμενόμενες) παρατηρήσεις που απαντούν θετικά. Άρα, υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας του πληθυσμού (Διάγραμμα 4.51).

Συγκεκριμένα, ανά «επίπεδο εκπαίδευσης»:

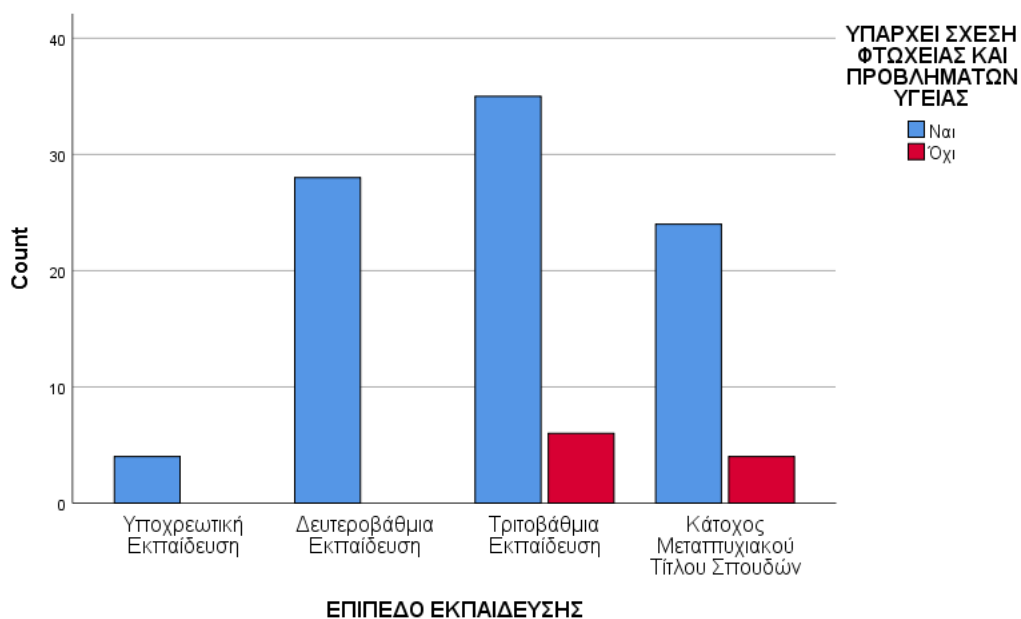
- 4 ερωτηθέντες «Υποχρεωτικής εκπαίδευσης» απάντησαν ότι υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας, επομένως, η φτώχεια επιδεινώνει τα προβλήματα υγείας του πληθυσμού.

- 28 ερωτηθέντες «Δευτεροβάθμιας βαθμίδας εκπαίδευσης».

- 35 «Τριτοβάθμιας».

- 24 ερωτηθέντες «Μεταπτυχιακών σπουδών».

Συμπερασματικά, οι περισσότεροι ερωτηθέντες αναγνωρίζουν την ύπαρξη της σχέσης φτώχειας και προβλημάτων υγείας, υποδεικνύοντας ευαισθησία των συμμετεχόντων στα κοινωνικό-οικονομικά προβλήματα της χώρας.

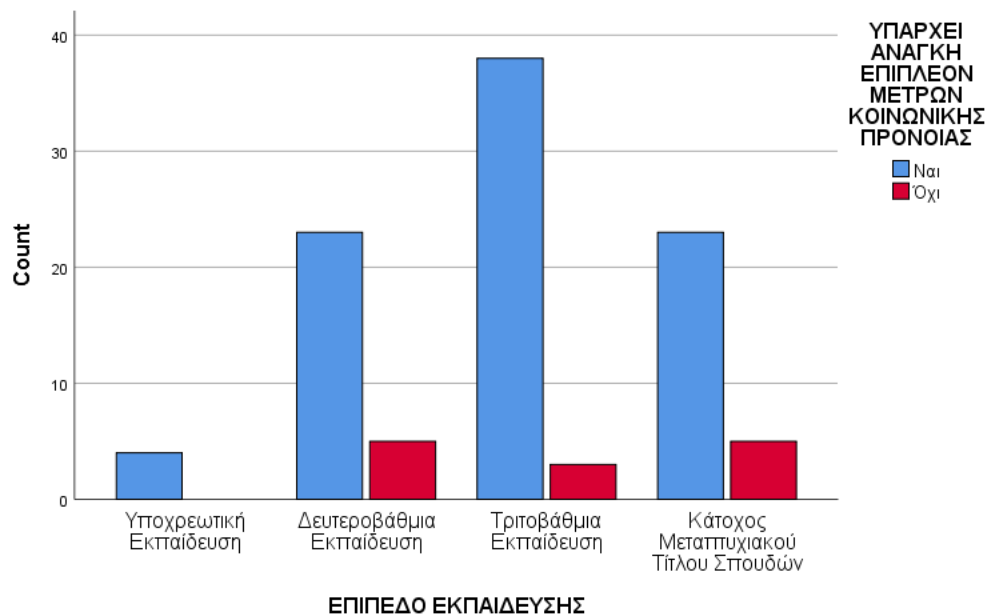
Διάγραμμα 4.51

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας»

14. Από τη σχέση του «επιπέδου εκπαίδευσης», με την «ανάγκη επιπλέον μέτρων κοινωνικής πρόνοιας», αναφέρονται 88 θετικές απαντήσεις (Διάγραμμα 4.52). Δηλαδή, 88 ερωτώμενοι «θεωρούν αναγκαία τα επιπλέον μέτρα κοινωνικής πολιτικής». Ειδικότερα:

- 4 άτομα «Υποχρεωτικής εκπαίδευσης» επιθυμούν περισσότερα μέτρα κοινωνικής πρόνοιας.
- 23 άτομα «Δευτεροβάθμιας».
- 38 άτομα «Τριτοβάθμιας».
- 23 άτομα «Μεταπτυχιακών σπουδών».

Επομένως, ανεξάρτητα από το επίπεδο εκπαίδευσης, οι περισσότεροι ερευνώμενοι θεωρούν αναγκαία τα επιπλέον μέτρα κοινωνικής πολιτικής στη χώρα μας. Καθίσταται κατανοητό ότι οι περισσότεροι, ανεξαρτήτως εκπαιδευτικού επιπέδου, θεωρούν ότι η κοινωνική και οικονομική κατάσταση της χώρας μας είναι δυσχερής.

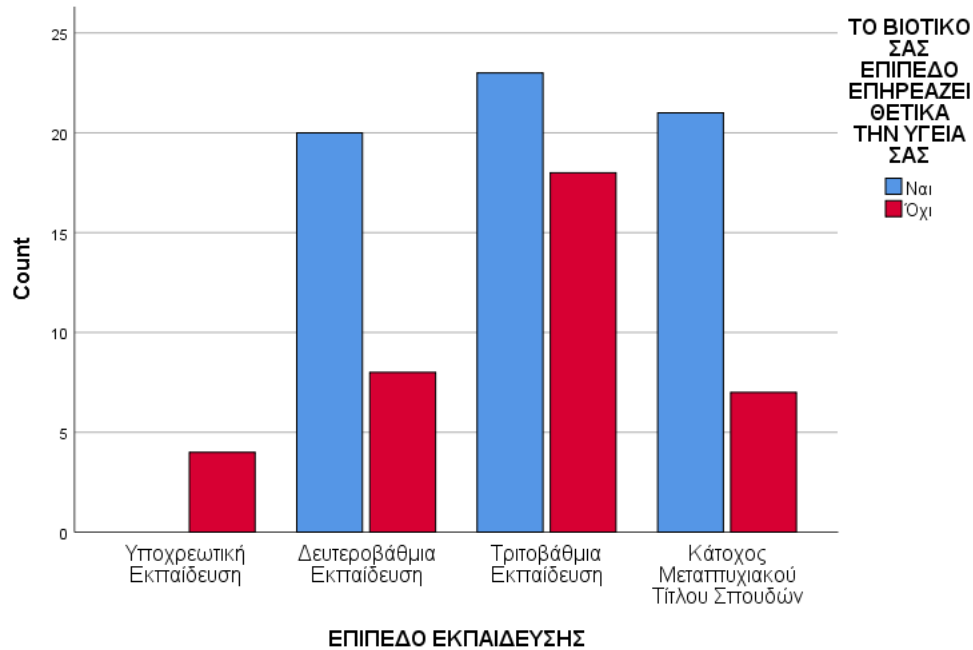
Διάγραμμα 4.52

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Ανάγκη επιπλέον μέτρων κοινωνικής πρόνοιας»

15. Από το Διάγραμμα 4.53 προκύπτει ότι 64 ερωτώμενοι απάντησαν θετικά στην ερώτηση: «Το βιοτικό τους επίπεδο επηρεάζει θετικά το επίπεδο υγείας τους».

Συγκεκριμένα:

- 20 άτομα «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» απάντησαν ότι το επίπεδο διαβίωσής τους επηρεάζει θετικά την υγεία τους.
- 23 άτομα «Τριτοβάθμιας».
- 21 άτομα «Μεταπτυχιακών σπουδών».

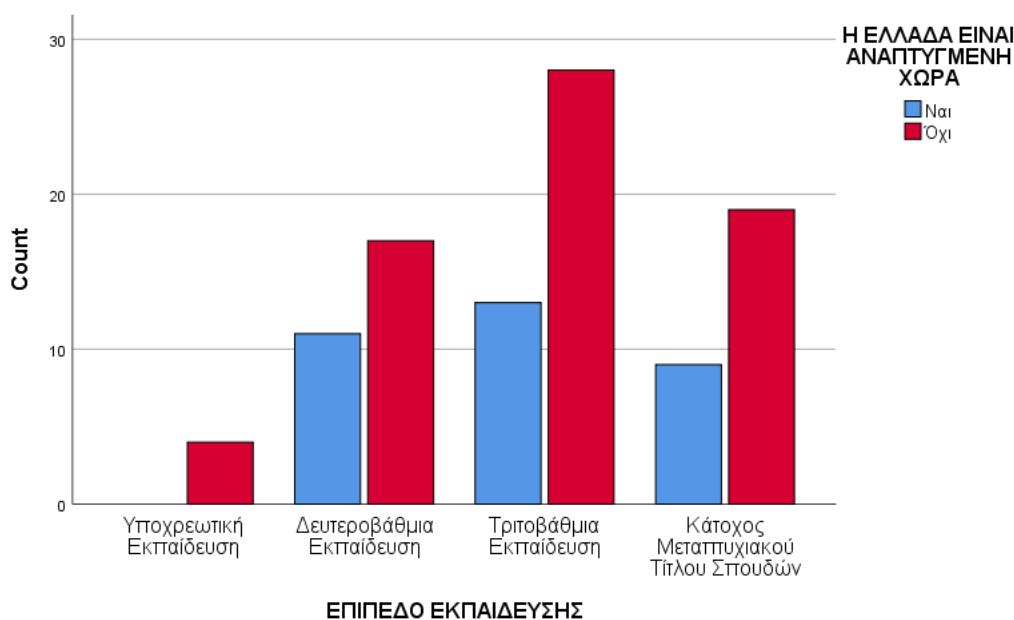
Διάγραμμα 4.53

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Βιοτικό σας επίπεδο επηρεάζει θετικά την υγεία σας»

16. Εντύπωση προκαλεί πως μόνο 33 άτομα από τα 101 του δείγματος, απάντησαν θετικά στην ερώτηση που αφορά την άποψή τους σχετικά με το ότι: «*Η Ελλάδα είναι αναπτυγμένη χώρα και ισότιμο μέλος της Ε.Ε.*». Αυτές οι απαντήσεις αφορούν:

- 11 άτομα «Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης».
- 13 άτομα «Τριτοβάθμιας».
- 9 άτομα «Μεταπτυχιακών σπουδών (Διάγραμμα 4.54).

Διαφαίνεται λοιπόν, ότι η μεγαλύτερη μερίδα του δείγματος διατηρεί σημαντικές αμφιβολίες ή αρνείται την άποψη, ότι η χώρα μας είναι αναπτυγμένη χώρα και ισότιμο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διάγραμμα 4.54

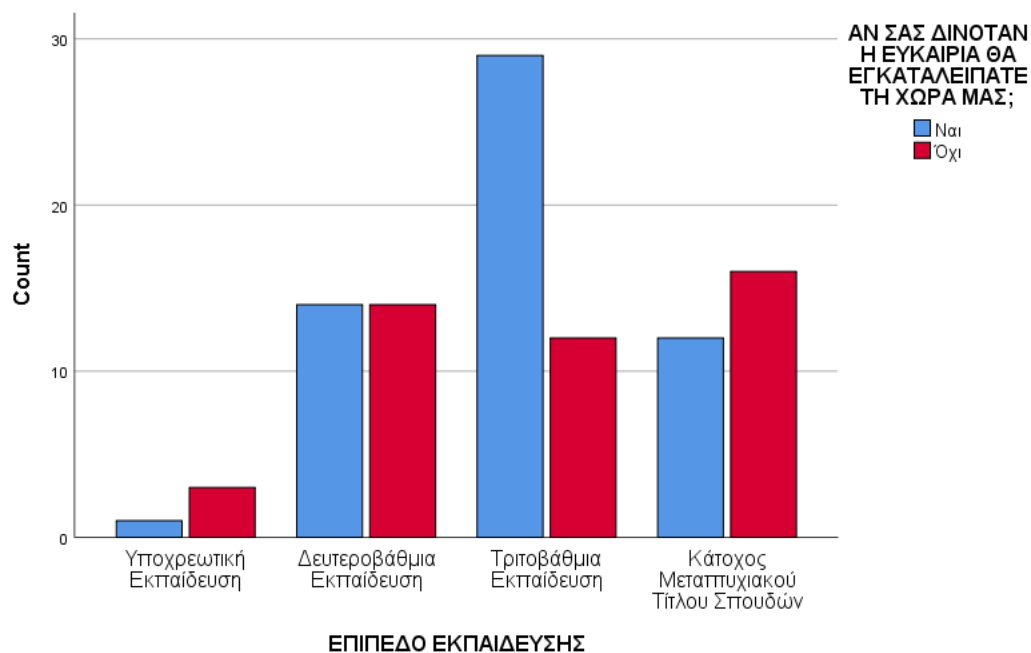
Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Η Ελλάδα είναι αναπτυγμένη χώρα»

17. Από την εξέταση των μεταβλητών: «επίπεδο εκπαίδευσης» και «εγκατάλειψης της χώρας», εμφανίζονται 56 θετικές απαντήσεις από τους ερωτώμενους. Δηλαδή, 56 άτομα απάντησαν θετικά, ότι θα «εγκατέλειπαν τη χώρα μας αν τους δινόταν η ευκαιρία», (Διάγραμμα 4.55).

Ειδικότερα:

- 1 θετική παρατήρηση από την κατηγορία «Υποχρεωτική εκπαίδευση».
- 14 θετικές παρατηρήσεις «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης».
- 29 «Τριτοβάθμιας».
- 12 «Μεταπτυχιακών σπουδών».

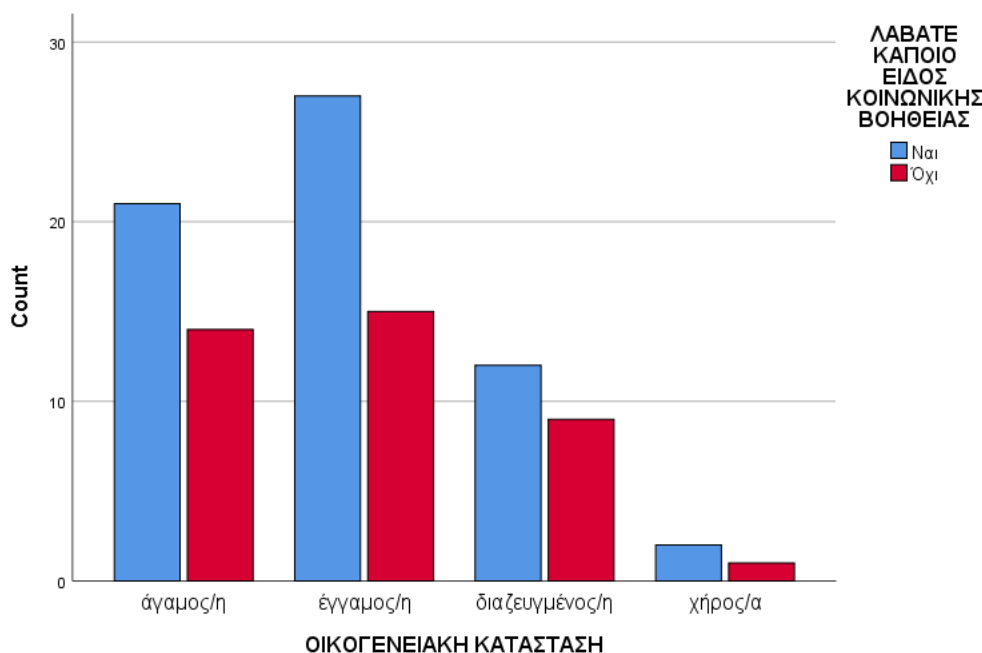
Διαφαίνεται επίσης, ότι η πρόθεση να εγκαταλείψουν τη χώρα, είναι περισσότερο έντονη σε υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης. Υποδεικνύοντας ενδεχομένως πως στη χώρα μας δεν αναγνωρίζονται και δεν αξιοποιούνται οι γνώσεις των ατόμων αυτών των κατηγοριών καταλλήλως.

Διάγραμμα 4.55

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Επίπεδο Εκπαίδευσης» με «Ευκαιρία εγκατάλειψης της Ελλάδας»

Β. Έχοντας ως ανεξάρτητη μεταβλητή την «Οικογενειακή Κατάσταση» και εξαρτημένες τις υπόλοιπες που εμφανίζονται στα διαγράμματα που ακολουθούν, εξάγονται τα εξής αποτελέσματα:

Διάγραμμα 4.56

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Λάβατε κάποιο είδος Κοινωνικής βοήθειας το 2022»

1. Η ανάλυση της σχέσης της «οικογενειακής κατάστασης» με τη μεταβλητή «λάβετε κάποιο είδος κοινωνικής βοήθειας», (Διάγραμμα 4.56), δείχνει πως:

- Από την ομάδα των «άγαμων», 21 νοικοκυριά έχουν λάβει κάποιο «είδος κοινωνικής βοήθειας», και 14 όχι.
- Από την ομάδα των «έγγαμων», 27 νοικοκυριά έχουν λάβει κάποιο «είδος κοινωνικής βοήθειας», και 15 όχι.
- Από την ομάδα των «διαζευγμένων», 12 έχουν λάβει και 9 δεν έχουν λάβει «κοινωνική βοήθεια» το 2022.
- Και τέλος, 2 άτομα της ομάδας των «χήρων» έχει λάβει, και 1 περίπτωση που δεν έχει λάβει κανένα «είδος κοινωνικής βοήθειας».

Ουσιαστικά, τα περισσότερα νοικοκυριά (62 από τα 101) έχουν λάβει κάποιο «είδος κοινωνικής βοήθειας» το 2022.

2. Τα δεδομένα της σχέσης που προκύπτουν εξετάζοντας τις μεταβλητές: «οικογενειακή κατάσταση», με την «καθυστέρηση/αναβολή πληρωμής λογαριασμών» (Διάγραμμα 4.57), δείχνουν πως 23 άτομα «καθυστέρησαν/ανέβαλλαν την πληρωμή λογαριασμών τους», ενώ 12 όχι.

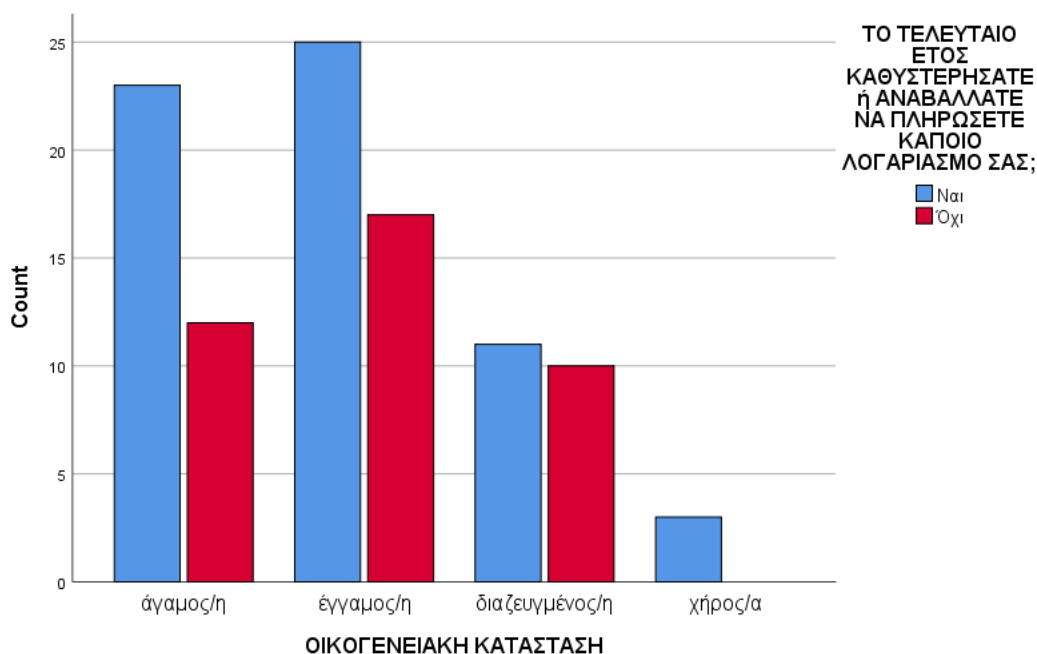
Συγκεκριμένα:

- 25 νοικοκυριά της ομάδας των «έγγαμων», «καθυστέρησαν την πληρωμή λογαριασμών τους», ενώ 17 όχι.

- 11 της ομάδας των «διαζευγμένων» ναι, και 10 όχι.

- 3 άτομα της ομάδας «χήροι» καθυστέρησαν την πληρωμή λογαριασμών τους.

Συνοπτικά, οι «άγαμοι» και «έγγαμοι» παρουσιάζουν μεγαλύτερη πιθανότητα να αντιμετωπίσουν δυσπραγία για λογαριασμούς του νοικοκυριού τους.

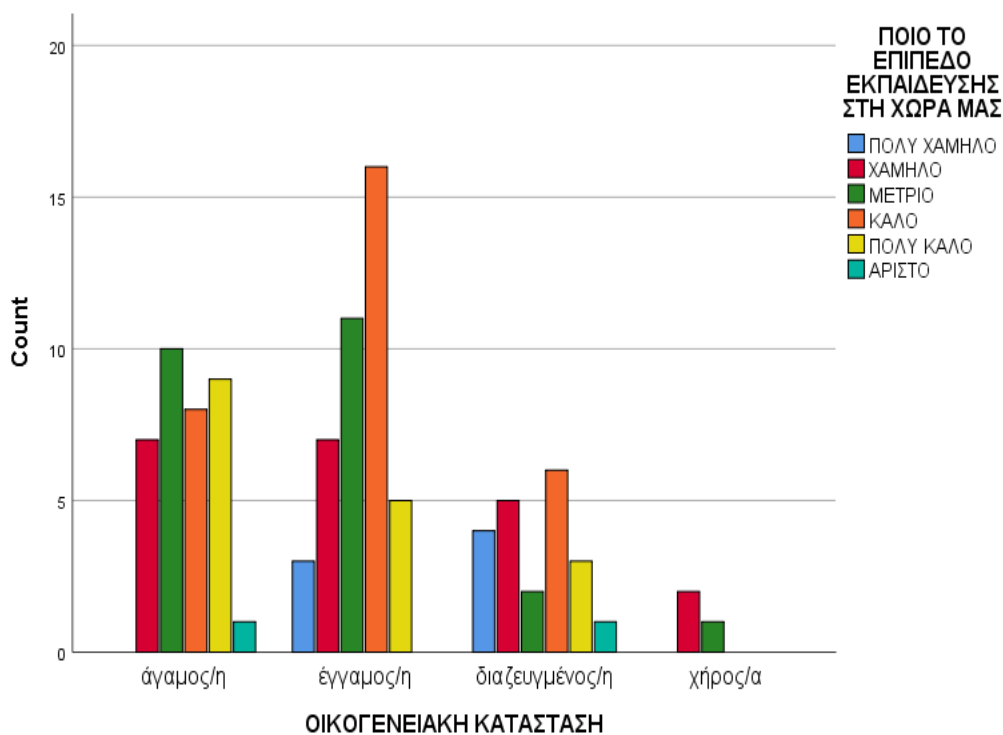
Διάγραμμα 4.57

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Καθυστέρηση/αναβολή πληρωμής λογαριασμών το 2022»

3. Στο Διάγραμμα 4.58 φαίνεται να μοιράζονται οι απαντήσεις αναφορικά με τη σχέση της «οικογενειακής κατάστασης», με «ποιο το επίπεδο εκπαίδευσης της χώρας».

Συγκεκριμένα:

- Από τους «άγαμους»:
 - 7 άτομα θεωρούν «χαμηλό» το «επίπεδο εκπαίδευσης της χώρας»,
 - 10 «μέτριο» και
 - 8 «καλό», συνολικά 25 παρατηρήσεις.
- Οι «έγγαμοι»:
 - «πολύ χαμηλό» 3 άτομα,
 - «χαμηλό» 7,
 - «μέτριο» 11 και
 - «καλό» 16, σύνολο 37 παρατηρήσεις.

Διάγραμμα 4.58

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Ποιο το επίπεδο εκπαίδευσης της χώρας μας»

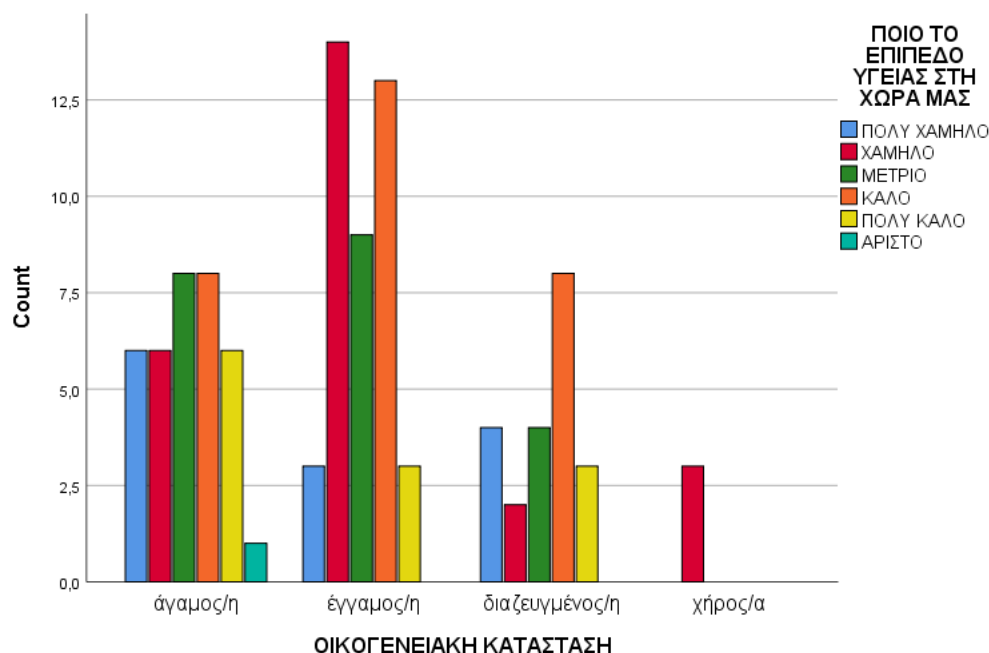
- Οι «διαζευγμένοι»:
 - «πολύ χαμηλό» 4 άτομα,
 - «χαμηλό» 5,
 - «μέτριο» 6,
 - και «καλό» 6, σύνολο 17 παρατηρήσεις.
- Ενώ, οι «χήροι»:
 - «χαμηλό» 2 άτομα, και
 - «μέτριο επίπεδο εκπαίδευσης» 1 παρατήρηση.

Συνολικά, η πληθώρα (54) των απαντήσεων αφορά την αντίληψη ότι: Το «επίπεδο εκπαίδευσης» της χώρας μας είναι «κάτω του μετρίου».

4. Στο Διάγραμμα 4.59, του πίνακα διπλής εισόδου, οι παρατηρήσεις μοιράζονται. Εξετάζεται η σχέση της «οικογενειακής κατάστασης», με «ποιο το επίπεδο υγείας της χώρας». Αρκετά μεγάλη ομάδα του δείγματος ορίζει το «επίπεδο υγείας» της χώρας «κάτω του μετρίου επιπέδου», ήτοι 40 παρατηρήσεις.

Αναλυτικότερα:

- Από την ομάδα των «άγαμων»:
 - «πολύ χαμηλό» απαντούν 6 άτομα,
 - «χαμηλό» 8,
 - «μέτριο» 8, και 8 απαντούν «καλό».
- Από τους «έγγαμους»:
 - 3 άτομα το θεωρούν «πολύ χαμηλό»,
 - 14 «χαμηλό»,
 - 9 «μέτριο», και 13 «καλό».
- Οι «διαζευγμένοι» απαντούν:
 - 4 άτομα «πολύ χαμηλό»,
 - 2 «χαμηλό»,
 - 4 «μέτριο», και 8 «καλό».
- Ενώ «χαμηλό» απαντά η ομάδα των «χήρων», δηλαδή 3 παρατηρήσεις.

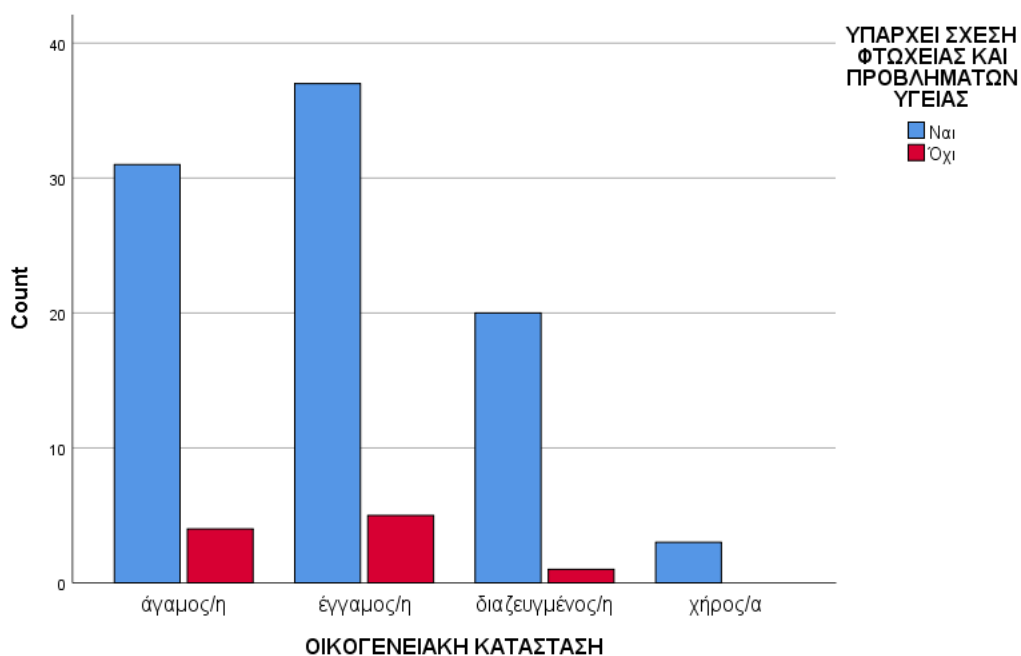

Διάγραμμα 4.59

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Ποιο το επίπεδο Υγείας της χώρας μας»

5. Το Διάγραμμα 4.60 απεικονίζει τη σχέση της «οικογενειακής κατάστασης», με τη μεταβλητή «υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας». Από την εξέταση αυτή φαίνεται ότι οι άνθρωποι πιστεύουν ότι υπάρχει σχέση μεταξύ φτώχειας και προβλημάτων υγείας, βάσει της οικογενειακής τους κατάστασης.

Συνολικά, η πληθώρα των απαντήσεων είναι θετικές. Εύκολα λοιπόν, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι υπάρχει σημαντική θετική σχέση μεταξύ της «οικογενειακής κατάστασης» και της αντίληψης για τη «σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας», παρόλο που οι απαντήσεις δόθηκαν από διαφορετικές ομάδες οικογενειακής κατάστασης. Εν ολίγοις, διαφαίνεται πως το βιοτικό επίπεδο θεωρείται ως σημαντικός παράγοντας καθορισμού του επιπέδου υγείας των νοικοκυριών του δείγματος.

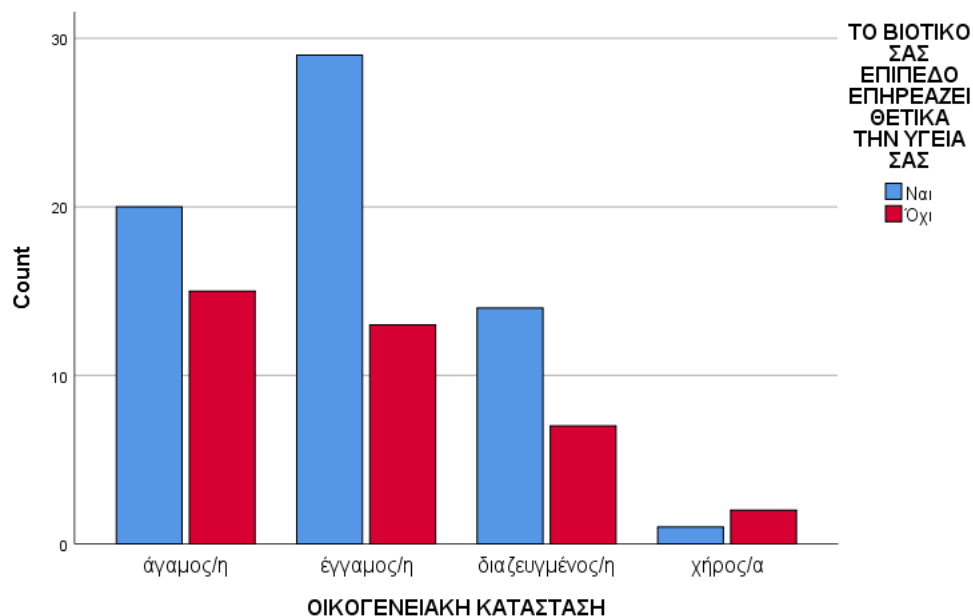
Διάγραμμα 4.60
Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας»

6. Η σχέση της «οικογενειακής κατάστασης», με «το βιοτικό σας επίπεδο επηρεάζει θετικά την υγεία σας» δείχνει ότι: το βιοτικό επίπεδο των ερωτώμενων επηρεάζει θετικά την υγεία τους.

Δηλαδή:

- 20 άτομα της κατηγορίας «άγαμοι»,
- 29 άτομα της κατηγορίας «έγγαμοι»,
- 14 άτομα της κατηγορίας «διαζευγμένοι», και
- 1 «χήρος»,

θεωρούν ότι το επίπεδο διαβίωσής τους επιδρά θετικά στην υγεία τους. Επομένως, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων θεωρεί ότι το υψηλότερο βιοτικό τους επίπεδο επηρεάζει θετικά την υγεία τους (Διάγραμμα 4.61).

Διάγραμμα 4.61

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Το βιοτικό σας επίπεδο επηρεάζει θετικά την υγεία σας»

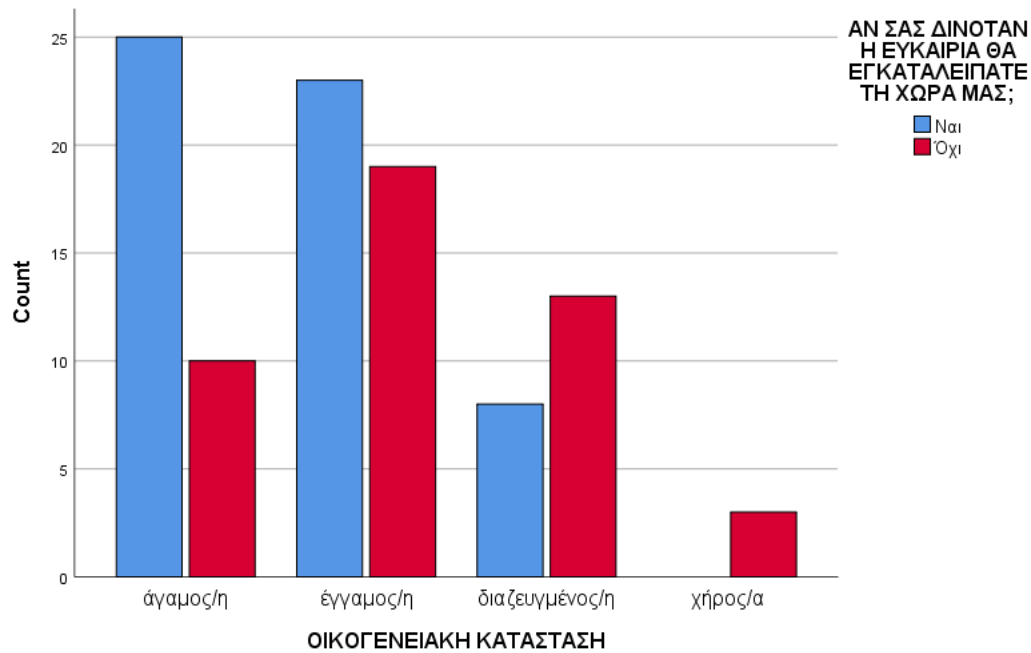
7. Από την εξέταση της σχέσης της «οικογενειακής κατάστασης», με την «ευκαιρία εγκατάλειψης της χώρας», (Διάγραμμα 4.62), προκύπτει ότι:

- 25 άτομα, κατηγορίας «άγαμοι»,
- 23 άτομα, κατηγορίας «έγγαμοι» και
- 8 «διαζευγμένοι»,

αν τους δινόταν η ευκαιρία θα «εγκατάλειπαν τη χώρα μας, συνολικά 56 άτομα/νοικοκυριά.

Με τους «άγαμους» να εμφανίζουν τις περισσότερες θετικές απαντήσεις, και τους «διαζευγμένους» το χαμηλότερο βαθμό θετικών απαντήσεων.

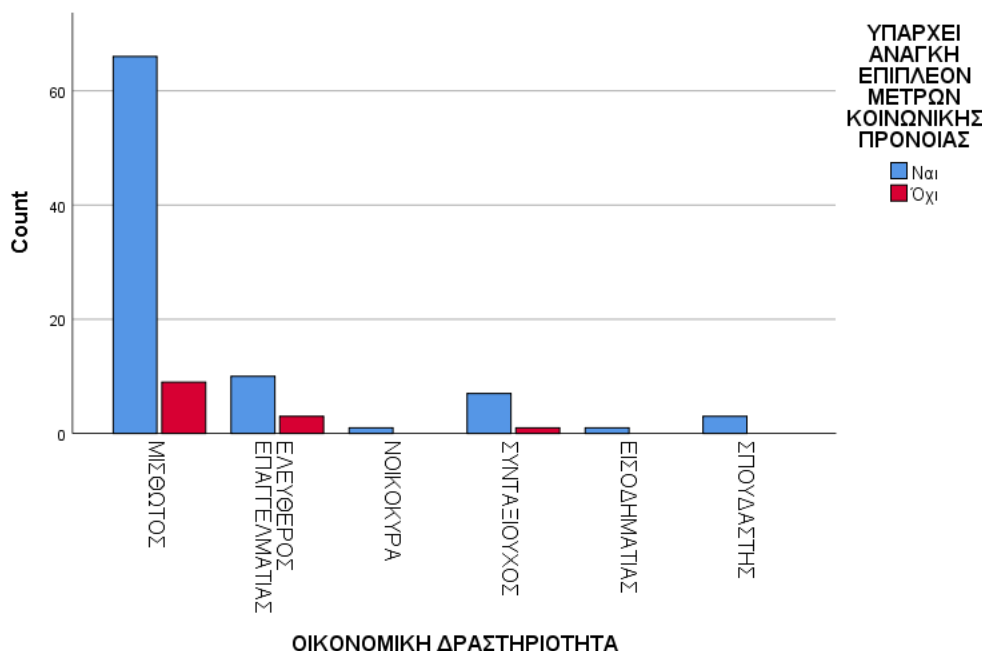
Συνολικά, διαφαίνεται ότι η «οικογενειακή κατάσταση» επηρεάζει την προθυμία των ανθρώπων να εγκαταλείψουν τη χώρα, με τους «άγαμους» να δείχνουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Διάγραμμα 4.62

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Ευκαιρία εγκατάλειψης της χώρας»

Γ. Έχοντας ως ανεξάρτητη μεταβλητή την «Οικονομική Δραστηριότητα» και εξαρτημένες τις υπόλοιπες που εμφανίζονται στα Διαγράμματα που ακολουθούν, εξάγονται τα εξής αποτελέσματα:

Διάγραμμα 4.63

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικονομική Δραστηριότητα» με «Ανάγκης επιπλέον μέτρων κοινωνικής προστασίας»

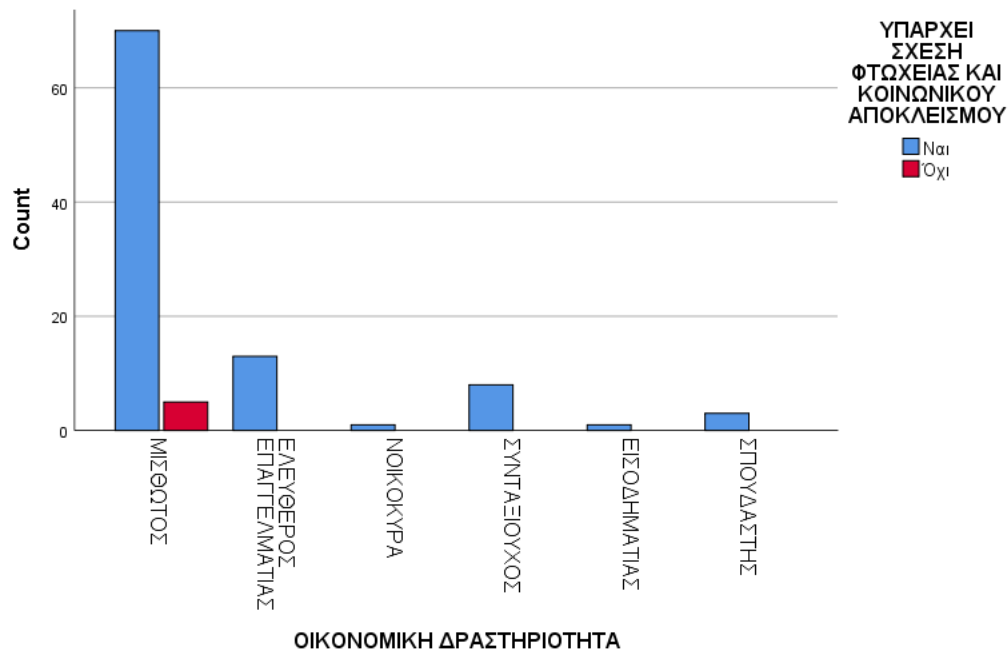
1. Η ανάλυση της σχέσης της «οικονομικής δραστηριότητας», με την «ανάγκη επιπλέον μέτρων κοινωνικής προστασίας», (Διάγραμμα 4.63), δείχνει ότι: οι περισσότεροι «μισθωτοί» αναγνωρίζουν την ανάγκη για «επιπλέον μέτρων κοινωνικής πρόνοιας» (66 από τους 75). Προφανώς, οι «μισθωτοί» εκφράζουν τα υψηλότερα επίπεδα ανησυχίας και ανασφάλειας, εφόσον επωμίζονται το μεγαλύτερο φορολογικό βάρος στη χώρα μας.

Οι «ελεύθεροι επαγγελματίες» πάλι αναγνωρίζουν αυτήν την ανάγκη, μάλιστα 10 από τους 13 υποστηρίζουν αυτήν την άποψη. Ενώ, οι υπόλοιπες οικονομικές ομάδες δραστηριοτήτων (νοικοκυριά, συνταξιούχοι, εισοδηματίας και σπουδαστής) δεν ανέφεραν την ανάγκη για επιπλέον «μέτρα κοινωνικής πρόνοιας».

2. Συγκρίνοντας την «οικονομική δραστηριότητα» με τη «σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού», (Διάγραμμα 4.64) προκύπτει πως όλες οι ομάδες εργασίας αντιλαμβάνονται τη σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Συγκεκριμένα:

- οι περισσότεροι «μισθωτοί» (70 από τους 75) και
- όλοι οι ελεύθεροι επαγγελματίες (13 από τους 13).

Διάγραμμα 4.64

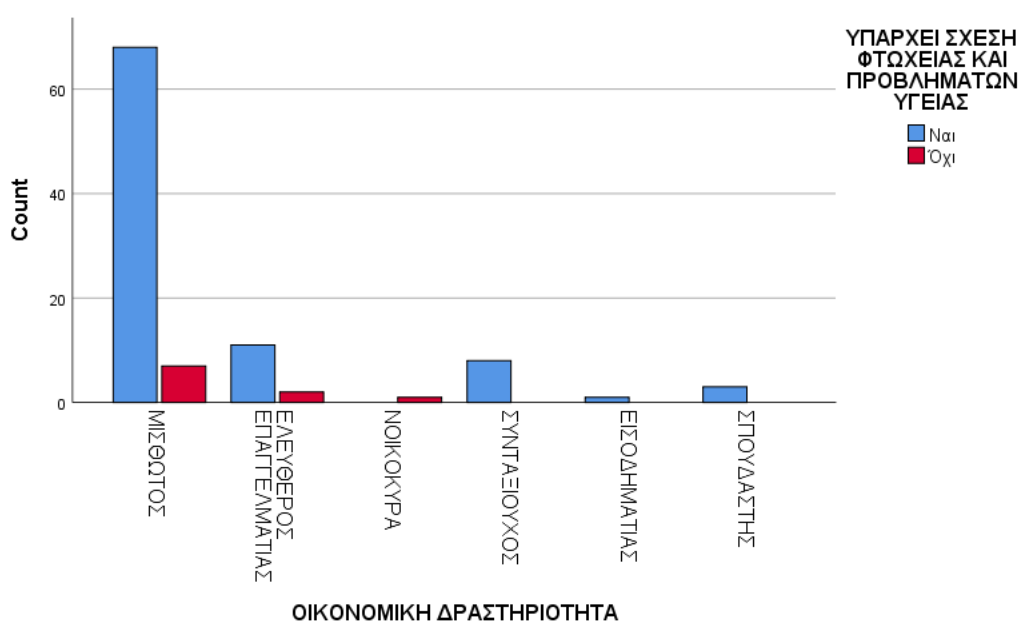
Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικονομική δραστηριότητα» με «Σχέσης φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού»

3. Το Διάγραμμα 4.65 δείχνει τη σχέση της «οικονομικής δραστηριότητας», με τη «σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας». Η αντίληψη της πλειονότητας των ερωτηθέντων απαντά πως «υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας».

Μάλιστα:

- 68 από τους 75 «μισθωτούς» και
- 11 από τους 13 «ελεύθερους επαγγελματίες» τάσσονται υπέρ αυτής της άποψης.

Η αντίληψη αυτή συνάδει με τη θεώρηση του Wilkinson, (1973), που εξετάζει τις συνέπειες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην υγεία των ατόμων.

Διάγραμμα 4.65

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικονομική δραστηριότητα» με «Σχέσης φτώχειας και προβλημάτων υγείας»

Δ. Από τον πίνακα διασταύρωσης (Crosstabulation) των μεταβλητών «Ποιος ο κύριος λόγος ύπαρξης της φτώχειας», με την «Οικονομική Δραστηριότητα» ως εξαρτημένη μεταβλητή, προκύπτει υψηλός συντελεστής αβεβαιότητας (uncertainty coefficient = 0,098).

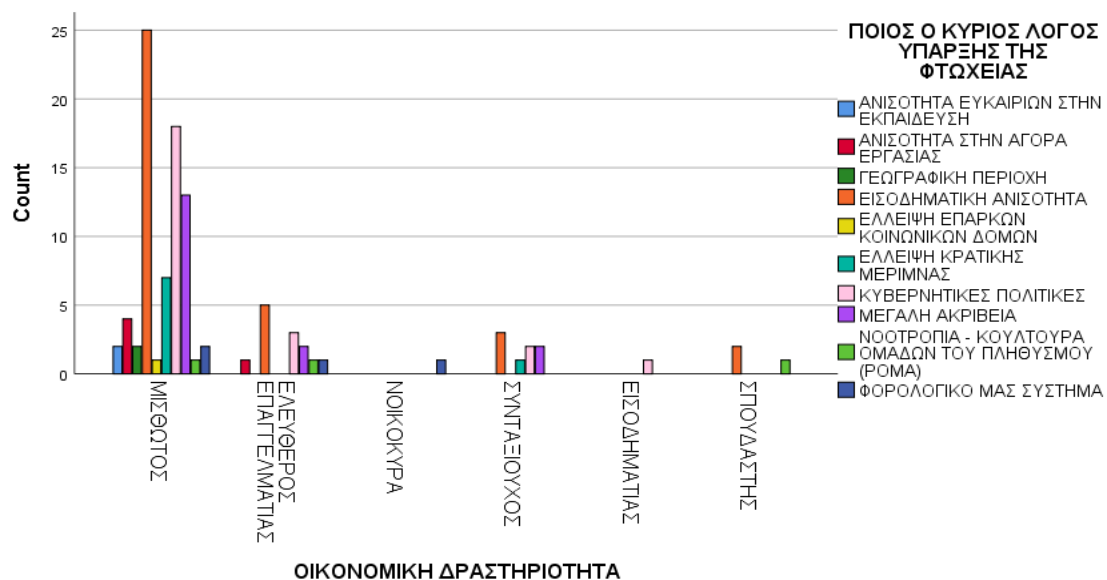
Το γεγονός αυτό υποδηλώνει πως είναι αρκετά πιθανό οι τιμές αυτών των μεταβλητών να είναι σημαντικά διαφορετικές από τις εκτιμήσεις τους και ίσως δεν εμφανίζονται οι πραγματικές τους τιμές. Ενώ οι περισσότερες απαντήσεις αφορούν:

- Την «εισοδηματική ανισότητα» ως βασικό λόγο ύπαρξης της φτώχειας στη χώρα μας.

Άλλες βασικές αιτίες θεωρούνται:

- «οι κυβερνητικές πολιτικές»,
- «η ακρίβεια», και
- «η έλλειψη κρατικής μέριμνας».

Διαφαίνεται ότι η θεωρία του «φαύλου κύκλου της φτώχειας», (Marger, 2008) επαληθεύεται εκ νέου. Διαπιστώνεται επίσης ότι η φτώχεια δύναται όντως να αναπαράγει φτώχεια (O'Connor, 2020). Βέβαια, ο υψηλός συντελεστής αβεβαιότητας μπορεί να υποδηλώνει σημαντική συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών, όμως, δεν παρέχει πληροφορίες για την ένταση αυτής της συσχέτισης (Διάγραμμα 4.66).

Διάγραμμα 4.66

Απεικόνιση πίνακα διπλής εισόδου: «Οικονομική δραστηριότητα» με «Ποιος ο κύριος λόγος ύπαρξης της φτώχειας»

4.2.4. Ανακεφαλαίωση περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης

Παρουσίαση δεδομένων

Σύμφωνα με τα αναφερόμενα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης των ποσοτικών στοιχείων της πρωτογενούς έρευνας, διαφαίνεται πως ισχύουν όλες οι υποθέσεις στις οποίες βασίστηκε η εργασία (Robinson and Acemoglu, 2013). Αναντίρρητα, τα στοιχεία εμφανίζουν ισχυρή σχέση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών και την εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Εξετάζοντας τους πίνακες συχνοτήτων προκύπτουν τα εξής δεδομένα:

- Το 54,5% των ερευνώμενων που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν γυναίκες.
- Το 72,3% έχει ολοκληρώσει έως και την τριτοβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης.
- Το 34,7% είναι άγαμοι, ενώ το υπόλοιπο 65,3% έχει βρεθεί ή βρίσκεται σε έγγαμη κατάσταση.
- Το 27,7% του δείγματος ανήκει στην ηλικιακή ομάδα: 46-55 ετών.
- Το 74,3% είναι μισθωτοί.
- Το 27,7% των νοικοκυριών ανήκουν σε τριμελείς οικογένειες.
- Το 42,6% δεν έλαβε κανένα είδος κοινωνικής βοήθειας, το 32,7% έλαβε το Market Pass, το 6,9% επιδόματα τέκνων και το 5% επιδόματα ΟΠΕΚΑ. Συνολικά το 57,4% του δείγματος έλαβε κάποιο είδος κοινωνικής βοήθειας.
- Το 74% διαμένει σε ιδιόκτητη οικία.
- Το 22,8% του δείγματος αντιμετωπίζει προβλήματα υγείας εντός του νοικοκυριού του. Επίσης, αντιμετωπίζουν οικονομικές επιβαρύνσεις από αυτά τα προβλήματα.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων (59,4%) απαντά πως δεν αντιμετωπίζει οικονομική στενότητα για διάφορες ιατροφαρμακευτικές ενέργειες. Το 19,8% αντιμετωπίζει δυσπραγία για επισκέψεις σε ιδιώτες ιατρούς, και το υπόλοιπο ποσοστό (21%) αντιμετωπίζει δυσπραγία για λοιπά έξοδα υγείας.
- Το 37,6% διαθέτει καθαρό μηνιαίο διαθέσιμο εισόδημα έως 1500 ευρώ, το 50,5% ανήκει στην οικονομική τάξη των 1501-3000 ευρώ, και το υπόλοιπο 11,9% διαθέτει εισοδήματα άνω των 3000 ευρώ μηνιαίως.
- Το 39,6% θεωρεί ως ιδανικό μηνιαίο διαθέσιμο εισόδημα για το νοικοκυριό το ποσό των 2000 ευρώ, το 34,7% τα 3000 ευρώ, το 21,9% επιθυμεί το ποσό των 4000 ευρώ

και άνω, ενώ μόλις το 4% απαντά ότι δύναται να ανταπεξέλθει οικονομικά με το μηνιαίο ποσό των 1000 ευρώ.

➤ Ωστόσο, το 56,4% του δείγματος απαντά πως δυσκολεύτηκε να πληρώσει ποσά από 100-300 ευρώ μηνιαίως και 6% άνω των 400 ευρώ. Ενώ, το 37,6% δε δυσκολεύτηκε για κανένα ποσό. Συνολικά 61% του δείγματος ανέβαλλε ή δεν κατέβαλλε ποσά πληρωμής λογαριασμών τους.

➤ Το 43,6% ανταπεξέρχεται με δυσκολία στις πάγιες ανάγκες του νοικοκυριού τους, και μέτρια το 28,7%. Ενώ, το 27,7% του δείγματος αντιμετωπίζει σχετικά εύκολα αυτές τις ανάγκες.

➤ Το 38,6% θεωρεί πως το βιοτικό επίπεδο του νοικοκυριού του είναι κατώτερο του μετρίου, μέτριο το 34,7% και άνω του μετρίου απαντά το υπόλοιπο 26,7%.

➤ Το 60,4% ανταπεξέρχεται δύσκολα στις έκτακτες ανάγκες του νοικοκυριού του, το 28,7% κάτω του μετρίου, και μέτρια το υπόλοιπο 10,9%.

➤ Το 60,4% κατάφερε να πάει διακοπές για πέντε συνεχόμενες ημέρες το 2022.

➤ Το 83,2% διαβιεί από το εισόδημα εργασίας του, και το 1% αποκλειστικά από επιδόματα ΟΠΕΚΑ.

➤ Το 48,5% διαθέτει ένα αυτοκίνητο, το 28,7% άνω των 2 αυτοκινήτων και το 20,8% δε διαθέτει κανένα μεταφορικό μέσο. Επιπλέον, το 33,7% των κατόχων απάντησαν ότι ανταπεξέρχονται με δυσκολία στη συντήρηση και επισκευή τους.

➤ Το 53,5% δεν κατάφερε να αγοράσει είδη ένδυσης και υπόδησης, (αγορά καταναλωτικών αγαθών) για το νοικοκυριό του το 2022.

➤ Το 48,5% δεν κατάφερε να παρακολουθήσει κάποια παράσταση στο θέατρο ή στον κινηματογράφο το 2022 (ύπαρξη κοινωνικής ζωής).

➤ Το 58,4% καθιστά το εκπαιδευτικό επίπεδο της χώρας κάτω του μετρίου.

➤ Το 51,5% απαντά πως θεωρεί το επίπεδο υγείας της Ελλάδας κάτω του μετρίου.

➤ Το 99% πιστεύει ότι υπάρχει φτώχεια σήμερα στη χώρα μας.

➤ Το 73,3% θεωρεί πως το νοικοκυριό του είναι εκτεθειμένο σε κίνδυνο φτώχειας σύμφωνα με τα σημερινά οικονομικά δεδομένα της Ελλάδας.

➤ Το 95% απαντά πως υπάρχει σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

➤ Το 90,1% αναφέρει πως η φτώχεια επιδρά αρνητικά στην υγεία των ατόμων.

➤ Το 34,7% θεωρεί ως κύριο λόγο ύπαρξης της φτώχειας την εισοδηματική ανισότητα. Έπονται οι κυβερνητικές πολιτικές και η ακρίβεια.

- Το 87,1% θεωρεί αναγκαία τα επιπλέον μέτρα κοινωνικής πολιτικής στη χώρα μας.
- Το 63,4% αποφαινεται πως το βιοτικό επίπεδο, δηλαδή, οι συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών, επηρεάζουν άμεσα την υγεία των μελών του νοικοκυριού.
- Το 67,3% δε θεωρεί την Ελλάδα αναπτυγμένη χώρα, ούτε ισότιμο μέλος της ΕΕ(27).
- Το 55,4% θα μετακόμιζε σε άλλη χώρα, εάν του δινόταν η ευκαιρία.

Και τέλος,

- το 69,3% των ερωτηθέντων θεωρεί ως «Κύρια περίοδο έναρξης της φτώχειας στη χώρα μας τη χρονική περίοδο 2010-2015, (είσοδος στην κρίση)».

Συνοψίζοντας, διαφαίνεται πως η περιγραφική ανάλυση των δεδομένων απαντά εν μέρει στα ερωτήματα της έρευνας.

4.2.5.Βασικά συμπεράσματα από την εξέταση των μέτρων θέσης και διασποράς των ποσοτικών μεταβλητών του δείγματος

Σύμφωνα με την ανάλυση των μέτρων θέσης και διασποράς των ποσοτικών μεταβλητών του δείγματος προκύπτουν πιθανές σχέσεις της οικονομικής κατάστασης των συμμετεχόντων στην έρευνα με τις απόψεις τους σε διάφορα θέματα.

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την εξέταση των μέτρων θέσεων και διασποράς των ποσοτικών μεταβλητών του δείγματος, είναι:

✓ Η διακύμανση στις «ηλικιακές ομάδες» μπορεί να υποδηλώνει ότι οι διάφορες ηλικιακές ομάδες εμφανίζουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τις αναλυόμενες μεταβλητές. Οι αντιλήψεις και οι οικονομικές συνθήκες διαφέρουν ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα.

✓ Η μέτρια διακύμανση και τυπική απόκλιση του «μηνιαίου εισοδήματος» υποδεικνύει σταθερότητα στο εισόδημα των μελών του δείγματος. Ωστόσο, ο υψηλός συντελεστής μεταβλητότητας υποδηλώνει αξιοσημείωτες διαφορές ανάμεσα στα εισοδήματα των νοικοκυριών του δείγματος.

✓ Η θετική ασυμμετρία μπορεί να υποδηλώνει ότι υπάρχουν περισσότερες υψηλές τιμές από ότι χαμηλές. Είναι η δημιουργία κοφτών κορυφών στην κατανομή. Αυτό ερμηνεύεται ως την ύπαρξη ατόμων με υψηλότερα ή χαμηλότερα εισοδήματα.

✓ Η παρατήρηση ότι οι απαντήσεις των ερωτώμενων συγκεντρώνονται γύρω από τη «χρονική περίοδο 2010 - 2015, ως έναρξη της κρίσης στη χώρα μας», υποδεικνύει ότι αυτή η χρονική περίοδος επηρέασε σημαντικά τις αντιλήψεις και τις συνθήκες διαβίωσης των ερωτηθέντων.

✓ Η αντίληψη για το «ιδανικό μηνιαίο εισόδημα» και η σύγκριση με το μέσο όρο της ΕΕ(27) αναδεικνύει τη θέση της χώρας μας σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αποδεικνύει ότι το κοινωνικό και οικονομικό μας πλαίσιο βρίσκεται σε χαμηλότερη θέση από ότι οι υπόλοιπες χώρες της ΕΕ(27). Παρατηρείται επίσης, ότι ως «ιδανικό μηνιαίο εισόδημα» θεωρείται το εύρος των ποσών: από 2000 ευρώ έως 3000 ευρώ. Συγκρίνοντας τα δεδομένα για τις μηνιαίες αποδοχές των εργαζομένων της χώρας μας με τον μέσο όρο της ΕΕ(27), η χώρα μας διατηρεί μια θέση πολύ πιο κάτω από αυτόν (Eurostat, 2022). Συγκεκριμένα, βρισκόμαστε στην 5^η θέση από το τέλος της κατάταξης. Τα ποσά αυτά λοιπόν μπορούν να χαρακτηριστούν ως εισοδήματα «μικρομεσαίας τάξης», που προφανώς για την Ελλάδα, εξακολουθούν να αποτελούν απαίτηση και όχι δεδομένο.

✓ «Η δυσκολία πληρωμής λογαριασμών σας» κυμαίνεται σε σχετικά μικρά επίπεδα, ήτοι: από 100 έως 300 ευρώ μηνιαίως. Τα ποσά αυτά είναι πολύ μικρότερα από το κατώτερο όριο της σχετικής φτώχειας και υλικής στέρησης που ορίζει η Στρατηγική: «Ευρώπη 2020» της ΕΕ(27). Γεγονός που ενδεχομένως υποδεικνύει την ύπαρξη τόσο της ακρίβειας όσο και της φτώχειας στη χώρα μας.

4.2.6.Βασικά συμπεράσματα Crosstabulation

Διασταυρωμένης πινακοποίησης των μεταβλητών

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση διασταυρωμένης πινακοποίησης των μεταβλητών του δείγματος της έρευνας φαίνεται να είναι εξαιρετικού ενδιαφέροντος. Παρέχονται σημαντικές πτυχές των πεποιθήσεων και των απόψεων του πληθυσμού του δείγματος, σχετικά με θέματα που αφορούν:

- την οικονομία,
- την υγεία και
- τη φτώχεια,

αποτυπώνοντας ουσιαστικά στοιχεία για την κοινωνική και οικονομική πολιτική της χώρας μας.

Συνοπτικά, αυτά τα συμπεράσματα αφορούν:

A. Με ανεξάρτητη μεταβλητή το «Επίπεδο Εκπαίδευσης» προκύπτει ότι:

- Η πλειοψηφία των ερωτώμενων, ανεξάρτητα του εκπαιδευτικού τους επιπέδου, είναι «μισθωτοί».
- Η πιθανότητα «λήψης κοινωνικής βοήθειας» αυξάνεται, ταυτόχρονα με την υψηλότερη βαθμίδα του επιπέδου εκπαίδευσης των ερωτώμενων. Ενδεχομένως τα άτομα αυτά να έχουν λιγότερες ευκαιρίες απασχόλησης, άρα υπάρχει ανάγκη περισσότερης κοινωνικής αρωγής.
- Η «οικονομική επιβάρυνση από θέματα υγείας» διαφέρει ανάλογα των επιπέδων εκπαίδευσης. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην επίγνωση ή μη της σημασίας της υγείας και των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης.
- Παρατηρείται επίσης ότι, όσο πιο υψηλό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης, τόσο πιο πιθανό είναι να υπάρξει «αναβολή/καθυστέρηση πληρωμής λογαριασμών τους». Αυτή η καθυστέρηση μπορεί να αντικατοπτρίζει μια πιθανή σύνδεση μεταξύ της εκπαίδευσης και της οικονομικής κατάστασης.
- Επιπροσθέτως, ενισχυμένο ενδιαφέρον «αγοράς καταναλωτικών αγαθών» εμφανίζουν τα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης.
- Υψηλότερο επίπεδο «συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητες» παρουσιάζουν επίσης τα υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης.

- Οι περισσότεροι ερωτώμενοι θεωρούν το «εκπαιδευτικό» και «υγειονομικό επίπεδο» της χώρας μας «κάτω του μετρίου». Αυτή η κριτική άποψη εντείνεται στα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης.

- Η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί ότι η οικονομική και κοινωνική κατάσταση της Ελλάδας είναι δυσχερής. Αναγνωρίζουν επίσης, ότι: «υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας». Ενώ, θεωρούνται «αναγκαία τα επιπλέον μέτρα κοινωνικής πρόνοιας».

- Υπάρχει ευρεία συναίνεση σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης ότι «υπάρχει φτώχεια στην Ελλάδα».

- Επίσης, όλοι οι ερωτώμενοι, ανεξάρτητα από το επίπεδο εκπαίδευσης, θεωρούν ότι τα νοικοκυριά τους «αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας». Ωστόσο, οι αναφορές για τον κίνδυνο φτώχειας είναι περισσότερο εμφανείς στα άτομα που ανήκουν στη βαθμίδα της «Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης». Πιθανόν, αυτή η ομάδα να είναι πιο ευαίσθητη στα οικονομικά θέματα της χώρας.

- Μεγάλο μέρος του δείγματος διατηρεί αμφιβολίες ή αρνείται την άποψη ότι: «η Ελλάδα είναι αναπτυγμένη χώρα και ισότιμο μέλος της ΕΕ27»).

- Τέλος, η «πρόθεση εγκατάλειψης της χώρας» γίνεται πιο έντονη στα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης, επιδεικνύοντας ενδεχόμενες αμφιβολίες αναφορικά με τις ευκαιρίες που τους δίνονται στη χώρα μας.

B. Με ανεξάρτητη μεταβλητή την «Οικογενειακή κατάσταση» προκύπτουν τα εξής δεδομένα:

- Αρχικά, τα περισσότερα νοικοκυριά έχουν «λάβει κάποιο είδος κοινωνικής βοήθειας». Ωστόσο, ο αριθμός των νοικοκυριών που έλαβαν βοήθεια είναι υψηλός (62 από τα 101 νοικοκυριά), υποδεικνύοντας ευρεία ανάγκη «επιπλέον κοινωνικών μέτρων στήριξής τους» (Αλεξίου, Κ. 2022).

- Επίσης, όλα τα νοικοκυριά «αντιμετωπίζουν αναβολή/καθυστερήση πληρωμής λογαριασμών». Ενώ, οι «άγαμοι» και «έγγαμοι» παρουσιάζουν υψηλότερη πιθανότητα να αντιμετωπίσουν τέτοιες δυσπραγίες.

- Η αντίληψη για το «επίπεδο εκπαίδευσης» της χώρας φαίνεται να διαφέρει μεταξύ των ομάδων της οικογενειακής κατάστασης. Συγκεκριμένα, οι «άγαμοι» και οι «έγγαμοι» εκφράζουν συχνότερα την αντίληψη ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο της χώρας μας είναι «κάτω του μετρίου».

- Η αντίληψη για το «επίπεδο υγείας» της χώρας μας παρουσιάζει ποικιλία. Οι «άγαμοι» και «έγγαμοι» εκφράζουν κυρίως αρνητική άποψη, ενώ οι «διαζευγμένοι» και οι «χήροι» εμφανίζουν πιο θετική άποψη. Επομένως, η «οικογενειακή κατάσταση» φαίνεται να συσχετίζεται με την πεποίθηση για το επίπεδο υγείας της Ελλάδας.

- Οι περισσότεροι ερωτώμενοι απαντούν πως «υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας». Ενώ, η πληθώρα πάλι των θετικών απαντήσεων αφορά την απάντηση ότι: «το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο επηρεάζει θετικά την υγεία τους». Αυτό επιβεβαιώνει προηγούμενες έρευνες άλλων επιστημόνων που επισημαίνουν τη σχέση μεταξύ κοινωνικών παραγόντων και υγείας (Wilkinson, 1973).

- Αναφορικά με την «ευκαιρία εγκατάλειψης της χώρας», οι «άγαμοι» παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον, με τους «διαζευγμένους» να έχουν το χαμηλότερο. Η οικογενειακή κατάσταση λοιπόν μπορεί να επηρεάσει την προθυμία εγκατάλειψης της χώρας.

- Ενώ τέλος, η οικογενειακή κατάσταση φαίνεται να επηρεάζει την αντίληψη των ανθρώπων για την οικονομία. Άτομα με διαφορετική οικογενειακή κατάσταση έχουν διαφορετικές απόψεις.

Γ. Με ανεξάρτητη μεταβλητή την «Οικονομική Δραστηριότητα» παρουσιάζονται τα εξής στοιχεία:

- Οι μισθωτοί και οι ελεύθεροι επαγγελματίες εκφράζουν υψηλά επίπεδα ανησυχίας και ανασφάλειας, καθώς η πλειονότητα αυτών (66 από τους 75) υποστηρίζουν την «ανάγκη για επιπλέον μέτρα κοινωνικής προστασίας».
- Οι ίδιες ομάδες οικονομικής δραστηριότητας αντιλαμβάνονται την άρρητη «σχέση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού».
- Η πλειονότητα των μισθωτών και όλων των ελεύθερων επαγγελματιών εκφράζουν την άποψη ότι «υπάρχει σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας».
- Η «οικονομική δραστηριότητα» φαίνεται να επηρεάζει την αντίληψη και τη συνειδητοποίηση σχετικά με κοινωνικά και υγειονομικά θέματα. Τα υψηλότερα επίπεδα ευαισθητοποίησης εμφανίζουν οι «μισθωτοί» και οι «ελεύθεροι επαγγελματίες». Αυτό μπορεί να αποτελεί έναν καθοριστικό παράγοντα για πιθανές επιπρόσθετες πολιτικές παρεμβάσεις (Kuznets, 1953 και Αλεξίου, Κ. 2022).
- Ενώ, επιβεβαιώνεται η θεωρία του «φαύλου κύκλου της φτώχειας», του Marger (2008), και η θεώρηση του O'Connor (2020), ότι η φτώχεια αναπαραγάγει φτώχεια. Αυτό πραγματοποιείται μέσω της εστίασης των απαντήσεων για την «εισοδηματική ανισότητα», την «ακρίβεια» και τις «κοινωνικές πρακτικές» ως βασικούς λόγους ύπαρξης της φτώχειας στην Ελλάδα.

4.3. Επαγωγική στατιστική ανάλυση ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου

«One Sample Kolmogorov - Smirnov»

Η περιγραφική στατιστική ανάλυση βοήθησε για την παρουσίαση των μεταβλητών του ερωτηματολογίου της εργασίας, δίνοντας επίσης απαντήσεις στα βασικά ερωτήματα της εργασίας. Όμως, με τη βοήθεια της επαγωγικής στατιστικής ανάλυσης διεξάγεται η σημαντική προσπάθεια εξαγωγής των αναμενόμενων συμπερασμάτων της μελέτης για τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου δείγματος των 101 νοικοκυριών που έλαβαν μέρος στην έρευνα και της έντασης της σχέσης μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, για την περαιτέρω ανάλυση, χρησιμοποιήθηκαν παραμετρικοί και μη παραμετρικοί μέθοδοι ανάλυσης.

Αρχικά, με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου SPSS, αντλήθηκαν αποτελέσματα από την δοκιμή «One -Sample Kolmogorov-Smirnov» των ποσοτικών χαρακτηριστικών του δείγματος. Αυτή η μη παραμετρική μέθοδος χρησιμοποιήθηκε για τον έλεγχο κανονικότητας του δείγματος.

Με Υποθέσεις:

H_0 =οι τιμές του δείγματος προέρχονται από κανονική κατανομή (δηλαδή κατανομή με μέσο όρο=0 και τυπική απόκλιση=1).

H_1 =οι τιμές του δείγματος δεν προέρχονται από κανονική κατανομή.

Από τον έλεγχο αυτόν προέκυψε ότι οι κατανομές των μεταβλητών που εξετάζονται δεν ακολουθούν την κανονική κατανομή. Αναμενόμενο συμπέρασμα, εφόσον μιλάμε για ένα μικρό, μεμονωμένο και μη τυχαίο δείγμα.

Καθώς η χρήση των πινάκων διπλής εισόδου (crosstabulation στο SPSS) δεν επιτρέπει τον έλεγχο και την ποσοτική μελέτη της σχέσης που προκύπτει από τις μεταβλητές της έρευνας, συμπληρωματικά, παρατίθεται η στατιστική συμπερασματολογία του ερωτηματολογίου. Με άλλα λόγια, πρόκειται να γίνουν στατιστικές εκτιμήσεις και έλεγχοι υποθέσεων. Από τις εκτιμήσεις αυτές θα έχουμε τη δυνατότητα να προσδιορίσουμε κατά προσέγγιση τα χαρακτηριστικά του δείγματος. Από τους ελέγχους υποθέσεων αναμένεται να προκύψουν οι απαντήσεις στα βασικά ερωτήματα της συγκεκριμένης εργασίας, που αφορούν ένα μη τυχαίο δείγμα 101 νοικοκυριών.

4.3.1. Επαγωγική ανάλυση - Παραμετρικός έλεγχος

Σύγκριση μέσων όρων δείγματος, «One-Sample - t-test»

Για την εξέταση των μέσων όρων των ποσοτικών μεταβλητών του δείγματος χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος «One-Sample-t test».

Με δεδομένα:

- Πληθυσμιακή μέση τιμή, test value =0
- Διάστημα εμπιστοσύνης η τιμή 95%, δηλαδή επίπεδο σημαντικότητας 0,05.

Και Υποθέσεις:

- H_0 = η πληθυσμιακή μέση τιμή είναι ίση με το 0 (μηδέν).
- H_1 = η πληθυσμιακή μέση τιμή είναι διαφορετική από το 0.

Ο πρώτος εξαγόμενος πίνακας του στατιστικού εργαλείου SPSS περιλαμβάνει στοιχεία περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης. Είναι στοιχεία διακύμανσης και σφάλματος της μέσης τιμής (Standard Error Mean) που παρέχουν πληροφορίες για την κατανομή των δεδομένων.

Ο δεύτερος πίνακας (στο SPSS) αφορά στοιχεία της επαγωγικής στατιστικής ανάλυσης. Στη συγκεκριμένη δοκιμή έγινε σύγκριση της μέσης τιμής του δείγματος με την τιμή μηδέν (0). Τα αποτελέσματα έδειξαν πως για όλες τις μεταβλητές η μέση τιμή είναι σημαντικά διαφορετική από το 0 ($p\text{-value} < 0,05$). Αυτό υποδηλώνει πως η διαφορά είναι πιθανόν να μην οφείλεται στην τύχη. Οι στήλες «Mean Difference», (διαφορά των μέσων) και «95% Confidence Interval of the Difference», (95% διάστημα εμπιστοσύνης της διαφοράς), παρέχουν επιπλέον πληροφορίες για το μέγεθος της διαφοράς και το περιθώριο εμπιστοσύνης για αυτήν τη διαφορά. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις μέσες τιμές των διαφόρων μεταβλητών του δείγματος, ανάλογα με την επιλογή της πληθυσμιακής μέσης τιμής (0) που χρησιμοποιήθηκε στο τεστ. Γεγονός που μας οδηγεί να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση, ότι η πληθυσμιακή μέση τιμή είναι 0. Άρα, υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις μέσες τιμές των μεταβλητών με το πληθυσμιακό μέσο (0). Αναμενόμενο, εφόσον το δείγμα όπως προαναφέρθηκε προέρχεται από μη τυχαία δειγματοληψία και είναι μικρό.

4.3.2. Επαγωγική ανάλυση - «Bayesian One - Sample»

Πιθανότητα σχέσης των μεταβλητών του δείγματος

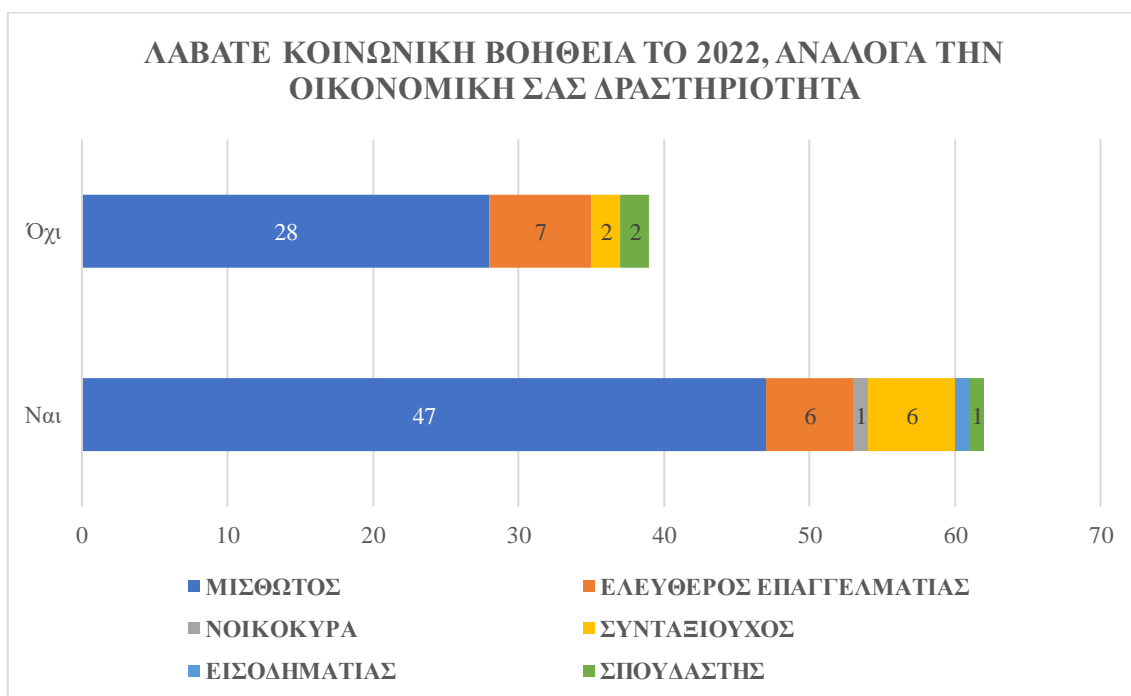
Πραγματοποιώντας τη δοκιμή «Bayesian One- Sample» (στο SPSS) εξετάστηκε η πιθανότητα σχέσης μεταξύ των ποσοτικών και των ποιοτικών μεταβλητών του δείγματος των 101 νοικοκυριών. Αρχικά προέκυψαν τα εξής αποτελέσματα:

- Η μεταβλητή «Πόσο επιβαρύνουν οικονομικά τα προβλήματα υγείας σας τις μηνιαίες δαπάνες του νοικοκυριού σας», φαίνεται να σχετίζεται με τις μεταβλητές:
 - «Οικογενειακή κατάσταση».
 - «Ηλικιακή ομάδα».
 - «Επίπεδο εκπαίδευσης».
- Η μεταβλητή «Επίπεδο εκπαίδευσης», με τη μεταβλητή:
 - «Ποιο το επίπεδο υγείας στη χώρα μας».
- Η μεταβλητή «Είδος κοινωνικής βοήθειας», με τη μεταβλητή:
 - «Ύψος μηνιαίου ποσού δυσκολίας πληρωμής».

Πιο συγκεκριμένα, για την πιθανότητα σχέσης των μεταβλητών προκύπτει ότι:

- Υπάρχει θετική σχέση μεταξύ της «Οικονομικής επιβάρυνσης» και του «Αριθμού των παιδιών στο νοικοκυριό», με τον «Αριθμό μελών του νοικοκυριού». Επίσης υπάρχει θετική σχέση με τις «Μηνιαίες δαπάνες για την υγεία», και της «Ηλικιακής ομάδας».
- Οι μεταβλητές που σχετίζονται με το «Επίπεδο εκπαίδευσης» είναι: η «Οικογενειακή κατάσταση», και η «Οικονομική δραστηριότητα».
- Η «Δυσκολία πληρωμής λογαριασμών» φαίνεται να σχετίζεται με: το «Μηνιαίο εισόδημα», το «Ιδιόκτητο σπίτι», τον «Αριθμό των αυτοκινήτων», και την «Απασχόληση-Οικονομική δραστηριότητα».
- Θετική σχέση παρουσιάζουν επίσης το «Φύλο» με το «Επίπεδο εκπαίδευσης». Ενώ φαίνεται, πως οι άντρες που συμμετέχουν στο δείγμα έχουν υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης από τις γυναίκες.
- Η «Οικογενειακή κατάσταση» παρουσιάζει σχέση με: τον «Αριθμό των παιδιών», το «Εισόδημα», το «Ιδιόκτητο σπίτι», και την «Ηλικιακή ομάδα».

- Ο «Αριθμός των παιδιών» φαίνεται να σχετίζεται με: το «Επίπεδο εκπαίδευσης», το «Ιδιόκτητο σπίτι», την «Οικογενειακή κατάσταση», και το «Εισόδημα».
- Υπάρχει αντίστροφη σχέση μεταξύ της «Επίπεδο Υγείας της χώρας» και της «Αντίληψης για τη φτώχεια» (όταν αυξάνεται η μία, η άλλη μειώνεται).
- Επίσης, υπάρχει αντίστροφη σχέση μεταξύ της «Οικονομικής δυσκολίας» και της «Υγείας», υποδεικνύοντας ότι όσο πιο δύσκολη η οικονομική κατάσταση, τόσο χειρότερο το επίπεδο υγείας του πληθυσμού του δείγματος.
- Υπάρχει αρνητική σχέση μεταξύ της «Οικονομικής δραστηριότητας» και της «Δυσκολίας πληρωμής», υποδεικνύοντας ότι όσο πιο ενεργός οικονομικά είναι ο πληθυσμός τόσο πιο εύκολα πραγματοποιούνται οι διάφορες πληρωμές.
- Η «Κοινωνική βοήθεια» παρουσιάζει σχέση: με τη «Δυσκολία πληρωμής λογαριασμών», με το «Είδος κοινωνικής βοήθειας», και το «Ύψος δυσκολίας πληρωμής».

Διάγραμμα 4.67

Απεικόνιση σχέσης μεταβλητών: «Κοινωνικής βοήθειας που έλαβαν τα ερευνώμενα νοικοκυριά» με την «Οικονομική δραστηριότητα»

Ειδικότερα, για τη μεταβλητή της «Κοινωνικής βοήθειας» που έλαβαν τα ερευνώμενα νοικοκυριά το προηγούμενο έτος (2022), σε σχέση με την «Οικονομική τους δραστηριότητα», παρατηρούμε πως οι κύριοι δικαιούχοι κοινωνικών επιδομάτων (47 από τα 62 συνολικά νοικοκυριά, που έλαβαν βοήθεια) είναι μισθωτοί (Διάγραμμα 4.67).

Εν ολίγοις, οι φόροι που καταβάλλονται από τους εργαζόμενους μισθωτούς συνήθως χρηματοδοτούν τα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλισης. Παρόλο που η διαδικασία διασύνδεσης της φορολογίας με τα ποσοστά κοινωνικών επιδομάτων που λαμβάνουν οι μισθωτοί είναι σύνθετη, οι μισθωτοί μπορούν να θεωρηθούν ως σημαντικοί συνεισφέροντες στον προϋπολογισμό, μέσω της φορολογίας εισοδήματος που καταβάλλουν.

4.3.3.Μη παραμετρική επαγωγική ανάλυση

Μέτρηση ποιοτικών μεταβλητών - Σύγκριση συχνοτήτων κατηγοριών

Παρουσίαση αποτελεσμάτων «Chi square test»

Μέρος των ερευνητικών προβλημάτων που επιδιώκεται να επιλυθούν στη συγκεκριμένη εμπειρική μελέτη είναι η σύγκριση της συχνότητας εμφάνισης των δεδομένων της εμπειρικής έρευνας. Οι σχέσεις μεταξύ των ποιοτικών μεταβλητών του δείγματος θα εξετασθούν περαιτέρω με τη χρήση του χι τετραγωνικού ελέγχου (chi-square, στο SPSS). Ο κύριος έλεγχος αφορά την τιμή σημαντικότητας του «Pearson chi square», που είναι έλεγχος ύπαρξης ή όχι στατιστικά σημαντικής σχέσης των ποιοτικών μεταβλητών του δείγματος. Οι παρατηρήσεις, για να εμφανίζουν συνάφεια θα πρέπει να ισχύουν οι κανόνες:

- ✓ Στον έλεγχο «Pearson chi square, Asymptotic Significance (2-sided)», το p-value (τιμή σημαντικότητας) να είναι μικρότερο του 0,05.
- ✓ Στο δεύτερο έλεγχο συνάφειας, «Likelihood Ratio» (αναλογία πιθανοφάνειας), η τιμή σημαντικότητας να είναι χαμηλή.
- ✓ Στον έλεγχο «Linear- by - Linear Association» (γραμμική συσχέτιση), πάλι η τιμή σημαντικότητας να είναι χαμηλή.
- ✓ Και οι «αναμενόμενες συχνότητες, (Expected Counts)» να είναι μεγαλύτερες του ενός (1) και μικρότερες του πέντε (5) και αυτό το ποσοστό, να μην υπερβαίνει το 20%.

Με Υποθέσεις:

H_0 =δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών του δείγματος.

H_1 =υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών του δείγματος.

Τα στοιχεία υποδηλώνουν πως τα παρατηρούμενα δεδομένα διαφέρουν σημαντικά από τα αναμενόμενα. Δηλαδή, υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των μεταβλητών. Επιπροσθέτως, σημαίνει ότι απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση (H_0), ότι δεν υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών που εξετάζονται.

Οι μεταβλητές που παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση (πιθανότητα εμφάνισης των παρατηρούμενων αποτελεσμάτων), αναλυτικά, απεικονίζονται στους

πίνακες του Παραρτήματος Β της διπλωματικής εργασίας. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης ανάλυσης προσφέρουν εμβριθή κατανόηση για τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες συνδέονται με τις απόψεις και την εμπειρία του πληθυσμού, αναφορικά με θέματα, όπως: η οικονομική κρίση, η εκπαίδευση, η δομή της οικογένειας, η υγεία, η οικονομία και η κοινωνική πολιτική. Επιγραμματικά, τα αποτελέσματα που προέκυψαν για τη σχέση των ποιοτικών μεταβλητών του δείγματος είναι τα εξής:

1. Η μεταβλητή «ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ» δείχνει σημαντική συσχέτιση με τις παραμέτρους:

*ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,016.

*ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΛΗΡΩΜΗΣ (λογαριασμών), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

*ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΑΠΟ ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,007.

*ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,003.

2. Η μεταβλητή «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ» δείχνει ισχυρή συσχέτιση με τις παραμέτρους:

* ΑΝ ΣΑΣ ΔΙΝΟΤΑΝ Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΘΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΑΤΕ ΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,019.

*ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΧΕΤΕ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

* ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΡΗΡΩΜΗΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,030.

*ΙΔΑΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

3. Η μεταβλητή «ΙΔΙΟΚΤΗΤΗ ΟΙΚΙΑ» δείχνει ισχυρή συσχέτιση με τις παραμέτρους:

*ΣΕ ΤΙ ΒΑΘΜΟ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΙΣΩΣ ΔΙΑΤΡΕΧΕΤΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ, (1=καθόλου, 7=πάρα πολύ), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,001.

*ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΧΕΣΗ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,044.

*ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,017.

*ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΑΤΕ ή ΑΝΑΒΑΛΛΑΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΩΣΕΤΕ ΚΑΠΟΙΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,012.

*ΠΩΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΤΕ ΤΙΣ ΠΑΓΙΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,014.

*ΚΥΡΙΑ ΠΗΓΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,009.

*ΔΥΣΚΟΛΕΥΤΗΚΑΤΕ ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΕΤΕ ΕΙΔΗ ΕΝΔΥΣΗΣ, (καταναλωτικά αγαθά), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,012.

*ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΜΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΣΥΧΝΑ, (Κοινωνική ζωή), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,008.

4. Η μεταβλητή «ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ», δείχνει ισχυρή συσχέτιση με τις παραμέτρους:

* ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΑΤΕ ή ΑΝΑΒΑΛΛΑΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΩΣΕΤΕ ΚΑΠΟΙΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,017.

* ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΡΗΡΩΜΗΣ (λογαριασμών), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,033.

* ΜΠΟΡΕΣΑΤΕ ΝΑ ΠΑΤΕ ΠΕΝΤΕ ΣΥΝΕΧΟΜΕΝΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ 2022, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,001.

* ΚΥΡΙΑ ΠΗΓΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,036.

* ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΜΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΣΥΧΝΑ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,006.

5. Η μεταβλητή «ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΣΑΣ ΟΜΑΔΑ» δείχνει ισχυρή συσχέτιση με τις παραμέτρους:

* Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΗ ΧΩΡΑ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,034.

* ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΑΠΟ ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,005.

* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,002.

6. Η μεταβλητή «ΜΕΛΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ» δείχνει ισχυρή συσχέτιση με τις παραμέτρους:

* ΠΟΣΟ ΣΑΣ ΕΠΙΒΑΡΥΝΟΥΝ ΟΙ ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΤΗΣΙΑ ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΣΑΣ; (1=καθόλου, 7=πάρα πολύ), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,007.

* ΕΙΔΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,030.

* ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΠΕΔΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,081 και αναλογία πιθανοφάνειας ίση με 0,043.

7. Η μεταβλητή «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ» δείχνει ισχυρή συσχέτιση με τις παραμέτρους:

* ΠΟΙΟ ΤΟ ΕΠΠΕΔΟ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

* ΠΟΣΟ ΔΥΣΚΟΛΟ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ ΝΑ ΑΝΤΑΠΕΞΕΛΘΕΙ ΣΕ ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ (ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΤΕ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙ), (1=καθόλου, 7=πάρα πολύ), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,003.

* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,029.

8. Η μεταβλητή «ΕΙΛΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ» δείχνει ισχυρή συσχέτιση με τις παραμέτρους:

* ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,014.

* ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΡΗΡΩΜΗΣ (λογαριασμών), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

* ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΜΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΣΥΧΝΑ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,020.

Τελειώνοντας το συγκεκριμένο έλεγχο, παρατίθεται η επαλήθευση συνάφειας δυο ακόμα μεταβλητών. Αφορά αποσαφήνιση των απαντήσεων που είχαν δοθεί από τους ερωτώμενους στις ερωτήσεις 26 και 49 του ερωτηματολογίου. Θέλοντας να απαντήσουμε σε βασικά ερωτήματα της έρευνας, κρίθηκε σημαντική η εκ νέου εξέταση του βαθμού συσχέτισης των μεταβλητών:

«Υγεία» με «Βιοτικό Επίπεδο».

Πιο συγκεκριμένα:

9. ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΗ ΣΥΝΑΦΕΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ:

«ΠΩΣ ΘΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΑΤΕ ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ; (1=πολύ χαμηλό, 7= πολύ υψηλό)»

Με:

* ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,003.

Πίνακας 4.4

Απεικόνιση συνάφειας: «Βιοτικό επίπεδο» με «Δυνατότητα για κοινωνική ζωή»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,860 ^a	6	,003
Likelihood Ratio	20,752	6	,002
N of Valid Cases	101		

a. 6 cells (42,9%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,73.

Με τις ίδιες αρχικές υποθέσεις (H_0 και H_1), από τον Πίνακα 4.4 εξακριβώνουμε τη στατιστικά σημαντική συσχέτιση των μεταβλητών αυτών. Ο έλεγχος Pearson Chi-Square (στο SPSS) έδωσε τιμή μικρότερη από 0,05, ήτοι τιμή 0,02. Γεγονός που αποδεικνύει την ένταση της σχέσης των δύο κοινωνικών φαινομένων που εξετάζονται στην εργασία, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών.

Αυτές οι συνθήκες, με τη σειρά τους επηρεάζονται άμεσα από την εξέλιξη του οικονομικού κύκλου της χώρας.

Εν ολίγοις, παρατηρούμε ότι προκύπτει άρρητη σχέση των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, με μεταβλητές όπως:

- ✓ Το επίπεδο εκπαίδευσης.
- ✓ Την ύπαρξη κοινωνικής ζωής.
- ✓ Την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.
- ✓ Το μηνιαίο διαθέσιμο εισόδημα.
- ✓ Τον κίνδυνο φτώχειας.
- ✓ Τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Αυτές οι μεταβλητές αλληλοεπιδρούν με τις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού κατά διάφορους τρόπους.

Αναλυτικότερα:

➤ Το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης συνδέεται με καλύτερες ευκαιρίες στην απασχόληση, υψηλότερα εισοδήματα, άρα και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

➤ Η ύπαρξη κοινωνικής ζωής συμβάλλει στην ψυχική και κοινωνική ευημερία των ατόμων.

➤ Η πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη είναι σημαντική για τη συνολική υγεία και ευημερία.

➤ Η κοινωνική ευημερία είναι άρρητα συνδεδεμένη με την οικονομική ευημερία και άνθιση.

➤ Το εισόδημα συνδέεται με την κοινωνική και οικονομική ευημερία.

➤ Η αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι άρρητα συνδεδεμένη με τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.

Επομένως, η κατανόηση αυτών των συνδέσεων ανάμεσα στις συγκεκριμένες μεταβλητές μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών που στοχεύουν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών και στην επίτευξη της κοινωνικής δικαιοσύνης.

4.3.4.Μη παραμετρικός έλεγχος - Συσχέτιση μεταβλητών ερωτηματολογίου

«Correlation»

Η συσχέτιση των μεταβλητών (Correlation Bivariate, στο SPSS) δεν απαιτεί την πληροφορία για την κανονική κατανομή των δεδομένων, άρα μπορεί να χαρακτηριστεί ως μη παραμετρική μέθοδος ελέγχου. Βέβαια, ο συντελεστής συσχέτισης (correlation significant) χρησιμοποιείται κυρίως για ποσοτικές μεταβλητές, καθώς η ερμηνεία του σε ποιοτικές μεταβλητές δεν είναι σαφής. Η συσχέτιση των ποσοτικών μεταβλητών μπορεί να είναι θετική (όταν η μια μεταβλητή αυξάνεται και η άλλη μεταβλητή τείνει να αυξάνεται, κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση) ή αρνητική (όταν η μια μεταβλητή αυξάνεται και η άλλη τείνει να μειώνεται).

Από τον έλεγχο αυτόν στο SPSS προκύπτουν δύο πίνακες. Ο πρώτος περιέχει το συντελεστή συσχέτισης Pearson και ο δεύτερος τους συντελεστές Kendall's και Spearman's.

Οι μεταβλητές που υποδηλώνουν υψηλή συσχέτιση (σε επίπεδο σημαντικότητας μικρότερο από 0,05) είναι:

1.«Ηλικιακή σας ομάδα» και «Μέλη νοικοκυριού»:

• Ο συντελεστής συσχέτισης είναι 0,117. Αυτό υποδεικνύει πολύ ασθενή θετική σχέση των μεταβλητών.

• Η σημαντικότητα είναι 0,245(>0,05), άρα δεν είναι στατιστικά σημαντική σχέση.

• Ο Kendall's tau b= 0,117.

• Ο Spearman's rho= 0,136.

Αυτά τα στοιχεία δείχνουν ασθενείς συσχετίσεις και μη στατιστικά σημαντικές σχέσεις των δύο μεταβλητών.

Συμπερασματικά, υπάρχει πολύ ασθενής θετική σχέση, άρα δεν είναι στατιστικά σημαντική.

2.«Μέλη νοικοκυριού» και «Μηνιαίο Εισόδημα»:

• Ο συντελεστής συσχέτισης είναι 0,491. Αυτό υποδεικνύει μέτρια θετική σχέση.

• Η σημαντικότητα είναι 0,0 (<0,05), άρα είναι στατιστικά σημαντική σχέση.

• Ο Kendall's tau b και Spearman's rho είναι μικρότεροι από 0,01, άρα οι σχέσεις των δύο μεταβλητών είναι στατιστικά σημαντικές.

Συνολικά, υπάρχει μέτρια θετική σχέση των μεταβλητών, η οποία είναι στατιστικά σημαντική. Αυτό σημαίνει ότι όσο περισσότερα μέλη αποτελούν ένα νοικοκυριό, τόσο πιο υψηλό το μηνιαίο εισόδημα του νοικοκυριού.

3. «Μηνιαίο εισόδημα» και «Ιδανικό εισόδημα»:

- Ο συντελεστής συσχέτισης είναι 0,1550 που δείχνει θετική σχέση των μεταβλητών.
- Η σημαντικότητα είναι 0,0. Άρα είναι στατιστικά σημαντική σχέση.
- Ο Kendall's tau b και Spearman's rho είναι μικρότεροι από 0,01. Δηλαδή, υπάρχουν στατιστικά σημαντικές σχέσεις των δύο μεταβλητών.

Παρατηρείται θετική σχέση των μεταβλητών και είναι στατιστικά σημαντική. Αυτό υποδεικνύει ότι οι άνθρωποι με υψηλότερο μηνιαίο εισόδημα τείνουν να έχουν υψηλότερες εκτιμήσεις για το ιδανικό τους εισόδημα.

4.«Ύψος μηνιαίου ποσού δυσκολίας πληρωμής» σε συσχέτιση με τις υπόλοιπες έξι μεταβλητές:

- 1) «Ποια η ηλικία σας».
- 2) «Μέλη νοικοκυριού».
- 3) «Μηνιαίο εισόδημα».
- 4) «Ιδανικό εισόδημα».
- 5) «Πόσα αυτοκίνητα έχετε» και
- 6) «Περίοδος εισόδου της χώρας στη φτώχεια».

Δεν παρατηρείται στατιστικά σημαντική συσχέτιση με τις έξι μεταβλητές που εξετάστηκαν. Αυτό υποδηλώνει ότι το ύψος του μηνιαίου ποσού δυσκολίας πληρωμής δε συνδέεται στατιστικά με τις εν λόγω μεταβλητές.

Σαφέστερα, τα στοιχεία της συγκεκριμένης ανάλυσης δείχνουν στατιστικά σημαντικές σχέσεις μεταξύ κάποιων μεταβλητών, όπως:

- «μέλη νοικοκυριού» και «μηνιαίο διαθέσιμο εισόδημα».

Ενώ, για άλλες μεταβλητές, όπως:

- «ηλικιακή ομάδα» και «μέλη νοικοκυριού» οι σχέσεις είναι ασθενείς και μη στατιστικά σημαντικές.

Συνολικά, τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε τις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών του δείγματος. Όμως, είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη οι στατιστικά σημαντικά συσχετισμένες μεταβλητές, ώστε να παρέχεται αξιοπιστία των συμπερασμάτων της ανάλυσης.

4.4. Αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας

Τα αποτελέσματα που εξάγονται από τη δευτερογενή έρευνα και την πρωτογενή εξέταση του ερωτηματολογίου «Συνθήκες Διαβίωσης των νοικοκυριών», με έτος αναφοράς το 2023, συμπίπτουν, ενώ φαίνεται να είναι τα αναμενόμενα.

Ειδικά, από τα στοιχεία της εμπειρικής έρευνας, διαφαίνεται ότι επαληθεύεται η έννοια του «Φαύλου κύκλου της φτώχειας». Γεγονός που υποδηλώνει ότι η φτώχεια μπορεί να διαδοθεί από γενιά σε γενιά (Marger, 2008 και O' Connor, 2020). Ο κύκλος αυτός εμφανίζεται όταν η φτώχεια δημιουργεί συνθήκες, που καθιστούν δυσκολότερο για τα άτομα και τις οικογένειές τους να ξεπεράσουν τις οικονομικές δυσκολίες.

Προκύπτουν επίσης τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- ✓ Περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση. Οι φτωχές οικογένειες ενδεχομένως να μην κατέχουν τα οικονομικά μέσα για να παρέχουν υψηλής ποιότητας εκπαίδευση στα παιδιά τους, μειώνοντας έτσι τις ευκαιρίες για τη μελλοντική τους απασχόληση.
- ✓ Περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης. Η φτώχεια μπορεί να οδηγήσει σε περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης, σε χαμηλούς μισθούς και εισοδηματική ανισότητα, επιβραδύνοντας την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.
- ✓ Ανεπαρκής πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη. Οι φτωχές οικογένειες ενδεχομένως να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη. Η υγειονομική ανεπάρκεια με τη σειρά της επηρεάζει τη γενική κοινωνική ευημερία και την ικανότητα του ατόμου για εργασία.
- ✓ Κοινωνικός αποκλεισμός. Η φτώχεια δύναται να οδηγήσει σε κοινωνικό αποκλεισμό, με την κοινωνία να μην παρέχει τις ίδιες ευκαιρίες και ίσα δικαιώματα σε όλους.
- ✓ Η αναφορά στο ρόλο της κοινωνικής επιλογής και της οικονομικής και κοινωνικής δικαιοσύνης είναι συμβατή με τη θεώρηση του Sen (1997). Οι πολιτικές αποφάσεις και οι κοινωνικές επιλογές επηρεάζουν την εισοδηματική κατανομή και την κοινωνική δικαιοσύνη. Ο ρόλος της εισοδηματικής ανισότητας ως βασική αιτία της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού διαφαίνεται εξίσου σημαντικός (Korczuk, 2015). Η σχέση της κοινωνικής δικαιοσύνης με την οικονομική ανάπτυξη φαίνεται να είναι ένα πολύπλοκο θέμα. Η οικονομία επηρεάζει την κοινωνική δικαιοσύνη μέσω της κατανομής των πόρων, της φορολογικής πολιτικής και των συνθηκών και ευκαιριών για

εκπαίδευση και εργασία. Από την πλευρά της, η κοινωνική δικαιοσύνη επηρεάζει την οικονομία μέσω πολιτικών που στοχεύουν στην εξάλειψη των ανισοτήτων, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποδηλώνουν ότι η απόρριψη του «ορθολογικά οικονομικού ανθρώπου», σε συνδυασμό με το ενδιαφέρον για την ατομική ευημερία και την ηθική δέσμευση για τη δικαιοσύνη, δύναται να εξαλείψουν τις ανισότητες, επαληθεύοντας τον Sen. Όμως, η «*Ιδέα της Δικαιοσύνης*» όπως την αντιλαμβάνεται και την περιγράφει ο Νομπελίστας Sen (1997) δεν έχει ακόμα επιτευχθεί στη χώρα μας.

✓ Επίσης, η θεώρηση σχετικά με το ρόλο της εισοδηματικής ανισότητας και της σημασίας του συντελεστή «εργασία» στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας εμφανίζεται επίσης ως αληθής. Το υψηλό ποσοστό μισθωτών (74,3%) και το μεγάλο ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών (54,5%) ερμηνεύονται στο πλαίσιο της θεωρίας του Marx (1867), όσον αφορά τη σημασία της εργατικής τάξης στη δημιουργία αξίας. Οι εργαζόμενοι αποτελούν τη βάση για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Ενώ αναδεικνύεται ως δεδομένο, ότι υπάρχουν ανισότητες στην πρόσβαση στην εργασία και στη διανομή του εισοδήματος.

✓ Παράλληλα, τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν πως είναι θεμιτή η οικονομική κοινωνική στήριξη των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων (Αλεξίου. Κ, 2022).

✓ Ταυτόχρονα, διαφαίνεται ότι οι κοινωνικές πολιτικές θεωρούνται απαραίτητα εργαλεία για την αντιμετώπιση της φτώχειας και τη μείωση των μεγάλων εισοδηματικών ανισοτήτων (Kuznets, 1953). Ενώ από την άλλη πλευρά, η παρατήρηση ότι το 43,6% του δείγματος δεν έλαβε κανένα «είδος κοινωνικής βοήθειας», μπορεί να αναδείξει αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών πολιτικών, όπως τις περιγράφει ο Kuznets. Όπως επίσης, οι απόψεις των συμμετεχόντων δείχνουν ότι η χώρα μας δεν έχει πετύχει την ανάπτυξη που θα την κατατάξει στην κατηγορία των αναπτυγμένων χωρών. Άρα, τα οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης, σύμφωνα με τη συγκεκριμένη μελέτη, δεν διαχέονται σε όλο το φάσμα του πληθυσμού ή όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες.

✓ Όπως επίσης δεν επιβεβαιώνεται η θεώρηση του «Αόρατου Χεριού» του Smith. A, (1776).

✓ Αναφορές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2019) στο χαρακτήρα της σχέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της αυξημένης ανταγωνιστικότητας μπορεί να σχετίζεται με τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στο ρόλο των κρατών.

✓ Συγχρόνως, από την εργασία αποδεικνύεται ότι: ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί λογικό επακόλουθο της φτώχειας και η ίδια η φτώχεια αποτελεί πολιτική επιλογή των κυβερνόντων. Αυτό προκύπτει από τις ισχυρές συσχετίσεις μεταξύ παραγόντων όπως: το εισόδημα, η απασχόληση, η υγεία και η εκπαίδευση.

✓ Η εισοδηματική ανισότητα φαίνεται να συνδέεται με τη φτώχεια και αυτή μπορεί να οδηγήσει στον κοινωνικό αποκλεισμό.

✓ Η εισοδηματική και η καταναλωτική φτώχεια είναι δύο έννοιες που σχετίζονται με την οικονομική δυσπραγία, παρόλο που αναφέρονται σε διαφορετικές πτυχές της φτώχειας. Επομένως μπορεί να υπάρχει επικάλυψη μεταξύ των δύο αυτών εννοιών. Η έλλειψη ικανοποιητικού επιπέδου εισοδήματος οδηγεί σε δυσκολίες στην πρόσβαση αγοράς αγαθών και υπηρεσιών. Η καταναλωτική φτώχεια λοιπόν μπορεί να αποτελεί μια έκφραση της εισοδηματικής φτώχειας.

✓ Οι χαμηλές εκπαιδευτικές και οικονομικές επιδόσεις, η δομή της οικογένειας και οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης συνδέονται με τον αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και αποκλεισμού.

✓ Οι παράγοντες που εμφανίζουν ισχυρή συσχέτιση με τη φτώχεια περιλαμβάνουν: το εκπαιδευτικό επίπεδο, την απασχόληση, την υγεία και την οικονομική σταθερότητα.

✓ Η φορολογία και η κοινωνική πολιτική μπορούν να επιδράσουν σημαντικά στη μείωση της εισοδηματικής ανισότητας και της φτώχειας. Η περαιτέρω ανάλυση της φορολογικής πολιτικής μπορεί να αποκαλύψει την ένταση της σχέσης της με τα επίπεδα φτώχειας.

✓ Μέσα από τις παροχές των κυβερνήσεων, όπως τα επιδόματα, αποδείχθηκε από την εργασία, ότι έστω και για περιορισμένο χρονικό διάστημα, η ανισότητα της χώρας μας κατάφερε να μειωθεί, επιβεβαιώνοντας την αντίληψη του Wilkinson, (1973), για το θέμα αυτό.

Συνοψίζοντας, η σχέση φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, και ύφεσης της οικονομίας είναι πολύπλοκη και αλληλεξαρτώμενη.

➤ Η φτώχεια αποτελεί την έλλειψη απαραίτητων πόρων για την κάλυψη βασικών αναγκών, όπως: διατροφή, στέγαση και υγεία.

➤ Ο κοινωνικός αποκλεισμός από την πλευρά του περιλαμβάνει την απομόνωση και τον περιορισμό της συμμετοχής ενός ατόμου από κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δραστηριότητες.

➤ Η ύφεση πάλι, αναφέρεται σε περιόδους οικονομικής πτώσης, μείωσης της παραγωγής και αύξηση της ανεργίας. Αυτή η μειωμένη προσφορά ευκαιριών στην απασχόληση αυξάνει περαιτέρω τα ποσοστά της φτώχειας του πληθυσμού και επιδεινώνει την κοινωνική ανισότητα. Σε περιόδους ύφεσης, ο κοινωνικός αποκλεισμός αυξάνεται, καθώς πολλοί άνθρωποι βρίσκονται εκτός εργασίας και απομακρύνονται από τις κοινωνικές δραστηριότητες.

➤ Από όλα τα παραπάνω, γίνεται φανερό ότι, η σχέση του ΑΕΠ και του ποσοστού κινδύνου φτώχειας (ή αλλιώς της σχετικής φτώχειας) δύναται να χαρακτηριστεί ως αντίστροφη. Στα χρόνια της κρίσης η σημαντική μείωση του ΑΕΠ στη χώρα μας συμπορεύτηκε με τη δραματική αύξηση του ποσοστού της σχετικής φτώχειας.

➤ Όπως προκύπτει, η κυβερνητική θέληση και οι πολιτικές πρωτοβουλίες παίζουν ζωτικό ρόλο στη μείωση της φτώχειας. Η αξιολόγηση των προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας και των προσπαθειών για την αντιμετώπιση των ριζικών αιτιών της φτώχειας θεωρείται επιβεβλημένη. Αυτός είναι ένας τρόπος ελέγχου της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας αυτών των προγραμμάτων.

➤ Οι επιδράσεις όλων αυτών των παραγόντων είναι αμοιβαίες. Η φτώχεια μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένο κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς οι φτωχοί άνθρωποι ενδέχεται να έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Ταυτόχρονα, ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να δημιουργήσει οικονομικές δυσκολίες, συμβάλλοντας στη διατήρηση ή αύξηση της φτώχειας.

Όλα τα δεδομένα της εμπειρικής εργασίας επιβεβαιώνουν τις υποθέσεις των Robinson and Acemoglu στις οποίες στηρίχθηκε η εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας. Παράλληλα δίνουν και τις απαντήσεις στα βασικά ερωτήματα της έρευνας.

Η κατανόηση αυτών των σχέσεων είναι σημαντική για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών που θα αντιμετωπίσουν ριζικά αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα - προβλήματα, ενθαρρύνοντας την αειφόρο οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1. Πολιτικές καταπολέμησης της φτώχειας

Η συζήτηση για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό λαμβάνει χώρα πολλά χρόνια τώρα, τόσο στις αναπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Πολλοί επιστήμονες, ο καθένας από τη δική του οπτική γωνία έχουν προσπαθήσει να ερμηνεύσουν αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα. Ο ανθρωπιστής ψυχολόγος Abraham Maslow, στην ερευνητική του εργασία που δημοσιεύθηκε το 1943, με τίτλο «*A Theory of Human Motivation*» και μέσω της έκδοσης του βιβλίου του, με τίτλο: «*Motivation and Personality*» που ακολούθησε, θεώρησε πως οι ανθρώπινες δράσεις ωθούνται από κίνητρα με σκοπό να ικανοποιηθούν συγκεκριμένες ανάγκες. Ο Maslow λοιπόν, σύστησε για πρώτη φορά την έννοια της «Ιεράρχησης των ανθρώπινων αναγκών» σε μια πυραμίδα. Η συγκεκριμένη ιεράρχηση υποδεικνύει ότι οι άνθρωποι κινητοποιούνται πρωτίστως στην ικανοποίηση των πλέον βασικών αναγκών, προτού προχωρήσουν στην ικανοποίηση άλλων πιο σύνθετων αναγκών (Εικόνα 5.1).

Πηγή: social policy.gr, 2023

Εικόνα 5.1

Απεικόνιση της ιεράρχησης των ανθρώπινων αναγκών σύμφωνα με τον Maslow

Αυτή η ιεράρχηση ξεκινάει από τη βάση της πυραμίδας και αφορά τις (Εικόνα 5.1):

- Βασικές, φυσιολογικές ανάγκες, όπως: τροφή, νερό, στέγη κλπ.
- Τις ανάγκες ασφαλείας, όπως εξασφάλιση ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και εργασίας.
- Τις κοινωνικές ανάγκες, που αφορούν κυρίως την αποδοχή από το κοινωνικό σύνολο.
- Τις ανάγκες αναγνώρισης και εκτίμησης.

Ενώ στην κορυφή της πυραμίδας, έθεσε:

- Τις ανάγκες αυτοπραγμάτωσης, που αντιπροσωπεύει την ολοκλήρωση της προσωπικότητας. Προφανώς, σε αυτό το επίπεδο πραγματοποιείται η εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού. Η πυραμίδα του Maslow, δύναται να αποτελέσει τη βάση για τη μέτρηση των μεγεθών του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας.

Επίσης, η εννοιολογική μετατόπιση από τη φτώχεια στον κοινωνικό αποκλεισμό δεν προσέφερε μόνο στοιχεία για την ερμηνεία του φαινομένου της φτώχειας, αλλά έκανε το φαινόμενο περισσότερο σύνθετο στη διαπίστωση και την ερμηνεία του. Όλα αυτά δεν είναι απλά προϊόντα της φτώχειας, αλλά εξετάζονται από την επιστήμη της Κοινωνιολογίας ως διακριτά και αυτόνομα κοινωνικά προβλήματα.

Για χρόνια, τα Ηνωμένα Έθνη ανέπτυξαν, μεταξύ των στόχων αειφόρου ανάπτυξης (SDG = Sustainable Development Agenda, by 2030) που πρότειναν, το στόχο Zero Poverty. Μηδενική Φτώχεια. Έτσι, ο Ο.Η.Ε. έθεσε, μεταξύ άλλων πρωτοβουλιών, τον κανόνα του 1%. Αυτός ο κανόνας προτείνει να παραχωρηθούν στις φτωχές χώρες το 1% του συνόλου των εσόδων που παράγονται σε πλούσιες χώρες. Μέσω αυτού του εργαλείου, ο Ο.Η.Ε. θεώρησε ότι σε λιγότερο από 20 χρόνια η φτώχεια όλου του κόσμου θα εξαλειφόταν. Ως εκ τούτου, η ανάπτυξη σχεδίων για τον τερματισμό ορισμένων επιπέδων φτώχειας είναι το κλειδί για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Το 2015 λοιπόν, ο Ο.Η.Ε. αποφάσισε μια ιστορική συμφωνία. Πρόκειται για την υιοθέτηση 17 στόχων, γνωστοί ως «Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης». Σε μια προσπάθεια αποτελεσματικής ανταπόκρισης όλων των χωρών στα παγκόσμια προβλήματα, οι στόχοι αυτοί αφορούν την επίτευξη (Ο.Η.Ε., 2023-Εικόνα 5.2):

1. Μηδενικής φτώχειας.

2. Μηδενικής πείνας.
3. Καλής υγείας και ευημερίας.
4. Ποιοτικής εκπαίδευσης.
5. Ισότητας των φύλων.
6. Καθαρού νερού και αποχέτευσης.
7. Φτηνής και καθαρής ενέργειας.
8. Αξιοπρεπούς εργασίας και οικονομικής ανάπτυξης.
9. Βιομηχανίας, καινοτομίας και υποδομών.
10. Λιγότερες κοινωνικές ανισότητες.
11. Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες.
12. Υπεύθυνης κατανάλωσης και παραγωγής.
13. Δράσης για το κλίμα.
14. Προστασίας ζωής στο νερό.
15. Προστασίας ζωής στη στεριά.
16. Ειρήνης, δικαιοσύνης και ισχυρών θεσμών.
17. Συνεργασίας για τους στόχους.

Πηγή: ΟΗΕ, 2023

Εικόνα 5.2

Απεικόνιση των 17 «Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης»

Επιπροσθέτως, στην Ευρώπη από το 1975 έως το 1994, η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα υλοποίησε μια σειρά από δοκιμαστικά σχέδια και προγράμματα που είχαν σχεδιαστεί για την καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού. Μέσα από διάφορες διαδικασίες, συνθήκες και στρατηγικές η Ε.Ε. εισήγαγε αρχικά με τη

Στρατηγική: «Ευρώπη 2020», (το 2010) και αργότερα με τη Στρατηγική: «Ευρώπη 2030», (το 2020) ένα νέο κοινό στόχο για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο στόχος αυτός είναι η μείωση του αριθμού των ευρωπαίων που διαβιούν κάτω από το εθνικό όριο της φτώχειας. Αρχικά, ο αριθμός αυτός αναφερόταν σε 20 εκατομμύρια ανθρώπους, αλλά αργότερα το νούμερο αυτό αναπροσαρμόστηκε σε 15 εκατομμύρια ανθρώπους (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023).

Το 2017, τα κυριότερα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. εξέφρασαν το σχέδιο δράσης για τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων (Ε.Κ.Π.Δ.), μέσω του οποίου θεσμοθετήθηκαν οδηγίες και κανονισμοί για:

- Την κοινωνική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης.
- Την κοινωνική προστασία των εργαζομένων.
- Επαρκών κατώτατων μισθών και κοινωνική δικαιοσύνη.
- Τα δικαιώματα των παιδιών και τη δημιουργία λειτουργικών κρατών πρόνοιας.

Ταυτόχρονα, η Ε.Κ.Τ. (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) μέσω του προϋπολογισμού της, χρηματοδοτεί αντίστοιχα προγράμματα για την ισότιμη πρόσβαση των παιδιών σε δωρεάν υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση και παιδική μέριμνα, ταυτόχρονα με αξιοπρεπή στέγαση και επαρκή διατροφή.

Ενδεχομένως, το τέλος της περιόδου της άνθησης, η οικονομική κρίση, η μαζική ανεργία και η φτώχεια που σφράγισαν τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα έδωσαν μεγάλες διαστάσεις στα φαινόμενα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρώπη και ειδικότερα στη χώρα μας, υποχρεώνοντας την Ευρωπαϊκή Ένωση να ασχοληθεί μ' αυτό. Η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού συγκαταλέγεται πλέον στους ειδικούς στόχους κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ(27) και των κρατών μελών της.

5.2.Ο ρόλος της κοινωνικής πρόνοιας για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Η θεμιτότητα των μέτρων κοινωνικής πρόνοιας αποτελεί μεγάλο θέμα συζήτησης και εξαρτάται από την κοινωνικό-οικονομική φιλοσοφία και τις αξίες κάθε κοινωνίας. Ενώ πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι αυτά τα μέτρα είναι απαραίτητα για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων και την προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, υπάρχουν και άλλοι που εκφράζουν ανησυχίες σχετικά με τη βιωσιμότητα, τον πειραματισμό και την πιθανή κατάχρηση από το σύστημα. Στη συγκεκριμένη έρευνα, οι περισσότεροι ερωτώμενοι (88%) απάντησαν πως το κράτος μας οφείλει να παρέχει επιπλέον επιδόματα στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού.

Όμως, πέρα από τα μέτρα κοινωνικής προστασίας, πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλες προτάσεις και δράσεις για την επίτευξη της κοινωνικής δικαιοσύνης και της οικονομικής ισότητας, εστιάζοντας στη δομή της κοινωνίας κάθε κράτους και τις ανάγκες της.

Οι Esping Andersen G. *et al.*, (2006), πρότειναν έναν ταξινομικό χαρακτηρισμό των κοινωνικών κρατών, βασισμένο στο βαθμό και τον τρόπο παροχής της κοινωνικής πρόνοιας. Η ταξινόμησή τους βασίζεται στη σχέση της κρατικής παρέμβασης και της αγοράς. Οι τέσσερις βασικές ομάδες που προκύπτουν από τη θεωρία τους είναι:

1. Η ομάδα της Κοινωνικής Δικαιοσύνης (Social Democratic), η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό κρατικής παρέμβασης και εκτεταμένα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας. Στοχεύει στη μείωση των ανισοτήτων και στη διασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους. Κράτη της Βόρειας Ευρώπης, όπως: η Σουηδία και η Δανία, έχουν υιοθετήσει αυτό το μοντέλο.

2. Η Κοινωνικό - επιχειρηματική ομάδα (Liberal), η οποία χαρακτηρίζεται από μικρότερο βαθμό κρατικής παρέμβασης, δίνοντας περισσότερο έμφαση στην αγορά. Ενθαρρύνει επίσης την ατομική ευθύνη και ελευθερία. Παραδείγματα κρατών που ανήκουν σε αυτό το μοντέλο αποτελούν: οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και το Ηνωμένο Βασίλειο.

3. Η Κοινωνικό - ασφαλιστική ομάδα (Conservative), η οποία βασίζεται στην ιδέα της κοινωνικής συντηρητικότητας, εστιάζοντας στη διατήρηση του κράτους και της Εκκλησίας. Προσφέρει παροχές σε όσους τις δικαιούνται, δίνοντας έμφαση στην

Κοινωνική Ιεραρχία. Παραδείγματα κρατών αυτού του μοντέλου αποτελούν κράτη της Κεντρικής Ευρώπης, όπως: η Γερμανία και η Γαλλία.

4. Τελευταίο είναι το μοντέλο της Κοινωνικής Επένδυσης (Social Investment). Αυτό επενδύει περισσότερο στον άνθρωπο ως οντότητα, δίνοντας έμφαση στο ρόλο της εκπαίδευσης για την προαγωγή της κοινωνικής ευημερίας. Είναι το ονομαζόμενο Σκανδιναβικό μοντέλο, με παραδείγματα χωρών: τη Φιλανδία και τις Κάτω Χώρες (Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο).

Αυτό το σύστημα ταξινόμησης των κοινωνικών πολιτικών των κρατών βοηθάει να κατανοήσουμε τις διαφορές στην προσέγγιση των παροχών και στη διαχείριση των κοινωνικών ανισοτήτων. Η Ελλάδα, σύμφωνα με τη θεώρηση των Esping Andersen G. *et al.*, ταξινομείται ως κράτος Κοινωνικό - Επιχειρηματικό. Όμως, οι προκλήσεις που αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει η χώρα μας τα τελευταία χρόνια, όπως η οικονομική ύφεση και η υψηλή ανεργία, έχουν οδηγήσει σε πιέσεις στο σύστημα κοινωνικής προστασίας. Διαρθρωτικές αλλαγές είναι δεδομένο πως έχουν πραγματοποιηθεί, αλλά ουσιαστικά, τα κοινωνικά φαινόμενα της φτώχειας και του αποκλεισμού παραμένουν ανυπέρβλητα.

Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας υποστηρίζουν τη θέση ότι η οικονομική και κοινωνική στήριξη των οικονομικά ασθενέστερων είναι θεμιτή και απαραίτητη για την αντιμετώπιση της φτώχειας και της ανισότητας. Η κοινωνική πολιτική, συμπεριλαμβανομένων των επιδομάτων και λοιπών παροχών, θεωρείται απαραίτητο εργαλείο για τη διόρθωση των ανισοτήτων στο εισόδημα και την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η πολιτεία οφείλει να αντιμετωπίζει τα άτομα των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων ως πλήρεις και ισότιμα μέλη της. Είναι σημαντική η προσφορά ίσων ευκαιριών, και η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που επιτρέπει σε όλους τους ανθρώπους να συμμετέχουν στην κοινωνία. Παραδείγματα περιλαμβάνουν την πρόσβαση: στην εκπαίδευση, στις υπηρεσίες υγείας, στην απασχόληση, και κυρίως στις βασικές ανάγκες διαβίωσής των ατόμων αυτών, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή.

5.3. Σχολιασμός των δεδομένων της έρευνας

Η φτώχεια παραμένει ένα ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί τόσο στην παγκόσμια όσο και στην εγχώρια κοινωνική και οικονομική σκηνή. Οι στόχοι της κοινωνικής ένταξης υποστηρίζουν ότι η ευημερία της ανθρωπότητας είναι η ουσία της σταθερότητας, της ειρήνης και της κοινωνικής ανάπτυξης. Επομένως, η αντιμετώπιση της φτώχειας είναι ένας τρόπος για την επίτευξη των στόχων κοινωνικής ένταξης. Ταυτόχρονα, υπάρχει ανάγκη για μια αποτελεσματική πολιτική που να αντιμετωπίζει ολοκληρωμένα τα ζητήματα της φτώχειας στη χώρα. Ως εκ τούτου, αυτή η μελέτη δύναται να αποτελέσει ένα ουσιαστικό εργαλείο γνώσεων που με τη σειρά του μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού πλαισίου δημοσιονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Από την εμπειρική μελέτη του ερωτηματολογίου «των Συνθηκών Διαβίωσης των νοικοκυριών, το 2023», προέκυψαν ουσιαστικές απαντήσεις αναφορικά με τα βασικά ερωτήματα της έρευνας. Διαφαίνεται ότι η εισοδηματική ανισότητα, το επίπεδο εκπαίδευσης, η ένταση εργασίας, το χαμηλό διαθέσιμο μηνιαίο εισόδημα και η δομή της οικογένειας αποτελούν όντως προσδιοριστικούς παράγοντες του επιπέδου της φτώχειας. Προκύπτει επίσης, ότι η εισοδηματική ανισότητα οδηγεί στη φτώχεια και στον κοινωνικό αποκλεισμό, εφόσον οι χαμηλές εισοδηματικές τάξεις δεν μπορούν να συμμετέχουν στην κοινωνική/πολιτιστική ζωή της χώρας μας.

Άρα, καθίσταται εμφανές, ότι η εξάλειψη αυτών των φαινομένων δύναται να επιτευχθεί με το συνυπολογισμό παραγόντων, όπως: η διαφθορά, η παραοικονομία, η φορολογία, οι συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών και οι εκπαιδευτικές και εργασιακές ευκαιρίες.

Οι επιχειρήσεις ή τα άτομα που δραστηριοποιούνται σε ανεπίσημες οικονομικές δραστηριότητες αποφεύγουν την επίσημη φορολόγηση, με αποτέλεσμα να μη συμμετέχουν στα φορολογικά έσοδα του κράτους. Έσοδα που θα μπορούσαν να διοχετευθούν σε προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας. Η παραοικονομία σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές της χώρας μας αποτελεί αποτέλεσμα της φτώχειας, λόγω της έλλειψης οικονομικών ευκαιριών. Άνθρωποι που βρίσκονται σε δυσχερείς οικονομικές συνθήκες ενδεχομένως επιδιώκουν εναλλακτικούς τρόπους εισοδήματος, που μερικές φορές περιλαμβάνουν παράνομες ή επικίνδυνες δραστηριότητες. Επίσης, το φορολογικό σύστημα της χώρας μας διαθέτει διάφορες εισοδηματικές σκάλες, ώστε να διασφαλίζεται

η ανταποδοτικότητα. Επομένως, φορολογικές πολιτικές όπως: ελαφρύνσεις και εκπτώσεις, μπορούν να επηρεάσουν την ανταποδοτικότητα, και να διασφαλίσουν μεγαλύτερη δικαιοσύνη στη φορολόγηση. Επιπροσθέτως, η αντιμετώπιση της παραοικονομίας συμβάλλει στη βελτίωση της εισοδηματικής ανισότητας, αυξάνοντας τα φορολογικά έσοδα της χώρας.

Είναι γεγονός ότι η οικονομική κρίση θέτει σε καθεστώς ευπρόσβλητης εργασίας το ήμισυ σχεδόν των εργατών, οι οποίοι βρίσκονται σε κίνδυνο απώλειας της εργασίας τους και συνεπώς σε κατάσταση εργασιακής ανασφάλειας. Το επίπεδο φτώχειας αυξήθηκε σταδιακά τα πρώτα χρόνια της κρίσης και ο συνολικός αντίκτυπος αυτού στην κοινωνία ήταν τεράστιος. Επομένως, η κρίση δεν αποτελεί αποκλειστικά οικονομική υπόθεση. Είναι συνδεδεμένη με την πολιτική, με την ανθρώπινη φύση, με την κοινωνία και με το τι θεωρείται «ορθολογική συμπεριφορά». Τα πραγματικά προβλήματα της κρίσης, τα οποία επεκτάθηκαν και στο σύνολο των πολιτών, ήταν: η άνοδος των επιτοκίων, η δύσκολη λήψη δανείων, η άνοδος των τιμών των εμπορευμάτων και των καυσίμων που επέφεραν ακρίβεια και τη μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών. Η κρίση αντικατοπτρίζει μια σειρά από οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που επηρέασαν άμεσα την κοινωνία. Η δυσκολία κάλυψης βασικών αναγκών υποδεικνύει φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός γίνεται εντονότερος. Η ελληνική οικονομία την περίοδο της κρίσης βρισκόταν παγιδευμένη ανάμεσα στην οικονομική ύφεση και τη δημοσιονομική κατάρρευση.

Από την άλλη πλευρά, αξιοσημείωτο παράδειγμα αποτελεί η Σκανδιναβική Διακυβέρνηση, η οποία έχει δείξει ισχυρή μεταβατική ικανότητα αντιμετώπισης δημοσιονομικών δυσχερειών. Τα κράτη αυτά, συνδυάζοντας την συνεργασία των φορέων τους, κατάφεραν να επιτύχουν την αποτελεσματικότητα και την οικονομική τους άνθιση. Η επιτυχία αυτή προέκυψε μέσω της ταυτόχρονης εδραίωσης της εμπιστοσύνης των πολιτών στο οικονομικό και κοινωνικό τους σύστημα, καθώς και μέσω πολιτικών που εστίασαν στην ασφάλεια και τη δικαιοσύνη. Είναι λοιπόν στο χέρι μας να διδαχθούμε και να δανειστούμε από αυτά τα κράτη τις καλύτερες πρακτικές τους. Παρόλο που στο παρελθόν, στην Ελλάδα, έχουν διαμορφωθεί και εφαρμοστεί πολλές πολιτικές μείωσης της φτώχειας, ο συνολικός αντίκτυπός τους παραμένει κάτω από τις προσδοκίες, καθώς οι κύριοι ωφελούμενοι είναι η υψηλή εισοδηματική τάξη σε βάρος των φτωχών.

Στην πραγματικότητα, στη χώρα μας η αντιμετώπιση της φτώχειας έχει υποθέσει και έχει χρησιμοποιήσει μονομερή μοντέλα δημόσιας πολιτικής, που με τη σειρά τους οδήγησαν σε ανεπάρκεια στην αντιμετώπιση του ζητήματος της φτώχειας. Για παράδειγμα, πολλές από τις πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας αφορούν την εκπαίδευση, την απασχόληση, την κοινωνική ασφάλιση, την υγεία, την οικονομική ανάπτυξη και τους φόρους. Αυτό έγινε χωριστά, και το αποτέλεσμα ήταν η κατασκευή, η διαμόρφωση, και η εφαρμογή αδύναμων μοντέλων μείωσης της φτώχειας.

Συμπερασματικά, η οικονομική κρίση είχε ανυπολόγιστες επιπτώσεις. Οδήγησε σε επισφαλή εργασία, ανεργία και τελικά φτώχεια, που οδήγησαν στον κοινωνικό αποκλεισμό όλο και περισσότερων πληθυσμιακών ομάδων, γεγονός που αποτελεί πηγή για διάφορες ψυχικές διαταραχές. Η ανεργία σχετίζεται επίσης με αύξηση της ημερήσιας κατανάλωσης αλκοόλ, αύξηση στις αυτοκτονίες, της ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και μείωση των θανάτων από τροχαία κατά 1,4%. Ειδικότερα η φτώχεια συνδέεται με την εμφάνιση ασθενειών, καθώς τα άτομα αναγκάζονται να διαβιώνουν σε υποβαθμισμένο περιβάλλον, να τρέφονται ανεπαρκώς, και να εργάζονται σε επικίνδυνα και ανθυγιεινά περιβάλλοντα.

Με λίγα λόγια, η κρίση ανέδειξε τέσσερα βασικά αλληλοσυνδεόμενα προβλήματα:

- Την αυξανόμενη τάση των ανισοτήτων.
- Την ανισοτιμία στις συνθήκες κοινωνικής προστασίας και υγείας.
- Τα επείγοντα ζητήματα της αγοράς εργασίας, και
- την επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου μεγάλου ποσοστού του πληθυσμού.

Κρίνεται λοιπόν ουσιαστικής σημασίας, ο συνεχής διάλογος και η συνεργασία όλων των κοινωνικών παραγόντων για τον καλύτερο σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών που θα προωθούν τη δικαιοσύνη και την κοινωνική ευημερία. Η ισορροπία μεταξύ της παροχής κοινωνικής βοήθειας και των δημοσιονομικών πολιτικών θεωρείται αναγκαία για την επίτευξη δίκαιης και βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Μέσω της ενεργού συμμετοχής και του ανοιχτού δημοσίου διαλόγου, οι κοινωνικές και πολιτικές ομάδες μπορούν να επιτύχουν κοινές συναινέσεις, προωθώντας ένα υγιές και δικαιότερο κοινωνικό περιβάλλον.

Εν όψει μάλιστα της επισιτιστικής και της ενεργειακής κρίσης, ταυτόχρονα με την κλιματική αλλαγή που αντιμετωπίζουμε το τελευταίο χρονικό διάστημα, εντείνεται η

σπουδαιότητα λήψης δραστικών και αποτελεσματικών μέτρων κοινωνικής προστασίας των ευάλωτων νοικοκυριών. Οι φωτιές και οι πλημμύρες στη χώρα μας, το 2023, έπληξαν δραματικά τον πρωτογενή τομέα, σε γεωργικό και κτηνοτροφικό επίπεδο. Αυτό συνεπάγεται πως η εγχώρια παραγωγή θα μειωθεί, επιδεινώνοντας περισσότερο τις συνθήκες διαβίωσης των ευάλωτων νοικοκυριών της χώρας.

Συνδυαστικά, οι παράγοντες αυτοί δημιουργούν ένα μίγμα που οδηγεί σε περαιτέρω υποχώρηση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού και αύξηση της φτώχειας. Όλα αυτά, σε συνάρτηση με τον υψηλό πληθωρισμό, επηρεάζουν τα νοικοκυριά που αναγκάζονται να αλλάξουν ακόμα και τον τρόπο ζωής τους. Ολόκληρες οικογένειες αναγκάζονται να προσαρμοστούν σε μια τελείως διαφορετική πραγματικότητα χωρίς τα απαραίτητα στοιχεία διαβίωσης τους. Άνθρωποι έχασαν ολόκληρη την περιουσία τους, άνθρωποι που ενδεχομένως να προστεθούν στην πληθυσμιακή ομάδα που περιλαμβάνει τους «νέους φτωχούς». Έτσι δημιουργούνται προϋποθέσεις για κοινωνικές εκρήξεις και πολιτική αποσταθεροποίηση. Αυτό έχει επιβεβαιωθεί ως γεγονός στη σύγχρονη επικαιρότητα και στην καθημερινή μας ζωή.

5.4. Συμπεράσματα - Προτάσεις

Η οικονομική κρίση δε δημιούργησε μόνο σύγχυση σε σχέση με τα απαιτούμενα μοντέλα πολιτικής για την υπέρβαση της. Ακόμη πιο μεγάλη σύγχυση δημιουργήθηκε σε σχέση με το ιδανικότερο πρότυπο οργάνωσης κρατών και την αντίστοιχη ιδεολογία που το προωθεί. Οι διαφορετικές έννοιες της φτώχειας βοηθούν ώστε να γίνεται διάκριση μεταξύ των συνθηκών ακραίας και σχετικής φτώχειας. Η «απόλυτη φτώχεια» αποτελεί μια σκληρή μορφή φτώχειας, καθώς τα άτομα αδυνατούν ακόμα και να επιβιώσουν. Αντίθετα, η «σχετική φτώχεια» αποτελεί μια πιο ήπια μορφή φτώχειας, που σχετίζεται με τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών. Ωστόσο, ίσως είναι καλύτερα η έννοια της «σχετικής φτώχειας» να βασίζεται περισσότερο σε ποιοτικά στοιχεία και λιγότερο σε ποσοτικά.

Η φτώχεια, όσο και η ανισοκατανομή του εισοδήματος δημιουργούν σοβαρά προβλήματα σε μια κοινωνία. Τα προβλήματα αυτά αφορούν πολλούς τομείς, από την πολιτική, οικονομική, κοινωνική πραγματικότητα έως και την αύξηση της εγκληματικότητας. Κατά συνέπεια το κράτος μας οφείλει να περιορίσει την φτώχεια και τις ανισότητες, φροντίζοντας τα άτομα που έχουν ανάγκη, ώστε να βελτιώνεται ταυτόχρονα η ευημερία της κοινωνίας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η μεγαλύτερη ανισοκατανομή του εισοδήματος τείνει να μειώνει το βιοτικό επίπεδο της χώρας μας (Αλεξίου, Κ. 2022). Τα αποτελέσματα της εργασίας δείχνουν ότι οι φόροι οδηγούν σε μεγαλύτερη ισότητα και δίκαιη διανομή του εισοδήματος, όχι όμως μακροπρόθεσμα. Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές για τα υψηλά εισοδήματα αποτελούν προοδευτική φορολογία. Ωστόσο, το προοδευτικό φορολογικό σύστημα διαταράσσει τις κινήσεις των επιχειρήσεων, αποθαρρύνοντας τις επενδύσεις. Βέβαια, η συνύπαρξη της κοινωνικής πολιτικής, με τους υψηλούς φορολογικούς συντελεστές, αλλά κυρίως, με την ενίσχυση του συντελεστή «εργασία» (Marx, 1867), μπορεί να μειώσει την ανισοκατανομή του εισοδήματος και να βοηθήσει στην εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στη χώρα μας.

Συνεκδοχικά, από τα παραπάνω προκύπτει πως η φτώχεια επηρεάζει τόσο το επίπεδο διαβίωσης, όσο και το επίπεδο υγείας του ατόμου. Ο κοινωνικός αποκλεισμός από τη μεριά του μπορεί να λειτουργήσει ως τροχοπέδη στην οικονομία. Οι επιδοματικές

πολιτικές μόνες τους, δεν αποτελούν ουσιαστική και μακροχρόνια επίλυση αυτών των θεμάτων. Τα επιδοματικά προγράμματα προσφέρουν προσωρινή ανακούφιση στα ευάλωτα νοικοκυριά. Για μακροπρόθεσμες λύσεις απαιτούνται ευρύτερες κρατικές παρεμβάσεις, όπως: βελτίωση της εκπαίδευσης, πρόσβαση στην εργασία και άλλα προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης.

Αξιοσημείωτη θεωρείται η προσέγγιση του Corak (2005), για την «Καταπολέμηση της φτώχειας». Υποστηρίζει πως η αυξημένη χρηματοδότηση θα διασφαλίζει την ποιότητα και την ποσότητα των προσφερόμενων κοινωνικών και φυσικών υποδομών καθώς και των προσφερόμενων υπηρεσιών στις ευάλωτες πληθυσμιακά ομάδες. Είναι δυνατόν οι δομές αυτές και οι υπηρεσίες να διατηρηθούν και να λειτουργήσουν αποτελεσματικά εάν οι ομάδες στόχοι συμμετέχουν στο σχεδιασμό, την εφαρμογή και την παρακολούθησή τους. Αυτό δύναται να πραγματοποιηθεί με την παράλληλη διασφάλιση της λογοδοσίας των κυβερνητικών αξιωματούχων, υπεύθυνων για τέτοιες πολιτικές. Άλλωστε, ο αγώνας ενάντια στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό αποβλέπει στην ένταξη και κυρίως στην ενσωμάτωση του ατόμου στην κοινωνία (Walker & Walker, 2004).

Κατά κοινή ομολογία, η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συνιστά επίσης επίσημη διαπίστωση ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια (European Commission, 2009). Εφόσον, η έναρξη μιας κρίσης δε δύναται να προβλεφθεί από κάποιο επιστημονικό μοντέλο μέχρι σήμερα, εύκολα κάποιος μπορεί να συμπεράνει την αναγκαιότητα καθιέρωσης νέων μεθόδων μέτρησης, που θα περικλείουν όλες τις παραμέτρους που επηρεάζονται από τις οικονομικές διακυμάνσεις. Επιβάλλεται να γνωρίζουμε όλα τα στοιχεία που αλληλοεπιδρούν με άλλους παράγοντες, παράλληλα με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Επομένως, ιδιαίτερα σημαντικό θα ήταν εάν καταφέραμε να κατασκευάσουμε ένα μοντέλο πρόβλεψης της διαδρομής προς τη συρρίκνωση της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας, τόσο σε διεθνές όσο και σε εγχώριο επίπεδο. Η δημιουργία ενός τέτοιου μοντέλου απαιτεί προσεκτική ανάλυση και συνεκτική προσέγγιση. Παρόλο που τα δεδομένα της συγκεκριμένης έρευνας παρέχουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες, η κατασκευή ενός τέτοιου εργαλείου απαιτεί περισσότερα βήματα.

Επίσης, η εισοδηματική ισότητα και η ορθή αναδιανομή του εισοδήματος μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ενίσχυσης του συντελεστή «εργασία», με παράλληλη ενδυνάμωση της εκπαίδευσης του πληθυσμού, σε συνδυασμό με πολύπλευρες δράσεις κοινωνικής πολιτικής. Επομένως, η οικονομική μεγέθυνση, αλλά κυρίως, η επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού θα πρέπει να ξεκινήσει από τη βάση της πυραμίδας ιεράρχησης των αναγκών του Maslow. Αυτό σημαίνει ότι πρωταρχικά οφείλουμε να εξασφαλίσουμε την κάλυψη των βασικών αναγκών των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων του πληθυσμού, όχι μέσω της επιδοματικής πολιτικής, αλλά κυρίως μέσω της προώθησης της εκπαίδευσης και της εργασίας. Η ιεράρχηση των αναγκών του Maslow (1954) μπορεί να αποτελέσει την αφετηρία και την πυξίδα χάραξης των αναγκαίων πολιτικών στη χώρα μας.

Εν ολίγοις, θεωρούνται αναγκαία και επιβεβλημένα μέτρα, όπως:

- ✓ Οι επενδύσεις σε προγράμματα εκπαίδευσης και συνεχούς επαγγελματικής κατάρτισης.
- ✓ Η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και ευκαιριών απασχόλησης.
- ✓ Η στήριξη της επιχειρηματικότητας και ειδικά του μικρό-μεσαίου επιχειρηματικού τομέα.
- ✓ Η εξέταση εκ νέου του φορολογικού συστήματος για διασφάλιση της δικαιοσύνης και της ισονομίας, με ταυτόχρονο έλεγχο της παραοικονομίας.
- ✓ Η κατασκευή δομών και προγραμμάτων που προάγουν την κοινωνική ενσωμάτωση και τη συνοχή της κοινωνίας.

Αυτά τα στοιχεία μαζί με την εκδήλωση της ατομικής και πολιτικής προσπάθειας ίσως μπορούν να αντιμετωπίσουν τόσο το φαινόμενο της φτώχειας, όσο και του κοινωνικού αποκλεισμού σε μακροχρόνια βάση στη χώρα μας. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε τις τεράστιες θυσίες που έχει υποστεί ο ελληνικός πληθυσμός ώστε να καθιερωθεί η χώρα μας ως αναπτυγμένη (ΟΗΕ, 2022). Μια θέση που οφείλουμε να διατηρήσουμε. Κατά συνέπεια, κρίνεται σημαντική η διεξοδική διερεύνηση των δύο αυτών κοινωνικών φαινομένων, καθώς ο κατάλληλος συνδυασμός πολύπλευρων στρατηγικών μπορεί να αποτελέσει βασικό συστατικό για τη συγκρότηση του αναγκαίου αρραγούς εσωτερικού κοινωνικοοικονομικού μετώπου στην Ελλάδα.

Παράρτημα Α

Ηλεκτρονικό Ερωτηματολόγιο Διπλωματικής Εργασίας

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ 2023

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Μ.Φ. ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ

Η παρούσα έρευνα είναι ανώνυμη και αποτελεί μέρος της Διπλωματικής μου εργασίας στο ΠΜΣ ΠΑΔΑ "ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ", με θέμα: "ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ"

* Απαιτείται

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΕΠΙΛΕΞΤΕ ΤΟ ΦΥΛΟ ΣΑΣ *

Άντρας

Γυναίκα

2. ΠΑΡΑΚΑΛΩ, ΕΠΙΛΕΞΤΕ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΙΠΕΔΟ *

- Υποχρεωτική Εκπαίδευση
- Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- Τριτοβάθμια Εκπαίδευση
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών

3. ΕΙΣΑΣΤΕ *

- άγαμος/η
- έγγαμος/η
- διαζευγμένος/η
- χήρος/α
- Άλλο

4. ΕΧΕΤΕ ΠΑΙΔΙΑ; *

- Ναι
- Όχι

5. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΗΛΙΚΙΑ ΣΑΣ; *

- Κάτω των 25ετών
- 26-35 ετών
- 36-45 ετών
- 46-55 ετών
- 56 ετών και άνω

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥ- ΡΙΟΥ ΣΑΣ

6. ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ; *

Ναι

Όχι

7. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΚΥΡΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΑΣ; *

ΜΙΣΘΩΤΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ

ΑΝΕΡΓΟΣ

ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ

ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ

ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΑΣ

Άλλο

8. ΕΙΣΑΣΤΕ Ο ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ; (αυτός που παρέχει την κύρια πηγή εισοδημάτων σας;) *

- Ναι
- Όχι
- ΚΟΙΝΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟΥΣ (Γονείς, κλπ)
- Άλλο

9. ΑΠΟ ΠΟΣΑ ΜΕΛΗ ΑΠΟΤΕΛΕΙΤΑΙ ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ; *

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- άνω των 5

10. ΠΟΣΑ ΑΠΟ ΑΥΤΑ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ *

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- άνω των 5

11. ΠΟΣΑ ΑΠΟ ΑΥΤΑ ΣΠΟΥΔΑΖΟΥΝ *

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- άνω των 5

12. ΠΟΣΑ ΑΠΟ ΑΥΤΑ ΑΝΑΖΗΤΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ *

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- άνω των 5

13. ΑΝ ΑΝΑΖΗΤΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ,
ΠΟΣΟΥΣ ΜΗΝΕΣ ΑΝΑΖΗΤΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ *

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- άνω των 6 μηνών

14. ΠΟΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ *

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- άνω των 5

15. ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 2022, ΕΛΑΒΕ ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ ΚΑΠΟΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ, ΟΠΩΣ: *

- ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ
- ΕΠΙΔΟΜΑ ΣΤΕΓΑΣΗΣ
- ΕΠΙΔΟΜΑ ΠΑΛΛΙΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ
- ΕΠΙΔΟΜΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ
- ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ ΟΠΕΚΑ
- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΕΡΙΣΜΑ
- MARKET PASS
- ΕΠΙΔΟΜΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ
- ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΕΚΝΩΝ
- ΚΑΝΕΝΑ
- Άλλο

16. Η ΟΙΚΙΑ ΠΟΥ ΔΙΑΜΕΝΕΤΑΙ ΕΙΝΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗ; *

- Ναι
- Όχι
- Άλλο

ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

17. ΕΧΕΤΕ ΕΞΕΙΣ Ή ΚΑΠΟΙΟ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ ΚΑΠΟΙΟ ΣΟΒΑΡΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ; *

Ναι

Όχι

18. (αν Ναι)

ΠΟΣΟ ΕΠΙΒΑΡΥΝΟΥΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΥΤΑ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ ΤΙΣ ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ (1=καθόλου, 5=πάρα πολύ) *

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

19. ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΑΤΕ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΩΜΗ: *

ΙΑΤΡΟΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗΣ

ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ

ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΣΕ ΙΔΙΩΤΕΣ ΙΑΤΡΟΥΣ

ΛΟΙΠΑ ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

ΤΙΠΟΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ

Άλλο

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ

20. ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΜΗΝΙΑΙΩΝ ΚΑΘΑΡΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ; *

- έως 500 ευρώ
- από 501-1000 ευρώ
- από 1001 -1500 ευρώ
- από 1501 -2000 ευρώ
- από 2001-2500 ευρώ
- από 2501-3000 ευρώ
- από 3000 - 4000 ευρώ
- από 4000- 5000 ευρώ
- από 5000 και άνω

21. ΠΟΙΟ ΚΑΘΑΡΟ ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΘΑ ΗΤΑΝ ΙΔΑΝΙΚΟ ΩΣΤΕ ΝΑ ΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΙ ΟΙ ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ (ποσό σε ευρώ) *

- 1000 ευρώ
- 2000 ευρώ
- 3000 ευρώ
- 4000 ευρώ
- 5000 ευρώ
- 6000 ευρώ
- 7000 ευρώ
- 8000 ευρώ και άνω

22. ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΑΤΕ ή ΑΝΑΒΑΛΛΑΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΩΣΕΤΕ ΚΑΠΟΙΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΣΑΣ;

- Ναι
- Όχι

23. Αν ΝΑΙ, ΑΦΟΡΟΥΣΕ ΠΑΓΙΑ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ; (λογαριασμούς ρεύματος, ύδρευσης, τηλεφωνίας κλπ) *

- Ναι
- Όχι

24. Αν ΝΑΙ, ΠΟΙΟ ΤΟ ΥΨΟΣ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΣΟΥ *

- έως 100 ευρώ
- έως 200 ευρώ
- έως 300 ευρώ
- έως 400 ευρώ
- έως 500 ευρώ
- 500 ευρώ και άνω

25. ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΜΗΝΙΑΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ ΠΩΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΤΕ ΤΙΣ ΣΥΝΗΘΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΓΙΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ; (1=εύκολα, 5=πολύ δύσκολα) *

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

26. ΠΩΣ ΘΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΑΤΕ ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ; (1=πολύ χαμηλό, 7= πολύ υψηλό) *

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

27. ΠΟΣΟ ΣΑΣ ΕΠΙΒΑΡΥΝΟΥΝ ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΣΑΣ ΤΟ ΜΗΝΑ; (ενοίκιο, στεγαστικό δάνειο, επισκευές κλπ) (1=καθόλου, 6=πάρα πολύ) *

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

28. ΠΟΣΟΥΣ ΜΗΝΕΣ ΤΟ ΕΤΟΣ ΔΥΣΚΟΛΕΥΕΣΤΕ ΝΑ ΚΑΛΥΨΕΤΕ ΠΑΓΙΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ; *

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12

29. ΠΟΣΟ ΔΥΣΚΟΛΟ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ ΝΑ ΑΝΤΑΠΕΞΕΛΘΕΙ ΣΤΙΣ ΠΑΓΙΕΣ ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΑΣ ΓΙΑ ΣΙΤΙΣΗ; (1=καθόλου, 7=πάρα πολύ) *

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

30. ΠΟΣΟ ΔΥΣΚΟΛΟ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ ΝΑ ΑΝΤΑΠΕΞΕΛΘΕΙ ΣΕ ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ (ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΤΕ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙ); (1=καθόλου, 7=πάρα πολύ) *

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

31. ΜΠΟΡΕΣΑΤΕ ΝΑ ΠΑΤΕ ΠΕΝΤΕ ΣΥΝΕΧΟΜΕΝΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ 2022; *

Ναι

Όχι

32. ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ: *

ΚΥΡΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ - ΠΑΡΟΧΕΣ

ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ - ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ

Άλλο

33. ΠΟΣΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΕΧΕΤΕ ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ *

- 0
- 1
- 2
- 3
- άνω των 3

34. ΠΟΣΕΣ ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΕΣ ΕΧΕΤΕ ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ *

- 0
- 1
- 2
- 3
- άνω των 3

35. ΠΟΣΟ ΣΑΣ ΕΠΙΒΑΡΥΝΟΥΝ ΟΙ ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΤΗΣΙΑ ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥΣ; (1=καθόλου, 7=πάρα πολύ) *

36. ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΕΧΕΤΕ ΔΥΣΚΟΛΕΥΤΕΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΕΤΕ ΕΙΔΗ ΕΝΔΥΣΗΣ Ή ΥΠΟΔΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ; *

Ναι

Όχι

37. ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΕΧΕΤΕ ΔΥΣΚΟΛΕΥΤΕΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΜΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ Ή ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ; *

Ναι

Όχι

38. ΠΟΣΟ ΣΥΧΝΑ ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΦΑΤΕ ΣΕ ΕΝΑ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ Ή ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΜΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ/ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ; *

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑ

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΤΙΣ ΔΥΟ ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΤΟ ΜΗΝΑ

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΤΟΥΣ ΔΥΟ ΜΗΝΕΣ

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΤΟΥΣ ΕΞΙ ΜΗΝΕΣ

ΚΑΘΟΛΟΥ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

39. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΣΑΣ, ΣΕ ΠΟΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΤΑΤΑΣΣΕΤΕ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ; (1= πολύ χαμηλό, 7= άριστο) *

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

40. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΣΑΣ, ΣΕ ΠΟΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΤΑΤΑΣΣΕΤΕ ΤΗΝ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ; (1= πολύ χαμηλό, 7= άριστο) *

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

41. ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΥΠΑΡΧΕΙ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ; *

Ναι

Όχι

42. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ, ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ; *

Ναι

Όχι

43. ΣΕ ΤΙ ΒΑΘΜΟ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΙΣΩΣ ΔΙΑΤΡΕΧΕΤΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ;
(1=καθόλου, 7=πάρα πολύ) *

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

44. ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΩΣ ΒΑΣΙΚΗ ΑΙΤΙΑ ΥΠΑΡΞΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ; *

Ναι

Όχι

45. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΣΑΣ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ; *

Ναι

Όχι

46. ΠΟΙΟΣ Ο ΒΑΣΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΑΣ; *

- ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ
- ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
- ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ
- ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΠΑΡΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ
- ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ
- ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
- ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΜΑΣ ΣΥΣΤΗΜΑ
- ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΡΙΒΕΙΑ
- ΝΟΟΤΡΟΠΙΑ - ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΟΜΑΔΩΝ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (ΡΟΜΑ)

47. ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΠΩΣ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΜΑΣ ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΘΕΣΕΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΜΕΤΡΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ; *

- Ναι
- Όχι

48. ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΑΣ ΠΟΙΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ; *

- 1995 -2000
- 2001-2005 (είσοδος στο ευρώ)
- 2006-2010
- 2010-2015 (είσοδος στην κρίση)
- 2016-2020
- 2021 έως σήμερα

49. ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ; *

- Ναι
- Όχι
- Άλλο

50. ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ Η ΧΩΡΑ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΗ ΧΩΡΑ (ως ισότιμο μέλος της Ε.Ε.) *

- Ναι
- Όχι
- Άλλο

51. ΑΝ ΣΑΣ ΔΙΝΟΤΑΝ Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΘΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΑΤΕ ΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ; *

Ναι

Όχι

52. ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ!

Αυτό το περιεχόμενο δεν δημιουργήθηκε και δεν προσυπογράφεται από τη Microsoft. Τα δεδομένα που υποβάλλετε θα αποσταλούν στον κάτοχο της φόρμας.

 Microsoft Form

Παράρτημα Β

Μη παραμετρική μέθοδος επαγωγικής στατιστικής ανάλυσης- chi-square test

Σε αυτό το κομμάτι της εργασίας παρατίθενται οι έλεγχοι υποθέσεων, Chi square test, των κατηγορηματικών μεταβλητών του δείγματος. όπου απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση. Άρα, οι μεταβλητές που απεικονίζονται στους πίνακες που ακολουθούν, εμφανίζουν ισχυρή σχέση. Βέβαια, το δείγμα της έρευνας είναι μικρό, συνεπώς το συγκεκριμένο τεστ δύναται να αποδώσει ανακριβή συμπεράσματα.

Με Υποθέσεις:

H_0 =δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών του δείγματος (ανεξάρτητες μεταβλητές).

H_1 =υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών του δείγματος.

Ισχυρή συσχέτιση παρουσιάζουν οι εξής μεταβλητές:

1. ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.

Συνάφεια με:

*ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,016.

Πίνακας Β.1

Στοιχεία συνάφειας: «Επίπεδο εκπαίδευσης» με «Το Βιοτικό σας επίπεδο επηρεάζει θετικά την υγεία σας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	10.269 ^a	3	.016
Likelihood Ratio	11.489	3	.009
Linear-by-Linear Association	2.202	1	.138
N of Valid Cases	101		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,47.

*ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΛΗΡΩΜΗΣ (λογαριασμών), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

Πίνακας Β.2

Στοιχεία συνάφειας: «Επίπεδο εκπαίδευσης» με «Δυσκολία πληρωμής λογαριασμών»

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	75.134 ^a	36	.000
Likelihood Ratio	37.822	36	.386
Linear-by-Linear Association	.861	1	.354
N of Valid Cases	101		

a. 46 cells (88,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

*ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΑΠΟ ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,007.

Πίνακας Β.3

Στοιχεία συνάφειας: «Επίπεδο εκπαίδευσης» με «Οικονομική επιβάρυνση από θέματα υγείας»

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	27.294 ^a	12	.007
Likelihood Ratio	22.520	12	.032
N of Valid Cases	101		

a. 16 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

*ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,003.

Πίνακας Β.4

Στοιχεία συνάφειας: «Επίπεδο εκπαίδευσης» με «Οικονομική δραστηριότητα»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,133 ^a	15	,003
Likelihood Ratio	21,510	15	,121
Linear-by-Linear Association	9,422	1	,002
N of Valid Cases	101		

a. 20 cells (83,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

2. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Συνάφεια με:

*ΑΝ ΣΑΣ ΔΙΝΟΤΑΝ Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΘΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΑΤΕ ΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,019.

Πίνακας Β.5
Στοιχεία συνάφειας: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Ευκαιρία εγκατάλειψης της χώρας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,920 ^a	3	,019
Likelihood Ratio	11,183	3	,011
Linear-by-Linear Association	9,392	1	,002
N of Valid Cases	101		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,34.

*ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΧΕΤΕ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

Πίνακας Β.6

Στοιχεία συνάφειας: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Πόσα τα παιδιά περιλαμβάνει το νοικοκυριό»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,923 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	45,564	3	,000
Linear-by-Linear Association	27,028	1	,000
N of Valid Cases	101		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,37.

* ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΡΗΡΩΜΗΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

Πίνακας Β.7

Στοιχεία συνάφειας: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Δυσκολία πληρωμής»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	75,477 ^a	36	,000
Likelihood Ratio	46,611	36	,111
Linear-by-Linear Association	6,390	1	,011
N of Valid Cases	101		

a. 47 cells (90,4%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,030.

Πίνακας Β.8

Στοιχεία συνάφειας: «Οικογενειακή κατάσταση» με «Προβλήματα υγείας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,911 ^a	3	,030
Likelihood Ratio	9,055	3	,029
Linear-by-Linear Association	5,113	1	,024
N of Valid Cases	101		

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,68.

3. ΙΔΙΟΚΤΗΤΗ ΟΙΚΙΑ

Συνάφεια με:

*ΣΕ ΤΙ ΒΑΘΜΟ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΙΣΩΣ ΔΙΑΤΡΕΧΕΤΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ;
(1=καθόλου, 7=πάρα πολύ), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,001.

Πίνακας Β.9
Στοιχεία συνάφειας: «Ιδιόκτητη οικία» με «Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι διατρέχετε κίνδυνο φτώχειας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,827 ^a	6	,001
Likelihood Ratio	21,214	6	,002
Linear-by-Linear Association	9,759	1	,002
N of Valid Cases	101		

a. 8 cells (57,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,07.

*ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΧΕΣΗ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,044.

Πίνακας Β.10

Στοιχεία συνάφειας: «Ιδιόκτητη οικία» με «Σχέση φτώχειας και προβλημάτων υγείας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,050 ^a	1	,044		
Continuity Correction ^b	2,676	1	,102		
Likelihood Ratio	6,613	1	,010		
Fisher's Exact Test				,058	,037
Linear-by-Linear Association	4,010	1	,045		
N of Valid Cases	101				

a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,67.

b. Computed only for a 2x2 table

*ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,017.

Πίνακας Β.11

Στοιχεία συνάφειας: «Ιδιόκτητη οικία» με «Σχέση βιοτικού επιπέδου των νοικοκυριών με θέματα υγείας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,684 ^a	1	,017		
Continuity Correction ^b	4,626	1	,031		
Likelihood Ratio	5,547	1	,019		
Fisher's Exact Test				,021	,017
Linear-by-Linear Association	5,628	1	,018		
N of Valid Cases	101				

a. 0 cells (0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,89.

b. Computed only for a 2x2 table

*ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΑΤΕ ή ΑΝΑΒΑΛΛΑΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΩΣΕΤΕ ΚΑΠΟΙΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,012.

Πίνακας Β.12

Στοιχεία συνάφειας: «Ιδιόκτητη οικία» με «Το τελευταίο έτος καθυστερήσατε ή αναβάλλατε να πληρώσετε κάποιο λογαριασμό σας»

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	6,278 ^a	1	,012		
Continuity Correction ^b	5,174	1	,023		
Likelihood Ratio	6,758	1	,009		
Fisher's Exact Test				,020	,010
Linear-by-Linear Association	6,216	1	,013		
N of Valid Cases	101				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,43.

b. Computed only for a 2x2 table

*ΠΩΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΤΕ ΤΙΣ ΠΑΓΙΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,014.

Πίνακας Β.13

Στοιχεία συνάφειας: «Ιδιόκτητη οικία» με «Πως αντιμετωπίζουν πάγιες ανάγκες»

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,481 ^a	4	,014
Likelihood Ratio	13,102	4	,011
N of Valid Cases	101		

a. 3 cells (30,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,41.

*ΚΥΡΙΑ ΠΗΓΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,009.

Πίνακας Β.14

Στοιχεία συνάφειας: «Ιδιόκτητη οικία» με «Κύρια πηγή εισοδημάτων του νοικοκυριού»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,500 ^a	4	,009
Likelihood Ratio	14,169	4	,007
Linear-by-Linear Association	2,467	1	,116
N of Valid Cases	101		

a. 7 cells (70,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,27.

*ΔΥΣΚΟΛΕΥΤΗΚΑΤΕ ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΕΤΕ ΕΙΔΗ ΕΝΔΥΣΗΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,012.

Πίνακας Β.15

Στοιχεία συνάφειας: «Ιδιόκτητη οικία» με «Δυσπραγία αγοράς καταναλωτικών αγαθών»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	6,291 ^a	1	,012		
Continuity Correction ^b	5,211	1	,022		
Likelihood Ratio	6,528	1	,011		
Fisher's Exact Test				,014	,010
Linear-by-Linear Association	6,229	1	,013		
N of Valid Cases	101				

a. 0 cells (0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,56.

b. Computed only for a 2x2 table

*ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΜΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΣΥΧΝΑ,
με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,008.

Πίνακας Β.16

Στοιχεία συνάφειας: «Ιδιόκτητη οικία» με «Επίπεδο κοινωνικής ζωής»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	7,047 ^a	1	,008		
Continuity Correction ^b	5,904	1	,015		
Likelihood Ratio	7,190	1	,007		
Fisher's Exact Test				,013	,007
Linear-by-Linear Association	6,977	1	,008		
N of Valid Cases	101				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,10.

b. Computed only for a 2x2 table

4. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

Συνάφεια με:

* ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΑΤΕ ή ΑΝΑΒΑΛΛΑΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΩΣΕΤΕ ΚΑΠΟΙΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,017.

Πίνακας Β.17

Στοιχεία συνάφειας: «Προβλημάτων υγείας» με «Καθυστέρηση πληρωμής μηνιαίων λογαριασμών»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,659 ^a	1	,017		
Continuity Correction ^b	4,559	1	,033		
Likelihood Ratio	6,169	1	,013		
Fisher's Exact Test				,027	,014
Linear-by-Linear Association	5,603	1	,018		
N of Valid Cases	101				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,88.

b. Computed only for a 2x2 table

* ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΡΗΡΩΜΗΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,033.

Πίνακας Β.18

Στοιχεία συνάφειας: «Προβλημάτων υγείας» με «Δυσκολία πληρωμής λογαριασμών»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,436 ^a	12	,033
Likelihood Ratio	21,294	12	,046
Linear-by-Linear Association	4,018	1	,045
N of Valid Cases	101		

a. 23 cells (88,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,23.

* ΜΠΟΡΕΣΑΤΕ ΝΑ ΠΑΤΕ ΠΕΝΤΕ ΣΥΝΕΧΟΜΕΝΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ 2022, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,001.

Πίνακας Β.19

Στοιχεία συνάφειας: «Προβλημάτων υγείας» με «Ολιγοήμερες διακοπές»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	11,177 ^a	1	,001		
Continuity Correction ^b	9,614	1	,002		
Likelihood Ratio	11,061	1	,001		
Fisher's Exact Test				,001	,001
Linear-by-Linear Association	11,066	1	,001		
N of Valid Cases	101				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,11.

b. Computed only for a 2x2 table

* ΚΥΡΙΑ ΠΗΓΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,036.

Πίνακας Β.20

Στοιχεία συνάφειας: «Προβλημάτων υγείας» με «Κύρια πηγή εισοδημάτων του νοικοκυριού σας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,251 ^a	4	,036
Likelihood Ratio	10,296	4	,036
Linear-by-Linear Association	,165	1	,684
N of Valid Cases	101		

a. 7 cells (70,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,23.

* ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΜΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΣΥΧΝΑ,
με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,006.

Πίνακας Β.21

Στοιχεία συνάφειας: «Προβλημάτων υγείας» με «Κοινωνική ζωή»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	7,691 ^a	1	,006		
Continuity Correction ^b	6,431	1	,011		
Likelihood Ratio	7,920	1	,005		
Fisher's Exact Test				,008	,005
Linear-by-Linear Association	7,615	1	,006		
N of Valid Cases	101				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,16.

b. Computed only for a 2x2 table

5. ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΣΑΣ ΟΜΑΔΑ

Συνάφεια με:

* Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΗ ΧΩΡΑ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,034.

Πίνακας Β.22

Στοιχεία συνάφειας: «Ηλικιακή ομάδα» με «Αν η Ελλάδα είναι αναπτυγμένη χώρα»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,398 ^a	4	,034
Likelihood Ratio	9,864	4	,043
Linear-by-Linear Association	3,218	1	,073
N of Valid Cases	101		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,29.

*ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΑΠΟ ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,005.

Πίνακας Β.23

Στοιχεία συνάφειας: «Ηλικιακή ομάδα» με «Οικονομική επιβάρυνση από θέματα υγείας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,342 ^a	16	,005
Likelihood Ratio	37,316	16	,002
N of Valid Cases	101		

a. 20 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,002.

Πίνακας Β.24

Στοιχεία συνάφειας: «Ηλικιακή ομάδα» με «Προβλήματα υγείας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,454 ^a	4	,002
Likelihood Ratio	17,258	4	,002
Linear-by-Linear Association	12,629	1	,000
N of Valid Cases	101		

a. 3 cells (30,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,59.

6. ΜΕΛΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ

Συνάφεια με:

* ΙΔΑΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

Πίνακας Β.25

Στοιχεία συνάφειας: «Μέλη νοικοκυριού» με «Ιδανικό εισόδημα»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	96,184 ^a	24	,000
Likelihood Ratio	64,585	24	,000
Linear-by-Linear Association	28,284	1	,000
N of Valid Cases	101		

a. 27 cells (77,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,08.

* ΠΟΣΟ ΣΑΣ ΕΠΙΒΑΡΥΝΟΥΝ ΟΙ ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΤΗΣΙΑ ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥΣ; (1=καθόλου, 7=πάρα πολύ), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,007.

Πίνακας Β.26

Στοιχεία συνάφειας: «Μέλη νοικοκυριού» με «Επιβάρυνση από δαπάνες συντήρησης αυτοκινήτων»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	44,079 ^a	24	,007
Likelihood Ratio	43,390	24	,009
N of Valid Cases	101		

a. 27 cells (77,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,08.

* ΕΙΔΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,030.

Πίνακας Β.27

Στοιχεία συνάφειας: «Μέλη νοικοκυριού» με «Είδος κοινωνικής βοήθειας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	63,271 ^a	44	,030
Likelihood Ratio	58,895	44	,066
Linear-by-Linear Association	3,981	1	,046
N of Valid Cases	101		

a. 52 cells (86,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

* ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,081 και αναλογία πιθανοφάνειας ίση με 0,043.

Πίνακας Β.28

Στοιχεία συνάφειας: «Μέλη νοικοκυριού» με «Βιοτικό σας επίπεδο πως επηρεάζει την υγεία σας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,318 ^a	4	,081
Likelihood Ratio	9,831	4	,043
Linear-by-Linear Association	7,662	1	,006
N of Valid Cases	101		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,47.

7. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Συνάφεια με:

* ΠΟΙΟ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

Πίνακας B.29

Στοιχεία συνάφειας: «Οικονομικής δραστηριότητας» με «Επίπεδο υγείας της χώρας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	57,749 ^a	25	,000
Likelihood Ratio	29,830	25	,231
Linear-by-Linear Association	3,554	1	,059
N of Valid Cases	101		

a. 31 cells (86,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,01.

* ΠΟΣΟ ΔΥΣΚΟΛΟ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ ΝΑ ΑΝΤΑΠΕΞΕΛΘΕΙ ΣΕ ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ (ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΤΕ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙ), (1=καθόλου, 7=πάρα πολύ), με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,003.

Πίνακας B.30

Στοιχεία συνάφειας: «Οικονομικής δραστηριότητας» με «Δυσκολία για αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	55,083 ^a	30	,003
Likelihood Ratio	42,505	30	,065
N of Valid Cases	101		

a. 35 cells (83,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,09.

* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,029.

Πίνακας Β.31

Στοιχεία συνάφειας: «Οικονομικής δραστηριότητας» με «Προβλήματα υγείας του νοικοκυριού»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,482 ^a	5	,029
Likelihood Ratio	11,567	5	,041
Linear-by-Linear Association	1,288	1	,257
N of Valid Cases	101		

a. 8 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,23.

8. ΕΙΔΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Συνάφεια με:

* ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΑΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,014.

Πίνακας Β.32

Στοιχεία συνάφειας: «Είδος κοινωνικής βοήθειας» με «Πως επηρεάζεται το βιοτικό σας επίπεδο από θέματα υγείας»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,739 ^a	11	,014
Likelihood Ratio	27,290	11	,004
Linear-by-Linear Association	2,916	1	,088
N of Valid Cases	101		

a. 20 cells (83,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,37.

* ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΡΗΡΩΜΗΣ, με τιμή σημαντικότητας ίση με 0.

Πίνακας Β.33

Στοιχεία συνάφειας: «Είδος κοινωνικής βοήθειας» με «Δυσκολία πληρωμής λογαριασμών»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	269,286 ^a	132	,000
Likelihood Ratio	85,094	132	,999
Linear-by-Linear Association	,473	1	,491
N of Valid Cases	101		

a. 152 cells (97,4%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,01.

* ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΜΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΣΥΧΝΑ,
με τιμή σημαντικότητας ίση με 0,020.

Πίνακας Β.34

Στοιχεία συνάφειας: «Είδος κοινωνικής βοήθειας» με «Δυνατότητα για κοινωνική ζωή»

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,621 ^a	11	,020
Likelihood Ratio	27,558	11	,004
Linear-by-Linear Association	,712	1	,399
N of Valid Cases	101		

a. 20 cells (83,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,49.

Ελληνική και ξένη αρθρογραφία

1. Alesina, A., Favero, C., and Giavazzi, F. (2015). The output effect of fiscal consolidation plans. *J. Int. Econ.* 96: S19–S42.
2. Alexiou, C, (2022), *Income Inequality, Health Outcomes and Financial Crisis: Novel Evidence.*
3. Alexiou, C. and Nellis, J. (2016) A post-mortem of austerity: the Greek Experience, *Economic Issues*, 21(2), 1-32.
4. Burchardt, T., Le Grand, J., & Piachaud, D. (2002) - Βαθμοί αποκλεισμού: Ανάπτυξη ενός δυναμικού, πολυδιάστατου μέτρου.
5. Castel, R. (1991) *De l'Indigence and l'exclusion : la de 'affiliation* Paris, pp. 137 - Commission of the European Community.
6. Castel, R. (1995). *Les pièges de l'exclusion Lien social ET politiques*, RIAC
7. Cowell, F (2014), *Inequality and Poverty measures*, London School of Economics.
8. European Commission (2011), *The Economic Adjustment Program for Greece, (Fourth Review)*, European Economy Occasional Papers, No 82, July.
9. Guajardo, J., Leigh, D., and Pescatori, A. (2011). *Expansionary austerity*. IMF Working Paper, WP/ 11/158.
10. Handler, J. F.& Hasenfeld, Y. (2007). *Blame welfare, ignore poverty and inequality*. N. York: Cambridge University Press.
11. Hills, J., Le Grand, J., Piachaud, D., In *Understanding Social Exclusion*, 2002, (σελ. 30-43) - Οξφόρδη: Oxford University Press.
12. Joel F. Handler and Yeskel Hassenfeld, 2007, *Blame Welfare, Ignore Poverty and Inequality*, National Poverty Center, University of Michigan.
13. Kempson, E, 1996, *Life on a Low Income*, Joseph Rowntree Foundation, York, Cambridge University Press.
14. Kuznets Simon, 1955, *Economic Growth and Income Inequality*.
15. Larsen, J. E. (2004). *Fattigdom OG social eksklusion—Tendenser i Danmark over ET kvart arhundrede*.
16. Levitas, R. (1996) - *The Concept of Social Exclusion -Critical Social Policy*, Sheffield Hallam University.

17. Munck, R. (2004). *Globalization and Social Exclusion: A Transformationalist Perspective*- Bloomfield: Kummerian Press.
18. Nolan and Marx, 2000, *Οικονομική Ανισότητα, Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός*.
19. Nolan, B. and Marx, I. (2000). *Low pay and household poverty*, Oxford: Oxford University Press.
20. Nolan, B., and I. Marx (2009), *Inequality, Poverty and Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.
21. Nolke, A. (2015) *Economic causes of the Eurozone crisis: the analytical contribution of Comparative Capitalism*. Oxford University Press.
22. Oxfam (2013), *The True Cost of Austerity and Inequality, Case study on Greece*. (<https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/cs-true-cost-austerity-inequalityuk-120913-en.pdf>).
23. Papanastasiou, S. Papatheodorou, C. and Petmesidou, M. (2016). *Child poverty and intergenerational poverty transmission in the EU: What is the impact of social protection policies and institutions?* in Pemptesidou, M., Delamonica, E., Papatheodorou, C. and Henry-Leein, A. (eds), *Child Poverty, Youth (Un)Employment, and Social Inclusion*, CROP, ibidem, Columbia University Press.
24. Paugam, S (1996) - *Pauvreté ET exclusion. La force des contrastes sociaux*. Στο συλλογικό τόμο με τίτλο: *L'exclusion L'état des savoirs*- Paris: Le Harmattan.
25. Pen, J., 1971, *Κατανομή εισοδήματος: γεγονότα, θεωρίες και πολιτικές*.
26. Piketty, T. (2013) *Το Κεφάλαιο τον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ.
27. Sedgwick, P. 1970, *The Problem of Fascism*, Marxist internet archive.
28. Sen, A. (2000). *Social Exclusion- Concept, Application, and Scrutiny* - Office of Environment and Social Development - Asian Development Bank.
29. Sen, Amartya, 2005, *Human Rights and Capabilities*, *Journal of Human Development*, Vol. 6, No. 2, July 2005, pp. 151-166. Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ.
30. Townsend, P. (1979) - *Poverty in the United Kingdom*. Penguin: Harmondsworth.
31. UNICEF (2012). *Measuring child poverty: new league tables of child poverty in the world's rich countries*, Florence: Innocent Research Centre.
32. Walker Brian, C. S. Holing, Stephen R. Carpenter, and Ann Kin zig. *Resilience, Adaptability and Transformability in Social–ecological Systems*, 2004. Published by: Resilience Alliance Inc. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/26267673>.

33. World Bank, (2015), Doing Business 2016: Measuring Regulatory Quality and Efficiency, World Bank Group.
34. Μάτσα, 2000, - Αναδημοσίευση από το περιοδικό του ΑΠΘ - Κοινωνία και Ψυχική Υγεία, Τεύχος 1.ΑΠΘ.
35. Παϊζής Νικόλαος , Καραθανάση Γιώτα, Μαμούχα Ιωάννα , 2006, Φτώχεια, Εκπαίδευση και Κοινωνικές Ανισότητες ΓΣΕΕ έκδ. Παπαζήση.
36. Παπαϊωάννου Σκεύος. (2006), Για μια κοινωνία και κοινωνική πολιτική της Αλληλεγγύης και της ενδυνάμωσης ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό.
37. Πλειός, Γ. (1998). Το νέο περιεχόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και η σχέση ανεργίας και επιπέδου εκπαίδευσης. σύγχρονα θέματα: τριμηνιαία έκδοση επιστημονικού προβληματισμού και παιδείας (67), 73-79. Εκδόσεις Πάνδημος.

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Αλεξίου, Θ. (2007) – Περιθωριοποίηση και ενσωμάτωση – Η κοινωνική πολιτική ως μηχανισμός ελέγχου και κοινωνικής πειθάρχησης. Αθήνα. Παπαζήση.
2. Βαβούρας, Ι. και Κούρτης, Α.(1991), «Παραοικονομία: Η έκταση του φαινομένου στην Ελλάδα και το Εξωτερικό», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
3. Βαρουφάκης Γιάνης, 2017, Ανίκητοι ηττημένοι - Για μια Ελληνική Άνοιξη μετά από ατελείωτους μνημονιακούς χειμώνες, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα.
4. Βερέμης Θ., Καλυβάς Σ., Παγουλάτος Γ., Τσούκαλης Λ., Τσούκας Χ.,2011, Η Ανατομία της κρίσης, 1η Έκδοση, Αθήνα.
5. Βούλγαρης Σ. και Τριανταφυλλοπουλος Ν., (2009), Η κρίση των ενυπόθηκων δανείων υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου: τα αίτια και οι μηχανισμοί της, Σειρά Ερευνητικών Εργασιών, 15(12):221-236.
6. Δασκαλάκης Δ.Ι. 2009, Εισαγωγή στη σύγχρονη Κοινωνιολογία, Αθήνα, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ.
7. Δαφέρμος et al.,2008, Η φτώχεια στην Ελλάδα, Μελέτη, ΙΝΕ.
8. Κατρανίδης, Δ.Σ. Νταντάκας, Δ. (2017). Θεωρία και Πολιτική Διεθνούς Εμπορίου. Εκδόσεις Τζιόλα.
9. Κετσετζοπούλου, 1990, Η Οικονομική ανισότητα: μια πρώτη προσέγγιση για τη μέτρησή της, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών. Κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης και των πολιτικών λιτότητας στην Ελλάδα - Αθήνα: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.
10. Μαρξ, Κ (2008) Το Κεφάλαιο (Τόμος 1), Αθήνα. Εκδόσεις ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ.
11. Μιχαλόπουλος, Γ., (2011), Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης, Alpha Bank.
12. Μουσούρου Λ. (1998) -Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Προστασία-Αποκλεισμός. Η Ελληνική Εμπειρία. Αθήνα: Gutenberg.
13. Μπαλούρδος Δ και Πετράκη Μ. (2012): «Νέα φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός – πολιτικές καταπολέμησης και καθιέρωσης ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος». Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων.
14. Παπαηλίας Θ. (2006). Παραδόσεις Πολιτικής οικονομίας – Μικροοικονομίας, Εκδόσεις Σταμούλη.

15. Παπαθεοδώρου Χ., Δαφέρμος Γ., Παπαδοπούλου Ε. και Σακελλαρίδης Γ., 2010. Οικονομική μεγέθυνση, ανισότητα και φτώχεια: Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις, Εκδότης: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
16. Παπαθεοδώρου Χρίστος, Μισσός Βλάσης, Παπαναστασίου Στέφανος, 2021. Μελέτη των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στα εισοδήματα και τις συνθήκες διαβίωσης των μικρών επιχειρηματιών και αυτοαπασχολουμένων: νέες μορφές ανισοτήτων, κίνδυνος φτώχειας και ο ρόλος του κοινωνικού κράτους-ΙΜΕ.
17. Παπαθεοδώρου, Χ., Δαφέρμος, Γ., Παπαδοπούλου, Ε. και Σακελλαρίδης, Γ. (2010). Οικονομική Μεγέθυνση, Ανισότητα και Φτώχεια: Θεωρητικές και Εμπειρικές Προσεγγίσεις, Μελέτη 2, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Αθήνα: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.
18. Παπανικολάου Κ., (2013). Κρίση Χρέους της Ζώνης του Ευρώ: Επιπτώσεις στην Εξωτερική Διάσταση της Ε.Ε., Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής.
19. Πολύζος Σ, 2019, Περιφερειακή Ανάπτυξη, Εκδόσεις: ΚΡΙΤΙΚΗ.
20. Ρέππας, Π. (1991), Οικονομική Ανάπτυξη-Θεωρίες και Στρατηγικές. Οι Κλασικές Θεωρίες της Ανάπτυξης. Αθήνα. Εκδόσεις: ΠΑΠΑΖΗΣΗ.
21. Σταθόπουλος, Π (2005) Κοινωνική Πρόνοια – Ιστορική εξέλιξη – Νέες κατευθύνσεις. Αθήνα: Εκδόσεις: Παπαζήση.
22. Τάτσος, Ν. (2001), «Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
23. Τράπεζα της Ελλάδος, (2008-2013), Το χρονικό της Μεγάλης Κρίσης.
24. Τσουλφίδης, Λ., 2009. Οικονομική ιστορία της Ελλάδος, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
25. Χαρδούβελης, Γ.Α. (2011) -Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική. Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Ξένη Βιβλιογραφία

1. A. Aslund, 2009, The East European Financial Crisis, CASE Network Studies and Analyses No.395, Center of Social and Economic Research, Warsaw, Poland.
2. Adam Smith, 1776, Ο Πλούτος των Εθνών, Εκδόσεις: WORDSWORTH.
3. Aggelopoulou, D., Zografakis, S. and Sypsas, P. (2010), «Inequality and poverty in Greece before and after the crisis in energy prices», Social Cohesion and Development, Vol. 5.
4. Ajakaiye, D. O., & Adeyeye, V. A. (2001)- Concepts, measurement and causes of poverty -Economic and Financial Review, 39(4), 3.
5. Alfani, G., (2021). Economic inequality in preindustrial times: Europe and beyond. Journal of Economic Literature, 59(1), 3-44.
6. Atkinson, A., (1970). On the Measurement of Inequality, Journal of Economic Theory, Vol. 2.
7. Atkinson, A. Piketty, T. (2010). Top Incomes: A Global Perspective. Oxford University Press.
8. Begg D, Fisher A & Dornbusch R (2006) Εισαγωγή στην Οικονομική (Τόμος β), Οικονομική Μεγέθυνση. Αθήνα, Εκδόσεις: ΚΡΙΤΙΚΗ.
9. Bricker, J., Henriques, A., Krimmel, J., Sabelhaus, J. (2016). Estimating top income and wealth shares: Sensitivity to data and methods. American Economic Review.
10. Burchardt, T., (2000) -Social Exclusion- Concepts and Evidence- In D. Gordon, & P. Townsend (Eds.), Breadline Europe. The Measurement of Poverty- Bristol: Policy Press.
11. Esping Andersen G. Gallie, Hemerjick A., Myles J, “Γιατί χρειαζόμαστε ένα νέο Κοινωνικό Κράτος», Διόνικος, Αθήνα, 2006.
12. Feige, E.L. (1979), How Big is the Irregular Economy? Challenge, 22(5).
13. Filauro, S., & Parolin, Z. (2019). Unequal unions? A comparative decomposition of income inequality in the European Union and United States. Journal of European Social Policy, 29(4), 545-563. <https://doi.org/10.1177/0958928718807332>.
14. Gillie, A., (1996) “The Origin of the poverty line”, Economic History Review.

15. Henrietta Barnett, 1909, *Practicable Socialism 1888, Towards Social Reform*.
16. Kaplan, S. N., Rauh, J. D. (2013). Family, education, and sources of wealth among the richest Americans, 1982-2012. *American Economic Review*, 103(3), 158-62.
17. Keynes, J.M., (1936). *The general Theory of employment, Interest, and money*. Macmillan, London.
18. Kipling, D. et al (Eds) 2005) - *the social outcast, ostracism social exclusion rejection and bullying*, Psychology Press, New York, 2-3.
19. Kopczuk, W., (2015). What do we know about the evolution of top wealth shares in the United States? *Journal of Economic Perspectives*, 29(1), 47-66.
20. Kuznets, S., (1953), *Shares of Upper groups in income and savings*. NBER.
21. Levitas, R., 2004, *Τι είναι ο Κοινωνικός Αποκλεισμός; στο Πετμετζίδου Μ., Παπαθεοδώρου Χ., Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Αθήνα: Εξάντας.
22. Marger, M., (2008). *Social Inequality- Patterns and Processes-* McGraw Hill publishing- 4th edition.
23. Marx, K., 1867, *Το Κεφάλαιο*. Εκδόσεις: Κάκτος, 2010.
24. Mary Hilson, 2013, *Το Σκανδιναβικό μοντέλο -Αποτελεσματικότητα και Αλληλεγγύη, συναίνεση και θεσμικός πειραματισμός, (Μετάφραση Ν. Κουμπιάς)*.
25. O'Connor, A, 2020. *Γνώση για τη φτώχεια: Κοινωνική επιστήμη, κοινωνική πολιτική και φτωχοί στην ιστορία των Η.Π.Α. του εικοστού αιώνα*, Princeton University Press.
26. Piketty, T. Qian, N. (2010). *Income Inequality and Progressive Income Taxation in China and India, 1986–2015*. In book *Top Incomes: A Global Perspective*. Oxford University Press.
27. Piketty, T. Saez, E. (2012). *Income Inequality in the United States: Tables and Figures Updated in 2010*. <http://elsa.berkeley.edu/~saez/> (accessed July 15, 2022).
28. Ricardo D., (1817), *Αρχές της Πολιτικής Οικονομίας και της φορολογίας*.
29. Robert L. Heilbroner, (2001), *Οι φιλόσοφοι του οικονομικού κόσμου*, Αθήνα, Εκδόσεις: ΚΡΙΤΙΚΗ.
30. Robinson A. J., Acemoglu D., 2013 - *Γιατί αποτυγχάνουν τα έθνη - Οι καταβολές της ισχύος, της ευημερίας και της φτώχειας* - Εκδόσεις Λιβάνη.
31. Rowntree, B. S., (2000, Centennial, Eds) - *Poverty: A Study in Town Life*, the Policy Press, and Bristol.

32. Schneider, F., (1986), Estimating the Size of the Danish Shadow Economy using the Currency Demand Approach: An Attempt, *Scandinavian Journal of economics*, 88(4).
33. Sen, Amartya, (1997). On economic inequality. Οξφόρδη & Νέα Υόρκη: Clarendon Press & Oxford University Press. (πρώτη έκδοση το 1976).
34. Sen, Amartya, 2015, The Idea of Justice, Εκδόσεις: ΠΟΛΙΣ. (πρώτη έκδοση το 1997).
35. Silver, H., (1994) - Social Exclusion and Social Solidarity - Three Paradigms. *International Labor Review*.
36. Snoek, J. D., 1962, some effects of rejection upon attraction to a group, *Journal of Abnormal and Social Psychology*.
37. Townsend, P., (1979) - Poverty in the United Kingdom: A survey of household resources and standards of living, Penguin Books, Harmondsworth.
38. Weber, Max, 2005, Οικονομία και κοινωνία. Εκδότης: ΣΑΒΒΑΛΑΣ. (πρώτη έκδοση το 1968).
39. Wilkinson, R., 1973, Poverty and Progress. Routledge Revivals.
40. O'Neill, Jim, (2011), «Κρίση και οικονομικός κύκλος: η άποψη της αγοράς», Άρθρο Α.2, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;, Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Νομολογία

1. Ο τίτλος ΙΙΙ του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
2. Τα άρθρα 19 και 145 έως 161 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).
3. Εγχείρημα Ευρώπη 2030.
4. Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ Α' 133/7.8.2019).
5. Στρατηγική: Ευρώπη 2020.
6. Το άρθρο 3 παράγραφος 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.
7. Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, Ατζέντα 2030, 2015.

Διαδικτυακές Πηγές

- 1) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2017:2025:FIN>.
- 2) <https://www.jstor.org/stable/27646748>.
- 3) <https://www.vive.dk/da/udgivelser/fattigdom-og-social-eksklusion-yxd8plvg/>
- 4) https://www.businessdaily.gr/English-edition/89133_Greek-economic-growth-will-remain-robust-according-OECD.
- 5) https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate.
- 6) https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps01n/default/table?lang=en.
- 7) [https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Booth_\(social_reformer\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Booth_(social_reformer)).
- 8) <https://unric.org/el/1991-2000-2/>.
- 9) <https://www.europarl.europa.eu/committees/el/menstrual-poverty-workshop-/product-details/20221202WKS04761>.
- 10) Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας.
- 11) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0010_EL.html.
- 12) <https://howmuch.net/articles/extreme-poverty-around-world>.
- 13) Κοινωνιολογία του Κοινωνικού Αποκλεισμού.
- 14) Κοινωνικός Αποκλεισμός και τοξικομανία-Κατερίνα Μάτσα.
- 15) <https://people.bath.ac.uk/hssgj/ poverty-social-exclusion-europe.html>.
- 16) https://en.wikipedia.org/wiki/Social_Exclusion_Task_Force.
- 17) https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/ekdoseis/2012_NEA%20FTOC%20HIA%20KAI%20KOINONIKOS/index.html.
- 18) <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research.html>.
- 19) <https://ida.worldbank.org/en/home>.
- 20) <https://www.naftemporiki.gr/finance/world/1427891/oxfam-taytochroni-ayxisi-toy-akraioy-ploytoy-kai-tis-akraias-ftocheias/>.

- 21) <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621477/bp-survival-of-the-richest-160123-summ-en.pdf>.
- 22) <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>.
- 23) Oxfam briefing paper – January 2023.
- 24) OECD, Income inequality update, Νοέμβριος 2019.
- 25) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32008H0867>.
- 26) <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>.
- 27) <http://pombo.free.fr/seabrook2013.pdf>.
- 28) <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/synthiki-gia-ti-leitoyrgia-tis-eyropaikis-enosis>.
- 29) <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/home>.
- 30) <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>.
- 31) <https://www.eesc.europa.eu/el/sections-other-bodies/other/europe-2020-steering-committee>.
- 32) <https://www.eesc.europa.eu/el/sections-other-bodies/other/europe-2020-steering-committee>.
- 33) <https://hal.science/hal-03095907/document>.
- 34) <https://www.jstor.org/stable/2764674.8>
- 35) <https://antipoverty.org.gr/>.
- 36) <https://files.osf.io/v1/resources/q3uex/providers/osfstorage/5fed3731e3acd103234af391?format=pdf&action=download&direct&version=1>.
- 37) arl.europa.eu/highlights/el/1001.html.
- 38) <https://www.consilium.europa.eu/media/30760/qc3210249elc.pdf>.
- 39) <https://www.britannica.com/topic/Elizabethan-Age>.
- 40) <https://worldcat.org/en/title/600731396>.
- 41) [https://hmn.wiki/el/Charles_Booth_\(philanthropist\)](https://hmn.wiki/el/Charles_Booth_(philanthropist))
- 42) <https://www.ons.gov.uk/visualisations/storyofthecensus/>.

- 43) https://www.researchgate.net/publication/293755795_Charity_Organization_Society.
- 44) <https://www.britannica.com/money/topic/welfare-state>.
- 45) Jenkins, S. P, (2000). Modelling household income dynamics. *Journal of Population Economics*, 13(4), 529-567. <https://doi.org/10.1007/s00148005015>.
- 46) <https://pip.worldbank.org/home>.
- 47) <https://www.ot.gr/2023/04/29/diethni/pagkosmia-ftoxeia-enas-stous-12-anthropous-zei-se-synthikes-akraias-ftoxeias-sxediagrammata/>.
- 48) <https://www.nextdeal.gr/epikairotita/ygeia/128977/eurostat-se-kindyno-ftoheias-i-koinonikoy-apokleismoy-28-ton-ellinon>.
- 49) <https://www.naftemporiki.gr/finance/world/1503891/meiomenos-o-ploytos-ton-noikokyriion-gia-proti-fora-apo-tin-oikonomiki-krisi-toy-2008/>.
- 50) https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication_summary15885_en.htm.
- 51) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:stability_growth_pact.
- 52) IMF Crisis Lending.
- 53) Ατζέντα 2030 - Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ - Greece (unric.org).
- 54) <https://www.jstor.org/stable/26423121>.
- 55) <https://hansard.parliament.uk/Lords/1997-12-09/debates/d95b17b9-4247-445c-b962-82696768e313/SocialExclusionUnit>.
- 56) <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1979/schultz/lecture/>.
- 57) <https://eu-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-European-union.html>.
- 58) <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.
- 59) <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2012/eng/>.
- 60) <https://www.statistics.gr/documents/20181/41680dd4-81b6-4908-96af-16d0cd2d19f2>.
- 61) https://economy-finance.ec.europa.eu/eu-financial-assistance/euro-area-countries/european-financial-stability-facility-efsf_en.
- 62) https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EO106_INTERNET.

- 63) <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October/select-subjects?c=174>.
- 64) O'Donoghue, C., Loughrey, J. & Morrissey, K. (2013). Using the EU-SILC to model the impact of the economic crisis on inequality. *IZA Journal of Labor Studies* 2, 23 (2013). <https://doi.org/10.1186/2193-9012-2-23>.
- 65) <https://www.livemedia.gr/medept20>.
- 66) Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού | UNICEF Ελλάδα.
- 67) <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/60/>.
- 68) Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης με μια ματιά - Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ - Greece (unric.org).
- 69) <https://books.google.gr/books?id=osTx9nJZ9HoC&lpg=P>.
- 70) Βάση Ευρωπαϊκών δεδομένων, Eurostat. 2023
- 71) <https://www.consilium.europa.eu/media/30760/qc3210249elc.pdf>.
- 72) <https://www.unicef.org/press-releases/children-bearing-brunt-stalled-progress-extreme-poverty-reduction-worldwide>.
- 73) <https://ypen.gov.gr/stochoi-viosimis-anaptyxis-oie-sustainable-development-goals-sdgs/>.
- 74) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/sustainable-development-goals/eu-whole-government-approach_el.
- 75) <https://cor.europa.eu/el/news/Pages/un-sustainable-development-goals-should-guide-the-european-recovery.aspx>.
- 76) Agenda 2030- ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.
- 77) Ελλάδα-Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη.
- 78) <https://www.imf.org/data/imf-finances>.
- 79) <https://data.oecd.org/>.
- 80) <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.
- 81) <https://www.statistics.gr/en/statistics/-/publication/DKT03/->.
- 82) <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- 83) <https://www.crisismonitor.gr/2023/09/08/brosta-se-episistiki-krisi-i-ellada-eikoniki-i-meiosi-tou-plithorismou/>
- 84) <https://www.crisismonitor.gr/2023/09/08/brosta-se-episistiki-krisi-i-ellada-eikoniki-i-meiosi-tou-plithorismou/>

- 85) <https://www.capital.gr/oikonomia/3641597/i-episitistiki-krisi-stin-ellada-oi-epiptoseis-tis-anodou-timon-sto-sitari/>
- 86) <https://www.minfin.gr/-/omilia-tou-ypourgou-oikonomikon-k-chrestou-staikoura-ste-boule-kata-te-syzetese-gia-ton-kratiko-proupologismo-2020>
- 87) <https://www.ot.gr/wp-content/uploads/2023/05/oikonomikh-anisotita-2022.pdf>
- 88) <https://www.crisismonitor.gr/2023/09/08/brosta-se-episitistiki-krisi-i-ellada-eikoniki-i-meiosi-tou-plithorismou/>
- 89) <https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/how-eu-countries-are-addressing-the-global-food-crisis/>
- 90) <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/60/the-fight-against-poverty-social-exclusion-and-discrimination>
- 91) <https://www.in.gr/2023/01/02/economy/diethnis-oikonomia/na-ti-tha-mporouse-na-odigisei-tin-pagkosmia-oikonomia-se-yfesi-2023/>
- 92) Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης, 2023, OHE
- 93) <https://www.Kathimerini.gr/opinion/776399/tha-parameinei-i-ellada-aneptygmeni-chora/>
- 94) <https://publishing.gr/2021/12/04/poies-einai-oi-koryfaies-aneptygmenes-kai-anaptyssomenes-xwres/>
- 95) <https://ineobservatory.gr/wp-content/uploads/2015/07/REPORT-9.pdf>
- 96) <https://www.in.gr/2022/10/09/economy/oikonomikes-eidiseis/ftoxeia-katastasi-stin-ellada-en-meso-plithorismou-kai-energeiakis-krisis/>
- 97) <https://www.naftemporiki.gr/finance/economy/1468737/se-kindyno-ftocheias-koinonikoy-apokleismoy-to-263-toy-plithysmoy-stin-ellada-oi-omades-me-ta-ypsilotera-pososta/>
- 98) <https://thepressproject.gr/elstat-se-kindyno-ftocheias-kai-koinonikou-apokleismou-1-stous-4-ellines/>
- 99) https://www.businessdaily.gr/oikonomia/44711_289-ton-ellinon-antimetopo-me-ton-kindyno-tis-ftocheias-2020
- 100) <https://antikleidi.com/2012/10/25/crisis-fotos/>
- 101) <https://thesafiablog.com/2022/04/26/social-warfare-modern-societies/>
- 102) <https://www.tovima.gr/2022/09/25/society/ftoxeia-ypsilos-o-kindynos-gia-sxedon-3-ekatommyria-polites/>

- 103)<https://www.minfin.gr/-/omilia-tou-ypourgou-oikonomikon-k-chrestou-staikoura-ste-boule-kata-te-syzetese-gia-ton-kratiko-proupologismo-2020>
- 104)<https://www.crisismonitor.gr/2023/09/08/brosta-se-episistiki-krisi-i-ellada-eikoniki-i-meiosi-tou-plithorismou/>
- 105)<https://www.capital.gr/oikonomia/3641597/i-episitistiki-krisi-stin-ellada-oi-epiptoseis-tis-anodou-timon-sto-sitari/>
- 106)https://en.wikipedia.org/wiki/Cycle_of_poverty
- 107)<https://www.dianeosis.org/2017/12/oikonomiki-anisotita-stin-ellada-tis-krisis-kai-tropoi-antimetopisi/>
- 108)<https://www.ot.gr/2023/03/16/forologia/ergasiaka-asfalistika/ee-13i-i-ellada-ston-katotato-mistho/>
- 109)<https://www.lifo.gr/now/economy/eurostat-o-katotatos-misthos-stis-hores-tis-ee-i-thesi-tis-elladas>
- 110)<https://www.capital.gr/oikonomia/3738558/souper-market-ti-edeixe-i-sugkrisi-timon-me-alles-europaikes-xores/>
- 111)<https://www.taxheaven.gr/news/30001/ielka-xamhloteres-times-sthn-ellada-alla-kai-diplasios-o-fpa-gia-to-typiko-kalaoi-sthn-ellada-sygkritika-me-tis-alles-xwres>
- 112)<https://www.notospress.gr/oikonomia/story/83837/soyper-market-stin-eyropi-ti-edeixe-i-sygkrisi-stis-times-se-pente-xores-pinakes>
- 113)<https://www.euro2day.gr/news/economy/article/2211045/tsaklogloy-kindynos-gia-pagides-ftoheias-apo-ta-ep.html?fbclid=IwAR3J6gFFRdDSfuBIIDjqS->
- 114) Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, 2023.
- 115)https://commission.europa.eu/system/files/2018-06/european-semester_thematic-factsheet_addressing-inequalities_el.pdf
- 116)<https://www.kathimerini.gr/economy/562384114/ti-kai-pos-forologeitai-stin-ellada/>
- 117)<https://greeceinfigures.com/eisodimatiki-anisotita>
- 118)https://www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/Greece_administrative_burdens_overview_report_GR.pdf
- 119) The Greek Review of Social Research, Γιάννης Υφαντόπουλος, Doi: 10.12681/grsr.933